Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ.

Τὸ Λονδῖνον εἶναι πόλις διπλῆ, καθότι, ἐνῷ ἔχει ἄπειρον ἔκτασιν, ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ περιλαμβάνει δεύτερόν τι ἄστυ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἄστει τούτῳ ἔγκειται ἕτερον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθῶς ἡ καρδία αὐτὴ τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης, ἧς τοὺς παλμοὺς αἰσθάνονται τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ Βρετανικοῦ κράτους. Τοῦτο δὲ τὸ μέρος εἶναι μικρὸν, διότι δύναταί τις νὰ τὸ διέλθῃ ἐντὸς δύο λεπτῶν μόνον· ἀλλ' ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀγγλίας. Ἐκεῖ συγκεντροῦνται τὰ κεφάλαια τοῦ ἔθνους συσσωρευόμενα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέουσιν, ὡς ἀπὸ πηγῆς πολυχεύμονος, καὶ διαχύνονται διὰ ῥυακίων μυρίων, ἀρδευόντων τὴν βιομηχανίαν καὶ διασπειρόντων κατ' ὅλην τὴν οἰκουμένην τὰ προϊόντα αὐτῆς. Ἐκεῖ ἔμποροί τε καὶ παραγωγεῖς παντὸς προϊόντος ἔρχονται νὰ ζητήσωσι τὰ εἰς αὐτοὺς ἀναγκαιοῦντα δάνεια, καὶ εὑρίσκουσι προκαταβολὰς, διὰ τῶν ὁποίων βάλλουσιν εἰς πρᾶξιν τὰς ἐκτεταμένας αὐτῶν ἐπιχειρήσεις. Ἐκεῖ συνάπτονται εἰς ἓν ὅλα τὰ νεῦρα, ἅτινα ἀποτελοῦσιν, ἐν εἰρήνῃ ἢ ἐν πολέμῳ, τοῦ τόπου τὴν δύναμιν. Οἱ κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου εὑρίσκονται εἰς σχέσεις μὲ ὅλον τὸν κόσμον· ἐξ αὐτῶν ἐκπορεύεται ἡ ἰσχὺς, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην συντείνουσα πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς οἰκουμένης. Οἱ σιδηρόδρομοι, οἱ ἀδιαλείπτως προσωθοῦντες τὸ ἀκάματον λευκὸν τῶν ἀνθρώπων γένος πρὸς τὰς ἀπεράντους χέρσους τῆς Ἀμερικῆς,—αἱ ἑταιρίαι, αἱ ἐκμεταλλεύουσαι καὶ ἀναπτύσσουσαι τοὺς θησαυροὺς τῆς Καλιφορνίας καὶ τῆς Αὐστραλίας,—οἱ δρόμοι καὶ αἱ διώρυγες, δι' ὧν ἀναδιπλασιάζεται ἡ εὐθηνία τῆς Ἰνδικῆς,—αἱ κολοσσιαῖαι ἐπιχειρήσεις, αἱ καλύπτουσαι διὰ φυτειῶν τείου τὰς κοιλάδας καὶ τοὺς λόφους τῶν Ὑμαλαίων, καὶ καθιδρύουσαι τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν φυλὴν ἐν πάσῃ νεοκαταστάτῳ χώρᾳ, ἅπαντα ταῦτα γεννῶνται, ὀργανίζονται καὶ πραγματοποιοῦνται ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ γωνίᾳ τοῦ Λονδίνου.

Ἡ χάρπωσις τῶν ἐρήμων τοῦ Ὑδσωνείου κόλπου, αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι τοῦ Νείλου, αἱ ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς ὁσημέραι ἐπεκτεινόμεναι βαμβακοφυτεῖαι, οἱ ὑποβρύχιοι τηλέγραφοι, τὰ ὕδατα τοῦ Βερολίνου, τὰ φωταέρια τῆς Βομβάης, καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐπιχειρήσεις ἐνεργούμεναι ἢ σχεδιαζόμεναι, ἐνασχολοῦσιν ἀδιαλείπτως τὴν κυψέλην ταύτην τῶν ἀκαμάτων κερδοσκόπων, ὧν αἱ πράξεις ἔχουσι θέατρον ὅλην τὴν γῆν, καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ὅλα τὰ Κράτη ἀνεξαιρέτως εἶναι χρεωφειλέται. Ἀπὸ τῆς γιγαντώδους Ῥωσσικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῶν μικρῶν δημοκρατιῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τῆς Βενεζουέλας, οὗτοι ἔχουσιν εἰς χεῖρας χρεώγραφα ὅλων τῶν κυβερνήσεων, (πλὴν τῆς Περσίας, τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας).

Ὅσον καὶ ἂν ἦναι χυδαῖαι αἱ ἐπιχειρήσεις των θεωρούμεναι λεπτομερῶς, ἀποτελοῦσιν ὅμως κολοσσιαῖόν τι σύνολον. Οὗτοι κατὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν ἐρευνῶσι τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τῆς ὑφηλίου· ὑπολογίζουσι τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους, ἐρευνῶσι τί ποσὸν ἔδωκεν ἡ συγκομιδὴ παντὸς προϊόντος γεωργικοῦ, γινώσκουσι τὴν κατάστασιν παντὸς μεταλλείου, τὸ μέλλον παντὸς σιδηροδρόμου, τὸ μέρισμα πάσης ἑταιρίας. Ἔχουσιν ἀείποτε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ σφυγμοῦ τοῦ ἐμπορίου, καὶ πρῶτοι αὐτοὶ μανθάνουσι πᾶσαν πολιτικὴν εἴδησιν. Σταθμίζουσι τὰς πιθανότητας τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου, καὶ, ὅταν ὁ πόλεμος ἐκραγῇ, παρακολουθοῦσι τὰς περιπετείας αὐτοῦ μὲ ὅσην προσοχὴν καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἢ οἱ πολιτικοί. Πᾶν ὅ,τι ἐπενεργεῖ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν ἢ εἰς τὸ ἀξιόχρεον τῶν κυβερνήσεων τοὺς ἐνδιαφέρει. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἰδιοσυγκρασία τῶν ἐθνῶν, αἱ πολεμικαὶ ἢ βιομηχανικαὶ ῥοπαὶ αὐτῶν, ἅπασαι αἱ πρόοδοι τῆς ἀνθρωπότητος ἀνταναklῶνται ὡς ἐν κατόπτρῳ εἰς τὰς πράξεις τῆς νομισματικῆς ταύτης μητροπόλεως. Τὸ Λονδῖνον εἶναι πόλις ἀργυροπρακτῶν, τέμενος τοῦ θεοῦ Πλούτου, τόπος, ἔνθα μόνον περὶ κέρδους γίνεται φροντὶς, καὶ ὁπόθεν ὅμως προέρχεται εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καλὸν πλειότερον, ἢ ἐξ ὅλων τῶν ἀμβώνων τῆς φιλανθρωπίας. Ἐξάλειψον τὴν καρδίαν τοῦ Λονδίνου, παράλυσον τὰς πράξεις τῆς μεγάλης ταύτης κυψέλης, καὶ ὁ κόσμος ὅλος θὰ αἰσθανθῇ τὸν τῆς καταστροφῆς ταύτης σεισμόν.

Διὰ νὰ ἴδῃ τις καλῶς τὸ Λονδῖνον, πρέπει νὰ λάβῃ θέσιν εἰς

τὸ ὑπερῷον λεωφορείου τινός. Εὑρίσκεσαι εἰς τὴν ὁδὸν **Strand** ἢ **Fleet-street**, δρᾶξον μίαν ἐκ τῶν εὐχερῶν ἁμαξῶν τούτων διαβαίνουσαν· ἔνδοσον εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ὁδηγοῦντος αὐτὴν, ὅστις, ἀνυψῶν τὸν δάκτυλον, κράζει πρὸς τὸν τυχόντα: « Ἡ Τράπεζα! ἡ Τράπεζα! » καὶ ἀφοῦ ἀναβῇς καὶ καθήσῃς, κατευθύνου πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν Ἅγιον Παῦλον, ὁ περιφανὴς τοῦ ὁποίου ὄγκος σὲ σκεπάζει διὰ τῆς σκιᾶς αὐτοῦ, εἰσέρχεσαι εἰς τὴν ὁδὸν **Cheapside**. Ἐκεῖ τὸ ὄχημά σου ἀναγκάζεται νὰ βραδύνῃ τὸν δρόμον του, ὡς διερχόμενον θάλασσαν ἀνθρώπων, ἧς τὰ κύματα σαλεύουσιν ἐντὸς τῆς μόλις ἱκανῆς νὰ περιλάβῃ αὐτὰ ὁδοῦ. Τόσος δὲ εἶναι ἐκεῖ ὁ θόρυβος, ὥστε μόλις ἀκούονται οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν. Τέλος φθάνεις εἰς τὸ δημαρχεῖον τοῦ Λονδίνου (**Mansion-House**) καὶ τὸ λεωφορεῖον ἵσταται εἰς τὸ κατώφλιον αὐτὸ τῆς παλαιᾶς Χώρας (**Cité**).

Ἐκ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν περὶ σὲ οἰκοδομῶν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καταλαμβάνεις ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς τόπον ὅλως ἴδιον. Ἐνώπιόν σου ἀνοίγεται πλατεῖά τις εὐρυτάτη, ἥτις, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ καθίσματός σου, σὲ φαίνεται ὡς ἐστρωμμένη διὰ λεωφορείων, δίφρων καὶ ὀχημάτων παντοειδῶν,, λοξοδρομούντων ἐν τῷ μέσῳ τῆς μελαίνης ἐκείνης μυρμηκιᾶς τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ἐνταῦθα ὁ ῥοῦς ὁ ἀνθρώπινος δὲν περιορίζεται πλέον ὑπὸ τῶν τῶν πλευρῶν τῆς ὁδοῦ **Gheapside**, διαιρεῖται εἰς πολυαρίθμους αὔλακας. Καὶ δεξιόθεν σου μὲν, ἐμβάλλει εἰς τὴν ὁδὸν **Lombard street** καὶ πρὸς τὴν Γέφυραν τοῦ Λονδίνου, ἧς τὴν εἴσοδον σὲ δεικνύει ἡ ὑψηλὴ αὐτῆς στήλη, Μνημεῖον ἰδίως καλουμένη· ἀριστερόθεν δὲ τὸ ῥεῦμα πλημμυροῖ διὰ τῆς ὁδοῦ **Princes-street** τὰς ὁδοὺς **Lothbury** καὶ **Moorgate**, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιπροσθεῖ ἡ **Τράπεζα**. Κατέναντι, τὸ περιάσχολον πλῆθος διαχύνεται εἰς τὰς πλατείας ἀρτηρίας **Cornhill** καὶ **Threandneedle-street**, κατευθυνομένας πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τόπου ἔνθα ἵσταται, ἐπὶ δὲ νησίδος τινὸς, περιλαμβανομένης μεταξὺ τῶν δύω τούτων ῥείθρων, ἐγείρεται ὡς σκόπελος ἡ ὄψις τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου (**Royal Ex-change**). Μεταξὺ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης καὶ σοῦ χαίνει τριγωνικός τις περίβολος, σύρτις, τὴν ὁποίαν ἐκπλύνει ἀδιακόπως ὁ ἀφρὸς τῶν ἀνθρωπίνων κυμάτων, ἅτινα κυλινδοῦσι τὰ βαθέα τῶν πέριξ ῥεύματα.

Πρόσεξε νὰ εὕρῃς ἁρμοδίαν στιγμὴν, καὶ τρέξε διὰ τοῦ κιν

δυνώδους χειμάρρου τῶν ὀχημάτων καὶ τῶν πεζῶν διαβατῶν, διὰ τῶν ὁποίων χωρίζεσαι ἀπὸ τοῦ λιμένος τούτου τῆς καταφυγῆς, καὶ ὁσας τοὺς πόδας σου νὰ καθαρίσῃ ἀπὸ τοῦ πηλοῦ παῖς τις ἐκ τῶν ἀδιαλείπτως εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο διατριβόντων πρὸς τοῦτο καὶ κοκκίνην φορούντων συνήθως βέσταν, λάβε θέσιν πλησίον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ δουκὸς Οὐελλιγκτῶνος.

Δὸς τώρα προσοχὴν περὶ σέ! — Τὸ Ἐπικαταλλακτήριον μὲ τὰ ὑψηλά του προπύλαια, ὑπεράνω τῶν ὁποίων διακρίνονται ἐντὸς θριγκοῦ πρόσωπα συμβολικά· τὸ Ἐπικαταλλακτήριον μὲ τὴν πλατεῖαν καὶ ἀψιδωτὴν θύραν του, καὶ μὲ τὴν ὕπαιθρον ἐσωτερικήν του αὐλήν, σὲ φαίνεται τόπος φαιδρὸς καὶ εὐπροσήγορος, φιλόξενος τόπος. Ἀλλ' ὅταν στρέψῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν ὁδὸν Threandneedle-street, ἡ βαρεῖα τετραγωνικὴ οἰκοδομὴ τῆς Τραπέζης ἀποτελεῖ ὅλως ἐναντίαν ἐντύπωσιν. Ἡ ὄψις τοῦ κτιρίου τούτου εἶναι σοβαρωτάτη· μὲ τοὺς μεγάλους του ἐκείνους τοίχους, τοὺς σχεδὸν ἄνευ παραθύρων ἢ θυρῶν, καὶ μὲ τὰς εἰσόδους του τὰς φυλαττομένας ὑπ' ἀνδρῶν φορούντων μανδύας κοκκίνους, καὶ μεγάλους πίλους τριχώχους, παρίσταται ὡς σκυθρωπόν τι ἱερόν, αὐστηρῶς ἀπηγορευμένον εἰς πάντα βέβηλον. Ἐκεῖ ὁ Πλοῦτος, ἡ θεότης τοῦ τόπου, φυλάττει τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ.

Τὰ δύο ταῦτα οἰκοδομήματα, κατὰ πολὺ ὑπερβαίνοντα ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ὅσα ἄλλα κεῖνται πέριξ αὐτῶν, ἐκπροσωποῦσιν ἐξαίρετα τὰς δύο δυνάμεις, ἢ τὰ δύο στοιχεῖα, ὧν ἡ ἐνέργεια συναποτελεῖ τοῦ ἀεικινήτου μικροκόσμου τούτου τὴν ζωήν. Ἡ Τράπεζα εἶναι τὰ Χρήματα· τὸ Ἐπικαταλλακτήριον εἶναι τὸ Ἐμπόριον. Ἐν γένει ταῦτα συμπράττουσιν ἐπὶ τὸ αὐτό· ἀλλ' ἐνίοτε ἀναφαίνεται μεταξὺ αὐτῶν ἀντιζηλία. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως, ὅ,τι διαταράττει τὸ ἓν, προξενεῖ καὶ εἰς τὸ ἕτερον βαθεῖαν αἴσθησιν. Ἐὰν πανικός τις φόβος συμβῇ εἰς τὸ Ἐπικαταλλακτήριον, εἰς τὴν Τράπεζαν παράγεται ἐξ αὐτοῦ ἄμεσος κρίσις· καὶ πάλιν ἐὰν κρίσις τις συμβῇ εἰς τὴν Τράπεζαν, παράγεται ἐξ αὐτῆς φόβος πανικὸς εἰς τὸ Ἐπικαταλλακτήριον. Τὸ Ἀργύριον καὶ τὸ Ἐμπόριον συζῶσιν ὡς ἀδελφοί, ἀλλὰ τὸ ἀργύριον εἶναι ἰσχυρότερον, εἶναι τὸ ἄρρεν στοιχεῖον, — βαρὺ καὶ κραταιόν· τὸ δ' Ἐμπόριον εἶναι τὸ θῆλυ στοιχεῖον, — φαιδρόν, ἐράσμιον, ἐν τοῖς σχήμασιν αὐτοῦ ποικίλον, ἀλλ' ἔχον

χρείαν τοῦ Ἀργυρίου ἵνα τέξῃ, καὶ πολλάκις ὑποκείμενον εἰς δουλείαν σκληράν. Ὀλίγον ἂν διαμείνῃς εἰς ταῦτα τὰ μέρη, βλέπεις ὁπόσην ἔχει σημασίαν τοῦ χρυσίου ἡ παρουσία ἐν τῇ πενθίμῳ καὶ πανδήμῳ ταύτῃ οἰκοδομῇ τῆς ὁδοῦ Threandneedle-street.

Τὸ μεγαλεῖον τῶν δύο δυνάμεων, αἵτινες συγκρατοῦσι τὸ σκῆπτρον ἐν τῇ στενῇ ταύτῃ περιοχῇ, παρίσταται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ὄψεως τῆς πρωτευούσης, ἣν ἤγειρον ἑαυταῖς. Ὅλαι αἱ μεγάλαι φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἀναφαίνονται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τοῦ τόπου. Ὁ παρὼν αἰὼν εἶναι αἰὼν ἀργυρίου καὶ οἰκονομίας πρὸ πάντων· ἕνεκα τούτου λοιπὸν, αἱ τράπεζαι καὶ οἰκονομικαὶ ἑταιρίαι ἔχουσιν ἐν τῷ τεμένει τούτῳ περιφανῆ καταλύματα. Νομίζεις, ὅτι βλέπεις ἀκρόπολιν, ἀστυκὴν ἀκρόπολιν, τόπον προνομιοῦχον, ἔνθα αἱ οἰκοδομαὶ σχηματίζουσιν ἰδίαν συνοικίαν, οὐδόλως ὁμοιάζουσαν μὲ τὰς ἄλλας τῆς χώρας. Ἀντὶ τῶν βαθυχρόων ὀπτῶν πλίνθων, ἐδῶ βλέπεις τὸν λίθον τῆς Πορτλάνδης, σιδηρᾶς κιγκλίδας, θύρας βερενικωτάς. Αἱ τράπεζαι, αἱ δανειστικαὶ ἑταιρίαι, τὰ προεξοφλητικὰ καὶ ἀσφαλιστικὰ καταστήματα ἱδρύουσιν αὐτόσε καθ' ἕκαστον ἔτος εὐρύχωρα μέγαρα, καὶ ἡ περίμετρος τῆς παλαιᾶς Χώρας ἐπεκτείνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον δαπάνῃ τῶν περὶ αὐτὴν συνοικιῶν.

Ἐὰν σταθῇς εἰς τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου, θὰ εὑρεθῇς εἰς τὸ κέντρον αὐτὸ τοῦ ἱεροῦ, ὡς εἰπεῖν, ὅρους τούτου, τὸ ὁποῖον ἐκεῖθεν ἔχει ὅριον κύκλον, ἡ ἀκτὶς τοῦ ὁποίου εἶναι 300 μέτρων ὡς ἔγγιστα. Πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότον ἐκτείνεται μέχρι τῶν ὁδῶν Princes-street καὶ Lombard-struet πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν ὁδῶν Lothbury καὶ Throgmorton· ἀλλὰ πρὸς ἀνατολὰς, ἐπέκεινα τῶν ὁδῶν Birchin-Lane καὶ Finch -Lane, προχωρεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τῶν ἀποθηκῶν τῶν χειροτεχνημάτων καὶ τῶν ναυτικῶν πρακτορείων. Τοιαῦτα τὰ στενὰ μεθόρια τῆς πρωτευούσης ταύτης τοῦ κέρδους, ὀάσιδος ἐκ παλατίων ἐμπορικῶν ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ τοῦ Λονδίνου, ἔνθα κεῖνται ἀποτεταμιευμένα ἀναρίθμητα πλούτη, καὶ ἔνθα ὑψοῦται ὁ θρόνος δυνάμεως, μὴ ἐχούσης εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἄλλην ἀντίζηλον.

Τὸ Ἐπικαταλλακτήριον, μὲ τὰς ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ εὐρυτάτας πλατείας, σχηματίζει ὡς νησίδα ἐν τῷ μέσῳ τῶν περὶ

αὐτὸ πολυανθρώπων τριόδων. Ἐντὸς τῶν πλατειῶν τούτων ἵστανται ἀνὰ δύο ἢ πολλοὶ ἄνδρες συνδιαλεγόμενοι ἀτενῶς· περὶ αὐτοὺς ὅμως τὰ πάντα κίνησις καὶ θόρυβος. Αἱ ὁδοὶ γέμουσιν ὀχημάτων καὶ τὰ πεζοδρόμια διαβατῶν. Οἱ δευτερεύοντες δρόμοι, ὡς **Birchin-Lane** καὶ **Finch-Lane**, οἵτινες συνάπτουσι τὰς κυριωτέρας ὁδούς, πλήθουσι καὶ αὐτοί· ὡσαύτως δὲ καὶ διάδρομοί τινες, ἴδιοι εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην τοῦ Λονδίνου, διάδρομοι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν ὁποίων κεῖνται γραφεῖα καὶ ταμεῖα κατὰ σειράν. Ὁ ξένος ἵσταται πρὸ τῶν διαδρόμων τούτων, διστάζων ἂν ἐπιτρέπηται ἡ δίοδος, ἐπειδὴ τὸν φαίνονται, ὡς καὶ εἶναι **ἀληθῶς**, ἰδιαίτερον ἔδαφος.

Ἄνθρωποι πάσης ἡλικίας, σιαγόνες ἔτι ἀγένειοι ἢ **κεφαλαὶ** πολιαί, διασταυροῦνται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ **ὅλοι ἐπίσης** φαίνονται ὡς βυθισμένοι εἰς τὴν ἀσχολίαν των. Εὐκόλως δὲ ἀναγνωρίζει τις τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἐμπορικῶν πρακτορείων, ὑπάγοντας καὶ ἐρχομένους ἵνα μάθωσι τὴν τιμὴν τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα ἐμπορεύματος παρὰ τῶν ὀλιγώτερον μὲν εὐκινήτων, μᾶλλον δὲ ἀτενῶν εἰς τὴν ἀσχολίαν πατέρων τοῦ ἐμπορικοῦ τούτου κόσμου. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ᾖναι οἱ πατέρες οὗτοι ἀσχολοφανεῖς, ἡ ἐργασία των (εἰς συνήθεις καιροὺς τοὐλάχιστον) δὲν φαίνεται νὰ τοὺς ἀποκτηνώνῃ· πρᾶγμα παράδοξον πρὸς τὸν ξένον, ὅστις πολλάκις ἤκουσεν ὅτι τὰ πλούτη παρέχουσι δεινὰς φροντίδας. Οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους παραγκωνίζει, οὐδόλως ἀπεικονίζουσι τὴν ἰδέαν, ἣν ἔπλασεν ἐκ τῶν περιγραφῶν, τὰς ὁποίας ἀνέγνωσε περὶ τῆς τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου ζωῆς· ἐπειδὴ ματαίως τῳόντι ζητεῖ τὸ βλοσυρὸν ὄμμα καὶ τὰ κάτισχνα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐφαντάζετο (λανθασμένως) ὅτι θὰ εἶχον οἱ θεράποντες τοῦ Ἑρμοῦ, **of city men**, μάλιστα δὲ οἱ περὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀσχολούμενοι, Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐνίοτε σκυθρωποί· καὶ ἐν τίνι ἐμπορίῳ, ἐν τίνι ἐπαγγέλματι δὲν ἀπαντᾶται τοῦτο; ἀλλ' ἐν γένει, ὀλίγιστοι ἐκ τῶν ὅσοι ἐκδίδονται εἰς ἀσχολίαν τινὰ φαίνονται ἱλαρότεροι τῶν ἐμπόρων. Ναὶ, καταβάλλουσιν ὅλην των τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ὑπόθεσίν των καὶ καιρὸν δὲν ἔχουν νὰ χάνωσιν εἰς φλυαρίας, ἀλλ' ὅμως διεξάγουσι τὰς ἀσχολίας των εὐχαρίστως καὶ μὲ τὸ μειδίαμα ἐπὶ τὰ χείλη των. Φράσεις ψυχορραγοῦσαι ὅλως ἀπέχουσιν ἀπ' αὐτῶν· τοὐναντίον ὁ λόγος των εἶναι γοργὸς, ὁ τόνος τῆς φωνῆς καθαρὸς, ὁ γέλως ἐλεύθερος καὶ ὁ ἀστεϊσμὸς εὐχερής. Ἐνδύονται ἐπιμελῶς καὶ πρὸ πάντων ἀνέτως. Ἀσμένως ἀφίνουσι νὰ φαίνηται ἡ χρυσῆ ἅλυσις τοῦ ὡρολογίου των, οὐδ' εἶναι ἐχθροὶ ἄνθους τινὸς καρφωμένου εἰς τὴν κομβιοδόχην των· ἔχουσιν ὅμως τὴν φιλοκαλίαν τοῦ ν' ἀποφεύγωσι τὰς ὑπερβολὰς τοῦ συρμοῦ καὶ τὰ λίαν ἀνοικτὰ χρώματα. Ἐνίοτε ἀπαντᾷς ἀναμφιβόλως καὶ τὸν ποικιλόχροον λαιμοδέτην, καὶ τὸ ἐσωκάρδιον τὸ λευκὸν, καὶ τὰ χειρόκτια τὰ κίτρινα, διότι ἐκ διαλειμμάτων ἐκπίπτουσί τινες τῶν κομψευομένων εἰς τὸν στρόβιλον τῶν ἐμπόρων καὶ ἀργυραμοιβῶν, ἀλλὰ φαίνονται μεταξὺ αὐτῶν ὡς μηλολόνθη εἰς κυψέλην μελισσῶν, καὶ ἡ συμπεριφορά των διαφέρει ὅλως διόλου τῆς τῶν συνήθων φοιτητῶν τοῦ τόπου· δυσάρεσον μάλιστα θὰ ἦτο ἂν δὲν διέφερε.

Οὐδὲν συντελεῖ τοσοῦτον πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς νεανικῆς ζωηρότητος, ὅσον μεγάλη τις δόσις ἐνεργείας διανοητικῆς. Ἡ ζωηρότης τοῦ πνεύματος μεταδίδεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ περὶ τὴν κερδοσκοπίαν ἐνασχολούμενοι, ἂν καὶ συνεχῶς ἔρχωνται εἰς ἔριδας καὶ διαπληκτισμοὺς καὶ δυσαρεσκείας, ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι μᾶλλον ἀντέχουσιν ἐν γένει κατὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἡλικίας, καὶ ὅτι πλειότερον καιρὸν διατηροῦνται νέοι, παρ' ὅσον οἱ ἀγρονόμοι καὶ οἱ ἀστοὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἐξέχουσι κατὰ τοῦτο οἱ τῆς ὡρίμου ἡλικίας· οὗτοι πρὸ πάντων ἔχουσι τὴν τηλαυγῆ ὄψιν, τὰς λευκὰς φαβορίτας, τὸ ζωηρὸν ὄμμα καὶ τὸ ἐλεύθερον βάδισμα, ἐνὶ λόγῳ τοὺς χαρακτῆρας, ἐξ ὧν διακρίνονται οἱ τὰ μάλιστα σεβάσμιοι τῆς κλάσεως ταύτης τῶν πολιτῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Πλούτου εἶναι ὡσαύτως καὶ ὁ τῆς ὑγείας. Ἔτι δὲ καὶ οἱ κατ' ἐξοχὴν κερδοσκόποι, αὐτοὶ, οἵτινες σήμερον εἶναι βαθύπλουτοι καὶ αὔριον πτωχοὶ, φωτίζουσι μᾶλλον ἢ σκιάζουσι τὴν εἰκόνα ταύτην.

Παράδοξος εἶναι ἡ ἐν τῇ εἰδικῇ συνοικίᾳ ταύτῃ ἀμπωτις καὶ παλίρροια τῶν ἐργασιῶν καὶ τοῦ πλήθους. Ἐνῷ ἐπὶ πέντε ἢ ἓξ ὥρας τῆς ἡμέρας αὕτη φαίνεται πολυανθρωποτάτη ὅσον οὐδεμία ἄλλη, ἀφοῦ ὅμως παρέλθῃ ἡ στιγμὴ τῶν ὑποθέσεων ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ σιωπήν. Ἐξαιρουμένου τοῦ **Cornhill**, ὅπου τὰ ἐμπορικὰ δὲν ἀντικατέστησαν εἰσέτι ὁλοσχερῶς τὰ ἐργαστήρια, ἡ συνοικία τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου καὶ τῆς Τραπέζης παραιτεῖται εἰς τὸ σκότος, ἅμα δύσῃ ὁ ἥλιος. Περὶ τὴν δεκάτην πρωϊνὴν

ὥραν ἀρχίζουν πάλιν τὰ λεωφορεῖα νὰ ἐκκενῶσιν ἀνὰ πᾶν λεπτὸν τοὺς ἐπιβάτας των εἰς τὴν γωνίαν τοῦ **Chearside**, κατέναντι τοῦ **Mansion-House**, ἐνῷ τὰ ὀχήματα, ἀγοραῖά τε καὶ ἰδιωτικά, φέρουσι μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἔνθα γίνεται ἡ διαπραγμάτευσις τῶν ὑποθέσεων, τοὺς μεγάλους καὶ κραταιοὺς κυρίους τοῦ τόπου. Κατὰ δὲ τὰς ἑπομένας ἓξ ὥρας ἢ ἑπτὰ ἡ κίνησις τῶν ἁμαξῶν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις εἶναι ἀπίστευτος. Ἀλλὰ μεταξὺ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης ὥρας μ. μ. τὸ πλῆθος ἀραιοῦται καὶ ἀρχίζει ἡ ἔξοδος· τραπεζῖται δὲ τότε, μεσῖται, κερδοσκόποι, ὑπάλληλοι καὶ διευθυνταί, ὅλοι ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε, οἱ μὲν ἔξω τῆς πόλεως, οἱ δὲ εἰς τὰς ἀπωτάτας συνοικίας. Καὶ τότε ἡ μητρόπολις τοῦ οἰκονομικοῦ κόσμου ἄλλους πλέον δὲν ἔχει μάρτυρας τῶν λαμπροτήτων αὐτῆς, εἰμὴ τὸ σκότος καὶ τὴν σιωπήν. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, αἱ ἔρημοι αὗται καὶ κεναὶ οἰκοδομαὶ προσκτῶσι χαρακτῆρα μεγαλοπρεπέστερον, καταπληκτικώτερον ἢ τὴν ἡμέραν· ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον ῥεῦμα ἐστείρευσε, καὶ αἱ ὁδοὶ ὁμοιάζουσι μὲ ῥύακας ξηρανθέντας αἰφνιδίως. Τὴν κυριακὴν μάλιστα ἡ μοναξία καταντᾷ πενθιμωτάτη· γεννητὴν πλέον ψυχὴν ἐκεῖ δὲν βλέπεις,- εἰμὴ τοὺς θυρωροὺς, οἵτινες φυλάττουσι τὰ γραφεῖα. Κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν, καὶ αἱ ἐκκλησίαι εἶναι κεναί· μόνον ὅταν πεφημισμένος τις ἱεροκήρυξ ἐκλέξῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ διδάξῃ, — πρᾶγμα σπάνιον, — τότε μόνον τὰ θρανία πληροῦνται ἀνθρώπων, ἐρχομένων ἐκ των ἄλλων τοῦ Λονδίνου συνοικιῶν.

Τὰ τραπεζιτικὰ καταστήματα εἶναι οἱ κυριώτατοι τύποι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τόπου, καὶ τοῦτο κατὰ φυσικὸν λόγον, διότι ἄνευ αὐτῶν αἱ ἐμπορικαὶ ἐργασίαι δὲν θὰ ἐλάμβανον τὴν θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν, εἰς ἣν προήχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὰ καταστήματα ταῦτα εἰσὶν αἱ δεξαμεναί, ἐντὸς τῶν ὁποίων χύνονται αἱ οἰκονομίαι τοῦ ἔθνους, καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκρέουσιν οἱ χρυσοῖ ποταμοί, δι' ὧν τίθεται ἡ ἀγορὰ εἰς ἐνέργειαν. Παρεκτὸς τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας, ἥτις, καὶ ὡς ἐξωτερικὴ ὄψις καὶ ὡς πραγματικὴ δύναμις, ἐπιφέρει ἔκλειψιν εἰς ὅλας τὰς ἄλλας, αἵτινες συναγωνίζονται μετ' αὐτῆς, διακρίνεται τὸ εὐρὺ μέγαρον τῆς Λονδίνουτε καὶ Οὐεστμινστέρου Τραπέζης· ἔπειτα, αἱ βαρεῖαι καὶ μοχθηραὶ οἰκοδομαὶ τῶν Τραπεζῶν **Union and London Joint-Stock**, ἐν τῇ ὁδῷ **Princes street**· **London and County Bank**, ἐν τῇ **Lombard street**· καὶ

τὸ λαμπρὸν κατάστημα τῆς Ἀνατολικῆς Τραπέζης (**Oriental Bank**). Μετ' αὐτὰς, κατὰ τάξιν ἀρχιτεκτονικὴν, ἔρχονται τὰ γραφεῖα τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν, ἐν οἷς διαπρέπουσι μάλιστα τὸ τοῦ Ἡλίου (**Sun**), τὸ τοῦ **North-British**, ὅλα ἐξαιρέτως διηυθετημένα ἐν τῇ ὁδῷ **Threadneedle-street**. Τριτεύουσι τὰ προεξοφλητικὰ καταστήματα καὶ αἱ νέαι δανειστικαὶ ἑταιρίαι, ἂν καὶ ταῦτα φαίνωνται προωρισμένα νὰ προβῶσι ταχέως εἰς βαθμὸν ἀνώτερον· τοιαῦτα δὲ εἶναι, τὸ πολύογκον καὶ πολυδάπανον οἰκοδόμημα τῆς Ἑταιρίας **National Disound**, ἐν τῇ ὁδῷ **Cornhill**· τὸ μέγα προεξοφλητικὸν κατάστημα **Overland, Gurney** καὶ Συντρ. (κοινῶς καλούμενον Κατάστημα τῆς γωνίας,) ἐν τῇ ὁδῷ **Lombard street**, καὶ ἡ ἀπέναντι γείτων αὐτοῦ τράπεζα **Hanbury's Bank**, πρὸς τὰ κάτω τῆς ὁδοῦ **Finch-Lane**· ἔπειτα δὲ ἐν τῇ ὁδῷ **Lothbury**, αἱ δύο νέαι καὶ γιγάντειοι δανειστικαὶ ἑταιρίαι, ἡ Γενικὴ καὶ ἡ Διεθνής.

Καθέκαστον ἔτος βλέπει τις νὰ οἰκοδομῶσιν ὡραιότερα καταλύματα τινὰ τῶν παλαιῶν καταστημάτων, τραπεζιτικῶν τε καὶ ἄλλων. Καταλαμβάνουσιν, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ προκόπτωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδεικνύωσι τὴν προκοπὴν αὐτῶν, καὶ γίνεται ἅμιλλα τίς νὰ κτίσῃ διὰ πορτλανδικῶν λίθων μετὰ κιόνων ἐκ γρανίτου· τοιαύτην δὲ διάδοσιν ἔλαβεν ὁ πόθος τῶν πολυτελῶν κτιρίων, ὥστε παρέχει ἀφορμὴν εἰς ἐπικρίσεις πολλὰς, μάλιστα δ' ἐκίνησε καὶ τὴν δυσπιστίαν τῶν παλαιῶν καὶ στερεῶν καταστημάτων, ὅσα βαδίζουσι φρονιμώτερον. Ἴσως δὲ μάλιστα ταῦτα ἔχουσι δίκαιον ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἔποψιν, διότι, ἀληθῶς, τί εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Λονδίνου (ἐξαιρουμένων ἀρχαίων τινῶν καὶ ὡραίων ἐκκλησιῶν) ὡς πρὸς τὰ πλούτη τῆς ἀγορᾶς;

Ἡ ὡς πρὸς τὰ κτίρια τῆς περιοχῆς ταύτης κατάταξις ἡμῶν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς καὶ εἰς τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον διέρχεται τὰς ὁδοὺς ταύτας, καὶ τέλος τὰς ἐνασχολήσεις αὐτοῦ. Ἂς ἐξετάσωμεν τί ἐπαγγέλλεται ἰδίως ἑκάστη κλάσις τῶν ἀνθρώπων τούτων. Πρῶτον, παρατηρητέον, ὅτι ὅλοι συνέχονται στενῶς,—ὡς μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μεγάλου ὅλου, δηλαδὴ, τοῦ συστήματος τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ἀργυρίου,—καὶ ὅτι ἡ μεταξὺ τινῶν ἐξ αὐτῶν ὁροθετικὴ γραμμὴ δυσκόλως διακρίνεται ὑπὸ τῶν ἀμυήτων εἰς τὰ τοῦ Ἑρμοῦ.

Ἂς περιγράψωμεν λοιπὸν πρῶτον ὑπὸ γενικήν τινα ἔποψιν

τὰς πράξεις τῶν τραπεζῶν. Βάσις τῶν ἐργασιῶν πάσης τραπέζης εἶναι τὸ νὰ δέχωνται καταθέσεις χρημάτων. Λαμβάνουσιν ἀργύριον ὑπὸ τὴν φυλακὴν αὐτῶν, καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσιν εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐκπληρῶσι τὰς πρὸς τοὺς καταθέσαντας αὐτὸ ὑποχρεώσεις των. Δίδουσιν εἰς αὐτοὺς βιβλιάρια ἐκ δελτίων ἐγγράφων, καὶ ὁσάκις ἓν ἐκ τῶν δελτίων τούτων ταῖς παρουσιασθῇ ἐγγεγραμμένον εἴτε ὑπὸ τοῦ καταθέσαντος, εἴτε ὑπ' ἄλλου, πρὸς ὄφελος τοῦ ὁποίου ὑπεγράφη τὸ δελτίον, ἡ τράπεζα πληρόνει εἰς χαρτονόμισμα ἢ εἰς μεταλλικὸν, κατὰ τὴν αἴτησιν. Εἰς τινας περιπτώσεις, αἱ τράπεζαι δίδουσι τόκον ἐπὶ τῶν χρημάτων, ἅτινα κατετέθησαν εἰς αὐτὰς, εἰς ἄλλας δὲ πάλιν περιπτώσεις τόκον δὲν δίδουσιν· ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας δὲν δίδει τόκον εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν.

Ἡ μετὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην κυριωτέρα ἄλλη τῶν τραπεζῶν εἶναι τὸ ν' ἀνταμείβωσιν ἑαυτὰς διὰ ταύτην τὴν διαχείρησιν τῶν χρημάτων τῆς πελατείας των, δίδουσαι εἰς τόκον ἓν μέρος τοῦ ἀργυρίου, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι δὲν μέλλουν ν' ἀναζητήσωσιν οἱ καταθέσαντες αὐτό. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι, εἰς συνήθεις καιροὺς, τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ κατατεθέντος εἰς τὴν Τράπεζαν γενικοῦ κεφαλαίου. Ὅταν συμβαίνῃ στασιμότης εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸ ποσὸν τοῦτο φθάνει εἰς τὸν ἀνώτατον αὐτοῦ βαθμόν· ὅταν δὲ πάλιν ὑπάρχῃ εἰς τὸ ἐμπόριον κίνησις πολλὴ, ἢ ὅταν ἡ δημοσία πίστωσις κλονῆται, φθάνει εἰς τὸν κατώτατον. Ἐνὶ λόγῳ, πᾶσα τράπεζα εἶναι ὑπόχρεως νὰ προσέχῃ ἐπιμελῶς εἰς τὰ σημεῖα τοῦ καιροῦ, διὰ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς ὁπόσα ἐκ τῶν κατατεθειμένων εἰς αὐτὴν κεφαλαίων δύναται νὰ διαθέσῃ βεβαίως. Ἐὰν ἡ τράπεζα ἔδωκε λίαν πολλὰ δάνεια, ἀπαντᾷ δυσκολίας ὀφείλουσα νὰ πληρώσῃ τὰς αἰτήσεις τῶν πελατῶν αὐτῆς· ἐὰν ἔδωκε λίαν ὀλίγα δάνεια, χάνει ὅσα ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν χρημάτων, ἅτινα ἐφύλαξεν ἀμεταχείριστα.

Ἡ τράπεζα, ἀφοῦ ὑπολογίσῃ πόσα δύναται νὰ διαθέσῃ χρήματα, τὰ δανείζει λοιπὸν ἐπὶ τόκῳ, καὶ τοῦτο κατὰ διαφόρους τρόπους. Πρῶτον πάντων, μὲ μέρος αὐτῶν ἀγοράζει πάγια (**consolidés**), τὰ εὐχρηστότερα δηλαδὴ καὶ τὰ ἀσφαλέστερα πάντων τῶν δημοσίων χρεωγράφων. Ἔπειτα χορηγεῖ χρήματα εἰς τοὺς λαμβάνοντας χρείαν αὐτῶν πελάτας της· διότι πᾶς ὅστις ἔχει τρεχούμενον λογαριασμὸν μὲ μίαν τράπεζαν δύναται,

εἰς συνήθεις καιροὺς, νὰ λαμβάνῃ παρ' αὐτῆς, ἀντὶ χρεωγράφων τῆς κυβερνήσεως ἢ ἄλλων ἀξιοχρέων γραμμάτων, πρόσκαιρον δάνειον, ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὰ τρία τέταρτα τῶν καταθέσεών του, κατὰ τὸν τρέχοντα τόκον. Ἀλλ' αἱ κυριώτεραι χορηγήσεις τῶν τραπεζῶν γίνονται διὰ τῆς προεξοφλήσεως τῶν ἐμπορικῶν ὁμολόγων. Ἔχει τις, λόγου χάριν, ἓν ἢ πολλὰ ὁμόλογα, ὧν ἡ πτῶσις ἔσεται μετὰ τρεῖς μῆνας· τὰ φέρει εἰς τὴν τράπεζαν, τῆς ὁποίας εἶναι πελάτης, παραχωρεῖ ἐκ τοῦ ἐν αὐτοῖς σημειωμένου ποσοῦ τὸν τόκον τῶν τριῶν μηνῶν, καὶ λαμβάνει ἀμέσως τὰ ὑπόλοιπα.

Εἰς τινας ἐξαιρετικὰς περιστάσεις αἱ τράπεζαι, μάλιστα δὲ ἡ τῆς Ἀγγλίας, — ἡ μεγάλη αὕτη κρήνη τῆς πιστώσεως, — χορηγεῖ δάνεια εἰς μεγάλα τινὰ καταςήματα ἐμπορικὰ ἢ ἑταιρίας, περιερχόμενα εἰς στενοχωρίας προσωρινάς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, εἷς τῶν ὑπαλλήλων τῆς τραπέζης ἐξετάζει τὰ κατάστιχα τοῦ καταστήματος, βλέπει τὴν θέσιν καὶ προσδιορίζει ὁποῖον ποσὸν δύναται ἡ τράπεζα νὰ δανείσῃ ἀκινδύνως εἰς αὐτό. Ἀλλ' ἡ τράπεζα δὲν δέχεται τὸ ἀποδεδειγμένον ἐνεργητικὸν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν χρημάτων, ἅτινα χορηγεῖ· ἡ τράπεζα δανείζει εἰς τὸ κατάστημα αὐτὸ ἀπ' εὐθείας καὶ τὸ κρατεῖ ὑπεύθυνον, ἠθέλησε δὲ νὰ ἐξετάσῃ τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ καταστήματος, μόνον διὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς στερεότητος τῆς θέσεως τοῦ δανειζομένου. Τὰ κατὰ τοὺς διαφόρους τούτους τρόπους χορηγούμενα δάνεια δίδονται ἐπὶ προθεσμίᾳ σχετικῶς μακρᾷ, δηλ. ἐπὶ τρεῖς μῆνας κατὰ μέσον ὅρον· μέρος τι ὅμως τῶν εἰς τὰς τραπέζας κατατεθειμένων χρημάτων μένει πάντοτε εἰς αὐτάς· διότι δὲν θὰ ἦτο μὲν φρόνιμον ἂν αὐτὸ τὸ μέρος ἐδανείζετο διὰ τοιαύτας μακρὰς προθεσμίας, δύναται ὅμως ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ νὰ χορηγῆται διὰ μίαν μόνον ἑβδομάδα ἢ ἡμέραν. Τὸ κυριώτατον τῶν τραπεζῶν καὶ τῶν ἐμπόρων μέλημα εἶναι, νὰ προσέχωσιν ὥστε ὅσα τῶν παρ' αὐτοῖς κατατεθειμένων χρημάτων δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸ νὰ ζητηθῶσι παρὰ τῶν καταθεσάντων αὐτά, νὰ μὴ μένωσιν ἄχρηστα καὶ ἑπομένως ἀνωφελῆ. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπάρχει ἐν τῷ ταμείῳ πλεόνασμα· τοῦτο λοιπὸν τὸ πλεόνασμα δανείζουσιν ἐπὶ βραχείᾳ προθεσμίᾳ. Πῶς; Ἂς ἴδωμεν.

Τὸ πλεόνασμα τοῦτο δανείζεται εἰς τοὺς τραπεζιτικοὺς μεσίτας (**bank-brokers**). Ἄλλο εἶδος ἐπαγγέλματος τοῦτο. Οἱ

τραπεζιτικοὶ μεσῖται εἶναι οἱ μεσάζοντες μεταξὺ τῶν τραπεζῶν καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων καταστημάτων, ἑταιρικῶν ἢ ἰδιωτικῶν, τῆς παλαιᾶς Χώρας. Ἔργον τῶν μεσιτῶν τούτων— ἀνθρώπων οἵτινες ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχωσιν ἄοκνοι καὶ ὀραστηριώτατοι, καθὸ εὐάριθμοι,— εἶναι τὸ νὰ εὑρίσκωσι ποῦ νὰ τοποθετῶσι διὰ μίαν ἑβδομάδα ἢ μίαν ἡμέραν τὰ πλεονάσματα τῶν τραπεζῶν. Πρέπει δὲ νὰ ἀγρυπνῶσιν οὗτοι ἀδιαλείπτως, νὰ προσέχωσιν ἐπιμελῶς πότε εἶναι ἡ πτῶσις τῆς προθεσμίας ἑκάστου τῶν βραχυπροθέσμων δανείων, περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐκείνης ὥρας νὰ εὑρίσκωσι ποῦ νὰ τὰ τοποθετῶσιν ἀλλαχοῦ· ὅταν δὲ συμβαίνῃ μεταβολὴ εἰς τὸν τρέχοντα τόκον τῆς προεξοφλήσεως, νὰ τρέχωσιν ὅλην τὴν ἡμέραν διὰ νὰ τροποποιῶσι τὰς συμφωνίας των, νὰ διαπράττωσιν ἐπὶ τοῦ τόκου τοῦ συναλλάγματος νέαν διατίμησιν. Τὸ νὰ δανείζωνται χρήματα διὰ μίαν μόνον ἡμέραν, ὅτε ὁ τόκος εἶναι, παραδείγματος χάριν, πρὸς 4 τοῖς 100 κατ' ἔτος, ἴσως φανῇ εἰς τοὺς ἀπείρους τῶν πραγμάτων τούτων πρᾶξις, μὴ ἀνταμείβουσα τὸν κόπον, ὅστις λαμβάνεται δι' αὐτήν. Ἀλλ' ἐνίοτε οἱ τραπεζιτικοὶ μεσῖται οὗτοι συμβαίνει νὰ ἔχωσιν εἰς τὴν διάθεσίν των 3 ἢ 4 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν, καὶ ὁ τόκος τοιούτου ποσοῦ διὰ μίαν μόνον ἡμέραν φέρει 300 ἢ 400 λίρας. Ἐὰν αἱ τράπεζαι τοῦ Λονδίνου ἠμέλουν τὰ τοιαῦτα ἡμερήσια δάνεια, ἐὰν ἄφινον ἄπρακτον ἐντὸς τῶν ταμείων των ποσὸν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ δανείζηται ἀκινδύνως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, (τὸ πλεόνασμα τῶν πράξεων τῆς ἡμέρας ἐννοοῦμεν πάντοτε,) θὰ ἔχανον ἐπὶ ματαίῳ 100 ἢ 150,000 λιρῶν στερλινῶν κατ' ἔτος. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι καὶ οἱ τραπεζιτικοὶ μεσῖται λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ ἔργου των τούτου προμήθειαν, καὶ ἐπειδὴ, ὡς εἶναι ἐν Λονδίνῳ πασίγνωστον, πολλάκις διέρχονται διὰ τῶν χειρῶν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν εἰς μίαν μόνον ἡμέραν ἕως 2 ἑκατομμύρια στερλινῶν, τὸ ἔργον, ἂν καὶ βαρὺ, ἀποβαίνει ὄχι ἀκερδές. Ἀλλὰ τίνες οἱ δανειζόμενοι χρήματα μὲ τοιαύτας βραχείας προθεσμίας; Εἰς τί δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ἓν δάνειον;

Τὰ δάνεια ταῦτα δίδονται, μέχρι βαθμοῦ τινος ὅμως, εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς κοινωνίας, ἥτις ζῇ παρὰ τοῖς γόνασι τοῦ θεοῦ Πλούτου. Πᾶσα τράπεζα μόνον τῶν πελατῶν της χρεωστικὰ ὁμόλογα καὶ συναλλαγματικὰς προεξοφλεῖ καὶ μόνον

εἰς αὐτοὺς παρέχει χρήματα ἂν χρειασθῶσιν, ἀντὶ τῆς παρακαταθήκης χρεωγράφων δημοσίων, τίτλων ἀσφαλῶν, κλπ., τὸ δὲ ἡμερήσιον πλεόνασμα, τὸ ὁποῖον διανέμουσιν οἱ τραπεζιτικοὶ μεσῖται, δανείζεται εἰς πάντα ἄνθρωπον ἀξιόχρεων, ἔχοντα χρείαν αὐτοῦ. Τὸ μέγα μέρος ὅμως ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου τῶν δημοσίων χρεωγράφων (Stock Ex-change), καὶ ὑπὸ τῶν προεξοφλητικῶν καταστημάτων.

Ταῦτα, κατὰ βαθμὸν σημασίας, ἔρχονται ἀμέσως μετὰ τὰς τραπέζας ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ ἀργυρίου. Τὰ προεξοφλητικὰ καταστήματα δὲν λαμβάνουσι χρήματα εἰς παρακαταθήκην καθὼς αἱ τράπεζαι· ταῦτα δὲν ἐκδίδουσι δελτία (chèques), οὔτε ἀναδέχονται οἱανδήποτε μεταχείρησιν χρημάτων διὰ τοὺς πελάτας αὐτῶν. Ὅσα χρήματα λαμβάνουσι δὲν προέρχονται ἐκ παρακαταθηκῶν, ἀλλ' ἐκ δανείων. Λαμβάνουσι δάνεια βραχυπρόθεσμα, μιᾶς ἑβδομάδος, δεκαπέντε ἡμερῶν, ἢ καὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει, πληρόνοντα φυσικῷ τῷ λόγῳ τόκους ἐπὶ παντὸς ποσοῦ οὕτω λαμβανομένου παρ' αὐτῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὰ προεξοφλητικὰ καταστήματα εἰσὶν ἐξαιρέτως λυσιτελῆ πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ἔχοντες χρήματα περιττὰ, δὲν εὑρίσκουσι πῶς νὰ τὰ καταθέσωσιν ἐπικερδέστερον, — ὅσα μάλιστα ὁ κάτοχος αὐτῶν μόνον δι' ὀλίγας ἡμέρας μέλλει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του. Ὑποθετέον, ὅτι κεφαλαιοῦχός τις, ἔχων κατατεθειμένα χρήματά του εἰς δημόσια χρεώγραφα ἢ εἰς συναλλαγματικὰς καὶ ἄλλα ἐμπορικὰ ὁμόλογα, κρίνει ὡς ἁρμοδίαν τὴν στιγμὴν νὰ πωλήσῃ, πωλεῖ, καὶ πρὸς τὸ παρὸν δὲν βλέπει πῶς ἄλλως τῷ συμφέρει νὰ ἐνδύσῃ τὰ χρήματά του· ἐνδέχεται νὰ φυλάξῃ ἄχρηστα ταῦτα εἰς τὸ ταμεῖόν του μίαν ἢ δύο ἑβδομάδας, περιμένων τὴν ἁρμοδίαν εὐκαιρίαν τοῦ ν' ἀγοράσῃ ἐκ νέου. Τὰ δανείζει λοιπὸν εἰς προεξοφλητικόν τι κατάστημα, καὶ λαμβάνει τόκον καλὸν ἐξ αὐτῶν μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θελήσῃ νὰ τὰ μεταχειρισθῇ ἐκ νέου. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς εἴδομεν, διαχειρίζονται κατὰ μέγα μέρος καὶ αἱ τράπεζαι τὸ πλεόνασμα τῆς καθημερινῆς ληψοδοσίας των.

Τὰ δὲ προεξοφλητικὰ καταστήματα προεξοφλοῦσι, διά τε τῶν δανείων τούτων καὶ διὰ τῶν ἰδίων κεφαλαίων των, συναλλαγματικὰς καὶ ὁμόλογα ἐμπορικά. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὰ τὰ καταστήματα δὲν ἔχουσι χρείαν, καθὼς οἱ τραπεζῖται, νὰ ἦναι ἐφωδιασμένον τὸ

ταμεῖόν των δι' ἀργυρίου, ἵνα πληρόνωσιν ἑτοίμως τὰς αἰτήσεις τῶν πελατῶν των, καὶ ἐπειδὴ ὅλα τὰ χρήματά των εἶναι δεδομένα ἐπὶ τόκῳ, δύνανται νὰ προεξοφλῶσι μὲ τόκον ὀλίγον τι μετριώτερον τοῦ ἀπαιτουμένου παρὰ τῆς Τραπέζης. Κυρία ἐργασία των εἶναι ἡ ἐξαργύρωσις τῶν ἐμπορικῶν ὁμολόγων καὶ συναλλαγματικῶν, καὶ ἔχουσι καθ' ἑκάστην μεγάλην πληθὺν τοιούτων. Ὅ,τι δὲ πρὸ πάντων ὀφείλουν νὰ τηρῶσιν εἶναι τοῦτο· γινώσκουσι τὸ ποσὸν τοῦ ἰδίου των κεφαλαίου, καὶ ἕως πόσα δύνανται νὰ τοῖς δοθῶσι παρὰ τοῦ δημοσίου εἰς χρηματικὸν ὡς δάνεια· γινώσκουσιν ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸν μέσον ὅρον τῆς πτώσεως τῶν ἐμπροθέσμων γραμματίων, ἅτινα προεξώφλησαν. Προεξοφλοῦσι λοιπὸν μέχρι τελείας ἐξαντλήσεως τῶν πόρων των, προσέχοντες ὥστε τὸ ποσὸν τῶν γραμματίων, ἅτινα προεξώφλησαν, νὰ ἀντιμετρῆται ὑπὸ τοῦ ποσοῦ ἄλλων γραμματίων, ὧν συμπίπτει ἡ προθεσμία. Ἐὰν, συνεπείᾳ τῆς καταςάσεως τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἀργυρίου, θεωρήσωσιν ὡς ἀναγκαῖον τὸ νὰ ἔχωσιν ἐφωδιασμένον τὸ ταμεῖόν των μὲ περισσότερα χρήματα, προεξοφλοῦσιν ὀλιγώτερα γραμμάτια, καὶ οὕτως ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος τὰ μετρητά των αὐξάνουσιν, ἐπειδὴ ὅσα ἔχουν νὰ εἰσπράξωσιν ἐκ τῶν γραμματίων, ὧν λήγουσιν αἱ προθεσμίαι, ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν τῶν γραμματίων, ἅτινα προεξοφλοῦσι.

Τὸ δὲ προεξοφλεῖν δηλοῖ ἀγοράζειν χρεωστικόν τι γραμμάτιον ἢ συναλλαγματικὴν, πληρωτέαν ἐν ὡρισμένῳ τινὶ χρόνῳ. Συνήθως τὰ χρεωστικὰ ὁμόλογα τῶν ἐμπορευομένων εἶναι ἀσφαλῆ ὅσον καὶ τὸ χρηματικὸν, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν νοουμένων ὑπὸ τὸν τίτλον Παρακαταθῆκαι εἰς τὰς βίβλους πάσης τραπέζης διὰ μετοχῶν συγκεκροτημένης, εἰσὶν ἐμπορικὰ ὁμόλογα προεξοφληθέντα παρ' αὐτῶν. Τὸ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον παρακατατίθεται εἰς μίαν τινὰ τράπεζαν, χρησιμεύει εἰς ἀγορὰν τοιούτων γραμματίων, καὶ ὁ τόκος, ὅστις ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς προεξοφλήσεως αὐτῶν, εἶναι μία τῶν κυριωτέρων πηγῶν τοῦ κέρδους τῶν τραπεζιτῶν. Ἐὰν κατάστημά τι, ἀγοράσαν ἓν γραμμάτιον, λάβῃ χρείαν ἀργυρίου, προεξοφλεῖ πάλιν τὸ αὐτὸ γραμμάτιον καὶ ἔχει ἀργύριον, τὸ πωλεῖ δηλαδὴ εἴς τινα τράπεζαν, ἢ εἰς ἄλλο κατάστημα, εἰδικῶς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπαγγελλόμενον. Καὶ ὅσον πλειοτέρας φορὰς γίνῃ ἐφ' ἑνὸς γραμματίου ἡ τοιαύτη διαπραγμάτευσις, τόσον καθίσταται μᾶλλον ἀξιόχρεον, διὰ τὸν ἁπλοῦν

λόγον, ὅτι, ὀπισθογραφόμενον ὑπὸ τῶν χειρῶν, εἰς τὰς ὁποίας μεταβαίνει, προσαποκτᾷ ὑπὲρ τῆς ὁριστικῆς αὐτοῦ πληρωμῆς τὴν εὐθύνην παντὸς ὀπισθογράψαντος. Τοιουτοτρόπως τὰ γραμμάτια ταῦτα συμβαίνει, μέχρι βαθμοῦ τινος ὅμως, νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς κυκλοφορίαν ὡς νομίσματα καὶ αὐτὰ, διδόμενα ἀντὶ πληρωμῆς ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα.

Ἐπειδὴ ἕκαστον κατάστημα προεξοφλητικὸν ἔχει παρ' ἑκάστῃ τραπέζῃ ἀνοικτὸν λογαριασμὸν, δύναται (ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν χρειασθῇ ἀργύριον) νὰ λάβῃ τινὰ τῶν γραμματίων, ἅτινα προεξώφλησε, καὶ νὰ τὰ δώσῃ εἰς δευτέραν προεξόφλησιν ὑπὸ τῆς τραπέζης, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει σχέσιν. Ἀλλ' ὅμως συνέβη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν νὰ μὴ θελήσῃ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας νὰ φανῇ εἰς τὰ προεξοφλητικὰ καταστήματα τόσον ἄσμενος κατὰ τοῦτο, ὅσον εἰς τοὺς συνήθεις πελάτας της. Τὰ καταστήματα ταῦτα μετέρχονται συναγωνισμὸν πρὸς τὴν Τράπεζαν ὡς πρὸς τὰς προεξοφλήσεις, καὶ ὠφελοῦνται ἐξ αὐτῶν περισσότερον παρ' αὐτήν. Λοιπὸν ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἔλεγε καὶ ὄχι ἀδίκως: « Ἡμεῖς εἴμεθα ὑπόχρεοι νὰ φυλάττωμεν εἰς τὰ ταμεῖά μας ἄχρηστον μέγα μέρος χρηματικοῦ, διὰ νὰ ἔχωμεν χρείας τυχούσης ν' ἀντικρούσωμεν πᾶσαν ἐνδεχομένην αἴτησιν, ἐνῷ σεῖς ἁρμενίζετε πλησίστιοι, ἐκκαρπούμενοι ὅλους σας τοὺς πόρους· εἰς τοὺς συνήθεις καιροὺς, κερδαίνετε πλειότερον παρ' ὅσον ἡμεῖς· ἔχετε λοιπὸν καὶ τὴν διάκρισιν, ὅταν εὑρίσκησθε στενοχωρημένοι, νὰ μὴ ἔρχησθε ζητοῦντες ὅπως ἡμεῖς πάλιν σᾶς εὐκολύνωμεν. » Τὰ προεξοφλητικὰ καταστήματα εἶναι μεγάλοι ἀντίζηλοι τῆς Τραπέζης, καὶ ὁσάκις συμβῇ χρηματικὴ κρίσις, αἱ μεταξὺ τῆς Τραπέζης καὶ αὐτῶν σχέσεις καθίστανται τραχύταται· διὰ τοῦτο καὶ ὁσάκις ἡ Τράπεζα βλέπῃ καταστρεφόμενον τοιοῦτό τι κατάστημα, δὲν τῇ κακοφαίνεται τόσον πολύ.

Ἂς μεταβῶμεν τώρα εἰς ἄλλον τινὰ σημαντικὸν κλάδον ὑποθέσεων πραττομένων ἐν τῷ Ἄστει, ἤτοι ἐν τῇ παλαιᾷ Χώρᾳ τοῦ Λονδίνου. Ἂς εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Ἐπικαταλλακτήριον (**Royal Exchange**). Κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ματαίως ὁ ξένος βασανίζει τὸν νοῦν αὐτοῦ, ζητῶν νὰ μαντεύσῃ πρὸς τίνα σκοπὸν ἐκτίσθη τοιαύτη ὡραία οἰκοδομή. Ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὴν κεντρικὴν αὐλὴν, ὁ τόπος τὸν φαίνεται ἔρημος· βλέπει μόνον ὀλίγους τινὰς ὀκνοπεριπατητὰς τῇδε κἀκεῖσε περιφερομένους, καὶ τῶν ὁ-

ποίων ἡ συμπεριφορὰ δὲν τὸν φαίνεται ἰδία εἰς ἀνθρώπους ἔχοντας ἔργον, οὔτε εἰς ἀνθρώπους πολὺ ἀξιοσυστάτους. Τούτων τοὺς μὲν ὑποθέτει ὡς περιμένοντάς τινα, τοὺς δὲ δὲν βλέπει τί περιμένουσιν. Ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευὴν μετὰ μεσημβρίαν μεταβάλλεται ὅλως διόλου ἡ σκηνή. Τότε ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ὀκνοπεριπατητὰς ἡ εἴσοδος, ἀνοιγομένη εἰς μόνους τοὺς ἔχοντας ὑποθέσεις. Τὸ Ἐπικαταλλακτήριον ἀνήκει εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Gresham Committee, ἀλλὰ τὸ δημόσιον εἰσέρχεται ἐν αὐτῷ πλήρει δικαιώματι, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ ἔχῃ σπουδαίαν τινὰ πρόθεσιν. Αἱ ὑποθέσεις συνίστανται εἰς τὸ ἀγοράζειν καὶ πωλεῖν συναλλαγματικὰς, ἤτοι γραμμάτια πληρωτέα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ,— εἰς τὴν Κίναν, εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Αἴγυπτον, Παρισίους, Ἀμβοῦργον, Νεοβόρακον, εἰς πᾶν μέγα κέντρον ἐμπορίου. Ἔμπορός τις, ἂς ὑποθέσωμεν, ἔχει νὰ πληρώσῃ 10,000 λιρῶν στερλινῶν εἰς τὴν Καλκοῦταν· ἀντὶ νὰ στέλλῃ τὰ χρήματά του εἰς δέματα, ἔρχεται εἰς τὸ Ἐπικαταλλακτήριον καὶ ἀγοράζει ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τούτου συναλλαγματικὰς, τὰς ὁποίας ἐπιστέλλει χωρὶς νὰ ἐξοδεύσῃ ἄλλο τι, εἰμὴ τὰ ταχυδρομικὰ τῆς ἐπιστολῆς του. Δύο τινὰ παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς διαπραγματεύσεως τῶν γραμματίων τούτων. Πρῶτον ἡ προθεσμία αὐτῶν. Ἡ συναλλαγματικὴ ἡ πληρωτέα μετὰ τέσσαρας μῆνας ἀξίζει φυσικῷ τῷ λόγῳ ὀλιγώτερον, ἢ ἡ λήγουσα μετὰ μῆνας τρεῖς, — ἕνεκα τοῦ τόκου τοῦ ἑνὸς περιπλέον μηνός· ὁ τόκος λοιπὸν οὗτος ἀφαιρεῖται. Ἀλλ' ἡ ἀξία τῶν συναλλαγματικῶν αὐξομειοῦται καὶ κατὰ τὴν ζήτησιν ἢ ἀζητησίαν αὐτῶν. Ἐὰν αἱ ἐπὶ Καλκούτης παρουσιαζόμεναι συναλλαγματικαὶ φέρωσι ποσὸν ἀνώτερον τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι διὰ νὰ σταλῶσιν, αἱ συναλλαγματικαὶ πωλοῦνται εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς ἀξίας των· ἐὰν ὅμως αἱ εἰς Καλκοῦταν ὀφειλόμεναι πληρωμαὶ ὑπερβαίνωσι τὸ ποσὸν τῶν παρουσιαζομένων συναλλαγματικῶν, ἕπεται περιζήτησις εἰς αὐτὰς, καὶ ἡ περιζήτησις αὕτη ἐπιφέρει μικράν τινα ἀνατίμησιν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε, τὸ ὅριον τῆς αὐξομειώσεως τῆς τιμῆς οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ταχυδρομικῶν καὶ τῶν ἐξόδων καὶ φροντίδων, ἅτινα θὰ προέκυπτον ἐκ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ χρηματικοῦ ἐκ Λονδίνου εἰς Καλκοῦταν.

Διὰ τῶν συναλλαγματικῶν λοιπὸν τούτων ἀπαλλάττονται οἱ ἔμποροι τῶν ἐξόδων, τῶν κινδύνων καὶ παντὸς ἀπευκταίου

προερχομένου ἐκ τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἀποστολῆς ἀργυρίου. Τοῦτο δὲ εἶναι μεγίστη εὐκολία. Ἐὰν ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνωνται αἱ πληρωμαὶ τῶν ἐμπόρων εἰς ἀργύριον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὅλου τοῦ κόσμου τὸ εἰς νομίσματα κεχαραγμένον ἀργύριον δὲν θὰ ἐπήρκει πρὸς τοιαύτας κολοσσιαίας ἐπιχειρήσεις. Ἐὰν τὸ μέσον τοῦτο τῶν συναλλαγματικῶν διεκόπτετο μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰνδιῶν μόνον ἐπί τινας μῆνας, τάχιστα ἡ ἔκλειψις τοῦ χρηματικοῦ θὰ παρέλυεν ἀμφοτέρους τοὺς τόπους. Τοιαύτη ἡ βαρύτης τῶν πράξεων τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου, καὶ οὐδεμία ἄλλη τῶν ἐκτὸς τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου τεμένους τοῦ Πλούτου ἐργασιῶν ἐμφαίνει ἐναργέστερον τήν τε ἄπειρον ἔκτασιν τοῦ βρεττανικοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀμοιβαίαν ἀγαθὴν πίστιν, μεθ' ὧν αἱ ὑποθέσεις διεξάγονται.

Αἱ δὲ πράξεις τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου τῶν δημοσίων χρεωγράφων (Stock Exchange) εἰσὶ πάντῃ ἀλλοίας φύσεως. Ἐδῶ πρόκειται περὶ δημοσίων χρεωγράφων καὶ παντὸς εἴδους μετοχῶν· ἤτοι δανείων τῶν κυβερνήσεων, τεταγμένων κατὰ τὸ ἀξιόχρεον ἑκάστης, ἀπὸ τῶν παγίων τῆς Ἀγγλίας μέχρι τῶν ἀποκομμάτων (coupons) τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ παθητικοῦ δανείου τῆς Ἱσπανίας· μετοχῶν εἰς σιδηροδρόμους, μετοχῶν εἰς μεταλλωρυχεῖα, μετοχῶν καὶ χρεωγράφων παντὸς εἴδους ἑταιριῶν. Εἰς αὐτὰ τὸ δημόσιον καταθέτει τὰ κεφάλαιά του, ὅταν δὲν ἔχῃ πῶς ἄλλως νὰ τὰ μεταχειρισθῇ, καὶ τόση γίνεται μεταπώλησις αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, ὥστε φθάνει καθεκάστην εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια στερλινῶν. Τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν μεσιτικὰ δικαιώματα (παραλλάσσοντα κατὰ τὸ εἶδος τῶν χρεωγράφων, ἤτοι ἀπὸ ἑνὸς ὀγδόου τοῖς 100, ἐπὶ τοῦ παγίου δανείου, μέχρις ἑνὸς τετάρτου τοῖς 100 ἐπὶ τῶν ἄλλων εὐμεταβλητοτέρων γραμματίων) ἐκφέρουσι μέγα ποσὸν πρὸς ὄφελος τῶν διενεργούντων τὰς ἀγοροπωλήσεις ταύτας πρακτόρων (stoke brokers). Χρεωστεῖ δὲ ὁ μεσίτης ν' ἀπέχῃ πάσης ἐπιχειρήσεως, πάσης κερδοσκοπίας δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἐπὶ δημοσίων χρεωγράφων, ὥστε εἶναι ἁπλῶς τὸ ὄργανον, δι' οὗ αἱ πωλήσεις καὶ αἱ ἀγοραὶ αὗται πράττονται. Ἐὰν ἐλάμβανεν ἐνεργητικὸν μέρος ἐν τῇ ἀγορᾷ, οἱ μεταχειριζόμενοι τὸ μέσον αὐτοῦ δὲν θὰ ἦσαν πλέον βέβαιοι, ὅτι θὰ ἐφρόντιζεν ὅσον ἔδει περὶ τοῦ συμφέροντός των. Ἔξεστιν ὅμως εἰς τὸν μεσίτην ν' ἀγοράσῃ δι' ἑαυτὸν ὅσα εἶναι ἐπιτετραμ-

μένος νὰ πωλήσῃ· εἰς τοιαύτην περίπτωσιν δυναταί τις νὰ ὑπάρχῃ βέβαιος, ὅτι ὁ μεσίτης δὲν τὰ ἐκράτησεν εἰς ὑψηλοτέραν ἐκ τῶν τρεχουσῶν τιμήν. Δὲν εἶναι δὲ οἱ μεσῖται οἱ μόνοι διαπράττοντες ἐν τῷ Ἐπικαταλλακτηρίῳ τούτῳ τὰ τοιαῦτα ἔργα, ἀλλὰ καὶ οἱ κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τῆς καταλλαγῆς (agio) ἔμποροι τῶν δημοσίων χρεωγράφων (stock jobbers,) ἔχοντες μόνον δηλαδὴ ἔργον τὸ νὰ πωλῶσιν εἰς τὴν ὅσον οἷόν τε ἀνωτέραν καὶ ν' ἀγοράζωσιν εἰς τὴν ὅσον οἷόν τε κατωτέραν τιμήν.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Stock Exchange ἢ Capel Court, ὡς ὀνομάζεται ἡ μεγάλη αἴθουσα ὅπου γίνονται αὗται αἱ πράξεις, κεῖται ὑπό τινα στοὰν εὐρεῖαν, ἀπέναντι τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς Τραπέζης. Τὸ τέμενος τοῦ πλούτου ἔχει καὶ ἄλλας εἰσόδους, ἀλλ' εἰς τοὺς βεβήλους εἶναι ἀπηγορευμένη ἡ ἐκεῖθεν εἰσέλευσις. Τὸ ἐπικαταλλακτήριον τῶν δημοσίων χρεωγράφων εἶναι ἰδιοκτησία σωματείου τινός, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ πρὸς πώλησιν ἢ ἀγοράν, ἐὰν δὲν ἦναι μέλος τοῦ σωματείου τούτου. Εἰς μόνα τὰ μέλη αὐτοῦ ἐπιφυλάττονται ὅλα τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες γίνονται ἐν τῷ περιβόλῳ του. Τὸ μυστικὸν ἐπάγγελμα εἶναι πρᾶγμα ἁπλοῦν, καὶ ὅταν εὐμοιρῇ τις καλῶν πελατῶν, ἀποβαίνει τόσον ἐπικερδὲς ὅσον καὶ εὔκολον. Ὅταν ὁ μεσίτης λάβῃ παραγγελίαν τινά, ἄλλο δὲν ἔχει νὰ πράξῃ, εἰμὴ νὰ πωλήσῃ ἢ ν' ἀγοράσῃ εἰς τὴν τρέχουσαν τιμήν. Ἔρχεται λοιπὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὸ Capel Court, καὶ εὑρίσκει ἀμέσως τὸν ἀγοραστὴν ἢ πωλητήν, οὗτινος ἔχει χρείαν.

Ἕκαστος τῶν ἐμπορευομένων τὰ χρεώγραφα καταγίνεται εἰδικῶς εἴς τινα ἐξ αὐτῶν· ὁ μὲν κερδοσκοπεῖ ἐπὶ τῶν μεξικανικῶν, ὁ δὲ ἐπὶ τῶν ἰνδικῶν· καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἶναι δὲ καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν ἐκείνην τόποι ἰδιαίτεροι, ὅπου διαπραγματεύονται ἰδίως τὰ δεῖνα ἢ δεῖνα χρεώγραφα. Ὁ μεσίτης προσέρχεται πρὸς τὸν ἐμπορευόμενον ταῦτα (stock jobber), ἀφοῦ δὲ βεβαιωθῇ ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις του συμφωνοῦσι μὲ τῆς ἡμέρας τὰς τιμάς, κλείει τὴν διαπραγμάτευσιν καὶ ἐντὸς πέντε λεπτῶν ἔγινεν ἡ ὑπόθεσις. Τὰ διδόμενα ἢ λαμβανόμενα χρήματα διέρχονται ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μεσίτου, ὅστις ἀφαιρεῖ ἐξ αὐτῶν τὴν προμήθειάν του, τὸ τέλος τοῦ χαρτοσήμου, κτλ.

Ἀλλὰ τοῦ jobber τὸ ἔργον εἶναι χαλεπόν. Οὗτος κερδοσκοπῶν ἀείποτε ἀγοράζει τὰ χρεώγραφα μὲ σκοπὸν νὰ τὰ μεταπωλήσῃ εἰς ἀνωτέραν τιμήν. Ὀφείλει ἄρα ἀνυπερθέτως νὰ σπουδάσῃ τὴν μελετωμένην πρᾶξιν ἐπιμελῶς, καθὼς καὶ ὅλας τὰς πολιτικὰς ἢ ἐμπορικὰς περιστάσεις, ὅσαι ἐνδέχεται ἀπὸ σήμερον ἕως αὔριον νὰ ἐπενεργήσωσιν εἰς τὴν ἔκβασιν αὐτῆς. Γινώσκει, ὅτι τὰ γραμμάτια, ἅτινα ἐμπορεύεται, ἂν καὶ ἐξαρτῶνται πραγματικῶς ἐκ τῆς στερεότητος, ἐκ τῆς ἀσφαλείας καὶ ἐκ τοῦ τόκου, τὸν ὁποῖον ἀποφέρουσιν, ὑπόκεινται οὐχ ἧττον ἀφ' ἡμέρας εἰς ἄλλην εἰς ἠθικὰς ἐπηρείας, ζημιούσας τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν. Τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ καιρὸν ἔχει, οὐδὲ γνώσεις ἐπαρκεῖς ἵνα κρίνῃ μετ' ἐπιστασίας, καὶ ἐν γένει ἄγεται καὶ φέρεται παρὰ πάντα ὀρθὸν λόγον ὑπὸ τῶν ᾀδομένων τῆς στιγμῆς καλῶν ἢ κακῶν. Ὁ κερδοσκόπος εἶναι ὑπόχρεος νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ, ἐπειδὴ εὐκόλως δὲν γίνεταί τις προφήτης, πρέπει ἢ πολλὴν νὰ ἔχῃ τύχην, ἢ πολὺ νὰ ἦναι ἐπιτήδειος, ὥστε νὰ μὴ τὴν παθαίνῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὑποθέσεων τὰ μεγάλα κέρδη ἔρχονται ἐναλλὰξ μὲ τὰς μεγάλας ζημίας. Ὁ ἔχων ἰδέαν τῶν κερδοσκόπων τούτων πιστεύει ἴσως, ὅτι ταχέως οἱ ἄνθρωποι οὗτοι θὰ καταλύωσι τὸν βίον ἐκ τοῦ πολλοῦ καμάτου καὶ τῶν σφοδρῶν παλμῶν· καὶ ἀληθῶς πολλάκις φαίνονται ἔχοντες τὴν οὐρὰν κρεμαμένην. Ἀλλ' ἡ φύσις εἶναι μήτηρ ἀγαθὴ, καὶ δίδει ὠμοπλάτας ἀναλόγους τοῦ ἄχθους των, ἢ μᾶλλον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τούτων εἶναι γεννημένοι μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ κερδοσκόπου· ἔχουσι κειμήλια πεποιθήσεως καὶ ἐλπίδος, ὅτι θὰ μεταπωλήσωσιν ἐπωφελῶς, καὶ μολονότι διέρχονται πλειοτέρας δυσχερείας καὶ ἀγωνίας παρὰ τὰς τῶν ἄλλων θνητῶν, οὐχ ἧττον ἀντέχουσι κατὰ τοῦ θανάτου ἐπίσης ἀλκίμως ὡς καὶ πάντες οἱ εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ ἐμπορίου ἐκδιδόμενοι.

Τὸ νεώτατον καὶ χαρακτηριστικώτατον τῶν ὅσα προήχθησαν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ κεφαλαίου ἐν Ἀγγλίᾳ ἀφ' ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν μόλις, εἶναι ὁ σχηματισμὸς μεγάλων ἑταιριῶν δανειστικῶν (compagnies de crédit). Εἰδικὸς τῶν ἑταιριῶν τούτων σκοπὸς εἶναι τὸ νὰ χορηγῶσι χρήματα εἰς πᾶσαν μεγάλην βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν ἀξίαν ὑποστηρίξεως. Αἱ δανειστικαὶ ἑταιρίαι δὲν ἐνέχονται ἀμέσως εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας, ἀλλ' ἀρκοῦνται νὰ τὰς χειραγωγῶσιν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ταῖς πορίζωσι τὸ κεφάλαιον, τοῦ ὁποίου ἔχουσι χρείαν διὰ νὰ βαδίσωσι, καὶ ἀντὶ τῆς

βοηθείας ταύτης λαμβάνουσι μίαν τινὰ προμήθειαν. Μία ἐκ τῶν ἑταιριῶν τούτων, ἡ Διεθνὴς ἔγγειος δανειστικὴ Ἑταιρία (International land crédit Compagny), εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας ἐνταῦθα μνείας, ἐπειδὴ αἱ πράξεις αὐτῆς ἐξηγοῦσι σαφῶς τὸ σύστημα τῆς οἰκονομικῆς συμπράξεως, ἥτις καθίσταται σήμερον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, ἐμφαίνουσαι ἐνταὐτῷ ὁπόσον μέγα καλὸν δύναται νὰ προέλθῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐκ τῆς ἁπλῆς ἀρχῆς τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος.

Ἀσφαλέστερον ἐχέγγυον παρὰ τὴν γῆν δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐπιχειροῦντας οἰκονομικὰς ἐπιχειρήσεις πρῶτον πάντων ἀπαιτεῖται νὰ μὴ ἦναι μόνον ἀσφαλὲς τὸ ἐχέγγυον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδέχηται ἄμεσον διαπραγμάτευσιν. Ἐν ἄλλοις λόγοις, πρέπει ὄχι μόνον νὰ ὑπάρχῃ ἀσφάλεια, ὅτι τὰ χρεωστικὰ γράμματια, ἅτινα λαμβάνονται ἀντὶ τοῦ δανεισθέντος ἀργυρίου, θὰ πληρωθῶσιν ἐπὶ τῆς προθεσμίας των, ἀλλὰ καὶ νὰ δύνανται οἱ κάτοχοι αὐτῶν νὰ τὰ μεταπωλῶσιν εὐκόλως, ἢ νὰ λαμβάνωσι χρήματα παρακαταθέτοντες αὐτά. Ὀλίγα τῶν οἰκονομικῶν καταστημάτων κατώρθωσαν τοῦτο ἐπὶ μεγάλου σταδίου. Ἡ διεθνὴς λοιπὸν Ἑταιρία εἶναι ἡ νεωτάτη πασῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἡ κορωνὶς αὕτη θὰ ἐπεκτείνῃ πανταχοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις της, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἤρξατο ἀπὸ τῆς Αὐστρίας.

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ὑπάρχουσιν ἀπέραντα κτήματα ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτας, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔχουσιν ὑποθηκευμένον μέγα μέρος αὐτῶν, δανεισθέντες κατὰ διαφόρους καιροὺς χρήματα μὲ τόκους ἐπαχθεστάτους. Μόλις πρὸ πέντε ἢ ἓξ ἐτῶν ξένοι τινὲς κεφαλαιοῦχοι ἐνόησαν ὁποῖον λαμπρὸν στάδιον ὑπῆρχεν οὕτως ἠνεῳγμένον εἰς αὐτούς· πρὶν ὅμως διαχυθῶσι τὰ ξένα κεφάλαια εἰς σημαντικὰ ποσά, ἦτο ἀνυπέρθετον νὰ πιστοποιηθῇ ἡ τελεία στερεότης τοῦ ἐχεγγύου, καὶ τὸ διαπραγματεύσιμον τῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ χρεωστικῶν γραμματίων. Πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἐν Βιέννῃ σύστασις τῆς Βινδοβόνας (Vindobona), ἑταιρίας συσταθείσης διὰ μετοχῶν, ἥτις, ἀντὶ τόσου τοῖς ἑκατόν, τουτέστιν ἀντὶ προμηθείας τινός, ἐγγυᾶται τὴν ἀπότισιν τῶν χρημάτων ὅσα δανείζωνται ἐπὶ ἐγγείων κτημάτων, καθὼς καὶ τὴν τακτικὴν τοῦ τόκου των πληρωμήν. Ὥστε ὁ δανειστὴς ἔχει διπλοῦν ἐχέγγυον, πρῶτον τὴν γῆν αὐτὴν, καὶ δεύτερον τὸ κεφάλαιον τῆς Βινδοβόνας. Μετὰ

ταῦτα ἱδρύθησαν ἔγγειοι τράπεζαι, δανείσασαι χρηματικὸν ἐπὶ τῶν χρεωστικῶν τούτων γραμματίων ἢ ὑποθηκῶν, μέχρι συμπληρώσεως τῆς ὁλικῆς αὐτῶν ἀξίας, καθιστῶσαι αὐτὰ τοιουτοτρόπως διαπραγματεύσιμα. Βραδύτερον, παρετηρήθη ὅτι ἠδύναντο νὰ γίνωσι μεγάλαι καὶ ἐπικερδέσταται ἐπιχειρήσεις διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς μεταπωλήσεως τῶν κτημάτων, ἐὰν δηλαδὴ αὐτὰ ἠγοράζοντο ἐν συνόλῳ καὶ μετεπωλοῦντο ἀμέσως εἰς μικρὰ τμήματα, ἐξ ἑκατὸν μέχρι πεντακοσίων στρεμμάτων. Πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἱδρύθη ἡ Ἐπὶ ἐγγείων κτημάτων δανειστικὴ καὶ βιομηχανικὴ Τράπεζα. Αὕτη δὲ ἡ ἑταιρία ἔχει πράκτορας καθ' ὅλην τὴν Αὐστρίαν, ἐπιτετραμμένους νὰ ἐξετάζωσι τοὺς τίτλους καὶ τὴν ἀξίαν παντὸς κτήματος ὑποθηκευομένου· νὰ εὑρίσκῃ κτηματίας διατεθειμένους νὰ πωλήσωσι καὶ μικροὺς κεφαλαιούχους διατεθειμένους ν' ἀγοράσωσιν· ἐνὶ λόγῳ νὰ διαπραγματεύωνται ὅλον αὐτὸ τὸ μέρος τῆς ὑποθέσεως, ἐνῷ ἡ Τράπεζα χορηγεῖ τὸ χρηματικόν. Τόσα δὲ κέρδη παρήγαγον αὗται αἱ ἐπιχειρήσεις καὶ τόσης ἐπεκτάσεως ἐπιδεκτικαὶ ἀπεδείχθησαν, ὥστε ἀπεφασίσθη νὰ προσκληθῶσιν ὅλης τῆς Εὐρώπης οἱ κεφαλαιοῦχοι ὅπως φέρωσι τὴν σύμπραξίν των εἰς αὐτάς. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ σύστασις τοῦ καταστήματος τῆς Διεθνοῦς ἐγγείου δανειστικῆς ἑταιρίας. Ἔργον αὐτῆς εἶναι ἁπλῶς τὸ νὰ πορίζηται χρήματα, δι' ὧν νὰ πραγματοποιῇ ἐπιχειρήσεις ἐπικερδεῖς ὁποῖαι αἱ προειρημέναι. Καὶ εὑρίσκει εὐκόλως χρήματα τοῦ δημοσίου ἀντὶ χρεωγράφων, τὰ ὁποῖα ἐκδίδει, ἀποφερόντων τόκον 5 τοῖς 100, καὶ τὰ μάλιστα διαπραγματευσίμων, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐπιτοπίων ἐγγείων τραπεζῶν καὶ ἄλλων οἰκονομικῶν καταστημάτων, ἐχόντων μετὰ τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρίας συνάφειαν.

Πληρεστέρα τῆς παρεχομένης ἀσφαλείας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· ἀ. Ἔχεις κτῆμα, τὴν γῆν· β'. ἔχεις τὸ διπλάσιον τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπλήρωσαν οἱ ἀγοράσται διὰ τὰ γραμμάτια, ἅτινα ἔλαβες ἐξ αὐτῶν· γ'. ἔχεις τὸ κεφάλαιον τῆς Βινδοβόνας· δ'. ἔχεις τὸ κεφάλαιον τῆς ἐπὶ τῶν ἐγγείων κτημάτων δανειστικῆς καὶ βιομηχανικῆς Τραπέζης· ἐ καὶ τελευταῖον, ἔχεις τὸ ἄπειρον κεφάλαιον τῆς Διεθνοῦς. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἔποψιν εἶναι τὸ πραγματοποιούμενον ἐν τούτοις σύστημα τῆς οἰκονομικῆς συμπράξεως, σύστημα προωρι-

σμένον νὰ λάβῃ ἐντὸς ὀλίγου τὰς μεγίστας ἀναπτύξεις, καὶ νὰ περιλάβῃ ἐπὶ τέλους τὴν Εὐρώπην ἅπασαν.

Ἡ μητρόπολις τοῦ οἰκονομικοῦ κόσμου ἔχει καὶ τὴν ἰδιαιτέραν της φιλολογίαν, συγκειμένην ἐξ ἐφημερίδων, ἔργον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ σημείωσις τῶν πράξεων αὐτῆς, καὶ ἡ ἀγγελία τῶν ὅρων πάσης ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς παρούσης θέσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἔχει καί τι πλέον, ἐπειδὴ ὅλος ὁ τόπος ἐνδιαφέρεται εἰς τὰς πληροφορίας της. Ἅπαντα τὰ καθημερινὰ φύλλα τῆς Ἀγγλίας προσδιορίζουσί τινας στήλας των πρὸς καταχώρισιν εἰδήσεων, αἵτινες, ἂν καὶ ἀμοιροῦσι πάσης χάριτος λόγου, ἀναγινώσκονται οὐχ ἧττον μετὰ θρησκευτικῆς προσοχῆς ὑπὸ μυριάδων ἀναγνωστῶν. Αἱ στῆλαι αὗται εἶναι πᾶν ὅ,τι ξηρότερον ἐν τῇ ἐφημερίδι· γέμουσιν ἀριθμῶν καὶ πινάκων, ὧν προτάττονται μικραί τινες παράγραφοι, σχεδὸν στερεότυποι, ἡ γλῶσσα τῶν ὁποίων εἶναι ὡσαύτως εἰδική. Ἀναγινώσκεις, παραδείγματος χάριν, ἐν αὐτοῖς, «Πάγια ἐπὶ μελλούσῃ παραδόσει· Τρία ἔλαττον » καὶ νέον· Πάγια Τουρκικά· Σκρὶπ Δανικά· Ἀποκόμματα Ἑλ- » ληνικά· Νέας Γρενάδης ἀναβόλιμα· Παθητικὰ τῆς Ἱσπανίας· » Τρία Ῥωσσικόν· Ἐξ τοῦ Χιλί,» καὶ ἄλλα τοιαῦτα ῥήματα ἀκατάληπτα εἰς τοὺς θύραθεν, ὅσον καὶ ἂν ὦσιν εἰδήμονες τῆς γραμματικῆς. Ἀναγινώσκεις προσέτι ἐν ταῖς στήλαις ταύταις τῶν ἐφημερίδων: «Ἡ ἀγορὰ μᾶλλον ζωηρά, ἢ ἐν ἀζητησίᾳ, ἢ εἰς ἀθλίαν θέσιν· ἡ ἀγορὰ ἀνέλαβέ τινα σταθερότητα, ἢ τείνει πρὸς ὕφεσιν, ἢ εἶναι καταπεφορτισμένη.» Τὸ μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἀναγινωσκόμενον μέρος τοῦτο τῆς ἐφημερίδος καλεῖται ἄρθρον Ἄστυ (article Cité). Ἡ ὑγεία καὶ αἱ διαθέσεις τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἀργυρίου περιγράφονται ἐντὸς αὐτοῦ παθολογικῶς· ἡ τιμὴ τῆς προσόδου τοῦ κράτους καὶ τῶν βιομηχανικῶν χρεωγράφων σημειοῦνται ἐν αὐτῷ ἐπιμελέστατα. Ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου βλέμματος ἐν τῇ στήλῃ ταύτῃ τοῦ Χρόνου βλέπεις τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐν τῷ Ἐπικαταλλακτηρίῳ τοῦ Λονδίνου διαπραγματευομένων ἐπιχειρήσεων. Ἐκτὸς τῶν δανείων τῶν ξένων Κρατῶν, ὁ ἐπίσημος τῶν τρεχουσῶν τιμῶν πίναξ ἀπαριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 600 εἰδῶν χρεώγραφα διαφόρων ἑταιριῶν, σιδηροδρόμων, μεταλλείων, ἀποβαθρῶν ἐμπορευμάτων, τραπεζῶν συστημένων διὰ μετοχῶν, δανείων ἀποικιακῶν, κλπ.

Τὸ ἄρθρον Ἄστυ τώρα πλέον ἀναγινώσκεται ὄχι μόνον ὑπὸ

ἰδίας τινὸς τάξεως ἀνθρώπων· ὅλαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ ὅλοι οἱ δῆμοι τοῦ βασιλείου ἐνδιαφέρονται ἀμέσως εἰς ὅσα αὐτὸ διαλαμβάνει. Καταβιβρώσκεται τὸ ἄρθρον τοῦτο, οὐ μόνον ἐν Λονδίνῳ, ἐν Λιβερπόλει, ἐν Μαγκεστρίᾳ, ἐν Βιρμιγγάμῃ, ἐν Γλασγόβῳ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς μεγάλοις κέντροις βιομηχανίας, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν οὐδόλως ἐμπορικαῖς, οἷον ἐν Ἐδιμβούργῳ, οὗτινος οἱ κάτοικοι ζῶσι μόνον ἐκ τῶν ἐλευθέρων τεχνῶν, περιφρονοῦντες τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ παλαιᾷ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Ἀληθῶς εἰπεῖν, τὴν σήμερον δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὴ ἐνασχολούμενος εἰς κερδοσκοπικὰς πράξεις, ἂν καί τινες πράττουσι τοῦτο ἐπιτροπικῶς. Τὸ σύστημα τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ μετοχῶν προσείλκυσεν εἰς ἑαυτὸ, ἀπό τινος ἤδη καιροῦ, σύμπαντας τοὺς πολίτας. Ὡς ἔθνος, ἡ Ἀγγλία κατέστη πλουσιωτάτη. Ὑπολογίζεται, ὅτι αἱ ἐτήσιαι οἰκονομίαι τοῦ τόπου τούτου φθάνουσιν εἰς τὸ μέγιστον ποσὸν 80 ἑκατομμυρίων στερλινῶν. Ὡς ἄνθρωποι οἰκονόμοι, οἱ Ἄγγλοι ὀφείλουν νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ποσὸν τοῦτο ὅσον οἷόν τε ἐπικερδέστερον. Ὁ κόσμος ἀνοίγεται ἀπὸ καιροῦ εἰς τὰς ἐκτεταμένας ἐμπορικὰς καὶ οἰκονομικὰς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἐμπορίου τοὐλάχιστον, ὅλοι οἱ λαοὶ εἶναι τὴν σήμερον ἀδελφοί· οὐδεὶς αὐτῶν ἐμποδίζει τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ εἰσαγωγὴν ξένων κεφαλαίων, μελλόντων ν' ἀναπτύξωσι τοὺς πόρους του.

Ταῦτα λοιπὸν τὰ δύο — ἡ εἰς μέγα ἐπαύξησις τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου καὶ τὸ ἀνοιχθὲν εἰς αὐτὸν ἀχανὲς στάδιον — ἔδωκαν εἰς τὸ σύστημα τῶν διὰ μετοχῶν ἑταιριῶν ἐπέκτασιν μεγίστην, παραδόξως διευκολυνθεῖσαν καὶ ὑπό τινος νόμου ἐκδοθέντος ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦ Νόμου περὶ περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης (Limited Liability Act). Πολὺ πρὸ τοῦ νόμου τούτου, ἡ πεῖρα εἶχεν ἀποδείξει, ὅτι αἱ ὑποθέσεις ἠδύναντο νὰ διευθύνωνται καὶ ὑπό τινος συμβουλίου διευθυντῶν ἐπίσης ἐπωφελῶς, καθὼς ὑπὸ ἰδιαιτέρου τινὸς καταστήματος. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι πᾶσα διαχείρησις, γινομένη ὑπὸ μιᾶς ἑταιρίας, ποτὲ δὲν εἶναι τόσον οἰκονομικὴ, ὅσον εἶναι γινομένη ὑπὸ ἰδιωτικοῦ τινος ἐμπορικοῦ καταστήματος, καὶ ὅτι ἡ ἐπιστασία διευθυντῶν ὑπομίσθων σπανίως εἶναι τόσον ἄγρυπνος, ὅσον ἡ ἐπιστασία συνεταίρων ἰδιωτῶν, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ περιουσία ἔγκειται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀλλὰ πάλιν ἀφ' ἑτέρου, μία ἑταιρία συστημένη διὰ μετοχῶν διαθέτει

κεφάλαια πολὺ μεγαλήτερα, παρ' ὅσα δύνανται νὰ διαθέσωσιν ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἐξ οὗ καὶ προκύπτει μέγα πλεονέκτημα ὑπὲρ ἐκείνης· περιπλέον δὲ, ἡ διὰ μετοχῶν ἑταιρία εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀποκτᾷ πολὺ περισσοτέρας ἐργασίας, ἐπειδὴ οἱ μέτοχοι αὐτῆς εἶναι ἐνταὐτῷ καὶ πελάται της. Ἂς φέρωμεν ὡς παράδειγμα τράπεζάν τινα διὰ μετοχῶν συστημένην. Αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ ἕως χιλίους μετόχους· ὅλοι οὗτοι λοιπὸν εἶναι καὶ πελάται της. Ὄχι μόνον ὑπέγραψαν τὸ κεφάλαιον, ἐξ οὗ κινεῖται ἡ ἐπιχείρησις, ἀλλὰ καὶ ἐμπιστεύονται εἰς τὴν φυλακὴν αὐτῆς ὅλον των τὸ ἀργύριον, καὶ παρ' αὐτῇ διαπράττουσιν ὅλας των τὰς προεξοφλήσεις. Ὥστε τῇ δίδουσιν ἐργασίας, καὶ λαμβάνουσι τὰ μερίδιά των ἐκ τῶν κερδῶν αὐτῶν τῶν ἰδίων ἐργασιῶν. Ὄχι μόνον ἀπολαύουσι τοῦ συνήθους τόκου τῶν παρ' αὐτῇ κατατεθειμένων χρημάτων των, καὶ τῶν συνήθων διευκολύνσεων ὁσάκις τοῖς χρειασθῶσι μετρητὰ, ἀλλὰ μετέχουσι καὶ εἰς τὰ ἐκ τούτου τοῦ εἴδους τῶν ἐπιχειρήσεων κέρδη.

Ὁ περὶ περιορισμοῦ τῆς Εὐθύνης Νόμος ἠλάττωσεν ἐπαισθητῶς τοὺς κινδύνους, οὓς διέτρεχον οἱ μέτοχοι, περιορίσας τὴν εὐθύνην ἑκάστου εἰς τὸ ποσὸν τοῦ κεφαλαίου, διὰ τὸ ὁποῖον ὑπέγραψεν. Οὕτως οἱ μέτοχοι, σχετικῶς πρὸς τὰ πρώην, ἔχουσι μᾶλλον ἀνέτως. Ἐκλέγουσι μεταξὺ αὐτῶν ἓν διευθυντικὸν συμβούλιον, ἵνα αὐτὸ διαχειρίζηται ἡ τοὐλάχιστον ἵνα ἐπιβλέπῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἑταιρίας, καὶ γινώσκουσιν ὅτι, οὐδέποτε θὰ ἀπολέσωσί τι πλέον τοῦ ποσοῦ δι' ὃ ὑπέγραψαν.

Τὸ σύστημα τοῦτο προκόπτει θαυμασίως. Ἀνέτρεψεν ὅλως διόλου τὰς μέχρι τοῦδε οἰκονομικὰς ἰδέας καὶ ἕξεις τῶν Ἀγγλων. Δίδει κέρδη ἀνώτερα τοῦ τόκου, τὸν ὁποῖον παρέχουσι τὰ εἰς τραπέζας κατατεθειμένα κεφάλαια, καὶ ἑπομένως θέτει ἓν τέρμα εἰς τὴν μανίαν τοῦ θησαυρίζειν ἄνευ καρποῦ· διαχέει τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα εἰς τὰ πλήθη, καὶ εἰσάγει εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐνεργείας ὅλον τὸ ἀργύριον ὅσον ὁ τόπος οἰκονομεῖ. Κληρικοὶ δὲ τώρα, νομικοὶ, ἰατροὶ, λόγιοι, εὐπατρίδαι, ἁπλοῖ πολῖται πάσης τάξεως, ἔμποροι καὶ μεταπράται, ὅλοι ἀνεξαιρέτως καὶ ἀδιακρίτως καθίζανται μέτοχοι τὴν σήμερον. Ἕκαστος, ἐνῷ ἐπιδιώκει τὸ ἰδιαίτερόν του ἔργον, καταθέτει τὰ περισσεύοντα αὐτῷ χρήματα εἴς τινα τραπεζιτικὴν ἑταιρίαν ἢ βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν, καὶ οὕτω ἔχει δύο πόρους κέρδους ἀνθ' ἑνός.

Καὶ εὑρισκόμεθα λοιπὸν εἰς νέαν ἀφετηρίαν προόδου κοινωνικῆς, τὴν κραταιοτάτην ἴσως πασῶν τῶν ἀφετηριῶν τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἀφετηρίαν λέγομεν τῆς κοινῆς συμπράξεως. Μέχρι τοῦδε, τὸ ἐμπόριον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ δραστικώτατον ἐλατήριον τῆς κοινωνικῆς προόδου· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ συναγωνισμοῦ εἶναι ἀρχὴ ἀντιζηλίας καὶ πάλης, εἶναι σύστημα τοῦ πτωχίζειν τὸν πλησίον, ἐπωφελέστατον μὲν βεβαίως εἰς πάντα πολιτισμὸν εὑρισκόμενον εἰσέτι εἰς μειρακιώδη κατάστασιν, ἀλλ' ἀνάξιον πολιτισμοῦ φθάσαντος εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν αὐτοῦ. Ὁ συναγωνισμὸς εἶναι πολυδάπανος, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖ πολλὰς ἑταιρίας καὶ καταστήματα δι' ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν εἷς μόνος θὰ ἔπραττε μετὰ πλειοτέρας οἰκονομίας. Γέμει δὲ καὶ κοινωνικῶν καταστροφῶν, καὶ βρίθει αἰσθημάτων ἀντιζηλίας καὶ φθόνου, ἐπειδὴ ἕκαστον κατάστημα προσπαθεῖ νὰ ὠφεληθῇ δαπάνῃ τῶν ἄλλων· ἐνῷ τὸ νέον σύστημα τῆς συμπράξεως τείνει ὅπως συγχωνεύσῃ εἰς ἓν μόνον τὰ μέχρι τοῦδε ἀντίζηλα συμφέροντα τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ πελάτου, τὰ συμφέροντα τοῦ ἀναλίσκοντος καὶ τοῦ προάγοντος. Παρατηρήσατε, φέρ' εἰπεῖν, ἑταιρίαν τινὰ ἔργον ἔχουσαν τὴν προμήθειαν τοῦ φωταερίου, ἢ τοῦ ὕδατος, ἢ παντὸς ἄλλου πράγματος ἀναγκαίου εἰς τὰς χρείας ἢ εἰς τὴν πολυτέλειαν τοῦ βίου, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι μέγα μέρος τῶν πελατῶν αὐτῆς εἶναι καὶ μέτοχοι αὐτῆς. Τὸ σύστημα τοῦτο θ' ἀποκτήσῃ ἐντὸς ὀλίγου πλειοτέραν ἀνάπτυξιν, καὶ τὰ κοινωνικὰ ὠφελήματα θ' αὐξήσωσιν ὑπερβαλόντως. Δεδόσθω, ὅτι μικρά τις πόλις ἐπιθυμεῖ νὰ προμηθευθῇ μόνη της φωταέριον καὶ αὐτὴ, ἢ καλὸν καὶ ἄφθονον ὕδωρ· σχηματίζεται μία ἑταιρία μὲ μικρόν τι κεφάλαιον διηρημένον εἰς πολλὰς μετοχὰς μικρὰς, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος κτηματίας οἴκου γίνεται μέλος αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως δὲ ἡ ἑταιρία ἀσφαλίζεται ὅτι θὰ ἔχῃ τοὺς πλείστους πελάτας, ἡ ἀντίπραξις καὶ ἡ ἀντιζηλία ἐκλείπουσι, καὶ ὁ μικρὸς ἐκεῖνος δῆμος ἔχει ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συμφέρον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἵνα αὕτη εὐοδωθῇ. Ὡσαύτως καὶ μεγάλη τις πόλις δύναται νὰ προμηθεύηται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸν ἄρτον, καὶ τὸ κρέας, καὶ πᾶν ἐδώδιμον, οὗτινος ἡ χρεία εἶναι γενική. Οἱ ὑπάλληλοι αὐτοὶ τῆς ἑταιρίας δύνανται, γενόμενοι καὶ οὗτοι μέτοχοι, νὰ ἔχωσι μερίδιον εἰς τὰ κέρδη, καὶ ἕνεκα τούτου νὰ ἐκπληρῶσι τὰ χρέη των μετὰ πλείονος ἐπιμελείας παρ' ὅσην θὰ κατέβαλλον ἂν ἦσαν

ἁπλοῖ ὑπόμισθοι. Ἀναμφιβόλως, ἀπέχει εἰσέτι ὁ καιρός, καθ' ὃν τὸ σύστημα τῆς κοινῆς συμπράξεως θ' ἀναπτυχθῇ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ἀλλ' ὅμως ὁ καιρὸς οὗτος θὰ ἔλθῃ. Καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν εὑρισκόμεθα εἰς τὴν πρώτην φάσιν ἀρχῆς, ἥτις μέλλει ν' ἀνατρέψῃ ἄρδην τὸ ἡμέτερον βιομηχανικὸν σύστημα, καὶ νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα, ἐξ ὧν θὰ πηγάσῃ ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ εὐθηνία ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας τῶν βροτῶν.

Καὶ τὰ μὲν κέρδη, τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνει ἐτησίως τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος, εἶναι μέγιστα· δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία, ὅτι ἀξιόλογον μέρος τῶν ἀπείρων κεφαλαίων, ἅτινα κατετέθησαν ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὰς διὰ μετοχῶν συστημένας ἑταιρίας, ἐξῆλθεν ἐκ τῶν μικρῶν βαλαντίων, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων ἐκοιμᾶτο πρὶν ἄχρηστον. Ὁ ἰδιαίτερος ὅμως χαρακτὴρ τῆς νέας θέσεως εἶναι οὗτος, ὅτι, ἀντὶ νὰ φυλάττωσιν οἱ κεφαλαιοῦχοι τὰ περισσεύματα αὐτῶν εἴς τινα τράπεζαν, τὰ καταθέτουσιν εἰς μετοχὰς, καὶ οὕτω νέμονται ὑψηλοτέρους τόκους. Ὁ τόκος, τὸν ὁποῖον δίδουσιν αἱ τράπεζαι, εἶναι σχεδὸν ἀσθενὴς, διότι καὶ αὐταὶ πληρόνουν ἵνα φροντίζωσι διὰ τὰς παρακαταθήκας καὶ ἵνα ποιῶσιν ἐπωφελῆ χρῆσιν τοῦ ἀργυρίου τῶν πελατῶν. Ἀλλ' ὁ γινόμενος μέτοχος ἐπιχειρήσεώς τινος μετέρχεται καὶ τοποθετεῖ τὸ ἀργύριόν του ἄνευ μεσίτου, καὶ οὐδεμίαν δίδει ἐπὶ τοῦ κέρδους του προμήθειαν.

Ἴσως εἰκάσῃ τις, ὅτι, ἕνεκα ταύτης τῆς μεταβολῆς, ὤφειλε νὰ ἐλαττωθῇ τὸ ποσὸν τῶν εἰς τὰς τραπέζας κατατιθεμένων χρημάτων, καὶ ἀληθῶς τοῦτο ἔσεται μέχρι τινὸς βαθμοῦ φυσικὴ συνέπεια (μὴ ὑπολογιζομένης τῆς αὐξήσεως τοῦ δημοσίου πλούτου)· πρέπει ὅμως νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι τὸ οὕτως ἀφαιρούμενον ἐκ τῶν τραπεζῶν ἀργύριον ἐπιστρέφεται εἰς αὐτὰς κατὰ μέγα μέρος δι' ἄλλων ὁδῶν. Ἡ ἐλάττωσις τῶν χρημάτων, ὅσα κατατίθενται εἰς αὐτὰς ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἀνταμείβεται ὑπὸ τῶν καταθέσεων τῶν νέων ἑταιριῶν. Πᾶσα ἑταιρία ἔχει τρεχούμενον λογαριασμόν μέ τινα τράπεζαν, εἰς ἣν καταθέτει ὅσον ἀργύριον τυγχάνῃ ἄχρηστον εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· εἰς τρόπον ὥστε ὅσα χάνουσιν αἱ τράπεζαι ὑπὸ ἓν σχῆμα, τὸ ἀποκτῶσιν ὑπὸ ἕτερον· καὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶναι οὐχ ἧττον ἀξία λόγου. Αἱ τράπεζαι δὲν κερδοσκοποῦσι· δανείζουσι μόνον τὸ ἀργύριόν των ἀντὶ χρεωγράφων, δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν, τῶν καλητέρων καὶ τῶν μᾶλλον ἐπιδεκτικῶν εὐκόλου διαπραγματεύσεως, ἀπέχουσαι τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅθεν, καί τοι παρέχουσιν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἐμπόριον, οὐδέποτε λαμβάνουσιν ἄμεσον μέρος εἰς τὴν σύστασιν νέων κλάδων βιομηχανίας ἢ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν νέων πόρων ἐθνικῶν· ἐνῷ τοῦτο μάλιστα εἶναι τὸ κύριον ἔργον τῶν ἑταιριῶν, αἵτινες εἶναι διὰ μετοχῶν συστημέναι. Αὗται κατασκευάζουσι τοὺς σιδηροδρόμους, αὗται ὀρύττουσι τὰ μεταλλεῖα, αὗται κατασκευάζουσι τὸ φωταέριον, αὗται ὁρμῶσιν εἰς πᾶν εἶδος ἐπιχειρήσεως. Ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντικειμένων δύναται νὰ ὁρισθῇ οὕτω πως: αἱ ἑταιρίαι δημιουργοῦσι τὰς ἐγγυήσεις, ἐφ' ὧν αἱ τράπεζαι δανείζουσι. Φρονοῦμεν, ὅτι τὸ ἀργύριον θὰ ἐδανείζετο ἀντὶ μικροτάτου τόκου, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἂν δὲν ἐλάμβανον αἱ διὰ μετοχῶν ἑταιρίαι τηλικαύτην ἀνάπτυξιν. Ἐὰν τὰ ἀδιακόπως αὔξοντα κέρδη τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους κατετίθεντο εἰς τὰς τραπέζας ὡς πρὶν, αὗται θὰ εἶχον τόσα χρήματα διαθέσιμα νὰ δανείσωσιν, ὥστε ἀφεύκτως θὰ ἠλαττοῦτο ὁ τόκος. Ἀλλ' αἱ νέαι ἑταιρίαι ηὔξησαν ἀπείρως τὸ ποσὸν τῶν ἐγγυήσεων, ἐφ' ὧν αἱ τράπεζαι συνήθως δανείζουσιν· αἱ νέαι ἑταιρίαι κατέστησαν ἕκαστον ἰδιώτην ἔμπορον, ὡς οὕτως εἰπεῖν, καὶ παρέσχον εἰς αὐτὸν εἶδός τι ἰδιοκτησίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας αἱ τράπεζαι δανείζουσι, καὶ τοῦτο ἐπέφερε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀποτελέσμασι καὶ αὐτό: ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐξέπεσεν ὁ τόκος, ἀλλὰ καὶ ἀνυψώθη μάλιστα. Κατὰ συνέπειαν λοιπὸν, τὸ δημόσιον ἐπιφυλάττει σήμερον τὰ χρήματά του ὄχι εἰς τὰς τραπέζας, εἰς ἀργύριον, ἀλλ' εἰς μετοχικὰ γραμμάτια καὶ εἰς ἀποκόμματα χρεωγράφων, διαπραγματεύσιμα κατὰ θέλησιν καὶ ἀποφέροντα τόκον ἀνώτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο νὰ δώσωσιν αἱ τράπεζαι. Τὸ νὰ ἔχῃ τις τὸ ἀργύριόν του κατατεθειμένον εἰς τράπεζαν (ἐκτὸς τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου διὰ τὰ συνήθη ἔξοδά του) εἶναι συνήθεια, τῆς ὁποίας παρῆλθε πλέον ὁ συρμός. Σήμερον οὐδεὶς θέλει νὰ κρατῇ ἐν ἐπιφυλάξει ἀργύριον εἰς νομίσματα, ἀλλὰ χαρτίον ἐκπροσωποῦν τὸ ἀργύριόν του, καὶ τοὺς τόκους, τοὺς ὁποίους δίδουσι ταῦτα τὰ χρεώγραφα.

Παράδοξον εἶναι, ἀλλ' ὁμολογούμενον, ὅτι ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ τοῦ χρυσίου, τὸ χρυσίον φαίνεται σπανιώτατα. Ἐκ τῶν ἐπισήμων ἰσολογισμῶν γνωστοποιεῖται, ὅτι ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγ

γλίας ἔχει ἐντὸς τῶν ὑπογείων της τόσα ἑκατομμύρια στερλινῶν εἰς μεταλλικόν, καὶ συμπεραίνει ἕκαστος, ὅτι καὶ ἑκάστη τῶν ἄλλων τραπεζῶν ἔχει ἐπιφυλαγμένον ἀργύριον διὰ τὰς χρείας τῶν πελατῶν αὐτῆς, ἂν τύχῃ περίστασις. Ἀλλὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ταῦτα δὲν ἐξέρχονται εἰς τὸ φῶς διὰ τὰς πληρωμὰς τῆς πρωτευούσης τοῦ ἀργυρίου. Τεμάχια χαρτίων πλήρη ὀρνιθοσκαλισμάτων, ἰδοὺ τὰ κραταιὰ τοῦ τόπου ὄργανα. Χαρτία, πανταχοῦ χαρτία, χρυσίον δὲ οὐδαμοῦ καὶ οὐδὲ κἂν τραπεζικὰ γραμμάτια. Ἐάν τις θέλῃ ν' ἀγοράσῃ μετοχὰς εἴς τινα ἐπιχείρησιν, ἐξετάζει τὰς τρεχούσας αὐτῶν τιμάς, ἔπειτα μεταβαίνει εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ μεσίτου του καὶ τὸν παραγγέλλει ν' ἀγοράσῃ ἐξ ἐκείνων. Ὁ μεσίτης μεταβαίνει εἰς τὸ Ἐπικαταλλακτήριον, εὑρίσκει τὸν πωλοῦντα, κλείει τὴν συμφωνίαν κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν τῆς ἡμέρας, καὶ φέρει εἰς τὸν πελάτην του ἓν δελτίον (chèque), εἴτε τὴν συμφωνίαν τῆς ἀγορᾶς σημειωμένην εἰς χαρτόσημον. Ἀφ' ἑνὸς δίδονται τὰ ἀποκόμματα ἢ τὰ πιστοποιητικά, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἓν δελτίον· οὐδέποτε ὅμως χρυσίον, οὐδέποτε ἀργύριον, καὶ οὔτε γραμμάτια τραπεζικά! Τὸ αὐτὸ καὶ ὅτε πρόκειται περὶ ἐμπορικῶν χρεωγράφων. Χρεωστεῖς νὰ πληρώσῃς, δίδεις ἓν δελτίον. Προεξοφλεῖς συναλλαγματικήν, δίδεις τὴν ἀξίαν αὐτῆς εἰς ἓν δελτίον. Ἐὰν ὁ τραπεζίτης σου σὲ δανείσῃ ἀντὶ χρεωγράφων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν, σημειοῦται τὸ ποσὸν εἰς πίστωσίν σου, καὶ λέγεις εἰς τὸν πρὸς ὃν ὀφείλεις πληρωμὴν νὰ κατευθυνθῇ πρὸς ἐκεῖνον, δίδων αὐτῷ ἓν ἁπλοῦν γραμμάτιόν σου.

Εἶναι ἀληθῶς τεράστιον πρᾶγμα ἡ διηνεκὴς αὕτη ἀνταλλαγὴ γραμματίων ἐκπροσωπούντων ποσά, μεταβαίνοντα ἀδιακόπως ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, χωρὶς νὰ φαίνηται οὐδὲν νόμισμα. Δὲν κατοικεῖ ἐν τῷ Ἄστει τοῦ Λονδίνου τὸ ἀργύριον, ἀλλὰ τὸ φάντασμα αὐτοῦ· ἢ μᾶλλον κατοικεῖ μὲν τὸ ἀργύριον, ἀλλ' ὑπὸ τὴν μᾶλλον πολιτισμένην, τὴν μᾶλλον εὔχρηστον καὶ μᾶλλον ἀδάπανον αὐτοῦ μορφήν, τουτέστι τὸ σύστημα τῶν δελτίων (chèques), τὸ σύστημα τῆς πιστώσεως. Ἄλλως τε καὶ τὸ ἀργύριον αὐτὸ εἶναι εἶδος πιστώσεως, εἶναι πρᾶγμα (ἀδιάφορος ἡ οὐσία του) τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζουσιν ἐκ συνθήκης ὡς σύμβολον ὁριστικὸν τοῦ πλούτου, ὡς ἐκπροσώπευσιν τῆς ἰδιοκτησίας.

Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὅλαι αἱ οἰκονομικαὶ ἐργασίαι τῆς πρωτευούσης ἐκείνης θὰ παρελύοντο, ἐὰν αἱ πληρωμαὶ καὶ αἱ συναλλαγαὶ ἔδει νὰ γίνωνται τοῖς μετρητοῖς. Πολλάκις εἷς μόνος ἰδιώτης δανείζει, πληρόνει καὶ συνάγει ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον στερλινῶν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας· συνεχῶς τῳόντι συμβαίνει εἰς ἰδιώτας ἐμπορευομένους ἐν μόνῳ τῷ ὀνόματί των νὰ διεξάγωσιν ὑποθέσεις, ἐχούσας βαρύτητα ἑκατοντάδων χιλιάδων στερλινῶν. Καθ' ἑκάστην θὰ ἀνταλάττωνται ἴσως ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἑκατομμύρια στερλινῶν εἰς δάνεια, ἀγορὰς, πράξεις τραπεζιτικὰς, προεξοφλήσεις, κλπ., ἐν τοῖς διαφόροις τμήμασι τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου τοῦ Λονδίνου. Φαντάσθητε τί θὰ ἐγίνετο ἂν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ φέρωσιν ἐφ' ἑαυτῶν τοσοῦτον χρυσίον. Μόλις δύναται εἷς εὔρωστος ἄνθρωπος νὰ φέρῃ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ὥρας 500 στερλίνας εἰς μεταλλικόν. Ὁποῖον ἀλλόκοτον θέαμα θὰ παρίστατο, ἂν ὅλα τὰ ἀεικίνητα μέλη τῆς κυψέλης ἐκείνης ὤφειλον νὰ περιτρέχωσιν οὕτω καταπεφορτωμένα. Οἱ μύρμηκες φέροντες τὰ ὠά των, τὰ ὀγκωδέστερα αὐτῶν, παραβαλλόμενοι πρὸς αὐτοὺς θὰ ἦσαν μηδέν. Καὶ ὁποῖοι κίνδυνοι! πόσαι ζημίαι θὰ προέκυπτον, πόσαι εὐκαιρίαι ἁρμόδιαι πρὸς τοὺς κλέπτας! Τόσον χρυσίον θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετακομίζηται· ἀλλὰ καὶ δυνατὸν ἂν ἦτο, θὰ ἐξέλειπε τὸ τιμαλφὲς μέταλλον. Ποῦ θὰ εὑρίσκοντο τὰ 50 ἑκατομμύρια στερλινῶν, ἅτινα ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὰς καθημερινὰς χρείας τοῦ Ἐπικαταλλακτηρίου καὶ τῶν τραπεζῶν; Εὐτυχῶς δὲν εἶναι τοιαύτη ἀνάγκη. Τὰ δελτία, αἱ συναλλαγματικαὶ καὶ τὰ τραπεζιτικὰ γραμμάτια ἀναπληροῦσι τὸ κίτρινον μέταλλον ἐπωφελέστερον μάλιστα καὶ ἀσφαλέστερον. Καὶ ἰδοὺ διατί, χάρις εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν, γίνονται ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων ἐπιχειρήσεις χωρὶς νὰ φανῇ ἐν τῷ μέσῳ οὔτε μία στερλίνα, καὶ οὔτε ἓν χαρτονόμισμα.

Ὠνομάσαμεν Καρδίαν τοῦ Λονδίνου τὴν μικρᾶς μὲν ἐκτάσεως, μεγάλης δὲ σημασίας συνοικίαν τῆς πρωτευούσης, ἣν ἐλάβομεν ὡς θέμα ἡμῶν. Καὶ εἴπομεν, ὅτι τὸ χρυσίον δὲν φαίνεται ἐν αὐτῇ ποσῶς· ἐὰν ὅμως λάβωμεν τὴν λέξιν χρυσίον ὡς ἰσοδύναμον πρὸς τὰς λέξεις πλοῦτος καὶ ἰδιοκτησία, αὕτη ἡ συνοικία τοῦ Λονδίνου εἶναι ἐξόχως ἡ περιοχὴ τοῦ πλούτου καὶ ὅλων τῶν εἰς αὐτὸν ἀναγομένων πράξεων. Καλῶς

τὴν ὠνόμασαν καὶ μητρόπολιν τοῦ χρυσίου, ἀλλ' ἐν τῇ ἐπεκτατικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἐπειδὴ ἅπασα ἡ ὕπαρξίς της καὶ ἅπασαι αἱ πράξεις της ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ χρυσίου εἰς ἓν μόνον μέρος τοῦ τόπου, εἰς τὰ ταμεῖα τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας. Τὸ χρυσίον, ἀληθῶς, εἶναι ἀφανές· αἱ χιλιάδες τῶν ἐμπόρων καὶ ἄλλων κερδοσκόπων, οἵτινες συνάγονται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ποτὲ δὲν τὸ βλέπουσι. Μένει κεκρυμμένον ἐντὸς τῶν σιδηρῶν κιβωτῶν τῆς Τραπέζης, καὶ οὐδεὶς τὸ βλέπει, οὐδὲ τὸ μετρεῖ, ἐκτὸς τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ τοῦ ἐπισήμου ἰσολογισμοῦ σύνταξις. Ἀλλ' ὁρατὸν, εἴτε ἀόρατον, ἡ παρουσία του καὶ τὸ ὅλον ταυ ῥυθμίζουσι καὶ τροποποιοῦσιν ὅλας τὰς πράξεις τοῦ τόπου. Τὰ χρεώγραφα ἢ αἱ μετοχαὶ ἀνατιμῶνται ἢ ὑποτιμῶνται· ὁ δὲ πανικὸς φόβος ἢ ἡ ἡσυχία καὶ εὐθηνία τῆς ἀγορᾶς προκύπτουσιν ἐκ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αὐξομειώσεως τοῦ κιτρίνου μετάλλου ἐν τοῖς κρυπτοῖς ὑπογείοις τῆς ὁδοῦ Threadneedle street.

Τούτου ἕνεκα ἡ παράγραφος ἐκείνη τοῦ ἄρθρου Ἄςυ (Cité), ἡ ἐπὶ τῆς ὁποίας γίνονται τὰ πολλὰ σχόλια, ἐξελέγχει τῆς Τραπέζης τὸ μεταλλικόν. Οἱ δύο βραχεῖς στίχοι, οἵτινες λέγουσι πόσον χρυσίον ἐζητήθη καὶ ἀπεσύρθη ἀπὸ τῆς Τραπέζης, εἶναι πραγματικῶς τὸ ζωτικὸν σημεῖον τῶν νομισματικῶν ἑκάστης ἡμέρας εἰδήσεων. Ἐὰν γίνηται εἰς τὴν Τράπεζαν πολλὴ συῤῥοὴ ἀργυρίου, οἱ κερδοσκόποι ἀγάλλονται, καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις ἐλαττοῦνται ἢ μένουσι στάσιμοι. Πῶς τοῦτο; Ἡ πρακτικὴ ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην εἶναι, ὅτι ἡ κίνησις τῶν τιμαλφῶν μετάλλων ῥυθμίζει τὸν τόκον τῆς προεξοφλήσεως τῆς Τραπέζης, καὶ ὁ τόκος τῆς προεξοφλήσεως ἐπηρεάζει ὅλην τὴν βιομηχανίαν τοῦ τόπου. Ὅταν οἱ ἔμποροι δύνανται νὰ δανεισθῶσιν, ἢ νὰ ἔχωσι τὰς συνήθεις διευκολύνσεις των ὑπὸ ὅρους ἐλαφροὺς,—πρὸς 4 τοῖς 100, παραδείγματος χάριν,— τὰ πάντα τοὺς παρακαλοῦν νὰ ἐκτείνωσι τὰς ὑποθέσεις των, νὰ μεταχειρισθῶσιν ὅσους ἐργάτας δύνανται· ὅταν ὅμως ἦναι χρεία νὰ πληρώσωσιν 8 ἢ 10 τοῖς 100, ἡ κλίμαξ τοῦ ἐλπιζομένου κέρδους σμικρύνεται ἐπαισθητῶς, ἢ καὶ ἐκλείπει ὅλως διόλου, καὶ ἰδοὺ διατί αἱ διακυμάνσεις τοῦ τόκου τῆς προεξοφλήσεως τῆς Τραπέζης παρατηροῦνται τοσοῦτον διαφερόντως παρ' ὅλου τοῦ τόπου καὶ παρ' ὅλων σχεδὸν τῶν φοιτητῶν τῆς τοῦ χρυσίου μητροπόλεως.

Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ὡς καὶ ἀλλαχόσε ἡ κοινωνία διαιρεῖται εἰς δύο μερίδας, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ διάφορον αἴσθησιν ἡ αὐξομείωσις τοῦ τόκου τῆς προεξοφλήσεως. Ὡς εἴπομεν, τὸ Ἐμπόριον καὶ τὸ Ἀργύριον εἰσὶ δύο μεγάλαι δυνάμεις τοῦ τόπου· οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ ἀργυρίου κερδοσκόποι συνιστῶσι τὸν πληθυσμὸν τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς πόλεως. Ἐὰν ὁ τόκος τῆς προεξοφλήσεως ἦναι ἐπιζήμιος εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς τραπέζας ὅμως καὶ εἰς τοὺς ἀργυραμοιβοὺς ἀποβαίνει τοὐναντίον ἐπικερδής. Ἡ ἀνατίμησις τοῦ τόκου εἶναι ὡς νὰ χύνεται μέρος τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τοὺς θύλακας τῶν τραπεζιτῶν. Οἱ τραπεζῖται ἀγαποῦν τοὺς βαρεῖς τόκους, ὅσον οἱ ἔμποροι τοὺς βδελύττονται· ἀλλ' ἀμφότεροι ἐπίσης ἐνδιαφέρονται νὰ παρατηρῶσι τὰς κινήσεις τῶν τιμαλφῶν μετάλλων, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν προέρχεται ἡ αὐξομείωσις τοῦ τόκου τῆς προεξοφλήσεως, ἤ, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἡ ἀξία τοῦ δανειζομένου ἀργυρίου.

Ἀλλὰ δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ, διατί ὀλίγον τι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον χρυσίον ἐν ταῖς κιβωτοῖς τῆς Τραπέζης ἀποτελεῖ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς εὐθηνίας τοῦ τόπου. Ὅλαι αἱ ἐπιχειρήσεις, ὅσαι διαπράττονται εἴς τε τὸ Λονδῖνον καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ βασιλείου, καί τοι ἐκτελοῦνται μόνον διὰ δελτίων καὶ ἄλλων γραμματίων, οὐχ ἧττον ὀφείλουν χρείας τυχούσης νὰ ἐξαργυρῶνται διὰ τοῦ νομίμου τοῦ τόπου νομίσματος. Τὸ νόμιμον τοῦτο νόμισμα εἶναι τὸ χρυσίον καὶ τὰ χαρτονομίσματα τῆς ἀγγλικῆς Τραπέζης. Καὶ τὸ μὲν χρυσίον ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχῃ δυσεύρετον εἰς ἀνωμάλους καιρούς· ἀλλὰ τὸ ἕτερον στοιχεῖον τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἤτοι τὰ τραπεζιτικὰ γραμμάτια, δύναται νὰ κατασκευασθῇ ὅσον θέλουσιν ἄφθονον. Ἀλλὰ τότε λοιπὸν, θὰ μᾶς ἐρωτήσωσιν οἱ ἀμύητοι τῶν ἀναγνωστῶν, ἀφοῦ τὸ χρυσίον καταντήσῃ ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπετείᾳ σπάνιον, δὲν δύνανται ν' ἀναπληρῶσι τὴν ἔλλειψίν του ἐπαυξάνοντες τὴν ἔκδοσιν τῶν χαρτονομισμάτων, ἀξιζόντων ἐνώπιον τοῦ νόμου, ὡς καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει τοῦ δημοσίου, ὅσον καὶ τὸ χρυσίον αὐτό; Ὀλίγην ὑπομονήν· δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι τὰ χαρτονομίσματα ταῦτα εἶναι νόμιμον νόμισμα ἐνόσῳ ἡ Τράπεζα διατελεῖ ἑτοίμη νὰ ἐξαργυρώσῃ αὐτὰ, ἅμα ἐμφανιζόμενα. Τὸ πρώτιστον τῆς Τραπέζης καθῆκον εἶναι λοιπὸν νὰ λαμβάνῃ μέτρα, ὥστε νὰ εὑρίσκηται ἐν παντὶ

καιρῷ εἰς κατάστασιν τοῦ νὰ πράττῃ ταύτην τὴν ἐξαργύρωσιν. Ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ ἀσφαλίζηται ὡς πρὸς τὸ μεταβολικὸν τοῦ χαρτίου της, καὶ διὰ τοῦτο, πρὶν ἡ ἀποφασίσῃ τὴν λῆψιν τοῦ τοιούτου μέτρου, βλέπουσα αὐτὸ ὡς ἀναγκαῖον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πρέπει νὰ ἐξετάζῃ μέχρι τίνος εἶναι πιθανὴ ἡ αἴτησις τῆς ἐξαργυρώσεως τοῦ εἰρημένου χαρτίου.

Ἀλλ' ἆρά γε, ἅμα τὸ χρυσίον ἀποβῇ σπάνιον, τὸ δημόσιον ἀποβάλλει τὴν εἰς τὰ χαρτονομίσματα ἐμπιστοσύνην του, καὶ τρέχει εἰς τὴν Τράπεζαν διὰ νὰ μεταβάλῃ αὐτὰ εἰς μεταλλικόν; Ὄχι ποσῶς. Τοῦτο ἀπεδείχθη ἐναργῶς ἐκ τῆς πείρας. Δὲν εἶναι γνώμη ἀτομικὴ τοῦτο, ἀλλὰ πρᾶγμα. Ποτὲ, ἐν οὐδεμιᾷ περιστάσει, τὸ χαρτονόμισμα, ἤτοι τὸ χρεώγραφον τῆς Ἀγγλικῆς Τραπέζης, δὲν παρέσχε τὴν ἐλαχίστην δυσπιστίαν εἰς τὸ δημόσιον. Ὅταν συμβῇ νὰ μὴ μείνῃ ποσῶς ἀργύριον εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς Τραπέζης, τὰ γραμμάτιά της τῷ φέροντι εἶναι πάλιν δεκτὰ, ὡς ἂν ἦσαν μεστὰ πολυτίμων μετάλλων τὰ ὑπόγειά της. Καὶ ἐπὶ τῶν δεινοτέρων ἐμπορικῶν κρίσεων αὐτῶν, ἐπὶ τῶν φοβερωτέρων πανικῶν φόβων περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἀργυρίου, τὸ δημόσιον ἓν μόνον ζητεῖ, χαρτία τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας. Τὰ χαρτονομίσματα τῆς Ἀγγλικῆς Τραπέζης ἀποτελοῦν πληρέστατα τὰ τοῦ ἀργυρίου καὶ προτιμῶνται παρ' αὐτό. Ὡς ὄργανον ἐσωτερικῆς κυκλοφορίας, τὰ χαρτονομίσματα εἶναι δεκτὰ ἐν παντὶ καιρῷ καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν ὡς προτιμότερα τοῦ ἀργυρίου, καὶ ἂν δὲ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἐκήρυττεν, ὅτι ἐπὶ ἓν ἔτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαργυρώσῃ γραμμάτιόν της οὐδὲν, ἐντὸς ἑκατὸν χιλιάδων Ἄγγλων δὲν θὰ εὑρίσκετο εἷς καὶ μόνος, τὸν ὁποῖον τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἀνησύχει. Τὸ πλῆθος δὲν ἔχει χρείαν ἀργυρίου διὰ τὰς συναλλαγάς του. Θέλετε ἄλλο; δύναταί τις νὰ εἴπῃ ἄνευ παραλογίας ὅτι ἓν ἁπλοῦν δελτίον, ἐπὶ καλῆς τινος τραπέζης, προτιμᾶται καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ τῶν χαρτονομισμάτων αὐτῶν.

Ποῖα λοιπὸν εἶναι τὰ αἴτια, ἐξ ὧν ἔρχεται στιγμὴ καὶ αἱ ἀποθῆκαι τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας ἐξαντλοῦνται ἐκ τῆς συρροῆς τῶν πρὸς ἐξαργύρωσιν χαρτονομισμάτων της; Τρία εἶναι τὰ κυριώτερα· α'.) Τῆς Γαλλίας, παραδείγματος χάριν, ἡ Τράπεζα, ἢ πᾶσα ἄλλη τράπεζα ξένη, συμβαίνει ν' ἀγοράσῃ συναλλαγματικὰς ἐπὶ Λονδίνου, καὶ τὰς στέλλει εἰς Λονδῖνον νὰ ἐξαργυ-

ρωθῶσι καὶ νὰ ἐφοδιασθῇ αὐτὴ διὰ χρυσίου. β'.) Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις αὐτὴ δανείζει εἰς κυβέρνησίν τινα ξένην, ἢ, ἐν ὥρᾳ πολέμου, λαμβάνει χρείαν μεταλλικῶν χρημάτων πρὸς διατήρησιν τῶν στρατευμάτων της εἰς τὴν ἀλλοδαπήν· γ') τὸ ὁποῖον καὶ συμβαίνει συνεχέστερον, μεγάλοι κεφαλαιοῦχοι, μεγάλοι κερδοσκόποι, ἐνδύουσι πρὸς καιρὸν τὰ χρήματά των εἰς μεταλλικὸν, ἵνα ἐπιχειρήσωσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐπιχείρησιν μεγάλα ὑποσχομένην κέρδη εἰς αὐτούς. Ταῦτα εἶναι τὰ αἴτια, καὶ ὄχι δυσπιστία τις πρὸς τὸ χαρτονόμισμα, διὰ τὰ ὁποῖα συμβαίνει ἐνίοτε νὰ καταπολιορκῆται ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ δημοσίου λιμώττοντος διὰ μεταλλικόν. Ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων, ὡς ἐπὶ τῶν πολέμων τῆς πρώτης Γαλλικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ἀγγλικοῦ χρυσίου οὐδέποτε γίνεται τόση, ὥστε νὰ περιέλθῃ ἡ θέσις τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας ἀληθῶς εἰς κίνδυνον. Ἡ ἐξαγωγὴ 3 ἢ 4 ἑκατομμυρίων στερλινῶν εἰς μεταλλικὰ νομίσματα ἐπιφέρει συνήθως εἰς τὸ συνάλλαγμα τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ὥστε παύει τοῦ ν' ἀποβαίνῃ ἐπικερδὴς πᾶσα νέα ἐξαγωγή· ἔκτοτε δὲ παύει καὶ ἡ ἔξοδος τῶν μεταλλικῶν νομισμάτων. Περιπλέον, ἡ ἐξαγωγὴ ἀπέδειξεν, ὅτι ἐντὸς δύο ἢ τριῶν μηνῶν τὸ οὕτως ἀποσυρόμενον χρυσίον ἐπιστρέφει ὅλον σχεδόν.

Εἴπομεν τὰ αἴτια, ἐξ ὧν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προέρχονται εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἀγγλίας ἀναργυρίαι· ἐπαναλαμβάνομεν λέγοντες, ὅτι οὐδέποτε προστίθεται εἰς αὐτὰ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τοῦ δημοσίου εἰς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν χαρτονομισμάτων της.

Ἡ μητρόπολις τοῦ χρυσίου ἔχει ὡς βάσιν τὸ χρυσίον, βάσιν λίαν ἐπισφαλῆ, κυμαινομένην ἀεὶποτε, ὁτὲ μὲν ῥέπουσαν πρὸς τὸ ἓν, ὁτὲ δὲ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, καὶ τῆς ὁποίας ἕκαστος σάλος καθίσταται ἐπαισθητὸς ὡς αἱ δονήσεις τοῦ σεισμοῦ. Ἡ βάσις αὕτη τοῦ χρυσίου ἀνίσταται καὶ καταπίπτει, διαστέλλεται, ἐνίοτε δὲ φαίνεται καὶ ὡς ν' ἀπεκροφᾶται ὅλως διόλου. Καὶ τότε βλέπει τις στερεὰ καταστήματα κρημνιζόμενα κατὰ δωδεκάδας, ὄχι διότι κακῶς ἦσαν ᾠκοδομημένα, ὄχι διότι ἀνίκανος ἦτο ὁ ἀρχιτέκτων, ἢ ἀσύνετοι οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διότι τὰ θεμέλια ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεπαύοντο ὑπεχώρησαν. Οἱ σάλοι οὗτοι κατέστησαν συνεχέστεροι καὶ σπουδαιότεροι κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς, καὶ σχεδὸν κατὰ πᾶσαν δεκαετηρίδα ἀ-

ναφαίνεταί τις σπασμὸς, ὄχι ἐκ τῆς φύσεως, ἀλλ' ὡς ἔκ τινος νόμου τοῦ Κοινοβουλίου, διασπείρων τὸν τρόμον καὶ ὄλεθρον ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ χρυσοῦ, καὶ παραλύων ὅλον τὸν τόπον το σοῦτον δεινῶς, ὅσον ἂν σεισμός τις κατηδάφιζέ τινα τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν κέντρων τοῦ βασιλείου. Ὁ χειροτέχνης, ὁ ἔμπορος, ὁ μεταπράτης, ὁ ἐργάτης βλέπουσιν αἰφνιδίως ἱσταμένην τὴν ἐργασίαν των, ἠφανισμένα τὰ κέρδη των. Ἡ κακουχία καὶ ἡ πενία ἐξαπλοῦσι τοὺς βραχίονας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τόπου ὡς ἐν ὥρᾳ μεγάλου λιμοῦ.

Τοῦτο δὲν ἐξελέγχει ἆρά γε ἐλάττωμά τι ὀργανικόν; Ἡ παρουσία ἢ ἡ ἀπουσία ἑκατομμυρίων τινῶν χρυσίου εἶναι ἆρά γε ἡ κλεὶς τῆς ἀπείρου διαφορᾶς, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐθνικῆς εὐημερίας ἀφ' ἑνὸς, καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ καὶ τῆς πενίας ὅλου τοῦ τόπου ἀφ' ἑτέρου; Τί θὰ εἴπωσι περὶ τῶν Ἄγγλων αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ, βλέπουσαι αὐτοὺς ἀναπαύοντας τὸ κολοσσιαῖον οἰκοδόμημα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν βιομηχανίας, ὡς ἀνεστραμμένην πυραμίδα, ἐπὶ τῆς στενῆς βάσεως μιᾶς στήλης ἐκ χρυσῶν νομισμάτων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψηλῆς; Δὲν θὰ καταγελάσῃ ἆρά γε τὴν ἀφροσύνην ἢ τὴν βαρβαρότητα αὐτῶν;

Διατί, ὅταν συμβαίνῃ νὰ ἐλαττοῦται προσωρινῶς ἡ συνήθης ἀποθήκη τοῦ χρυσίου, διατί νὰ περιορίζηται ἀναλόγως ἢ καὶ νὰ διακόπτηται ὅλως διόλου τὸ σύστημα τῆς συνήθους πιστώσεως; Εἰς τί χρησιμεύει ἡ πίστωσις, ἂν ὄχι εἰς τὸ ν' ἀντικαθιστᾷ τὰς διὰ νομίσματος πληρωμάς; Δι' αὐτὸ καὶ μόνον δὲν ἐπενοήθη ἡ πίστωσις καὶ τὸ χαρτονόμισμα; Διατί λοιπὸν νὰ μὴ γίνηται χρῆσις τοῦ τρέχοντος πιστωτικοῦ συσήματος, ἵνα αὐτὸ ἀναπληροῖ τὴν προσωρινὴν ἀπουσίαν τοῦ μεταλλικοῦ; Διατί, ἀντὶ νὰ ἐπιβαρύνηται τὸ κακὸν, νὰ μὴ ὑπερβαίνηται ἡ δυσκολία, καὶ τοιουτοτρόπως ν' ἀποφεύγωνται αἱ καταστροφαὶ, αἵτινες, ὑπὸ τὴν παροῦσαν ἀγγλικὴν νομοθεσίαν, ἀναγεννῶνται εἰς πᾶσαν νέαν κρίσιν νομισματικήν; Τὸ Κοινοβούλιον, ἐν τῇ ἀπηρχαιωμένῃ εὐλαβείᾳ του πρὸς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα καταδικάζει τὸν τόπον εἰς ὀλέθρια δεινά. Εἶναι τοῦτο φρόνιμον; εἶναι φιλάνθρωπον; εἶναι πολιτισμός; Ὄχι, ἀλλὰ μανία· μανία διδασκομένη ὑπὸ τοῦ ἐνηνθρωπισμένου μετάλλου, ὑπὸ τῶν μεγάλων ἱερέων τοῦ Μαμμωνᾶ, δαπάνῃ τῆς κοινωνίας ὁλοκλήρου.

(Blackwood Edinburgh Magazine.)

Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ
ΥΠΟ ΠΟΙΗΤΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ.

Κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ὁ ἄνθρωπος παρετήρησεν ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ καὶ νοητικῇ συστάσει, ὡς καὶ ἐν τῇ περὶ αὐτὸν φύσει, ἀπότομόν τινα ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ, τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, τοῦ ἰδεώδους καὶ τοῦ πραγματικοῦ, καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ λύσῃ δι' ἐξηγήσεώς τινος εἴτε θρησκευτικῆς εἴτε φιλοσοφικῆς τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, ἥτις φαίνεται ταράττουσα τὴν ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος, πληροῖ ἀκαταπαύστως τὸ ἡμέτερον πνεῦμα. Διάφορα θρησκευτικὰ συστήματα ἀπεπειράθησαν νὰ λύσωσι προχείρως τὴν δυσκολίαν διὰ τῆς ὑποθέσεως τῆς παραδεχομένης τὴν ὕπαρξιν ἀρχῆς τινος τοῦ κακοῦ. Καὶ ὁτὲ μὲν ἡ ἀρχὴ αὕτη φαίνεται ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς προσωποποιουμένης ἐν τῷ Θεῷ, ὡς π. χ. ἐν τῷ δυασμῷ τῶν Περσῶν, ὁτὲ δὲ τὸ κακὸν παρίσταται ὡς ἀπόῤῥοια τοῦ ἀγαθοῦ μεταβαλλοῦσα φύσιν. Ἡ τελευταία αὕτη θεωρία εἶναι ἡ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Χριστιανῶν· ἡ κακὴ ἀρχὴ λαμβάνει παρ' αὐτοῖς τὴν μορφὴν ἰσχυροῦ ἀγγέλου, ὅστις, καταχρώμενος τῆς ἐπιεικίας τοῦ ἀνωτάτου ὄντος, ἐπανέστη κατ' αὐτοῦ. Νικηθεὶς δ' ἐν τῇ πάλῃ καὶ κρημνισθεὶς εἰς τὸν Ἅδην, ὁ Κατιλίνας οὗτος τοῦ οὐρανοῦ, ἢ, ἐνὶ λόγῳ, ὁ διάβολος, διευθύνει ἔκτοτε τὰς τιμωρίας τῶν καταδεδικασμένων ψυχῶν, τὰς ὁποίας κρατεῖ καθειργμένας ἐν τῷ ὑπερφυσικῷ αὐτοῦ δεσμωτηρίῳ, ἔτι δὲ ἀποπειρᾶται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ἀναλάβῃ πάλιν τὴν στάσιν κατὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὃν ἀμιλλᾶται μετά τινος ἐπιτυχίας περὶ τῆς ἀποκλειστικῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς κυριαρχίας. Ἡ Γραφὴ εἶναι ἱκανῶς φειδωλὴ λεπτομερειῶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἡ δὲ διαβολικὴ θεωρία εἰς μόνας τὰς ἑβραϊκὰς καὶ χριστιανικὰς παραδόσεις ἀναπτύσσεται, παραλλήλως καὶ ἔξωθεν τῶν ἱερῶν βιβλίων.

Ἐνωρὶς ἤδη τὸ μυθούργημα τοῦτο, θρησκευτικὸν τὸ κατ' ἀρχὰς ὄν, περιεβλήθη ποιητικήν τινα μορφήν. Ἀπ' αὐτῶν τῶν μέσων αἰώνων ἀπαντῶνται παρ' ἅπασι τοῖς χριστιανικοῖς ἔθνεσι ποιηταὶ εἰσάγοντες αὐτὸ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν, εἴτε ἐπικοῖς, εἴτε δραματικοῖς.

Ὢν πάντῃ ἀναρμόδιος νὰ κρίνω τὸν διάβολον ὑπὸ ἔποψιν θεολογικὴν, θέλω ἐξετάσει αὐτὸν ὑπὸ ἔποψιν φιλολογικήν. Θέλομεν λοιπὸν ἐξετάσει τοὺς διαβόλους τοῦ Δάντου καὶ Μαρλόου, τοῦ Μίλτωνος, τοῦ Καλδερῶνος καὶ Βονδέλου, τοὺς δαίμονας τοῦ Lesage, τοῦ Κλοψτὸκ καὶ τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἵνα ἐπιμείνωμεν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις φαίνεταί μοι πάντας ὑπερτερῶν, τὸν Μεφιστοφέλην τοῦ Γκαίτη.

Δύο διάβολοι Ἰταλοὶ, εἷς Ἱσπανὸς, εἷς Γάλλος, τρεῖς Ἄγγλοι, εἷς Ὁλλανδὸς καὶ δύο Γερμανοὶ, πέντε δηλαδὴ διάβολοι καθολικοὶ καὶ πέντε διαμαρτυρόμενοι, ἰσάριθμοι ἐπικοὶ καὶ δραματικοὶ, ἰδοὺ ὁ κατάλογος τοῦ καταχθονίου μουσείου ὅπερ μέλλομεν νὰ διατρέξωμεν, ἂν ἡ θέα τοσούτων διαβόλων δὲν ἐμπνέῃ ἡμῖν ὑπερβάλλοντα φόβον.

Τὸ μουσεῖον τοῦτο ἠδυνάμην νὰ διαιρέσω κατ' ἐποχὰς ἢ τόπους, ἢ κατὰ τὴν θρησκείαν τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ προτιμῶ ὡς πρὸς τὴν ταξινόμησιν νὰ περιορισθῶ εἰς αὐτοὺς τοὺς διαβόλους, οἵτινες ἄλλως ὑποκύπτουσιν εἰς αὐτὴν ἀρκετὰ εὐχαρίστως, διότι ἔχουσι τάξιν ὅσην καὶ ποικιλίαν εἰς τὰς ἀτάκτους αὐτῶν πράξεις. Ἡ διαίρεσις αὕτη θέλει περιλάβει δύο κυρίους τύπους· ὁ πρῶτος παριστᾷ ἡμῖν τὸν Σατανᾶν, τὸν αἰώνιον ἀντίλογον ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, εἴτε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πλάσεως τοῦ κόσμου, εἴτε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος, εἴτε ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν· ὁ δεύτερος τύπος εἶναι ὁ τοῦ πειρασμοῦ, τοῦ ἀγχίνου διαφθορέως, ὅστις ἀπαυδήσας ἕνεκα φανερᾶς καὶ ματαίας ἀντιστάσεως, ἀναμιγνύεται, μᾶλλον ἢ ἧττον μεταμεμορφωμένος, εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ζώντων ἀνθρώπων, ἵνα φέρῃ εἰς τὸν ὄλεθρον τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τοῦ Ἅδου. Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τοὺς διαβόλους τοῦ Δάντου, τοῦ Τάσσου, τοῦ Βονδέλου, τοῦ Μίλτωνος καὶ τοῦ Κλοψτὸκ, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀνήκουσιν οἱ τοῦ Μαρλόου, τοῦ Καλδερῶνος καὶ τοῦ Γκαίτη· ὁ δ' Ἑωσφόρος τοῦ λόρδου Βύρωνος κατέχει τὸ μέσον τῶν δύο τάξεων· τέλος τὸ κατὰ τὸ ἥμισυ Καστελλανικὸν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ Γαλατικὸν δαιμόνιον τοῦ Lesage διαφεύγει ἐπιτηδείως πᾶσαν ἀπόπειραν ταξινομήσεως.

Ὁ μεγαλοπρεπέστατος, μικροῦ δεῖν ἔλεγον ὁ ὡραιότατος, τῶν δαιμόνων τοῦ πρώτου εἴδους εἶναι ὁ Σατανᾶς τοῦ Μίλτωνος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναγνωρίσωμεν ἁπάσας αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς, καλὸν εἶναι νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ Ἄγγλος ποιητὴς ἔλαβε τὴν ἔμπνευσιν ἀπὸ ἔργου τινὸς προγενεστέρου αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀπὸ θρησκευτικοῦ τινος δράματος τοῦ Βονδέλου, ἐπιγραφομένου Ἑωσφόρος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ Βονδέλος, καθολικὸς συγχρόνως καὶ Ὁλλανδὸς, εἶχε συγγράψει κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἱσπανικῶν autos ἐξαίρετον θρησκευτικὸν ποίημα, ἔχον ὑπόθεσιν τὴν ἀνταρσίαν καὶ πτῶσιν τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν γέννησιν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ὁ Ἑωσφόρος ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ εἶναι πεπροικισμένος διὰ δυνάμεως καὶ θάρρους, ἅτινα παρέχουσιν εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἀληθὲς μεγαλεῖον καὶ δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἄνθρωπος τοσούτῳ ἐκτάκτου παιδείας ὡς ὁ Μίλτων ἐπινοήσας τὸν τύπον τοῦτον ἔλαβεν αὐτὸν ὡς πρότυπον τοῦ Σατανᾶ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἀπολωλότι παραδείσῳ.

Ἐξετάζοντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀνευρίσκομεν τὸν Σατανᾶν ὡς τὸν ἀληθέστερον ἥρωα τοῦ ποιήματος τοῦ Μίλτωνος, ὅπερ ἄνευ αὐτοῦ οὐδένα ἤθελεν ἔχει ἥρωα. Ποῖος εἶναι ὁ χαρακτὴρ, τίνα τὰ ἔργα καὶ αἱ πράξεις τοῦ παραδόξου τούτου ἥρωος; Τὸ κύριον αὐτοῦ ἰδίωμα εἶναι ὑπέρμετρος ἀλαζονεία, ἥτις ἐμποδίζει αὐτὸν ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ ἀνεχθῇ ὁποιανδήποτε ἐξουσίαν ἀνωτέραν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ. Ἡ ἀλαζονεία αὕτη ὠθεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ὑποκίνησιν τῆς πρώτης συνωμοσίας ἐν αὐτῷ τῷ οὐρανῷ· βλέπων δ' ἑαυτὸν προδοθέντα ἀποσύρεται μετὰ τῶν ἀναρίθμων αὐτοῦ ὀπαδῶν, ἵνα στήσῃ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς θείας κατοικίας. Μετ' ὀλίγον συνάπτεται μάχη μεταξὺ τοῦ στρατοῦ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν ἀγγέλων τῶν ἀπομεινάντων πιστῶν, καὶ ἡ μάχη αὕτη, δι' ὅλως ὁμηρικῶν χρωμάτων περιγραφομένη, διαρκεῖ τριήμερος. Τέλος δὲ πρὸς περάτωσιν τοῦ ἀγῶνος ὁ Θεὸς ἀποστέλλει τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὡπλισμένον διὰ τῆς βροντῆς, ὅστις κρημνίζει τοὺς ἀποστάτας εἰς τὰ ἤδη χαίνοντα βάραθρα τοῦ Ἅδου.

Ἡ ἧττα αὕτη, καίτοι φοβερωτάτη, δὲν στερεῖ τὸν Σατανᾶν οὔτε τῆς φιλοδοξίας, οὔτε τῆς δυνάμεως, οὔτε τοῦ θάρρους αὐ-

τοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ταρταρίου βάθους ἐξακολουθεῖ τὴν πάλην. Ἐμβρόντητοι ἐκ τῆς πτώσεως αὐτῶν γενόμενοι οἱ δαίμονες εἶχον μείνει ἀκίνητοι· ὁ Σατανᾶς ἀναχαλεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν ζωὴν καὶ τοὺς προσκαλεῖ ἵνα μετ' αὐτοῦ συζητήσωσι περὶ τῶν πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου μέσων. Τότε ἄρχεται ἐν τῷ Πανδαιμονίῳ ἡ συνεδρίασις διαβολικοῦ συνεδρίου, ἐν ᾧ ὁ Σατανᾶς, ἐπιδεικνύμενος συγχρόνως ἐπιτήδειος στρατηγὸς καὶ πολεμιστὴς θαρραλέος, ἀναπτύσσει πάσας τὰς ἀρετὰς πολιτικοῦ ῥήτορος. Εἰξεύρει ὅτι ὁ Θεὸς, ἵνα πληρώσῃ τὸ διὰ τῆς πτώσεως τῶν ἀγγέλων γεννηθὲν ἐν τῷ σύμπαντι κενὸν, ἀπεφάσισε τὴν πλᾶσιν νέου ὄντος δυναμένου νὰ προσεγγίσῃ αὐτὸν ἔτι πλέον καὶ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων. Ἡ πλάσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νέα ταπείνωσις διὰ τοὺς ἐκπτώτους ἀγγέλους· ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀποπειραθῶσιν οὗτοι τὴν διαφθορὰν τοῦ νέου τούτου πλάσματος. Ἀλλὰ πρῶτον εὑρίσκουσι συμφέρον νὰ ἐπιχειρήσωσι κατασκόπευσιν, καὶ ὁ Σατανᾶς μόνος ἔχει τὴν ἱκανότητα ἅμα καὶ τὴν δύναμιν, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν κινδυνώδη ταύτην ἀποστολήν.

Ἄρχεται λοιπὸν τῆς πορείας· φθὰς δὲ εἰς τὰς πύλας τοῦ Ἅδου εὑρίσκει αὐτὰς κεκλεισμένας καὶ φρουρουμένας ὑπὸ δύο φασμάτων, τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Ἁμαρτίας, τεράτων γεννηθέντων ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνταρσίας. Μετὰ δὲ παράδοξον λογομαχίαν μεταξὺ τῶν φανταστικῶν τούτων ὄντων, ἡ Ἁμαρτία ἀνοίγει τῷ Σατανᾷ τὰς πύλας τοῦ Ἅδου, αἵτινες οὐδέποτε πλέον μέλλουσι νὰ ἐπικλεισθῶσιν. Ἐξελθὼν δ' ἐκ τῆς κατοικίας αὐτοῦ φθάνει τὸ πονηρὸν πνεῦμα εἰς τὸ χάος, ἀναρχικὸν κράτος, ὅπου πάντα τὰ στοιχεῖα ἀντιμάχονται τὰ μὲν κατὰ τῶν δὲ ἐν ἀνεκφράστῳ ἀταξίᾳ. Βασιλεύουσι δ' αὐτόθι οἱ πρόγονοι τῆς φύσεως, ἡ Νὺξ καὶ τὸ Χάος, καὶ πρὸ τῶν θρόνων τῶν δύο τούτων ὀφείλει νὰ παρουσιασθῇ ὁ Σατανᾶς ἵνα λάβῃ τὴν ἄδειαν καὶ διέλθῃ διὰ μέσου τῆς δίνης τῶν ἀτόμων. Τέλος ὁ Κολόμβος οὗτος τῆς πλάσεως βλέπει τὸ φῶς καὶ ὑψοῦται μέχρι τοῦ ἡλίου, ὁπόθεν κατέρχεται ταχὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔνθα κατασκοπεύει τὸν Παράδεισον καὶ τοὺς πρώτους ἀνθρώπους. Ἡ χαρίεσσα τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας ἀθωότης παρέχει εἰς αὐτοὺς καλλονὴν τοιαύτην, ὥστε καὶ ὁ Σατανᾶς αἰσθάνεται ἑαυτὸν συγκεκινημένον ἐκ τῆς θέας αὐτῶν καὶ δὲν δύναται νὰ μὴ κινηθῇ εἰς ἀγάπην πρὸς τὰ θελκτικὰ ἐκεῖνα πλάσματα· ἀλλ' εἶναι τόσῳ

μοχθηρὸς, ὥστε ὁ ἔρως οὗτος, ἀντὶ νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῷ τὸν πόθον ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν, παρέχει σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ καταστῇ κύριος αὐτῶν, κερδίζων αὐτοὺς διὰ τὸν Ἅδην. Θέλει δὲ κατορθώσει τοῦτο, ἐὰν ἐκεῖνοι λησμονήσωσι τὴν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενομένην ἀπαγόρευσιν, ἵνα μὴ ἐγγίσωσι τὸν ἀπηγορευμένον καρπόν. Δι' ὃ κρυπτόμενος ὑπὸ τὴν μορφὴν φρύνου ὁ Σατανᾶς ἐμβάλλει εἰς πειρασμὸν τὴν ὑπνώττουσαν Εὔαν, καὶ τὴν ἐπαύριον, μεταμορφωθεὶς εἰς ὄφιν, ἄρχεται τοῦ μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὀλεθρίου διαλόγου, δι' οὗ ἀπεφασίσθη ἡ γέννησις τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Νικηφόρον τὸ κακὸν πνεῦμα σπεύδει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Ἅδην. Φθὰν δ' εἰς τὸ χάος συναντᾷ τὴν Ἁμαρτίαν καὶ τὸν Θάνατον, οἵτινες ἀποφασίσαντες ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἐργάζονται παντὶ σθένει ἵνα κατασκευάσωσι πρόσφορον ὁδὸν ἀπὸ τῆς κατοικίας τῶν ὑποταρταρίων κολασμένων εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Σατανᾶς ἐπιδοκιμάζει τὸ σχέδιον αὐτῶν καὶ καταλείπων αὐτοὺς παρίσταται αἴφνης ἐν τῷ Πανδαιμονίῳ, ὅπου ἀναμένουσιν αὐτὸν οἱ ὑπήκοοι. Δίδει αὐτοῖς εὔθυναν περὶ τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας στεφθείσης ἀναβάσεως, ἀλλ' ἀντὶ τῶν ἐπικροτήσεων ἃς προσεδόκα, ὑποδέχονται αὐτὸν οἱ ὀξεῖς συριγμοὶ μυρίων ὄφεων, διότι κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ θέλησις τοῦ Παντοδυνάμου μετεμόρφωσεν εἰς ἑρπετὰ πάντας τοὺς δαίμονας.

Ἐκ τῶν πολυαρίθμων προσωποποιήσεων τοῦ διαβόλου ἡ μεγαλοπρεπεστάτη καὶ ὑψηλοτάτη εἶναι ὁ Σατανᾶς τοῦ Μίλτωνος. Ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ δυσμορφία δὲν ἀντίκειται σχεδὸν πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ καλλονήν· μακρὰν τοῦ νὰ πάθῃ τι ἐκ τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν φοβερῶν ἢ γελοίων ἰδιοτήτων ἃς ἀφειδῶς ἀπέδιδον αὐτῷ οἱ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, διατηρεῖ πως τὸν τύπον τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ οὐρανίας τελειότητος. Διὰ τοῦτο δ' αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι παρέλαβον τὸν τύπον τοῦτον, καὶ ἰδοὺ δύο περίεργα παραδείγματα ἀποδεικνύοντα, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος δύναται νὰ ἦναι ὡραῖος.

Ἕλβετός τις ζωγράφος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ Φουεζάλης, παριστᾷ ἐν τῷ Μιλτωνίῳ αὐτοῦ μουσείῳ τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τὴν μορφὴν ῥωμαλέου καὶ ὡραίου νεανίου φέροντος, ἐν μέσῳ τῷ μετώπῳ ῥυτίδα κάθετον καὶ βαθεῖαν, σύμβολον τῆς πληξά-

σης αὐτὸν οὐρανίας κατάρας. Ἄγγλος δέ τις γλύπτης, σύγχρονος ἡμῶν, ὁ Στέφενς, ἀνέλαβεν αὖθις τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ ἀπετύπωσεν αὐτὴν ἐν μαρμαρίνῳ συμπλέγματι, ὅπερ εἶδον ἐν τῇ Παρισινῇ ἐκθέσει τοῦ 1855.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο δεικνύει ἡμῖν τὸν Σατανᾶν ἐμβάλλοντα εἰς πειρασμὸν τὴν ὑπνώττουσαν Εὔαν. Ἐν τῇ διηγήσει τοῦ Μίλτωνος ὁ ἀπατεὼν ἔλαβε τὴν μορφὴν φρύνου, εἰκόνα εἰδεχθῆ μέν, ἀλλ' ἥτις, εἰς μόνην τὴν ἡμετέραν φαντασίαν παρισταμένη, δὲν ἀρίνει εἰς αὐτὴν ἐντύπωσιν δυσάρεστον, ἐν ᾧ ὁ φρῦνος ἐγγλυπτόμενος καὶ μένων οὕτως ὑπὸ μορφὴν αἰσθητὴν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἤθελε προσβάλει κακῶς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ καλλιτέχνης, ὅστις φαίνεται ἀναγνώσας τὸν Λαοκόοντα τοῦ Λέσιγγ, ἀντικατέστησε τὸν φρῦνον δι' ἀγγέλου πτερωτοῦ, καλλονῆς μὲν καὶ ἰσχύος ὑπερφυοῦς, φέροντος δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου τὸ σημεῖον τῆς θείας ὀργῆς, ὅπερ εἶχεν ἐπινοήσει ὁ Φουεζάλης.

Γνωστὴ εἶναι ἡ ἐπιρροὴ ἣν ἔσχεν ὁ Μίλτων ἐπὶ τῆς νεαρᾶς Γερμανικῆς φιλολογίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ταύτην ἠσθάνθη ἰσχυρότερον ὁ Κλοψτὸκ, ὁ ποιητὴς τῆς πρώτης ἐποποιίας τῆς ἀξίας τοῦ ὀνόματος τούτου, ἣν εἶδεν ἀναφαινομένην ἡ πατρὶς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν μέσων αἰώνων. Ὁ ποιητὴς τῆς Μεσσιάδος ἔταξε τὸν αἰώνιον ἀντίλογον παρὰ τῷ Σωτῆρι, ἡ δὲ ἀντίστασις τοῦ Ἅδου κατὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ Ἰησοῦς, εἶναι ἡ δίδουσα ποιάν τινα ζωὴν εἰς τὴν ἄλλως λίαν νωθρὰν πρᾶξιν τοῦ ποιήματος τοῦ Κλοψτόκ. Ἀλλ' ὁ Γερμανὸς ποιητὴς ἐνεστερνίσθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὁ διάβολος, ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ, πρὸ ταύτης σμικρύνεται. Νὰ πράξῃ φανερὰν ἀντίστασιν, ἔτι καὶ κατ' ἀγγέλων κατωτέρας τάξεως, οὐδὲ κἂν βάλλει κατὰ νοῦν ὁ Σατανᾶς· εἶναι δ' οὗτος δολοπλόκος πανουργίας μετρίας, οὗτινος τὸ κύριον τέχνασμα συνίσταται εἰς τὸ ἐμβάλλειν εἰς πειρασμούς. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μικρῶν μηχανορραφιῶν τοῦ εἴδους τούτου δὲν ἐπιτυγχάνει πολὺ· κατὰ πᾶσαν στιγμὴν βλέπομεν αὐτὸν καταζωρώμενον καὶ εὑρίσκοντα ἀντιπερισπασμοὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐνόχων αὐτοῦ τεχνασμάτων· τότε δὲ παρίσταται ἐνώπιον ἡμῶν ὡς κοινὸς κακοῦργος, πλήρης ἀμηχανίας καὶ ἀστοχίας πρὸ τῶν οὐρανίων στρατιῶν, ἐρχομένων ἵνα συλ-

λάβωσιν αὐτόν. Δεικνύει δὲ τὴν λύσσαν αὐτοῦ κατὰ τῆς ἀψύχου φύσεως ῥηγνύων βράχους, καὶ ἐπιστρέφει εἰς Ἅδου ἵν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐκπεσόντας λόγους οὐχὶ τόσῳ χαροποιοὺς περὶ τῆς δεινῆς αὐτῶν θέσεως. Τοσαύτη δὲ εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ, ὥστε εὐχαρίστως ἤθελε ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ Ἅδου ἵνα διαφύγῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Αἰωνίου· διότι εἰς τί χρησιμεύει ἀγών, ἐν ᾧ ἡ ἧττα εἶναι διαρκὴς καὶ βεβαία;

Ἐνὶ λόγῳ, ὁ Σατανᾶς τοῦ Κλοψτὸκ στερεῖται νεύρων· εἶναι λίαν δακρυόεις. Μὴ ὢν τοσούτῳ διάβολος ὅσον εἶναι μέλας, φαίνεται ἡμῖν ἄξιος τοῦ πικροῦ ἐπιγράμματος, ὅπερ ἀπηύθυνεν αὐτῷ ὁ Γκαίτης ἐν τῷ Φαύστῳ, ἔνθα ὁ Μεφιστοφέλης ἀναφωνεῖ: «Οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ἀλογώτερον διαβόλου ἐρχομένου εἰς ἀπόγνωσιν.»

Καίτοι ἐμπεσὼν εἰς τὴν σχετικὴν ταύτην ἀδυναμίαν, δὲν ἐδύνατο ὅμως ποιητὴς ἔχων ὅσην ὁ Κλοψτὸκ ἀξίαν νὰ καταστρέψῃ ἐξ ὁλοκλήρου παρομοίαν ὑπόθεσιν. Οὕτως ἐπιτυχέστατα ἐμπνέεται καθ' ἣν στιγμὴν διηγεῖται ἡμῖν τὴν εἰς τὸν Ἅδην ἐπάνοδον τοῦ Σατανᾶ. Οἱ ἀριστεῖς τοῦ κράτους αὐτοῦ εἶναι συγκεκλημένοι εἰς συμβούλιον· ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου πληροῦται αἰφνης πυκνῆς ὁμίχλης, καὶ τῆς νεφέλης διαλυθείσης ἐπιφαίνεται ὁ Σατανᾶς καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἔχων τὴν ὀργὴν ἐπικεχυμένην ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τὸ μέτωπον ἐστιγμένον ἐκ τῶν οὐλῶν, ἃς ἀφῆκεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ θεῖος κεραυνός. Ἡ περιγραφὴ αὕτη εἶναι πινακογραφία ἐκπληκτικὴ, ἀφ' ἧς ἐπωφελήθη ὁ Βύρων ἐν τῷ Μαμφρέδῳ.

Διάβολος ἔτι ἀδυνατώτερος τοῦ παρὰ τῷ Κλοψτὸκ εἶναι ὁ ἁπαντῶν ἐν τῷ Ἅδῃ τοῦ Δάντου. Ὁ Ἑωσφόρος τῆς Θείας Κωμωδίας μετέχει πως καὶ τοῦ γελοίου, καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι τὸ πρωτότυπον τοῦ ἠλιθίου καὶ καταγελάστου διαβόλου, οἷον διανοεῖται αὐτὸν ἑκουσίως ἡ φαντασία κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας,— ἐνὶ λόγῳ τοῦ καχομοίρου διαβόλου, οὗτινος ὁ Μὰξ Μύλλερος (a) περιγράφει τόσῳ καλῶς τὸ γένος καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ἆρα θέλω διὰ τούτων νὰ ψέξω τὸν Δάντην διὰ τὴν ἀδράνειαν τοῦ παρ' αὐτῷ Ἑωσφόρου; Ποσῶς. Ἡ ἀκινησία τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας τῶν ὀδυρμῶν ἐξηγεῖται κάλλιστα ἐκ τῆς

(a) *Chips from a German Workshop.* Ἐν Λονδίνῳ, 1867. II, 235.

διδακτικῆς καὶ περιγραφικῆς φύσεως τοῦ ποιήματος. Ἐν τῷ Ἅδῃ τοῦ Δάντου πᾶσα δυνατὴ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις ἐκ μέρους τοῦ διαβόλου ἀποκλείεται κατ' ἀρχὴν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ ποιητὴς κατορθοῖ νὰ καταστήσῃ τοῦτον, καίτοι ὄντα παθητικὸν πρόσωπον, τρομερὸν, τρομερὸν ὡς τὸν Βωτρῖνον τοῦ Βαλζὰκ, τὸν ἐγκεκλεισμένον μὲν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, διανοούμενον δὲ ἀπόδρασιν. Ὁ Ἑωσφόρος τοῦ Δάντου ἔχει δεινὴν δυσμορφίαν, ἀλλ' ὁ ποιητὴς δὲν παραμελεῖ τὸν διὰ τῆς ἀντιθέσεως ἐπερχόμενον κολασμόν. «Ἐὰν ὁ ἄγγελος τοῦ κακοῦ, λέγει, ὑπῆρξέ ποτε τοσοῦτον ὡραῖος ὅσον τώρα εἶναι δυσειδὴς, θὰ ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ ἐπί τινα χρόνον τὸν ἀγῶνα, ὅτε τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἐτόλμησε νὰ καταφρονήσῃ τὸν Αἰώνιον.»

Ἐν τῷ νῦν χρόνῳ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν ἐσχάτην ἄκραν τῆς ὑποχθονίου χώνης, ἧς ὁ Βιργίλιος καὶ Δάντης διέτρεξαν ἔναγχος τοὺς σπειροειδεῶς τεταγμένους γύρους. Αἱ διὰ τοῦ πυρὸς τελούμεναι τιμωρίαι ἀποτίνονται ἐν τοῖς ὕπερθεν κύκλοις, καθ' ὅσον δέ τις προβαίνει ἐγγύτερον τοῦ Ἑωσφόρου τὸ ψῦχος καὶ τὸ σκότος, τὸ τοσοῦτον φοβερὸν διὰ τὸν Ἰταλὸν, ἄρχονται νὰ ἐπικρατῶσιν. Ὁ Ἑωσφόρος οὐδὲν πλέον εἶναι ἢ γίγας γυμνὸς καὶ φριχτὸς, οὗτινος αἱ κνῆμαι εὑρίσκονται προσπεφυκυῖαι ἐν τῷ πάγῳ τοῦ Κωκυτοῦ. Εἰς μάτην οἱ ὦμοι αὐτοῦ τινάσσουσι δύο πτέρυγας εὐρυτέρας ὅλων τῶν ἱστίων ὅσα ποτὲ εἶδεν ἡ θάλασσα· δὲν ἔχουσιν αὗται ἀρκετὴν δύναμιν ἵνα ἐξάρωσι τὸν δαίμονα, ἡ δὲ κίνησις αὐτῶν χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐν τῷ Ἅδῃ ἐπικρατοῦντος ψύχους. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑωσφόρου εἶναι τριπρόσωπος, καὶ τὸ μὲν μέσον πρόσωπον εἶναι κόκκινον, τὸ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ὠχρὸν καὶ λευκὸν, τὸ δὲ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἔχει τὸ χρῶμα τῶν ἐρχομένων ἐκ τῆς χώρας ὅπου ἀποστενοῦται ἡ κοίτη τοῦ Νείλου. Ἀενάως αἱματόεντα δάκρυα ἀναβλύζοντα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν κατακλύζουσι τὸν τριπλοῦν αὐτοῦ ἀνθερεῶνα. Εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν αὐτοῦ χαινουσῶν γνάθων τὸ τέρας κρατεῖ ἕνα ἁμαρτωλὸν, ὃν λεαίνει μεταξὺ τῶν ὀδόντων, οἵτινες ἀκούονται τρίζοντες. Τίνες εἶναι οἱ ἁμαρτωλοὶ οὗτοι; Πρέπει ν' ἀναπολήσωμεν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ φεουδαλισμοῦ ἡ χρηστότης τοῦ κατωτέρου πρὸς τὸν ἀνώτερον, πρὸς ὃν εἶχεν ὁρκισθῆ πίστιν, ἀπετέλει τὴν βάσιν αὐτὴν τῆς κοινωνικῆς διοργανώσεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ προδοσία ἐθεωρεῖτο τὸ βδελυρότατον τῶν ἁμαρτημάτων. Διὰ τὸν χριστιανὸν οἱ χείριστοι τῶν προδοτῶν εἰσὶ κατὰ πρῶτον μὲν λόγον ὁ ἔκπτωτος ἄγγελος αὐτὸς, εἶτα δ' ὁ ἀπόστολος ὁ προδοὺς τὸν Κύριον· ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν προσέθετον τὸν Βροῦτον καὶ Κάσσιον, συνωμότας κατὰ τῆς ἐξουσίας τῆς καισαρικῆς, τῆς αὐτοκρατορικῆς, τῆς θεσπισθείσης ὑπὸ τῆς θεότητος καὶ διαιωνισθείσης πρῶτον μὲν διὰ τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, εἶτα δὲ τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτοὺς ὡς διαδόχους τοῦ Καίσαρος. Διὰ τοῦτο ὁ Δάντης, ὅστις ἦτο Γιβελῖνος, ἤτοι αὐτοκρατορικὸς, ἐκ τῶν δεξιῶν καὶ εὐωνύμων τοῦ Ἰούδα τάσσει τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Καίσαρος.

Ἡ ζωηρὰ φαντασία τῶν μεσημβρινῶν καὶ καθολικῶν ποιητῶν ἀνευρίσκεται ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Ἑωσφόρου, διαλάμπει δὲ καὶ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ Πλούτωνος, ὃν παρέχει ἡμῖν ἡ Ἡ λ ε υ θ ε ρ ω μ έ ν η Ἱ ε ρ ο υ σ α λ ή μ.

Ὁ αὐτόθι διάβολος πράττει ὅ,τι δύναται ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων κατάκτησιν τοῦ Ἁγίου Τάφου. Μαθὼν ὅτι παρασκευάζεται γενικὴ ἔφοδος κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ Πλούτων συγκαλεῖ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ καὶ διατάσσει νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν Σαρακηνῶν. Οὕτως ὁ διάβολος τοῦ Τάσσου εἶναι δραστηριώτερος τοῦ παρὰ Δάντῃ, ἐπειδὴ ἀναλαμβάνει νέον κατὰ τοῦ οὐρανοῦ ἀγῶνα.

Καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ δεικνύει ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος ἀναμίγνυται ἤδη εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις, τὴν καθολικὴν καὶ ἑβραϊκήν. Ὁ διάβολος τοῦ Τάσσου ἔχει ὡς ἀνάδοχον τὸν ἄνακτα τοῦ Ταρτάρου, ἐν ᾧ βασιλεύει μετ' ἐκεῖνον. Ἐν τούτοις δὲν ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα πρὸν τὸν ῥάθυμον καί πως νυσταλέον σύζυγον τῆς Περσεφόνης, ὅστις ἀποδίδει εἰς τὸ φῶς τὸν Θησέα καὶ τὴν Ἄλκηστιν καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὴν Εὐρυδίκην τὴν εἰς τὴν γῆν ἐπάνοδον, θελχθεὶς ὑπὸ ἑνὸς ἢ δύο ᾀσμάτων τοῦ Ὀρφέως. Ὁ Πλούτων τῆς Ἡ λ ε υ θ ε ρ ω μ έ ν η ς Ἱ ε ρ ο υ σ α λ ὴ μ εἶναι ὃν ἄλλως πως ἐνεργητικὸν, ἄλλως πως πολυμήχανον, μυρία ἐπινοοῦν τεχνάσματα ἵνα ἐπιφέρῃ ἀργοπορίαν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἁγίας Πόλεως προσβολὴν καὶ ποικίλων δόλων χρῆσιν ποιοῦν, ἵν' ἀποχωρίσῃ τὸν Γοδεφρεῖδον ἀπὸ τῶν γενναιοτέρων αὐτοῦ ὀπαδῶν. Ἡ φυσιογνωμία ἐκφράζει τὴν ἀγριότητα τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ· τὸ ἰσχυρὸν μέτωπον, κοσμούμενον ὑπὸ φοβερῶν κεράτων, φαίνεται ὑψηλότερον τῶν ἀ-

ποτομωτέρων κορυφῶν τῶν Ἄλπεων ἢ τῶν χιονωδῶν ἀκρωρειῶν τοῦ Ἄτλαντος· ἡ χεὶρ αὐτοῦ κραδαίνει βακτηρίαν δίκην σκήπτρου· οἱ ὀφθαλμοὶ ἔχοντες ἐγκεχυμένον αἷμα ἀκοντίζουσι φλόγας· τὸ βλέμμα λάμπει ὡς κομήτης συμφορῶν ἄγγελος· γενειὰς πυκνὴ καὶ τραχεῖα κατέρχεται ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ· τὸ δὲ χαῖνον στόμα, φέρον κηλίδας αἵματος, φαίνεται ἐγκλεῖον ἄβυσσον. Ὁμιλεῖ μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν ἡφαιστείων, καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀντηχούσης ὁ Κέρβερος παύει ὑλακτῶν, ἡ Ὕδρα δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ῥηγνύῃ τὰς ὀξείας αὐτῆς κραυγάς, ὁ Κωκυτὸς ἐπέχει τὰ ὁρμητικά αὐτοῦ κύματα, τὰ βάραθρα τοῦ Ἅδου τρέμουσιν.

Ἡ εὐγλωττία τοῦ Πλούτωνος εἶναι παράφορος μᾶλλον ἢ ὀξύνους. Ἂν δὲν μένῃ βωβὸς ὡς ὁ Ἑωσφόρος τοῦ Δάντου, πολὺ ὅμως ἀπέχει τοῦ νὰ ὁμιλήσῃ τεχνηέντως ὅσον ὁ κοινοβουλευτικὸς ῥήτωρ ὁ ὑπὸ τοῦ Μίλτωνος φερόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Συνοψίσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ πλήρους ζωῆς προσφωνήματος αὐτοῦ. Ὅσον διάβολος καὶ ἂν ἦναι, δὲν δύναται ὅμως ὁ Πλούτων ν' ἀποκρύψῃ πόθον τινὰ θλιβερὸν ὅτε ἀναπολεῖ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ λαμπρότητα· ἀλλ' ἅπαξ τοῦ κακοῦ πραχθέντος, ὀφείλει νὰ ἐμμείνῃ ἐν αὐτῷ. Ὁ Ἅδης ἠγωνίσθη γενναίως καὶ πλέον ἢ ἅπαξ· καίτοι ἡττηθείς, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ αὖθις, διότι ἐπιχείρησις ὑπὸ τῆς τόλμης συλληφθεῖσα καὶ μετὰ θάρρους ὑποστηριχθεῖσα δὲν παύει καὶ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ της οὖσα μεγάλη. Ἄλλως οὐδέποτε ἐπαρουσιάσθη εὐκαιρία καταλληλοτέρα ἵν' ἀντιπράξωσι κατὰ τῶν θελήσεων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐλπίζει ὁ Πλούτων, ὅτι οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ θέλουσι καταλίπει τὴν ἐπονείδιστον αὐτῶν ἀδράνειαν, βέβαιος ὢν ὅτι οἱ δαίμονες τηροῦσιν ἔτι λείψανόν τι τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἰσχύος, ἥτις ἄλλοτε ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν φλογῶν ἀντιπαρετάχθη κατὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ Παντοδυνάμου.

Ἰδοὺ δὲ κατὰ τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν ταξιν, ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν μυθολογικήν, τὰ κατορθώματα τῶν διαβόλων ἐφ' ὅσον ἀποπειρῶνται φανεράν τινα καὶ μεγαλειτέραν ἀντίστασιν κατὰ τῶν σχεδίων τοῦ Θεοῦ. Κατὰ πρῶτον μὲν συνομοτοῦσιν, ἐπανίστανται καὶ νικηθέντες κρημνίζονται εἰς τὸν Ἅδην· ἔπειτα δ' αἱ κακουργίαι ἐξακολουθοῦσι καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νέας πλάσεως· ἀργότερον ὁ διάβολος ἀποπειρᾶται νὰ φέρῃ εἰς ἀποτυχίαν τὴν ἀ-

πολυτρωτικὴν ἀποστολὴν τοῦ Σωτῆρος· τέλος δ' ἀγωνίζεται κατὰ τῶν σταυροφόρων τῶν ἀπερχομένων πρὸς κατάκτησιν τοῦ Ἁγίου Τάφου.

Ἔκτοτε, βαρυνθεὶς τὸν πόλεμον, φαίνεται ὁ διάβολος— πάντοτε παρὰ τοῖς ποιηταῖς— παραιτῶν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κοσμολογικῆς πάλης, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν κατὰ μέρος ἀντίπραξιν, προσπαθῶν ν' ἀπατήσῃ τὰ ἄτομα. Μεταβῶμεν λοιπὸν εἰς τοὺς νέους τούτους πολυμηχάνους τεχνίτας τοῦ Ἅδου.

Εἷς τῶν περιεργοτέρων τύπων τοῦ πειραστοῦ διαβόλου ἀναφαίνεται ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν τῷ Τεραστίῳ μάγῳ τοῦ Καλδερῶνος, auto ἀξίῳ λόγου. Ὁ ἦτοι Κυπριανὸς εἶναι ἄξιος ν' ἀποκληθῇ ὁ Ἱσπανὸς Φαῦστος. Ἐν τούτοις ὁ μεσημβρινὸς οὗτος Φαῦστος, καίτοι σοφὸς καὶ μαλιστα μάγος ὤν, δὲν ἐκτίθησι τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἵν' ἀποκτήσῃ ἐπιστήμην καὶ δύναμιν ὑπερφυᾶ· ὁ Κυπριανός, ὅστις μετέχει καὶ τοῦ Δὸν Ζουὰν, ἤθελε ν' ἀπολαύσῃ τὴν εὔνοιαν χριστιανῆς τινος παρθένου, καὶ εἰς τοῦτο ὀφείλει νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν ὁ δαίμων. Δείξωμεν ὡς πρὸς τοῦτο τὴν διαφορὰν τὴν χωρίζουσαν τὴν Ἱσπανίαν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀπὸ τῆς Γερμανίας τοῦ ΙΗ'. Παρὰ τῷ Ἱσπανῷ ποιητῇ μέλλει νὰ σώσῃ τὸν Κυπριανὸν ἡ ἄμεσος ἐπέμβασις τῆς θείας χάριτος, οὐχὶ δὲ ἡ μακρὰ ἐκείνη πολύπλοκος καὶ ἀφῃρημένη δοκιμασία, μεθ' ἣν θ' ἀναβῇ εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Φαῦστος. Ὁ Ἱσπανὸς δαίμων κατ' οὐδὲν ὁμοιάζει πρὸς τὸ κοῦφον, κυνικὸν καὶ χλευαστικὸν ὂν τὸ ἀκολουθοῦν τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον, ἀλλ' εἶναι διάβολος ὀρθοδοξῶν καὶ εἰξεύρων ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι μέλλει νὰ ὑποκύψῃ. Τέλος δὲ φιλογύνης ὤν, ὡς πᾶς Ἱσπανός, μὴ θέλων νὰ ἐλαττοῦται τῶν ἄλλων, ὁ Καλδερὼν ἀποδίδει τὴν τιμὴν τοῦ θριάμβου οὐχὶ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς ὁ Γκαίτης, ἀλλ' εἰς μίαν γυναῖκα, καὶ ἡ γυνὴ αὕτη εἶναι ἡ χριστιανὴ παρθένος, ἥτις ἀπὸ θύματος γίνεται μοναχή. Ἀντὶ δὲ νὰ διαφθαρῇ δελεασθεῖσα, ἡ Ἰουστίνη δελεάζει αὐτὴ ἐκείνη, ἡ μᾶλλον ἑλκύει εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐθνικὸν μάγον, ὅστις ἤθελε βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου νὰ γίνῃ μὲν κύριος τοῦ σώματος, νὰ διαφθείρῃ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτῆς.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ἔνοχος τοῦ Κυπριανοῦ ἀπόπειρα ἀπαιτεῖ κάθαρσιν· ὑφίσταται λοιπὸν τὸ μαρτύριον μετὰ καὶ τῆς Ἰουστίνης· ἀποθνήσκουσι δ' ἀμφότεροι ὑπὲρ τῆς νέας θρησκείας, δια-

λύοντες διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν τούτου τὴν συνθήκην, ἣν ὁ μάγος εἶχε ποιήσει μετὰ τοῦ Ἅδου. Οὕτω δὲ παρὰ τῷ καθολικῷ ποιητῇ ὁ διάβολος καθίσταται τὸ ὄργανον τῆς θείας χάριτος καὶ μάλιστα ὁ πανηγυριστὴς τοῦ Θεοῦ· εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος ἐπιφέρεται οὗτος καθήμενος ἐπὶ πτερωτοῦ ὄφεως, ἱπτάμενος ὑπὲρ τὰ πτώματα τῶν θυμάτων, ἵνα ἀνακηρύξῃ τὴν ἰδίαν ἦτταν καὶ ἀναγγείλῃ, ὅτι αἱ ψυχαὶ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῆς Ἰουστίνης ἀνέβησαν ἤδη εἰς τὰς διαμονὰς τῶν μακάρων.

Ἡ κυρία διάνοια τοῦ δράματος τοῦ Καλδερῶνος ἀνευρίσκεται καὶ ἐν τῷ Πολυεύκτῳ, μὲ ταύτην τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ Κορνήλιος δὲν ἐπαρουσίασε τὸν διάβολον ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Πολὺ πρὸ τοῦ Καλδερῶνος ποιητής τις διαμαρτυρόμενος καὶ Ἄγγλος, ὁ ὀνομαστότερος τῶν προδρόμων τοῦ Σαικσπήρου, ὁ Μαρλόου, εἶχε δραματουργήσει πρῶτος τὸν Φαῦστον.

Οὐχ ἧττον ἡ ὑπόθεσις ἀνήκει εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐπειδὴ φιλόσοφός τις μαγγανευτής, ὀνόματι Φαῦστος, ἔζη ἀληθῶς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατὰ τὸν ΙϚ΄ αἰῶνα. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δημοτικόν τι βιβλίον, τυπωθὲν τῷ 1588, διαιώνισε τὴν μνήμην αὐτοῦ· τῆς δὲ παραδόσεως ταύτης ἀμέσως εἰς διαφόρους ξένας γλώσσας μεταφρασθείσης, ἔλαβε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος γνῶσιν ὁ Μαρλόου, ὅστις ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐξήγαγε τὸ κάλλιστον τῶν δραμάτων αὐτοῦ· λέγω δὲ τὸ κάλλιστον ἀποβλέπων πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἥρωος, ὅστις δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν τοῦ Γκαίτη, διότι, ὡς πρὸς τὸν διάβολον, ὁ Μεφιστὸς τοῦ Μαρλόου εἶναι ἀνάξιος λόγου. Ὢν δακρυόεις καὶ ταπεινόφρων, ἔχει ἀρκετὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν δαίμονα τοῦ Καλδερῶνος, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν μετέχει τῆς ἀνεπιτηδειότητος τῆς εὐτραπέλου ἅμα καὶ κυνικῆς, ἣν ὁ Γκαίτης παρατηρήσας εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Μέρκιον ἀπέδωκεν εἰς τὸν φίλον τοῦ Φαύστου. Ὁ Μεφιστοφίλης, ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ Μαρλόου, ἐμπνέει μάλιστα καὶ ἀποστροφὴν καὶ τὰ γοητεύματα, δι' ὧν προσπαθεῖ νὰ διασκεδάσῃ τὸν κύριον αὐτοῦ, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντελῶς εὐήθη. Ὁ Μαρλόου καθίστησι τὸν διάβολον τοῦτον ἁπλῆν μαγγανευτικὴν θήκην ἢ ἑλατήριον γόητος, τεθειμένον ὑπὸ τὰς διαθέσεις τοῦ Φαύστου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συνθήκης, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ν' ἀναλάβῃ ταύτην ὁ δαίμων, ὅταν σημάνῃ ἡ πεπρωμένη ὥρα. Τὸ μόνον πλεονέκτημα, καθ' ὃ οὗτος

ὑπερτερεῖ τοὺς διαβόλους τοῦ Καλδερῶνος καὶ Γκαίτη, τὸν Ἱσπανὸν καὶ τὸν Γερμανόν, εἶναι ὅτι ἐπιτυγχάνει πράγματι τὴν κατάκτησιν τοῦ θύματος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ Κυπριανὸς καὶ ὁ Φαῦστος σώζονται.

Ἀλλὰ καίτοι ἐκείνου ἐπιτυχόντος τοῦτο, εἶμαι διατεθειμένος νὰ πιστεύσω ὅτι ἂν προετείνετο εἰς τὸν διάβολον ἐκλογή, ἤθελεν οὗτος προτιμήσει ἐξ φιλαυτίας νὰ ἦναι ὁ Μεφιστὸς τοῦ Γκαίτη· διότι ὁ Γερμανὸς ποιητής, ἀνυψῶν αὐτὸν ἐκ τῆς θέσεως θεράποντος, καθιστᾷ εἶδος gentleman ὑποχθονίου. Ὁ Γκαίτης προέβη εἰς ὑπερμέγεθες βῆμα προσωποποιήσας ἐν τῷ διαβόλῳ αὐτοῦ τὸ χλευαστικὸν καὶ κοῦφον πνεῦμα αἰῶνος σκεπτικοῦ καὶ ἀναισθήτου· ἀλλ' εἰς τὸ βῆμα τοῦτο προέβη μόνος; Δὲν φρονῶ τοῦτο. Πιστεύω ἀπ' ἐναντίας ὅτι δύναμαι ν' ἀποδείξω ὅτι ἐστηρίχθη, καλῶς ποιῶν, ἐπὶ τῶν βακτηριῶν τοῦ Ἀσμοδαίου τοῦ Lesage καὶ τοῦ Guerata.

Τοῦτο ἴσως φανῇ ὑμῖν παράδοξον, καὶ παραδέχομαι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῆς διαγωγῆς τοῦ Μεφιστοφέλου καὶ τῆς τοῦ Ἀσμοδαίου. Ὁ Ἀσμοδαῖος πλήρης εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν σπουδαστὴν τὸν ἐξαγαγόντα αὐτὸν ἔκ τινος φιάλης, ἐν ᾗ ἦτο πεφυλακισμένος, οὐδόλως διανοεῖται, διασκεδάσας τὸν νεανίαν διὰ τῶν ἀδιακρίτων καὶ σατυρικῶν αὐτοῦ ἐκμυστηρεύσεων, νὰ ἀπαγάγῃ αὐτὸν εἰς Ἅδου. Ὁ Μεφιστὸς ἀπ' ἐναντίας προσκολλᾶται εἰς τὸν Φαῦστον ἵνα ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ γίνῃ κύριος τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην θεωρουμένου τοῦ πράγματος ὑπάρχει ἄβυσσος μεταξὺ τῶν δύο διαβόλων· ἀλλ' ἂν ἀφήσωμεν τοῦτο κατὰ μέρος, παρατηρήσασε τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἐπιγραμματικὴν τροπὴν τῆς γλώσσης, τὴν δηκτικότητα τῆς διανοίας, τοὺς ἀνελεήμονας σαρκασμοὺς αὐτῶν τοὺς ἀπευθυνομένους εἰς τὴν παράλογα αἰτοῦσαν ἀθεράπευτον τῶν ἀνθρώπων μωρίαν, καὶ θέλετε ἀνεύρει στενὴν συγγένειαν μεταξὺ τῆς «γελοιογραφίας τῆς γεννηθείσης ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ πηλοῦ» ὡς ἀποκαλεῖ ὁ Γκαίτης τὸν Μεφιστόν, καὶ τοῦ εὐήθους διαβόλου, ὡς ὀνομάζει τὸν Ἀσμοδαῖον ὁ Βιλλεμαῖνος.

Προσέτι καὶ ἡ προσωπὶς καὶ ἡ ἐνδυμασία ἐπαυξάνουσι τὴν

ὁμοιότητα. Πρὸ τῶν φώτων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ διαβολικὴ μυθοπλαστία ἀπαλλάσσεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῶν ὑψηλῶν ἢ φοβερῶν τύπων. Ὁ Σατανᾶς προσεγγίζει πρὸς τὸν ἄνθρωπον τηρῶν ἅμα μέρος τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀλλοκότου δυσμορφίας. Ἵνα δὲ πεισθῆτε ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ἀσμοδαῖος ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τοῦ Μεφιστοφέλου, ἀπίδετε μόνον πρὸς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τὴν γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Lesage.

« Τὸ χωλὸν τοῦτο τέρας— λέγει οὗτος ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ— εἶχε πόδας τράγου, τὸ πρόσωπον μακρὸν, τὸν ἀνθερεῶνα ὀξύν, τὸ χρῶμα ὠχρὸν καὶ μέλαν, τὴν βῖνα λίαν σιμήν· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, οἵτινες ἐφαίνοντο λίαν μικροί, ὡμοίαζον πρὸς δύο ἄνθρακας ἀνημμένους. Μύστακες ἀγκιστροειδεῖς καὶ πυρροὶ ἀνεφύοντο ὑπὲρ τὸ στόμα, ὑπερμέτρως μέγα καὶ τελευτῶν εἰς τραχύτατον κάτω χεῖλος. Ὁ χαρίεις οὗτος Ἐρωτιδεὺς εἶχε τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην δι' εἴδους τινὸς τιάρας ἐξ ἐρυθροῦ πιλήματος, κεκοσμημένης διὰ δέσμης πτερῶν ἀλέκτορος καὶ ταῶνος. Ἐφόρει κατὰ τὸν λαιμὸν εὐρὺ περιτραχήλιον ἐξ ὠχροῦ ὑφάσματος, ἐφ' οὗ ἦσαν ἀπεικασμένα διάφορα ὑποδείγματα περιδεραίων καὶ ἐνωτίων. Ἦτο περιβεβλημένος ἐσθῆτα βραχεῖαν ἐκ λευκοῦ σηρικοῦ, περιεζωσμένην διὰ ζωστῆρος ἐκ βύρσου ἀκατεργάστου, ὅλου πλήρους ἐκ μαγγανευτικῶν σημείων. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν οὐδὲν παραβαλλόμενα πρὸς τὸν μανδύαν, λευκὸν μὲν καὶ τοῦτον τὸ χρῶμα, πλήρη δ' ἀπείρων εἰκόνων ἐζωγραφημένων διὰ Σινικοῦ μέλανος μετὰ τοσαύτης εὐκολίας τῆς γραφίδος ὥστε ἐξ ἅπαντος ὁ διάβολος θὰ εἶχε βάλει χεῖρα εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο».

Δὲν βλέπετε ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐνδυμασίας τοῦ Μεφιστοῦ, τοιούτου οἷον δυνατὸν νὰ εἴδετε αὐτὸν ἂν οὐχὶ ἐν τῷ δράματι τοῦ Γκαίτη, τοὐλάχιστον ἐν τῷ μελοδράματι τοῦ Gaunod; Μόνον δὲν εἶναι ἄξιον διαβόλου νὰ προσέρχηται ἐπὶ σκηνῆς φέρων βακτηρίαν καὶ ἔχων ἀνάστημα νάνου· διὰ τοῦτο δὲ ὁ Γκαίτης ἔπλασε τὸν Μεφιστὸν αὐτοῦ μακρὸν καὶ ἰσχνὸν «ὡς σαραθροφόρον ῥάβδον» καὶ κρύπτει τὸν χωλὸν αὐτοῦ πόδα ὑπὸ τεχνητὰ γαστροκνήμια, διότι, ὡς λέγει, τὸ φυσικὸν τοῦτο ἐλάττωμα ἤθελε παραβλάψει τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν τῶν χρηστῶν ἀνδρῶν.

Ἀλλ' ὁ Μεφιστὸς εἶναι πολὺ τοῦ Ἀσμοδαίου κινδυνωδέστερος. Διὰ τοῦ δελεάσματος ἐλαφροῦ τινος σκεπτικισμοῦ καὶ ψευδοῦς ἐπιστήμης ἀποπειρᾶται ὁ Μεφιστὸς νὰ προσελκύσῃ ἄνδρα ὃν ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότης ὀρθῶς δύναται ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτῆς, τὸν Φαῦστον, τὸν σοφὸν καὶ βαθύνουν, ὅστις τείνει εἰλικρινῶς πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀπογνώσεως μόνον διὰ τὸν λόγον ὅτι λίαν στενοχωρεῖται περιοριζόμενος εἰς τοὺς τέρμονας τῆς ἡμετέρας ἀνθρωπίνης νοήσεως. Ὡς ἐκ τούτου τὸ μέγεθος τοῦ ἀνθρώπου μεγεθύνει τὸν διάβολον, καὶ ὁ Μεφιστὸς, ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον τοσούτῳ μικροπρεπὴς ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἢ τρομεροὺς δαίμονας, οὓς παρέστησα παρελαύνοντας πρὸ ὑμῶν, ὑπερβαίνει πάντας τούτους διὰ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἀφήσωμεν νὰ λαλήσῃ αὐτὸς ἐκεῖνος περὶ τούτου·

« Εἶμαι — λέγει — μέρος τοῦ μέρους ὅπερ ὑπῆρξέ ποτε τὸ πᾶν, μέρος τοῦ σκότους, τοῦ γεννήσαντος τὸ φῶς. Τὸ κακὸν τοῦτο φῶς διαφιλονεικεῖ τώρα πρὸς τὸν προπάτορα τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ ἀξίωμα, τὴν ἐπὶ τοῦ κενοῦ ἀρχήν. Εἶμαι μέρος τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἥτις θέλουσα πάντοτε τὸ κακὸν παράγει πάντοτε τὸ ἀγαθόν . . . . Εἶμαι τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτου ἀρνήσεως.»

Καθιστῶν τὸν διάβολον αὐτοῦ θεωρητικὸν ἀνταγωνιστὴν τοῦ θεοῦ ὁ Γκαίτης, ὅστις ἐπιμόνως ἀνεγίνωσκε τὴν Γραφὴν, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν φανερῶς τὸν ἀντίλογον ἄγγελον, ὅστις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰὼβ βάλλει εἶδος στοιχήματος μετὰ τοῦ Κυρίου, στοιχήματος τοῦ ὁποίου ἐνθήκη εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Μεφιστὸς, ὅστις ἔχει ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος βλέπει μεθ' ἱκανῆς εὐχαριστήσεως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παριστάμενον πρὸ αὐτοῦ, ὁ Μεφιστὸς προτείνει τὸ αὐτὸ στοίχημα ζητῶν ταπεινῶς παρὰ τοῦ Παντοδυνάμου τὴν ἄδειαν νὰ φέρῃ τὸν φιλόσοφον ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς συναινεῖ, διότι ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος βαδίζει, δύναται νὰ πλανᾶται. Καὶ ὅμως, προστίθησιν ὁ Κύριος, θὰ μείνῃς ἐπὶ τέλους κατῃσχυμένος, θ' ἀναγκασθῇς νὰ ὁμολογήσῃς ὅτι τὸ ἔνστικτον τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἀκράδαντον ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς χρηστοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἀληθῶς μετὰ πολλὰς ἀποπλανήσεις ὁ Φαῦστος θέλει σωθῇ, διότι ὁ διάβολος, εἰ καὶ ἦτο τὸ πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως, δὲν κατορθοῖ ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἅτινα, ὡς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ἀποτελοῦσι τὴν μεγίστην τνῦ ἀνθρώπου δύναμιν.

Ἐν τῷ Φαύστῳ ἡ ἀρχαία πάλη μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἣν εἴδομεν συναπτομένην ὑπὸ τὰς μεγαλειτέρας συμμετρίας εἰς τὰς ὑψηλοτέρας σφαίρας, μετηνέχθη εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἡ ἀνθρωπότης ὅλη νικῶσα τὸ κακὸν διὰ τοῦ λόγου, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύταν ὁ διάβολος τοῦ Γκαίτη οὐδενὸς τῶν πολυαριθμοτάτων ὁμοτίμων αὐτοῦ ὑστερεῖ. Αὐτὸς μόνος παρίσταται ὡς δακτύλιος ἐν τῇ ἀλύσει τῶν τελικῶν αἰτίων.

Ἀπαριθμοῦντες καὶ ταξινομοῦντες τοὺς διαβόλους οὓς ἐμέλλομεν νὰ ἐξετάσωμεν, εἴπομεν ὅτι ὁ πάντων τούτων νεώτατος, ὁ Ἑωσφόρος τοῦ λόρδου Βύρωνος, μεσάζει μεταξὺ τῶν δύο τύπων τοῦ ἀποστάτου ἀνταγωνιστοῦ καὶ τοῦ ῥαδιούργου πειρασμοῦ. Διὰ τούτου λοιπὸν θέλομεν τελειώσει.

Εἰς τὸ ἰδιοτροπώτατον τῶν δραματικῶν αὐτοῦ ποιημάτων, εἰς τὸ θρησκευτικὸν δρᾶμα Κάϊν, ὁ Ἄγγλος ποιητὴς ἀποδίδει εἰς τὸν διάβολον τὴν πρώτην ἀδελφοκτονίαν. Ὁ Κάϊν πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑωσφόρου εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ μεγαλεπηβόλου τούτου ἔργου.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ δράματος τὸ σπέρμα τοῦ κακοῦ ἔχει ἤδη ῥιζοβολήσει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Κάϊν. Ὁ ἀρχέγονος οὗτος μελετητὴς δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ διὰ τί τὸ ἁμάρτημα τῶν γονέων πρέπει νὰ ἀποκλείσῃ αὐτὸν τοῦ παραδείσου, πρὸς δὲ καὶ θεωρεῖ βαρέα τὰ τραχέα ἔργα· τέλος δὲ χαλεπαίνει διὰ τὰς εὐχαρεῖς ἐπιτυχίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τοῦ πρᾴου καὶ ἐρασμίου ποιμένος Ἄβελ. Ἐνῷ δὲ παραδίδοται εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἐλπίζων ν' ἀποκαλύψῃ ἐξ αὐτῶν τὸ μυστήριον τῆς πλάσεως, ὁ Κάϊν βλέπει πλησιάζοντα ἄγγελον λίαν διάφορον ἐκείνων οὓς συνήθως ἔβλεπεν· εἶναι ὡραιότερος, ῥωμαλεώτερος τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μέρος τῆς καλλονῆς αὐτοῦ φαίνεται ἀπολεσθὲν, ὡς ἐὰν ἡ θλῖψις εἶχε καταστῇ ὁ ὅρος τῆς ἀθανασίας αὐτοῦ. Ὁ Ἑωσφόρος, διότι μαντεύετε βεβαίως ὅτι ἐκεῖνος εἶναι, προβαίνει μεθ' ὑπεροψίας ὡς ὁ αἰώνιος ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ, προς ὃν διαφιλονεικεῖ τὴν αἰωνίαν δεσποτείαν· εἶναι ὁ Ἀριμάνης προκαλῶν τὸν Ὀζμούθ.

« Τὸ πᾶν λατρεύει τὸν Πλάστην, ἀνακράζει, ἀλλ' οὐχὶ ἐγώ. Παλαίω κατ' αὐτοῦ ὡς ἄλλοτε ἐπάλαιον ἐν αὐτῷ τῷ οὐρανῷ. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἡμῶν θὰ παύσῃ μόνον διὰ τῆς καταστροφῆς ἑνὸς ἡμῶν τῶν δύο· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ θ' ἀφανισθῇ ἡ ἀθανασία τοῦ ἀμοιβαίου ἡμῶν μίσους; Αὐτὸς νικῶν μὲ ἀποκαλεῖ πονηρόν. Ἀλλὰ ποῦ λοιπὸν εἶναι τὸ ἀγαθὸν, ὅπερ ἐκεῖνος παρέχει ἡμῖν; »

Λόγοι τοιουτότροποι καὶ σειρὰ φιλοσοφικῶν καὶ κοσμογονικῶν ἐκμυστηρεύσεων, ὑπὸ τοῦ Ἑωσφόρου ἐκτιθεμένη, παροργίζουσι μᾶλλον τὸν Κάϊν, ὅστις ἐπὶ τέλους πράττει τὸν πρῶτον φόνον.

Ὅταν συλλογισθῇ τις ὅτι ὁ λόρδος Βύρων ἔπλασε τὸν διάβολον αὐτοῦ μετὰ πάντας τοὺς προμνημονευθέντας μεγάλους ποιητὰς, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι εἰσάγων ἐν ἀντικειμένῳ σχεδὸν

ἐξαντληθέντι νέον τι στοιχεῖον, τὸν δυασμὸν τῆς Περσικῆς μυθολογίας, ἐτεκμηρίωσε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὴν ἐπινοητικότητα καὶ τὴν συνήθη αὐτῷ πρωτοτυπίαν.

Συμπεραίνων λέγω, ὅτι καὶ ὁ διάβολος αὐτὸς ἔχει τι καλὸν θεωρούμενος ὑπὸ αἰσθητικὴν ἔποψιν. Ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ποιητῶν τὸ κακὸν πνεῦμα μεταβάλλεται εἰς ἀντικείμενον ἀνεξάντλητον φιλολογικῶν καλλονῶν, καὶ εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ νεωτέρα ποίησις ἐν ὅλῳ αὐτῆς τῷ πλούτῳ καὶ τῇ ποικιλίᾳ οὐδὲν ἐπενόησε τὸ ἐκπληκτικώτερον τῆς ὁτὲ μὲν φοβερᾶς, ὁτὲ δὲ γελοίας μορφῆς τοῦ Σατανᾶ. Διὰ τοῦτο εἴδομεν τὰς ἐρρωμενεστέρας μεγαλοφυΐας λαμβανούσας κατὰ προτίμησιν τὸν τύπον τοῦτον καὶ μεταχειριζομένας ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας αὐτῶν πρὸς δεῖξιν τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ, τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐκτὸς τῆς ποιητικῆς χάριτος τῶν μυθουργημάτων τούτων, ἀπολαμβάνομεν ἐξ αὐτῶν καὶ μεγάλην τινα ἠθικὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος, ὑποκείμενος εἰς σταθερὰν δοκιμασίαν ἐκ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ κακοῦ, ὀφείλει νὰ εἰξεύρῃ, ὡς ὁ Φαῦστος, πῶς νὰ ἐξέλθῃ νικητὴς ἐκ ταύτης, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐνστίκτου ἐκείνου τῆς συνειδήσεως, τοῦ φέροντος αὐτὸν πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἀγαθόν.

ALEX. BÜCHNER.

(Μετάφρασις ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ.)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Α'.

Ἰουδαῖοι ὀνομάζονται οἱ Ἑβραῖοι (α) ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος (586 π. Χριστοῦ) ὡς καταγόμενοι ἐκ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα. Ἀφ' οὗ ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη διέμειναν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 536, τῇ συγκαταθέσει τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, νὰ ἐπιστρέφωσι βαθμηδὸν εἰς Παλαιστίνην, ὅπου ἀνῳκοδόμησαν τὸν ναὸν (521—516), ἔκτισαν ἐκ νέου τὰς ἠρημωμένας πόλεις των, ἀποκατέστησαν τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, καὶ περιέβαλον τὴν Ἱερουσαλὴμ (444) μὲ τείχη. Ὑπὸ ἀρχιερέων καὶ τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου διοικούμενοι, ἔζησαν οἱ Ἰουδαῖοι βίον εἰρηνικὸν καὶ ἥσυχον περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη, ὑπὸ τὴν Περσικὴν ἀρχήν, τὸν Ἀλέξανδρον, Ἀντίγονον καὶ Σέλευκον μέχρι Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, ὅστις κυριεύσας τὴν Ἱερουσαλὴμ ἠνάγκασε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις ἦν τότε ἡ ἕδρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φώτων. Οἱ βασιλεῖς τῆς Συρίας, ὑποτάξαντες αὐτοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν των, τοὺς κατεπίεσαν πολλαχῶς καὶ τοῖς ἐπέβαλον σκληροτάτους φόρους· ἀπὸ δὲ τοῦ 174 π. Χ. ἤρχισαν νὰ ἐπιβουλεύωνται καὶ τὴν θρησκείαν των. Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἔστησε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν τῷ ναῷ, ἀπηγόρευσε τὴν περιτομήν, διέταξε νὰ θύωσι χοίρους, ἐπώλησε τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ καὶ ἐφόνευεν ἀνηλεῶς πολλοὺς τῶν εἰς τὰ πάτρια ἐμμενόντων. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ἐπὶ πλέον νὰ ὑπομένωσι τὰς σκληρὰς ταύτας καταδυναστεύσεις ἐπανέστησαν, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Μακ-

(α) Τὸ ὄνομα παράγεται ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως "*eber*" σημαινούσης «πέραν» διότι, ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μετηνάστευσαν εἰς Παλαιστίνην ἐκ τῆς πέραν τοῦ Εὐφράτου Μεσοποταμίας.

καβαῖον Ἰούδαν, κατὰ τῶν βασανιστῶν αὐτῶν, τοὺς ἐνίκησαν, εἰσήλασαν νικηταὶ εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπανήγαγον τὴν θεολατρείαν τῶν πατέρων των (165). Ἀποθανόντος τοῦ Ἰούδα (161), οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰωνάθαν καὶ Σίμων συνεπλήρωσαν τὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἔργον· ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην, καὶ κατὰ τὰ 145 ἀποκατεστάθη πάλιν τὸ Συνέδριον τῶν Ἑβδομήκοντα (Sanhedrin), ἤτοι τὸ ἀνώτατον ἐθνικὸν τῶν Ἰουδαίων δικαστήριον. Ὁ υἱὸς τοῦ Σίμωνος Ἰωάννης ὁ Ὑρκανὸς (156—105) ἐπηύξησε διὰ κατακτήσεων τὸ κράτος του· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐκγόνων του Ὑρκανοῦ τοῦ Β' καὶ Ἀριστοβούλου ὑπεδουλώθη ἡ χώρα ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου, ὅστις προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ θρόνου διαμαχομένων ἀδελφῶν, ἐκυρίευσε τῷ 63 τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ προσήρτησε τὴν Παλαιστίνην εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Συρίαν. Ἀντίγονος ὁ υἱὸς τοῦ αἰχμαλωτισθέντος Ἀριστοβούλου κατώρθωσε μὲν βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Πάρθων νὰ ἀνακτήσῃ κατὰ τὸ 42 τὸν θρόνον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀπήλαυσεν ἐπὶ πολύ, διότι Ἡρώδης ὁ Ἰδουμαῖος (ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου), κυριεύσας τῇ βοηθείᾳ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὰ 37 τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδούς του, καὶ θέλων νὰ ἐξαφανίσῃ πάντα τῆς οἰκογενείας τῶν Μακκαβαίων ἄῤῥενα γόνον, ἐφόνευσε κατὰ τὰ 30 π. Χ. καὶ τὸν γέροντα Ὑρκανόν. Ὁ Αὔγουστος ἐκθρονίσας τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἡρώδου Ἀρχέλαον (8 π. Χ.) προσήρτησε πάλιν τὴν Παλαιστίνην εἰς τὴν Συρίαν· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπένειμεν εἰς ὅλους τοὺς ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει διαμένοντας Ἰουδαίους τὰ δικαιώματα Ῥωμαίων πολιτῶν. Αἱ αὐθαιρεσίαι ὅμως καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν Ῥωμαίων ἐπάρχων, τὰ κομματικὰ πάθη, καὶ ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἀντιπάθεια, ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους δυσαρεσκείας, αἵτινες ἐπήνεγκον φανερὰν κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν κατέπαυσεν ὁ Τῖτος κατὰ τὰ 70 μ. Χρ. κυριεύσας [redacted] Ἱερουσαλήμ. Εἰς μάτην προσέφερεν ὁ φιλάνθρωπος στρατάρχης τὴν χάριν αὐτοῦ· λύσσα καὶ τυφλὸς θρησκευτικὸς ζῆλος ὤθουν τοὺς Ἰουδαίους εἰς ἀπελπιστικὸν ἀγῶνα. Ἐξορμῶντες ἐκ τοῦ ναοῦ ὑπερήσπιζον ἑαυτοὺς καταφρονοῦντες τὸν θάνατον, ἕως οὗ ἐγένετο ἡ λαμπρὰ οἰκοδομὴ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, καὶ ὁ θάνατος ἐμαίνετο τρομερὸς μεταξὺ τῶν νικηθέντων. Ἐντεῦθεν ἐπηκολούθησεν ἡ παντελὴς καταστρο-

φὴ τῆς Ἱερουσαλήμ. Μεταξὺ τῶν πολλῶν χιλιάδων Ἰουδαίων, οἵτινες ἠκολούθουν τὸ θριαμβευτικὸν τοῦ νικητοῦ ἅρμα, ἦν καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικὸς Ἰώσηπος, ὅστις καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου τούτου.

Αἱ τελευταῖαι προσπάθειαι ὅπως ἀποτινάξωσι τὸν μισητὸν ρωμαϊκὸν ζυγὸν (ἐν Κυρήνῃ 120 μ. Χ., ἐν Κύπρῳ 116, ἐν Μεσοποταμίᾳ 118 καὶ ἐν Παλαιστίνῃ ἐπὶ τοῦ Βαρχοβᾶ 120) ἐτελείωσαν μετὰ φοβερὸν πόλεμον ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανοῦ (135)· ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον Ἰουδαίων ἐσφάγη, οἱ δὲ ἐπιζήσαντες μετηνάσευσαν εἰς ξένας χώρας· ἡ Παλαιστίνη ἠρημώθη ὁλοτελῶς καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν κράτος κατεστράφη. Περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἐβελτιώθη πάλιν ὀλίγον ἡ τύχη των· ἀφ' ὅτου ὅμως ὁ χριστιανισμὸς ἐγένετο διὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἤρχισαν τρομεροὶ κατ' αὐτῶν διωγμοί, οἵτινες ἐπαναλαμβάνονται δυστυχῶς ἀκόμη καὶ σήμερον εἴς τινα μέρη.

Κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα εὑρίσκομεν ἤδη τοὺς Ἰουδαίους διεσπαρμένους εἰς διάφορα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης μέρη, ὡς ἐν Ἰλλυρίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Μινόρκᾳ, Γαλατίᾳ καὶ ἔν τισι τῶν παραῤῥηνίων πόλεων, ἐξασκοῦντας γεωργίαν, βιομηχανίαν, ἢ ἐμπόριον, ἔχοντας ἰδιοκτησίας καὶ ἴδια δικαστήρια, καὶ γινομένους ἄρχοντας καὶ στρατιώτας. Τῷ 418 ἀπεκλείσθησαν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ τύχη τῶν Ἰουδαίων ἦτο διάφορος εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἔνθα ἔζων. Ἐνῷ ἐν Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ καὶ Σαρδηνίᾳ ἀφέθησαν ὁπωσοῦν ἥσυχοι, κατεδυναστεύοντο ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει, ἐν δὲ Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ ὑπέμειναν σφοδροὺς διωγμούς, μάλιστα κατὰ τὴν ἕκτην καὶ ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα. Ἐν τῷ Παρθικῷ καὶ (ἀπὸ τοῦ 226) Περσικῷ κράτει, ἐκτὸς ὀλίγων κατὰ τόπους διωγμῶν, ἔζησαν ὁπωσοῦν ἐν εἰρήνῃ. Οἱ ἐν Παλαιστίνῃ, κυριεύσαντες κατὰ τὰ 610 τῇ βοηθείᾳ τῶν Περσῶν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἤλπισαν πρὸς καιρὸν νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλ' αἱ ἐλπίδες των αὗται ἐματαιώθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπετάχθησαν βαθμηδὸν ἡ δυτικὴ Ἀσία, ἡ Περσία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἀφρική, ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Σικελία, ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς ἡ θέσις τῶν Ἰουδαίων· ἐξαιρουμένων δηλαδὴ μερικῶν τινων διωγμῶν καὶ καταδυναστεύσεων, ὡς ἐν Μαυριτανίᾳ (790) καὶ Αἰγύπτῳ (1010), ἔζων ὑπὸ τοὺς Καλίφας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἄραβας ἡγεμόνας ἥσυχοι (α), ὁ πληθυσμός των ηὔξησε, καὶ ἤρξαντο (ἀπὸ τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος) νὰ ἐκπαιδεύωνται. Πολλοὶ πεπαιδευμένοι Ἰουδαῖοι ἐγένοντο σύμβουλοι, γραμματεῖς, ἀξρολόγοι, ἢ ἰατροὶ τῶν μαύρων βασιλέων. Πολυπληθεῖς Ἰουδαίων κοινότητες ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα ἐν Καιρουάνῃ, Φὲς καὶ Μαρόκκῳ· καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς Χάναις τῶν Μογγόλων ἀπήλαυον μεγάλων τιμῶν καὶ ὑπολήψεως. Θλιβερὰ ἦν ἡ τύχη τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ, κυρίως δὲ ἐν ταῖς ἡμιπολιτισμέναις καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν τιμαριούχων, τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῆς ἱεροκρατίας στεναζούσαις δυτικαῖς χώραις. Ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους διωχθέντες περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν χώραν τῶν Χαζάρων, οὐνικοῦ φύλου παρὰ τὸν Βόλγαν κατοικοῦντος. Εὐνοϊκωτέρα ἐφάνη δι' αὐτοὺς ἡ ἑπομένη ἑκατονταετηρίς. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ὑπέφεραν πολλὰς καταδρομάς. Ἐν Ἰταλίᾳ ἐξηγόραζον τὴν ἡσυχίαν των ἀντὶ σημαντικῶν ποσῶν. Εὐτυχῶς ἔζησαν ἐν Νεαπόλει, ὅπου κατεδιώχθησαν μόλις κατὰ τὰ 1261, Τράνῃ, Ὑδροῦντι, Σαλέρνῳ, Ῥώμῃ, Λούκκᾳ καὶ (κυρίως μετὰ ταῦτα) Τοσκάνῃ, Λομβαρδίᾳ καὶ Σαβοΐᾳ, ὅπου ἐδιώχθησαν περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος· ἀπὸ τοῦ ΙΓ' ὅμως αἰῶνος ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρωσι διακριτικὰ σημεῖα, καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' νὰ κατοικῶσιν εἰς ἰδιαιτέρας συνοικίας ἢ τμήματα (ghetti). Οἱ ἐν Σικελίᾳ (οἵτινες εἶχον ἰδιοκτησίας καὶ ἰδίαν διοίκησιν) ἀφέθησαν ἥσυχοι ἐπί τε τῶν Ἀράβων, τῶν Νορμανδῶν καὶ Φριδερίκου τοῦ Β', μετὰ ταῦτα ὅμως ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρόνωσι φόρους βαρεῖς καὶ (ἀπὸ τοῦ 1296) νὰ φέρωσι διακριτικὸν σημεῖον. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπὸ τοῦ 1428 ἐπὶ ματαίῳ προσεπάθησαν νὰ τοὺς προσηλυτίσωσι, τοὺς ἐξεδίωξαν τῆς νήσου κατὰ τὸ 1493 κατὰ διαταγὴν Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ. Περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ψυχῶν ἔφυγον τότε εἰς Νεάπολιν, ἐνῷ ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ἐμαίνετο κατὰ τῶν μεινάντων καὶ τῶν νεοφωτίστων

(α) Οἱ ἐν Γρενάδᾳ (1066) καὶ Κορδούβῃ (1157) διωγμοὶ ἦσαν συνέπειαι πολιτικῶν συμβάντων.

μέχρι τοῦ 1570. Ἡσύχως ἔζησαν καὶ ἐπληθύνθησαν κατὰ τὸν Η′ καὶ Θ′ αἰῶνα ἐν Γαλλίᾳ, ἰδίως δὲ ἐν Παρισίοις, Λουγδούνῳ, Ὀξυτανίᾳ καὶ Προβηγκίᾳ, ὅπου εἶχον ἰδιοκτησίας καὶ ἴδιον ἄρχοντα, magister Iudaeorum» καλούμενον. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 877 οἱ ἱερεῖς τοὺς κατεπίεζον πολυειδῶς, δι' ὃ ἠναγκάζοντο νὰ μεταναστεύωσιν ἀπὸ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς τὰς βαρονίας καὶ νὰ ἀγοράζωσιν ἀντὶ χρημάτων ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, ἐπισκόπους, τιμαριούχους καὶ πόλεις τὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεώς των. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐσταυρωμένου ἐπενόουν τότε (ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης μέχρι τῶν μέσων τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος) διαφόρους μύθους: βεβηλώσεων μυστηρίων, φόνων παίδων, ὀηλητηριασμῶν πηγῶν κτλ. ἵνα δικαιολογῶσι τὰς ἀδικαιολογήτους ἀπανθρωπίας των. Ὅτε μὲν διωκόμενοι, ὁτὲ δὲ δεκτοὶ γιγνόμενοι, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους οἱ δυστυχεῖς νὰ ἀγοράσωσιν ἀντὶ μυθωδῶν ποσῶν προστασίαν καὶ παράτασιν τῶν προνομίων των· ἀλλ' ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1395 ἐξεδιώχθησαν διὰ παντὸς ἐκ τῆς μέσης Γαλλίας.

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἀπαντῶνται κατὰ πρῶτον περὶ τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, ἔπαθον πολὺ ἕνεκα τῆς κατ' αὐτῶν συμβάσης ὀχλαγωγίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως Ῥιχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου (1189). Μ' ὅλον ὅτι δὲ ἠγόρασαν παρὰ Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος ἀντὶ τεσσάρων χιλιάδων ἀργυρῶν μάρκων ἐλεύθερον γράμμα, ὑπέμειναν πολλὰ ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Γ′, πρὸς τὸν ὁποῖον ἠμιλλῶντο κατὰ τὰς καταδυναστεύσεις Ῥιχάρδος ὁ τῆς Ὑόρκης, ὁ πρίγκηψ Ἐδουάρδος καὶ ἡ Ἀκαδημία τῆς Ὀξφόρδης. Τοῖς ἀφῃρέθησαν τὰ κτήματα καὶ ἡ συναγωγή των, καὶ τῷ 1270 τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἰδιοκτησίαν· μετὰ δέκα ἔτη προσεπάθησαν νὰ τοὺς προσηλυτίσωσι καὶ τελευταῖον τοὺς ἐξέβαλον (1290) τῆς χώρας. Οἱ δυστυχεῖς μετέβησαν τότε μέρος εἰς Γερμανίαν καὶ μέρος εἰς Γαλλίαν.

Ἐν τῇ Γερμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι κτῆμα τῶν κατὰ καιροὺς Αὐτοκρατόρων, οἵτινες τοὺς ἐπώλουν, τοὺς ἐνεχείριζον, τοὺς ἐχάριζον, ἢ τοὺς ἐξεδίωκον κατὰ βούλησιν. Κατὰ πρῶτον ἦλθον εἰς τὰς παραῤῥήνιους πόλεις (Η′ ἑκατονταετηρὶς) καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Σαξωνίαν καὶ Βοημίαν (Ι′ ἑκατονταετηρὶς) Σουαβίαν (ΙΑ′ ἑκατοντ.) Φραγκονίαν, Βιέννην, Βραδεμβοῦργον καὶ Σιλεσίαν (ΙΒ′ ἑκατονταετηρὶς). Μεγάλας συμφορὰς

ἐπέφεραν εἰς αὐτοὺς αἱ σταυροφορίαι, αἱ διάφοροι ἐπαναστάσεις καὶ οἱ κατ' αὐτῶν διωγμοὶ (α), οἵτινες ηὐξήθησαν ὅτε ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Εὐρώπην (1348—50) ἡ τρομερὰ πανώλης, ἡ ἐν διαστήματι τριῶν περίπου ἐτῶν 25 ἑκατομ. ἀνθρώπων ἀποστείλασα εἰς τὸν ᾅδην. Τότε ἐφονεύοντο οἱ δείλαιοι ἀνὰ χιλιάδες, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν θέλοντες νὰ διαφύγωσι τὴν λύσσαν τῶν Χριστιανῶν (οἵτινες ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν οἱ αἴτιοι τῆς νόσου) κατέφευγον εἰς τὰς Συναγωγὰς ἢ ἔῤῥιπτον ἑαυτοὺς εἰς τὰς φλόγας τῶν καιομένων οἴκων των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἅπασα σχεδὸν ἡ Γερμανία, ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας, εἶχε καθαρισθῇ ἐντελῶς ἀπὸ Ἰουδαίους· μετά τινα ἔτη ὅμως ἤρχισαν πάλιν νὰ ἀναφαίνωνται εἰς τὰς παρὰ τὸν Ῥῆνον χώρας, τὴν Φραγκονίαν, Ἔσσην, Σαξωνίαν καὶ Βραδεμβοῦργον. Κατὰ τὰ 1452—55 ἐθανατώθησαν πάμπολλοι ἐν Σιλεσίᾳ τῇ εἰσηγήσει τοῦ θηριώδους μοναχοῦ Ἰωάννου Καπιστρανοῦ. Ἀπὸ τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς ἴδιος ἱματισμός, τοῖς ἀφῃρέθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἰδιοκτησίας (ἐκτὸς ὀλίγων κατὰ πόλεις ἐξαιρέσεων), καὶ ἠδύναντο νὰ μετέρχωνται μόνον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν τοκογλυφίαν· οἱ νόμοι ἦσαν δι' αὐτοὺς αὐστηρότεροι· ἀπὸ πολλὰς πόλεις ἐξεδιώχθησαν (ὡς ἐξ Οὔλμης 1380, Μαγδεβούργου 1384, Αὐγούστης 1440, Λιγνίτσης 1447, Βαμβέργης 1475, Γλάτσης 1492, Σαλσβούργης 1498, Νυριμβέργης 1499, καὶ Ῥεγενσβούργου 1519) καὶ ἀλλαχοῦ ὑπεχρεώθησαν νὰ κατοικῶσιν ἐν ἰδιαιτέραις συνοικίαις. Ἐν Ἑλβετίᾳ, ὅπου ἀναφαίνονται κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα, εἶχον τὸ κατ' ἀρχὰς ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1348 ἤρξαντο καὶ ἐκεῖ οἱ κατ' αὐτῶν διωγμοὶ καὶ αἱ καταδυναστεύσεις. Τῷ 1401 κατεπιέσθησαν ἐν Βιντερθούρῃ καὶ Σχαφχάουζεν, τῷ δὲ 1424 ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ζυρίχης, ἀλλ' ἐπανῆλθον πάλιν μετά τινα ἔτη. Ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος διέταξε (1434) νὰ κατηχηθῶσιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὅλοι.

Ἐκ τῆς Γενεύης ἐξεδιώχθησαν τὸ 1490, ἐκ δὲ Θυργοβίας

(α) Ὡς π. χ. Ἐν Λεοπσύτῃ (1163), Βιέννῃ (1196), Μεκλεμβούργῳ (1225 καὶ 1330), Βρεσλαυίᾳ (1226 καὶ 1319), Βρανδεμβούργῳ (1243), Φραγκφόρτῃ (1241, 1356), Πφορτσχαίμῃ (1271), Μονάχῳ (1285), Βαϊσενσέε (1303), Ὑβερλίγγῃ (1331), Ναιρδλίγγῃ (1290, 1384), Δεγγενδόρφῃ (1337), Βαϊσενφέλσῃ (1368), Νυριμβέργῃ (1390), Πράγᾳ (1391), Ῥεγενσβούργῳ (1476) καὶ Πασσοβίᾳ (1478),

(Thurgau) τῷ 1491. Πλείονος ἡσυχίας, προστασίας καὶ (κυρίως ἀπὸ τοῦ 1264) προνομίων τινῶν ἀπήλαυσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Πολωνίᾳ καὶ Λιθουανίᾳ, ὅπου καὶ ηὐξήθη ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1348 ἕνεκα τῶν ἐκ Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας μεταναστεύσεων. Ἐν Ῥωσσίᾳ ἀναφαίνονται ἀπὸ τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' ἐξεδιώχθησαν μετὰ ταῦτα. Ἐξ Οὐγγαρίας, ὅπου ἀποκατεστάθησαν ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος καὶ εἶχον ἰδιοκτησίας, ἐδιώχθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δεκάτης τετάρτης καὶ δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος.

Ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἱσπανίᾳ ἔζησαν ἥσυχοι ἀπολαμβάνοντες σημαντικῶν προνομίων, ἔχοντες γαίας καὶ ἴδια δικαστήρια, καὶ εὐνοούμενοι ὑπὸ τῶν βασιλέων, μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος. Ἀλλ' ὅτε ἐπτώχευσαν οἱ εὐγενεῖς καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ ἱεροκρατία, ἤρξαντο καὶ ἐκεῖ αἱ καταπιέσεις. Βαθμηδὸν ὑπεχρεώθησαν νὰ κατοικῶσιν εἰς ἰδιαίτερα τμήματα, ἀπώλεσαν τὰ προνόμιά των, καὶ ἐπεβαρύνθησαν μὲ ὑπερόγκους φόρους. Ἐν καιρῷ ἀνομβρίας τινὸς ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἀραγωνίας. Κατὰ τὰ 1391 καὶ 1392 ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἐν Σεβίλλῃ, Κορδύβῃ, Τολήτῳ, Οὐαλεντίᾳ, Καταλωνίᾳ καὶ Μαλλόρκᾳ. Αἱ καταδιώξεις, αἱ διὰ τῆς βίας βαπτίσεις καὶ αἱ ἀπανθρωπίαι τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἦσαν συνήθεις καθ' ὅλον τὸν ΙϚ' αἰῶνα. Κατὰ τὰ 1480 ἐκάησαν χιλιάδες Ἰουδαίων, μετὰ 12 δὲ ἔτη ἐξεδιώχθησαν ἐντελῶς. Ἐκ τῶν τριακοσίων χιλιάδων ἐκδιωχθέντων, μόλις τριάκοντα χιλιάδες ἔζων μετὰ ὀκτὼ ἔτη.

Ἐν Πορτογαλίᾳ ἦσαν διῃρημέναι εἰς ἑπτὰ τμήματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς Ῥαββίνου· ἰδιαίτερος ἱματισμὸς τοῖς ἐπεβλήθη τῷ 1429. Κατὰ τὰ 1492 ὀγδοήκοντα χιλιάδες Ἰουδαίων, φευγόντων τὴν λύσσαν τῶν Ἱσπανῶν, ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ διαμείνωσιν ἐν Πορτογαλίᾳ ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ἀντὶ 640,000 χρυσῶν φοινίκων· τῆς προθεσμίας δὲ ταύτης παρελθούσης, ἠναγκάσθησαν οἱ μὲν πένητες νὰ βαπτισθῶσιν, οἱ δὲ εὔποροι νὰ μεταναστεύσωσιν. Ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ διέταξε τῷ 1495 νὰ διωχθῶσι πάντες, καὶ ἁρπάσας τὰ τέκνα των, ἀπὸ δεκατετραετοῦς καὶ κατωτέρω, τὰ ἔξειλεν εἰς τὰς Ὀφιούσσας νήσους. Μετὰ δέκα ἔτη περὶ τὰς 2 χιλιάδας χριστιανῶν Ἰουδαίων ἐφονεύθησαν ἀνηλεῶς ἐν Λισσαβῶνι. Τὰ δεινὰ τῶν νεοφωτίστων διήρκεσαν ἐπὶ τῆς Πυρηναϊκῆς χερσονήσου μέχρι τοῦ 1629, ὅτε ἀνεζάλη τὸ ἀπαγορεῦον

τὰς μεταναστεύσεις διάταγμα· καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ἐτελοῦντο ἀκόμη, εἰ καὶ σπανιώτερον, autos-da-Fé, ὡς π. χ. τῷ 1655.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην δὲν ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι· οἱ πλεῖστοι εἶχον μεταβῆ εἰς Γερμανίαν, Ἰταλίαν, Πολωνίαν καὶ τὰς Ὀθωμανικὰς καὶ Ἀφρικανικὰς ἐπαρχίας, ὀλιγάριθμοι δὲ εἰς τὴν Ἀραβίαν (ὅπου καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχουσιν ἀνεξάρτητοι Ἰουδαῖοι, μαῦροι ἐν Μόκκᾳ, λευκοὶ ἐν Σεναάρῃ), Περσίαν, Ἀφγανιστὰν (ὅπου ζῶσιν εὐτυχεῖς καὶ ἐξασκοῦντες ἐμπόριον καὶ μὲ αὐτὴν τὴν Κίναν), Ἰνδίαν, Κοχιγχίναν (ἐλθόντες πιθανῶς μετὰ τῶν Πορτογάλων), Βουχαρίαν, Ταταρίαν, Κίναν, Ἀβυσσινίαν (ἔνθα διέμειναν ἀνεξάρτητοι μέχρι τοῦ 1608), Σουδάνην καὶ Λόαγγον. Εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀφρικῆς, κυρίως ἐν Ἀλγερίᾳ, Τλεμεζηνῇ, Ὀράνῃ, Τετουανῇ, Τύνιδι καὶ ἀλλαχοῦ, προσελθόντες πολλοὶ ἐκ τῶν κατὰ τὰ 1391 καὶ 1492 ἐξ Ἱσπανίας φυγόντων ἀπετέλεσαν μετὰ τῶν ἐντοπίων Ἰουδαίων σημαντικὰς κοινότητας. Ἐν Φὲς τοῖς ἐδόθη κατὰ τὰ 1504 ἰδιαίτερον τμῆμα διὰ νὰ κατοικήσωσιν. Ἐν Μαρόκκῳ κατέχουσι πολλάκις τὰς ἀνωτάτας πολιτικὰς θέσεις, ἐνεργοῦσιν ἐμπόριον σημαντικὸν καὶ βιομηχανίαν. Ἐν Ἀλγερίᾳ τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς κτήνη μέχρι τοῦ 1830. Σχετικῶς ἀνετώτερον ἔζησαν καὶ ζῶσιν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, ἔνθα ηὐξήθησαν πολὺ διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν ἄλλοθεν διωκομένων, ἔχοντες πολυπληθεῖς κοινότητας ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Θεσσαλονίκῃ, Σμύρνῃ, Ἀλεπίῳ καὶ Δαμασκῷ· καὶ ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἐβελτιώθη ἡ τύχη των ἐπαισθητῶς. Οἱ ἐν Παλαιστίνῃ μεταναστεύσαντες ἐκ Πολωνίας διατελοῦσιν ἔτι καὶ νῦν ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ καὶ ἀθλιότητι.

Ἐν τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ ἐπεκράτησαν μὲν ἀνθρωπινώτεραι περὶ Ἰουδαίων ἰδέαι ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἀλλὰ μόλις περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔτη ἐχορηγήθη εἰς αὐτοὺς ἰσονομία. Ἐν Ἰταλίᾳ ἐμαίνοντο κατ' αὐτῶν οἱ Πάπαι καὶ τὸ Ἱεροδικαστήριον ἀπὸ τῆς δεκάτης ἕκτης μέχρι τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος. Καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἐξεφωνοῦντο ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τῶν ἱεροκηρύκων λόγοι, τοὺς ὁποίους ἠναγκάζοντο νὰ ἀκούωσι· συνεχῶς δὲ ἀπεδιώκοντο ἀπὸ Ἰταλικὰς πόλεις, ὡς ἐκ Νεαπόλεως τῷ 1540. Πλείονος ἐλευθερίας ἀπήλαυον ἐν Βενετίᾳ, Παταυΐῳ,

Φλωρεντίᾳ, Πίσῃ καὶ (ἀπὸ τοῦ 1600) Λιβόρνῳ, ὅπου μέχρι τῆς σήμερον ἔχουσιν ἐπίσημα ἐκπαιδευτήρια. Ἰουδαϊκαὶ κοινότητες ὑπάρχουσι προσέτι ἐν Λομβαρδίᾳ καὶ τῇ Αὐστριακῇ Δαλματίᾳ. Ἐν Γαλλίᾳ ἐγένοντο δεκτοὶ ἀπὸ τοῦ 1550 οἱ ἐξ Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας φεύγοντες. Οἱ ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ Λοθαριγγίᾳ διετήρησαν καὶ ὑπὸ τὴν Γαλλικὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν αὐτοδιοίκησίν των. Τῷ δὲ 1784 κατηργήθη ὁ σωματικὸς φόρος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῖς ἀπεδόθη ἰσονομία. Αἱ κατὰ τὸ 1808 καταπιέσεις ἦσαν ἐφήμεροι. Διὰ δὲ τῶν συνταγμάτων τοῦ 1814 καὶ 1830 συνεπληρώθη ἡ χειραφέτησις αὐτῶν, τῆς κυβερνήσεως μισθοδοτούσης τοὺς Ῥαββίνους.

Ἐντελοῦς ἰσονομίας ἀπολαύουσιν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐν Βελγίῳ. Οἱ ἀπὸ τοῦ 1655 γενόμενοι πάλιν δεκτοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἔλαβον κατὰ τὰ 1723 τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἀκίνητον περιουσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1830 τοῖς ἐπετράπη νὰ ἐγγράφωνται μέλη σωματείων καὶ ἀπὸ τοῦ 1833 νὰ γίνωνται δικηγόροι. Ἐν τῇ ἀπελευθερωθείσῃ Ὁλλανδίᾳ εὗρον ἄσυλον τῷ 1603 οἱ ἐξ Ἱσπανίας φυγάδες, καὶ ἔζων ἐνταῦθα ἐλεύθεροι· τῷ 1796 τοῖς ἐχορηγήθησαν τὰ δικαιώματα πολιτῶν, καὶ κατὰ τὰ 1814 ἐχειραφετήθησαν ἐντελῶς. Ἐν Δανίᾳ, ὅπου ἐνεφανίσθησαν ἤδη κατὰ τὰ 1600, ἀπήλαυον (ἀπὸ τοῦ 1738) πολλῶν ἐλευθεριῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1814 ἐγένοντο ἴσοι μὲ τοὺς λοιποὺς Δανοὺς πολίτας. Ἐν Σουηδίᾳ ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοῦ 1776 (ἐν Στοκχόλμῃ καὶ ἑτέραις τρισὶ πόλεσιν), ἀλλ' εἰς ὀλίγους μόνους ἀπενέμοντο ὡς ἀμοιβὴ ἐκδουλεύσεων τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου. Ἐν Νορβηγίᾳ εἶναι ἐμποδισμένη ἀκόμη ἕως τῆς σήμερον ἡ ἐγκατάστασίς των. Ἐκ τῆς κυρίως Ῥωσσίας, ὅπου ἐγένοντο πάλιν δεκτοὶ ἐπὶ Πέτρου τοῦ Α', ἀπεδιώχθησαν περὶ τὰς 35,000 ψυχῶν ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ (1743)· ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β' ἀναφαίνονται πάλιν· Ἀλέξανδρος ὁ Α' τοῖς ἀπένειμε πολλὰς ἐλευθερίας, ὁ δὲ Νικόλαος ὁ Α' τοὺς ἐξεδίωξεν. Ἡσύχως ζῶσιν ὑπὸ τὸ Ῥωσσικὸν σκῆπτρον ἐν Κουρλανδίᾳ, Κριμαίᾳ (Ὀδησσῷ καὶ Χερσῶνι), Κρουζίᾳ (ὅπου κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρχε πόλις ἐξ ὁλοκλήρου Ἰουδαϊκὴ Ἀσπαυβάνη καλουμένη), Καυκάσῳ καὶ ταῖς Πολωνικαῖς ἐπαρχίαις. Εἰδός τι χειραφετήσεως αὐτῶν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1835, νεωστὶ δὲ ἐσυστήθησαν πάμπολλα Ἰουδαϊκὰ σχολεῖα, καὶ τὴν σήμερον ὑποχρεοῦνται νὰ ὑπηρετῶσι τὴν Ῥωσσίαν στρατιωτικῶς. Ἐν τῷ

ποτὲ βασιλείῳ τῆς Πολωνίας κατοικοῦσιν ὁλοκλήρους πόλεις καὶ κώμας καὶ εἶναι ὁ μέσος ὅρος μεταξὺ εὐγενῶν καὶ χωρικῶν. Κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἠγωνίσθησαν ἀνδρείως. Εὐτυχεῖς ζῶσιν ἐν τῇ Πρωσσικῇ Πολωνίᾳ (ἐπαρχία Πόζεν) καὶ τῇ Αὐστριακῇ Γαλλικίᾳ. Ἐν Οὐγγαρίᾳ ἔχουσι πολλὰ προνόμια καὶ προστατεύονται ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ἐν Σιβενβύργῃ (Τρανσυλβανίᾳ) ὑπάρχουσιν ἱκαναὶ βιομηχάνων Ἰουδαίων κοινότητες. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισαν καὶ οἱ Ἑλβετοὶ νὰ τοὺς θεωρῶσιν ὡς ὁμοίους των. Ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπάρχουσιν ὀλίγιστοι, καὶ οἱ ἐν Πορτογαλίᾳ (ὅπου δὲν ἔχουσι πλήρη δικαιώματα πολιτῶν) εἶναι πάντες σχεδὸν Γερμανοί. Εἰς Βρασιλίαν μετηνάστευσαν ἀπὸ τοῦ 1625-54, εἰς Καϋέννην 1639-64. Ἐλεύθεροι ζῶσιν ἐν Σουρινάμῃ (ἐλθόντες τῷ 1664), Ἰαμαϊκῇ (1650), Καναδᾷ (1832 χειραφετηθέντες) καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1778 θεωροῦνται ἴσοι μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν λοιπῶν θρησκευμάτων. Ἐντελοῦς ἰσονομίας ἀπολαύουσιν ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἐκτίθενται καὶ εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς ἀγῶνας. Σύμπαντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς διεσπαρμένοι Ἰουδαῖοι συμποσοῦνται εἰς 3,800,000 περίπου· κατοικοῦσι δὲ

Ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ	350,000
Ἑλλάδι καὶ Ἰονίοις νήσοις	8,000
Γερμανίᾳ	360,000
Ἑλβετίᾳ	1,100
Ἰταλίᾳ	47,000
Παπικοῖς Κράτεσι	16,000
Γαλλίᾳ	66,000
Ὁλλανδίᾳ	55,000
Βελγίῳ	5,000
Ἀγγλίᾳ	40,000
Δανίᾳ	5,000
Σουηδίᾳ	1,000
Ῥωσσίᾳ Ἀνατολικῇ καὶ Εὐρωπαϊκῇ	70,000
Πολωνίᾳ	1,730,000
Οὐγγαρίᾳ καὶ Σιβενβύργῃ	250,000
Ἀσίᾳ	160,000
Ἀφρικῇ	524,000
Ἀμερικῇ	43,000

Ὁ βουλόμενος μαθεῖν πλείονα περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰουδαίων ἂς ἀναγνώσῃ, ἐκτὸς τοῦ Ἰωσήπου, τὰ συγγράμματα τοῦ Γερμανοῦ Ἰουδαίου Τόστου (Ἱστορία Ἰσραηλιτῶν, 9 Τόμοι, Βερολίνῳ, 1820—29· Νεωτέρα ἱστορία Ἰσραηλιτῶν 1846—47 Βερολίνῳ· Γενικὴ ἱστορία τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, Βερολίνῳ, 1831—32· Ἰσραηλιτικὰ χρονικά, Φραγκφόρτῃ 1839—41), τοῦ Depping "les Juifs dans le moyen âge,, Paris 1834, καὶ τὸ ἄρθρον «Ἰουδαῖοι» ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber (τμημ. 2, τόμ. 27) κτλ.

Β'.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βαθμίδα τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἑβραϊσμοῦ εἰς τὸν ἰουδαϊτμόν, ἄρχεται καὶ ἡ Ἰουδαϊκὴ Φιλολογία, ἥτις ἐν τῇ Ἑβροϊκῇ τὰς ῥίζας αὐτῆς ἔχουσα, καὶ ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ γλώσσῃ τὸ πλεῖστον προχωροῦσα, ἀνέλαβε καὶ ἀνέπτυξεν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὅμως τῆς πατρίου θρησκείας, ὁτὲ μὲν περσικὰς θρησκευτικὰς ἰδέας, ὁτὲ δὲ Ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, βραδύτερον Ἀραβικὴν φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν, καὶ τελευταῖον Εὐρωπαϊκὰς ἐπιστήμας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης συνέτεινεν ἡ Ἰουδαϊκὴ Φιλολογία (ἡ καὶ ἄλλως Ῥαββινικὴ καλουμένη) οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὰ μήπω ἀρκούντως ἐκτιμηθέντα προϊόντα αὐτῆς περιέχουσιν ἐν ἑκυταῖς θησαυροὺς γνώσεων ἐξ ἁπασῶν τῶν ἑκατονταετηρίδων. Ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ ξένη σοφία ἐξηκολούθησαν ἀδιακόπως ἀναπτυσσόμεναι ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ φιλολογίᾳ, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς ἐννέα ἐποχάς.

Ἡ πρώτη φθάνει μέχρι τοῦ 143 π. Χ. Διανοητικὰ προϊόντα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἑρμηνεῖαι καὶ προσθῆκαι εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν Ἱστορίαν (Μιδρασχὶμ), Ἑλληνικαὶ μεταφράσεις, πλεῖστα τῶν καλουμένων ἁγιογράφων, ψαλμοί τινες, αἱ παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος, Κοκλὴθ, τὰ βιβλία τῶν Χρονικῶν, τεμάχια τοῦ Ἔσδρα καὶ Νεεμία, τὸ βιβλίον τῆς Ἐσθὴρ καὶ Δανιήλ. Συγγραφεῖς περίφημοι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ Σιράχ (α) καὶ

(α) Ἡ σωζομένη «Σοφία Σιρὰχ» εἶναι μετάφρασις τοῦ ἐγγόνου τοῦ Σιρὰχ Ἰησοῦ, κατὰ τὰ 130 π. Χ. γενομένη καὶ ἀνήκουσα εἰς τὰ λεγόμενα Ἀπόκρυφα ὑπὸ εὐρυτέραν σημασίαν τῆς Π. Διαθήκη. Τὸ πρωτότυπον ἀπωλέσθη.

Ἀριστόβουλος. Οἱ διδάσκαλοι ἐκαλοῦντο «Σοφερὶμ» ἡ σοφοί· κοινὴ δὲ ἐν Παλαιστίνῃ διάλεκτος τότε ἦν ἡ Ἀραμαϊκή.

Ἡ δευτέρα περίοδος ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 143 π. Χ. φθάνει μέχρι τοῦ 135 μ. Χ. Ὁ Μιδρὰσχ, ἢ ἡ ἔρευνα τῶν γραφῶν, διηρέθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς δύο: εἰς Ἀλάχαν, προτιθεμένην νὰ μορφώσῃ τὸν Νόμον διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς, καὶ εἰς Ἀγάδαν, δηλ. θρησκευτικὰς καὶ ἱστορικὰς ἑρμηνείας. Τὸν χωρισμὸν τοῦτον ἐπέφεραν αἱ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ταῖς Συναγωγαῖς ἑρμηνεῖαι τῶν γραφῶν, ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Συνεδρίου, αἱ διαμάχαι τῶν αἱρέσεων, καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ἀλεξανδρινῆς παιδείας. Τότε παρήχθησαν αἱ διάφοροι Ἑλληνικαὶ καὶ αἱ ἀρχαιότεραι Ἀραμαϊκαὶ μεταφράσεις καὶ ἑρμηνεῖαι (Targum) (α), πάντα τὰ Ἀπόκρυφα (β), τὰ πρῶτα χριστιανικὰ συγγράμματα, προσευχαὶ, ἑρμηνεῖαι, ᾄσματα καὶ συλλογαὶ παροιμιῶν. Ἐπίσημοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ Ἰώσηπος, Φίλων, Ἰάσων, ὁ ποιητὴς (οὐχὶ ὁ προφήτης) Ἐξεκιὴλ, Ἰωάννης, Ἰλλὴλ, Σχαμαΐ, Ἰωχανὰν-βὲν-Σακκαΐ, οἱ δύο Γαμαλιὴλ. Ἐλιέζερ-βὲν-Ὑρκὰν, Ἰωσυὰ-βὲν-Χανανία, Ἰσμαὴλ, καὶ ὁ περίφημος Ἀκίβας, ὁ θανατωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥούφου (135 μ. Χ.) διότι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ Βὰρ-Χοχβά. Τὸ ὄνομα «Ῥαββί» (μαθητὴς τῆς σοφίας) ἦν τότε τιμητικὸς τίτλος εἰς τοὺς νομομαθεῖς ἀπονεμόμενος. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης διεσώθησαν ἄχρις ἡμῶν νομίσματά τινα τῶν Μακκαβαίων καί τινες ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαὶ ἐπιγραφαί.

Ἡ τρίτη ἐποχὴ περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ τοῦ 135—475 ἔτη. Κατ' αὐτὴν ἐδιδάσκετο ἡ Ἀλάχα καὶ ἡ Ἀγάδα ἐν ταῖς ἀκμαζούσαις σχολαῖς τῆς Γαλιλαίας, Συρίας, Ῥώμης καὶ (ἀπὸ τοῦ 219) Βαβυλωνίας. Ἐπισημότεροι τῆς ἐποχῆς ταύτης συγγραφεῖς εἶναι οἱ θεμελιωταὶ τοῦ Ταλμούδ (γ). Ἐλιέζερ-βὲν-Ἰακὼβ, Ἰε-

(α) *Targum* (πληθυντ. *targumim*, ἐκ τοῦ *targem*=ἑρμηνεύειν) ὀνομάζονται αἱ ἀραμαϊκαὶ καὶ χαλδαϊκαὶ ματαφράσεις τῶν βιβλίων τῆς Π. διαθήκης.

(β) Ἀπόκρυφα τῆς Π. Διαθήκης κυρίως ὀνομάζονται συγγράμματά τινα (ἐκ μεταφράσεων γνωστὰ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς), τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνους ἄλλοτε ὡς παραρτήματα τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἄλλοτε ὡς κύρια μέρη αὐτῆς. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τὰ ἀπέῤῥιψεν εἰς τὰ 360 ἐπὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τῆς Ν. Διαθήκης ἀπόκρυφα.

(γ) Ταλμοὺδ (= διδασκαλια ἐκ στόματος) ὀνομάζεται ἡ κυρία πηγὴ τῆς

χουδὰ, Ἰωσῆς, Μεΐρ, Σιμεὼν-βὲν-Ἰοχαὴ, Ἰεχουδὰ ὁ ἅγιος (υἱὸς τοῦ Πατριάρχου Σιμεὼν-βὲν-Γαμαλιὴλ), Ναθὰν, Χιὰ, Ῥὰβ, Σαμουὴλ, Ἰωχανὰν, Χουννὰ, Ῥαββὰ, Ῥαυὰ, Παπὰ, Ἄσχε, Ἀβίνα καὶ Μὰρ-βὲν-Ἄσχε. Ἐκτὸς τοῦ Ταλμοὺδ ἐγράφησαν ἑρμηνεῖαι καὶ προσθῆκαι εἰς τὸν Σιρὰχ, ἠθικαὶ πραγματεῖαι, διηγήματα, μῦθοι καὶ ἱστορικά τινα· ἐπλουτίσθησαν αἱ προσευχαὶ, ἐπεραιώθησαν αἱ ἑρμηνεῖαι καὶ μεταφράσεις τῆς Πεντατεύχου καὶ τῶν Προφητῶν, ἐτακτοποιήθη τὸ ἡμερολόγιον (ὑπὸ τοῦ Ἰλλὴλ, 340) καὶ ἐκαλλιεργήθη ὀλίγον ἡ ἰατρικὴ καὶ χημεία. Οἱ πλεῖστοι τῶν διδασκάλων ἐνόουν τὴν ἑλληνικὴν, καὶ πάντα τὰ ἀπόκρυφα συγγράμματα ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους τότε. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Ἀκαδημιῶν, ἐγένετο κέντρον τῆς Ἰουδαϊκῆς διδασκαλίας ἡ Περσία, ἔνθα ὑπῆρχον ἐπίσημοι σχολαὶ ἐν Σούρᾳ, Πουμπεδιθᾷ καὶ Νεχαρδέᾳ. Οἱ νομοδιδάσκαλοι ἐκαλοῦντο «Ταναΐμ», καὶ οἱ ἑρμηνευταὶ «Ἐμοραΐμ». Ἐκ τῶν ἔργων Ἰουδαίων ἑλληνιστῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης διετηρήθησαν λείψανά τινα μόνον, ὡς τοῦ Ἀκουΐλα καὶ Συμμάχου.

Κατὰ τὴν τετάρτην ἐποχὴν (475—740) οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐλάλουν πλέον ἑβραϊστὶ, ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ἔνθα ἔζων. Τότε (ἕκτῃ ἑκατονταετ.) ἐπεραιώθη τὸ βαβυλωνιακὸν Ταλμούδ. Ἐκ τῶν ἔργων τῶν Ἰουδαίων ἰατρῶν τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετ. καὶ τῶν πρώτων «Γεονὶμ» (ἤτοι προϊσταμένων τῶν ἐν Βαβυλωνίᾳ σχολῶν) διεσώθησαν ὀλίγα ἄχρις ἡμῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐμορφώθη ἐν Τιβεριάδι τῆς Παλαιστίνης ἡ Μασόρα (α) εἰσήχθησαν φωνήεντά τινα καὶ τόνοι, εἰς διάφορα τῆς γραφῆς βιβλία προσετέθησαν ἑρμηνεῖαι (Ταργοὺμ), καὶ συνετάχθησαν πολλὰ ἐξηγητικὰ βιβλία, ὡς Πεσικτὰ, εἰς τεμάχια τοῦ Ἐλιέζερ κτλ.

Κατὰ τὴν πέμπτην ἐποχὴν (740—1040) ἀναφαίνονται πολλοὶ Ἰουδαῖοι, ἰατροὶ, ἀστρονόμοι, γραμματικοὶ, ἑρμηνευταὶ, σχολιασταὶ καὶ χρονογράφοι· συνεγράφησαν θρησκευτικαὶ καὶ

νεωτέρας Ἰουδαϊκῆς νομοθεσίας καὶ τοῦ νεωτέρου Ἰουδαϊσμοῦ· σύγκειται ἐκ τῆς Μίσχνα (= ἐπαναλήψεως ἢ δευτέρου νόμου) καὶ Γεμάρα (σχόλια Μίσχνα γεγραμμένα εἰς ἀραμαϊκὴν διάλεκτον κατὰ τὸ πλεῖστον).

(α) Μασόρα (ἤτοι παράδοσις) ὀνομάζεται ἡ συλλογὴ κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων τοῦ κειμένου καὶ (κατὰ μέρος) τῆς προφορᾶς τῶν Βιβλίων τῆς Παλαιᾶς διαθήκης. Ἡ νῦν ὑπάρχουσα Μασόρα ἐπεραιώθη τὴν ἐνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, καὶ διαιρεῖται εἰς μεγάλην καὶ μικράν.

ἱστορικαὶ «ἀγαδὰς», ἠθικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ ἐξηγήσεις τοῦ Ταλμούδ. Τὸ πρῶτον τακτικὸν προσευχητάριον συνεγράφη τῷ 880, καὶ τὸ πρῶτον Ταλμουδικὸν λεξικὸν τῷ 900. Οἱ ἐπισημότεροι «Γεονὶμ» (προϊστάμενοι σχολῶν) ἦσαν ὁ Σααδίας (ἀποθανὼν τῷ 941) γνωστὸς ὡς μεταφραστὴς καὶ ἑρμηνευτὴς τῆς Γραφῆς, νομομαθὴς, γραμματικὸς, ποιητὴς καὶ θεολόγος, ὁ Σχεριρὰ (ἀποθανὼν 998) καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Χαὶ (ἀποθ. 1038) ὅστις συνέταξε Λεξικὸν καὶ ἐπεδόθη πολὺ εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Δικαίου. Τὰ διάφορα Μιδρασχὶμ, τὰ ἁγιογραφικὰ Ταργουμὶμ, καὶ τὰ πρῶτα θεολογικῆς κοσμογονίας (Κάββαλα) συγγράμματα ἐγράφησαν ἐν Παλαιστίνῃ. Ἀπὸ τῆς ἐννάτης ἕως ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἤκμαζον ἐν Φὲς διάσημοι συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι, ὡς ὁ Ἰσαὰκ-βὲν-Σολεϊμὰν (ἰατρὸς), Τυνὰσχ-βὲν-Τεμὶμ καὶ Ἰακὼβ-βὲν-Νισσὶμ (θεολόγος), Χεφὲζ (νομοδιδάσκαλος καὶ Λεξικογράφος), Νισσὶμ (νομομαθὴς), Χανανὴλ (σχολιαστὴς τοῦ Ταλμοὺδ καὶ τῆς Πεντατεύχου), ὁ Γραμματικὸς Βὲν-Κοραΐσχ, Δυνὰσχ, Χαγιοὺδσχ. Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ δὲ ὑπῆρχον πεπαιδευμένοι Ῥαββῖνοι ἀπὸ τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ὡς ὁ Ἰούλιος ἐν Παβίᾳ, ὁ Σχαβταΐ Δίνολος (γενν. 913) ὁ συγγράψας πολλὰ περὶ ἀστρονομίας, Ἰωσηππὼν ὁ ἱστορικὸς, Ἐλεάζαρ-βὲν-Καλὶρ ὁ ὑμνογράφος καὶ ἄλλοι. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν ἐν Βαβυλωνίᾳ Ἀκαδημιῶν (1040) ἐγένετο ἕδρα τῆς Ἰουδαϊκῆς παιδείας ἡ Ἱσπανία, ἔνθα ἤκμαζον ἀπὸ τῆς Ι΄ ἑκατοντ. Ἰουδαῖοι σοφοὶ, π. Χ. Μεναχὴμ-βὲν-Σερὺκ (Λεξικογράφος), Χασσὰν (ἀστρονόμος), Χάσδαϊ (ἰατρὸς καὶ φυσιοδίφης). Ἐξ Ἰταλίας ἦλθον τὰ ἰουδαϊκὰ γράμματα (κατὰ τὴν Ι΄ ἑκατονταετ.) εἰς Μαγεντίαν (Mainz), Λοθαριγγίαν καὶ Γαλλίαν. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι σωζόμενοι Ἑβραϊκοὶ κώδηκες, ἡ ὁμοιοκαταληξία καὶ ἡ νεωτέρα προσῳδία τῶς ἑβραϊκῶν στίχων.

Ἡ ἕκτη ἐποχὴ (1040—1204) εἶναι ἡ λαμπροτέρα περίοδος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μεσαίωνος. Κατ' αὐτὴν οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ Ἰουδαῖοι κατεγίνοντο, πρὸς τῇ σπουδῇ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν φιλολογίας, καὶ εἰς θεολογικὰς, ἀστρονομικὰς, μαθηματικὰς, φιλοσοφικὰς καὶ νομικὰς μελέτας, ἐκαλλιέργουν τὴν γραμματικὴν, τὴν ἑρμηνευτικὴν, τὴν χρονολογίαν καὶ τὴν ποίησιν, καὶ ἐσπούδαζον τὴν ῥητορικὴν καὶ ἰατρικήν. Ἔγραφον δὲ ἀραβιστὶ, ῥαββινιστὶ καὶ ἑβραϊστί. Συντομίας χάριν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν νομομα-

θῶν τὸν Σαμουὴλ Λευὶ (ἀποθ. 1055) καὶ τὸν Ἰσαὰκ Ἀλφαφὶ (ἀπ. 1103), ἐκ τῶν χρονογράφων καὶ θεολόγων τὸν Ἀβραὰμ-βὲν-Δαυὶδ (1161), ἐκ τῶν γραμματικῶν τὸν Ἀβουλβαλὶδ (1050) καὶ τὸν Σολομὼν Ἁρχον (1160)· ἐκ τῶν φιλοσόφων τὸν Δαυὶδ Μοκαμὲζ (ΙΑ΄ ἑκατοντ.), Ἰωσὴφ-βὲν-Ζαδὶκ (1159), τὸν ἠθικολόγον Βεχαΐ (ΙΑ΄ ἑκατοντ.). Ἐκ τῶν ἀστρονόμων καὶ γεωγράφων τὸν Ἀβραὰμ-βὲν-Χιγιὰ (1123), τὸν περιηγητὴν Βενιαμὶν Τουδέλα (1160), ἐκ τῶν ποιητῶν τὸν Σολομῶντα Γαβιρὸλ (1050), Μωϋσῆν-βὲν-Ἔσρα (1120), τὸν Ἰεχουδὰ Χαλεβὶ (1142), τὸν Ἀβὲν-Ἔσρα (1120), καὶ τελευταῖον τὸν περίφημον Μαιμωνίδην (α). Μᾶλλον ἐθνικὸν χαρακτῆρα εἶχον τὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀλάχας καὶ Ἀγάδας περιοριζόμενα συγγράμματα τῶν ἐν Γαλλίᾳ Ῥαββίνων· κατὰ τὴν ΙΑ΄ ἑκατοντ. ἔγραψαν σχόλια εἰς τὸ Ταλμοὺδ καὶ τὴν Βίβλον ὁ Γερσχὸμ (1030) καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μασχὶρ (ὅστις συνέταξε καὶ Ταλμουδικὸν λεξικὸν), ὁ Σιμεὼν-βὲν-Ἰσαὰκ, Ἰωσὴφ-τὸβ-Ἐλὲμ, Τεχουδὰ Ἀκοχὲν, καὶ ὁ περίφημος Σολομὼν-βὲν-Ἰσαὰκ ὁ ἐπικληθεὶς Ῥασχί· κατὰ δὲ τὴν ΙΒ΄ ὁ Σαμουὴλ-βὲν-Μαΐρ, Μεναχὶμ-βὲν-Σαλομὼν, προσθήκας εἰς τὸ Ταλμοὺδ (Τοζαφὸτ) ὁ Ἰσαὰκ-βὲν-Ἄσχερ, Ἰακὼβ-βὲν-Μαΐρ (ὁ ἐπικληθεὶς Τὰμ), Ἰσαὰκ-βὲν-Σαμουὴλ, καὶ Σιμσὼν-βὲν-Ἀβραάμ. Ἐν Προβηγκίᾳ (ἔνθα ὑπῆρχον Ἰουδαϊκαὶ Ἀκαδημίαι ἐν Λυννὲλ, Ναρβόννῃ καὶ Νίμῃ) ἀπαντῶμεν ταλμουδιστὰς (τὸν Σεραχίαν Χαλεβὶ, Ἀβραὰμ-βὲν-Δαυὶδ Ἀβραὰμ-βὲν-Ναθὰν), ἀγαδιστὰς, (τὸν Μωϋσῆν Ἀδδαρσχὰν 1066), γραμματικοὺς (τὸν Ἰωσὴφ καὶ Μωϋσῆν Κιμχὶ), μεταφραστὰς (μεταξὺ ἄλλων, τὸν Ἰούδαν Γιββὼν), σχολιαστὰς καὶ

(α) Ὁ Μαιμωνίδης (κυρίως Μωϋσῆς Βὲν-Μαιμὼν Βὲν-Ἰωσὴφ, καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων Ἀβοῦ-Ἀμρὰν-Μουζὰ-Ἰβν-Ἀβδαλλὰ καλούμενος) ἐγεννήθη ἐξ ἐπιφανοῦς Ἰουδαϊκῆς οἰκογενείας ἐν Κορδύβῃ τῇ 30 Μαρτίου 1135· ἐσπούδασε τὴν Ἀραβικὴν καὶ Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν (ἰδίως τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους) καὶ τὴν ἰατρικήν. Ἀναγκασθεὶς νὰ διακόψῃ τὰς μελέτας του ἕνεκα τῶν ἐν Ἀνδαλουσίᾳ (1148) θρησκευτικῶν διωγμῶν, ὑπῆγε μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Φὲς, ἐκεῖθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Φοστὰτ (ἀντικρυ τοῦ Καΐρου), ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη. Μετερχόμενος κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀδαμαντοπώλου, διωρίσθη ἔπειτα ἰατρὸς τοῦ τότε Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐκεῖ Ἰουδαϊκῆς κοινότητος. Ἀπέθανε τῇ 13 Δεκεμβρίου 1204. Μεγίστην φήμην ἀπέκτησεν ὡς θεολόγος καὶ νομομαθής. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν καὶ διαφόρους ὕλης συγγραμμάτων του (ὧν πολλὰ μετεφράσθησαν εἰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας) τὸ ἐπισημότατον εἶναι ἡ *Mischne Thora*, σύστημα τοῦ Ταλμουδικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

λοιπούς. Ἐν Γερμανίᾳ (ἰδίως Μαγεντίᾳ καὶ Ῥεγενσβούργῳ) ἤνθει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ταλμουδικὴ σοφία· διεκρίθησαν δὲ ὁ Σιμεὼν (ὁ συγγράψας τὸ Ἰαλκοὺτ), ὁ Ἰωσὴφ Καρὰ, ὁ Ἐλιέζερ-βὲν-Ναθὰν, ὁ Βαρούχ-βὲν-Ἰσαὰκ, Σαμουὴλ ὁ εὐλαβὴς (θρησκευτικὸς ποιητὴς), Πεταχίας (1187, ὁ περιηγητής). Ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πεπαιδευμένων Ῥαββίνων ἐπισημότεροι εἶναι ὁ Ναθὰν-βὲν-Ἰεζεκιὴλ (ἀποθ. 1106) καὶ ὁ Ἰλλὴλ-βὲν-Ἐλιακίμ. Πολλὰ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀπωλέσθησαν.

Κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον (1204—1492) οἱ σοφοὶ Ἰουδαῖοι ἢ κατεγίνοντο εἰς τὴν θεολογικο-ερμηνευτικὴν φιλοσοφίαν, ἢ ἐπεξειργάζοντο τοὺς ἐθνικούς των νόμους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἀνεφύησαν αἱ μεταξὺ Ταλμουδιστῶν φιλοσόφων καὶ Καββαλιστῶν ἔριδες. Οἱ ἐπισημότεροι σοφοὶ ἔζων ἐν Ἱσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ, Προβηγκίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ἐκ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ περίφημοι εἶναι (κατὰ τὴν ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδα) ὁ ποιητὴς Ἰεχουδὰ Χαρίσης, ὁ Ἀβραὰμ Χαλεβὶ, ὁ Ἰσαὰκ Σαχολά· οἱ μεταφρασταὶ Σαμουὴλ, Μωϋσῆς καὶ Ἰακὼβ Τιββών· οἱ ἀστρονόμοι καὶ φιλόσοφοι Ἰσαὰκ Λαττὲφ, Ἰούδας Κοχὲν καὶ Ἰσαὰκ-ἀβὲν-Σὶδ, ὁ συντάκτης τῶν Ἀλφονσινιακῶν πινάκων (α)· οἱ νομομαθεῖς Μαΐρ Χαλευὶ, Μωϋσῆς-βὲν-Ναχμὰν (ὁ καὶ ἄλλως Ναχμανίδης λεγόμενος) καὶ Σολομὼν Ἀδδεμήθ· ὁ φυσιολόγος Γερσχὸμ-βὲν-Σαλομών· οἱ Καββαλισταὶ Τόδρος-βὲν-Ἰωσὴφ, Ἰωσὴφ Γεκατιλίας, Ἀβραὰμ Ἀβελαφίας καὶ Μωϋσῆς δὲ Λεών· οἱ ἠθικολόγοι καὶ θεολόγοι Ἰωνᾶς Γερούνδης, Σχέμτοβ Παλκέρας, καὶ Βεχαΐ. Κατὰ τὴν ΙΔ΄ ἑκατονταετηρίδα οἱ ἀστρονόμοι Ἰσαὰκ Ἰσραέλη καὶ Ἰσαὰκ Ἀλχαδέβ· οἱ φιλόσοφοι Λευὶ-βὲν-Γερσὸν, Ἰωσὴφ Βάκαρ καὶ Μωϋσῆς Βιδάλ· οἱ νομοδιδάσκαλοι Ἰόμτοβ, Νισσὶμ, Βιδὰλ, Ἰσαὰκ-βὲν-Σχεχσχέθ· οἱ θεολόγοι Χάσδαϊ Κρεσκὰς, Ἰοσουὰ Σχοαΐβ, Σχεμτὸβ Σπρὸτ, Δαβὶδ Ἀβουδαρχὰμ, Ἰωσὴφ Κάσπη καὶ Δαβὶδ Κόχεν. Κατὰ τὴν ΙΕ΄ (ὅτε ἤρχισεν ἡ παρακμὴ) Ἰωσὴφ Ἄλβος, Σχεμτὸβ-βὲν-Ἰωσὴφ καὶ Ἰσαὰκ Ἀβουάβ· ἐν δὲ Πορτογαλίᾳ Ἀβραὰμ Καταλάν. Ἑβραϊκὰ βιβλία ἐτυπώθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1485 ἐν Ἰξάρῃ τῆς Ἀραγωνίας, ἐν Ζαμόρῃ 1487, καὶ ἐν Λισσαβῶνι 1489. Ἐν Προβηγκίᾳ ἦσαν περίφημοι ὡς

(α) Οὕτως ὀνομάζονται οἱ κατὰ διαταγὴν Ἀλφόνσου τοῦ δεκάτου βασιλέως τῆς Καστιλλίας ἐπιδιορθωθέντες «Πτολεμαϊκοὶ Πίνακες τῶν Πλανητῶν». Εἰς τὴν ἀξιέπαινον ταύτην ἐπιχείρησιν ἐξωδεύθησαν 40 χιλ. χρυσῶν δουκάτων.

ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, Ἰωσὴφ Χαζοβὶ, Ἰεδαΐας-βὲν-Βονὲτ, Καλώνυμος καὶ Μωϋσῆς-βὲν-Ἀβραάμ· γραμματικοὶ, Δαβὶδ Κιμχὶ, καὶ Προφὰτ Δυρὰν (ἐπικληθεὶς Ἐφοδαῖος)· νομομαθεῖς καὶ σχολιασταὶ, Μεναχὶμ-βὲν-Σαλομὼν, Δαβὶδ Κιμχὶ, Ἱερουχὰμ, Ἰσαὰκ δὲ Λὰτ, Ἀβραὰμ Φαριτσὸλ, Μαΐρ-βὲν-Σιμεὼν καὶ Ἰσαὰκ Ναθάν. Οἱ ἐν Ἰταλίᾳ κατεγίνοντο καὶ εἰς Ἀραβικὰς καὶ Λατινικὰς μεταφράσεις· ἐκεῖ ἐπροόδευσαν πολὺ τὰ καθαρῶς αἰσθητικὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέδοσαν ὁ Ἐμμανουὴλ-βὲν-Σαλομὼν (ὁ πρῶτος ποιήσας sonetti ἐν ἑβραϊκῇ γλώσσῃ), ὁ Μωϋσῆς δὲ Ῥιέτι, ὁ Μεσσὶρ Λεὼν καὶ ἄλλοι. Ὑπῆρχον δὲ καὶ νομομαθεῖς (Ἰεσαΐας δὲ Τράνι καὶ Ἰωσὴφ Κόλων), φιλόσοφοι (Ἰλλὴλ-βὲν-Σαμουὴλ, Ἰούδας-βὲν-Μωϋσῆς καὶ Ἰωχανὰν Ἀλμὰν), Καββαλισταὶ (Μεχὶμ Ῥεκανάτε), ἀστρονόμοι (Ἐμμανουὴλ-βὲν-Ἰακὼβ) καὶ γραμματικοὶ (Ἰωσὴφ Σὰρχ, Σαλομὼν Οὐρβίνο). Ἐν Παταυΐῳ παρέδιδεν ὁ ἐκ Κρήτης Ἠλίας δὲλ Μέτιγο (ἀποθανὼν 1493) φιλοσοφικὰ μαθήματα δημοσίως. Ἀπὸ τοῦ 1475 ἐτυπώθησαν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ Ἰουδαϊκὰ βιβλία. Ἡ Γαλλία ὀλιγίστους νομομαθεῖς Ἰουδαίους κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνέδειξε (συλλογεῖς τῶν Τοζαφὸτ, Μωϋσῆν δὲ Κουσὶ, Ἰεζεκιὴλ-βὲν-Ἰωσὴφ, ἐξηγητὰς καὶ ποιητὰς ὡς ὁ Βεραχίας)· ἐν Γερμανίᾳ ἐξ ἐναντίας ἀνεφάνησαν τότε πολυπληθεῖς νομοδιδάσκαλοι (ὡς ὁ Ἐλιέζερ Χαλεβὶ, Μαΐρ ὁ ἐκ Ῥοθενβούργου, Μορδεχαΐ, Ἄσχιερ (καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ), Ἰακὼβ, Ἰσσερλῖνος), Καββαλισταὶ (Ἐλεάζαρ ὁ ἐκ Βὸρμς), θεολόγοι (Μεναχὶμ Καρὰ) καὶ ἀπολογηταὶ (Λίππμαν ἐκ Μυλχάουζεν). Ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀστρονόμος καὶ σχολιαστὴς τῷ 1470 ὁ Μορδεχαΐ Κομτίνο. Ἐν Παλαιστίνῃ ὁ Τανχοὺμ-βὲν Ἰωσὴφ περὶ τὰ 1260 (συγγράψας Ταλμουδικὸν λεξικὸν) καὶ ὁ Ἰακὼβ Σικέλη. Ἐν Ἀφρικῇ ὁ υἱὸς τοῦ Μαιμωνίδου Ἀβραὰμ, ὁ Ἰούδας Κορσάνη καὶ ὁ Σιμεὼν Δυράν· ἐκ δὲ τῶν Καραίων (α) ὁ Ἀαρὼν-βὲν-Ἰωσὴφ 1294, ὁ Ἀαρὼν-βὲν-Ἠλία 1346 καὶ ὁ Ἠλίας Βεχίτσι (ἀποθανὼν 1490). Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν σωζομένων ἑβραϊκῶν χειρογράφων (ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ῥώμης, Φλωρεντίας, Πάρμας, Τουρίνου, Παρισίων, Ὀξφόρδης, Λουγδούνῳ (Βαταυῶν), Βιέννης, Μονάχου καὶ ἄλλων) εἶναι τῆς ἐποχῆς ταύτης.

(α) Καραῖοι ἦσαν Ἰουδαϊκὴ αἵρεσις ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τὴν ὀγδόην ἑκατοντ. ἐν Βαβυλωνίᾳ· ἀπέῤῥιπτον τὸ Ταλμοὺδ καὶ τὰς ῥαββινικὰς παραδόσεις παραδεχόμενοι κατὰ γράμμα τὴν Ἱερὰν Γραφήν.

Ἡ ὀγδόη ἐποχὴ (1492—1755) χαρακτηρίζεται διὰ τῆς διασπορᾶς τῶν ἐκ τῆς δυτικῆς καὶ μεσημβρινῆς Εὐρώπης ἐκδιωκομένων Ἰουδαίων, καὶ τῆς διὰ τῆς τυπογραφίας ἐξαπλώσεως τῶν συγγραμμάτων, ἥτις ἠλλοίωσεν οὐκ ὀλίγον τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλολογίας. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ παιδεία τῶν ἐξ Ἱσπανίας φευγόντων ἐπενήργει ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς καὶ ἐβοήθει τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀναγέννησιν τῶν κλασικῶν σπουδῶν, ἐξήραινεν ἀφ' ἑτέρου τὰ πνεύματα ὁ ὑπὸ τῶν διωγμῶν τρεφόμενος μυστικισμός. Οἱ ἐν Πολωνίᾳ Ἰουδαῖοι ἐπεδόθησαν εἰς λεπτολόγους τοῦ Ταλμοὺδ ἐρεύνας, αἵτινες ἐξησθένιζον ἀνωφελῶς τὰς πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Ἐντεῦθεν ἐπήγασε τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο πλῆθος τῶν μετρίων ἐξηγήσεων τῆς Γραφῆς καὶ ἡ Ταλμουδικὴ διαλεκτικὴ (ΙΖ' ἑκατονταετηρίς)· ἡ δὲ ποίησις, ἡ γραμματικὴ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι παρημελήθησαν. Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀνατολῇ (1492), ἐν Γερμανίᾳ καὶ Πολωνίᾳ (1550) ἐσυστήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πολυάριθμα σχολεῖα, τυπογραφεῖα κλπ. ὡς ἐν Σμύρνῃ, Βενετίᾳ, Λιβόρνῳ, Ἀμστελοδάμῳ, Πράγᾳ, Κρακωβίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῶν τότε ἀκμασάντων σοφῶν ἀναφέρομεν συντομίας χάριν τοὺς ἐπισημοτέρους. α') ἀπὸ τοῦ 1492—1540 ἐπίσημοι εἶναι· ὁ θεολόγος καὶ φιλόσοφος Ἰσαὰκ Ἀβραβανὲλ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰεχουδά· οἱ φιλόσοφοι Ἀβραὰμ Βιβάγο καὶ Σαοὺλ Κοχέν· ὁ μαθηματικὸς καὶ σχολιαστὴς Ἠλίας Μισραχί· οἱ θεολόγοι καὶ σχολιασταὶ Ἰσαὰκ Ἀράμα καὶ Ἰακὼβ Χαβίβ· οἱ νομοδιδάσκαλοι Ἰακὼβ Βερὼβ, Ἰωσὴφ-βὲν-Λὲβ, Δαβὶδ-βὲν-Σίμρα καὶ Λευὶ Χαβίβ· οἱ γραμματικοὶ Ἀβραὰμ δὲ Βάλμες, Ἠλίας Λευίτης καὶ Σαλομὼν-βὲν-Μελέχ· ὁ Μαζορίτης Ἰακὼβ-βὲν-Χαΐμ· ὁ σχολιαστὴς φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων Ὀβαδίας Σφόρνος καὶ οἱ Καραῖοι Καλὲβ Ἀφαντόπουλος καὶ Ἰούδας Κιββόρ. β') ἀπὸ τοῦ 1540—1600, οἱ ἱστορικοὶ Σαμουὴλ Οὔσκος καὶ Ἰωσὴφ Κοχέν· ὁ φιλολόγος Γεδαλίας Ἰαχία· ὁ δραματικὸς Ἰεχουδὰ Σόμμος· οἱ ποιηταὶ Γύσκος καὶ Ἰσραὴλ Ναγάρας· ὁ κριτικὸς Ἀζαρίας δὲ Ῥόσι· ὁ λεξικογράφος Μωϋσῆς Πίγο, Δαβὶδ δὲ Πόμι· ὁ ἰατρὸς Ἀμάτος· ὁ χρονογράφος καὶ ἀστρονόμος Δαβὶδ Γάνς· ὁ γραμματικὸς Σαμουὴλ Ἀρκεβόλτ· ὁ ἀρχαιολόγος Ἀβραὰμ Πορταλεόνε· ὁ χρονογράφος Μωϋσῆς Ἀλμονσίνος· ὁ ἀπολογητὴς Ἰσαὰκ Τρόκης· ὁ θεολόγος καὶ φιλόσοφος Ἰεχουδὰ Μουσκάτος· οἱ Καββαλισταὶ Ἰσαὰκ Λουρία καὶ Μωϋσῆς Κορδουέρο· οἱ

σχολιασταὶ, ἱεροκήρυκες καὶ νομομαθεῖς Ἰωσὴφ Κάρο, Μωϋσῆς Ἀρσχὲχ, Σαμουὴλ δὲ Μεδίνα, Μωϋσῆς Ἰσραὴλ, Μορδεχαΐ Ἰάφε, Σαλομὼν Λουρία, Λέων-βὲν-Γεζάβελ, Εὐφραΐμ Λεντσχιούτσης· ὁ πολυΐστωρ Χέντελ Μανοὰχ καὶ ὁ κριτικὸς Μεναχὶμ Λονδάνο. γ') ἀπὸ τοῦ 1600—50· οἱ νομοδιδάσκαλοι Τόμτοβ Χέλερ, Χαΐμ Βενβενάστε, Ἰωσὴφ Τράνι, Ἰωὴλ Σίρης· οἱ θεολόγοι Ἡσαΐας Χούρβιτς καὶ Ἀβραὰμ Κόχεν Ἐρέρα· ὁ Καββαλιστὴς Χαΐμ Βιτάλ· οἱ κριτικοὶ Ῥόρζης, Ἀδένης καὶ Ἀβραὰμ-βὲν-Ῥύβεν· οἱ ἰατροὶ Ῥοδερῖχος δὲ Κάστρο καὶ Ἀβραὰμ Ζακοὺτ, Ἐμμανουὴλ Ἀβοάβ· ὁ στατιστικὸς Σίμχα Λουζάτο· ὁ ἀρχαιολόγος Ἰακὼβ Λέων· ὁ μεταφραστὴς Σααδίας Ἀσνεκότ· οἱ ποιηταὶ Ἀβενατὰρ, Ἰακὼβ Ῥωμὰν, Ἰωσὴφ δὲλ Μέτιγο· ὁ θεολόγος Μενασσὲ-βὲν-Ἰσραὴλ· ὁ φιλολόγος Δαβὶδ Κομφόρτε· ὁ ποιητὴς καὶ λεξικογράφος Λέων δὲ Μοδένα καὶ ὁ Καραΐτος Σαμουὴλ. δ') ἀπὸ τοῦ 1650—1700· ὁ ἱεροκήρυξ καὶ ἀπολογητὴς Σαοὺλ Μορτέρα· ὁ πολεμικὸς Ἰσραὴλ Ὀρόβιο· οἱ νομομαθεῖς Σχαπθαΐ, Κοχὲν, Σαμουὴλ Ἔδελς, Ἀβραὰμ Ἄβλ καὶ Ἰσκίας Σίλδα· ὁ Σιμχὰ-βὲν-Χερσὸν, Ἀαρὼν-βὲν-Σαμουὴλ καὶ Ἰακὼβ Ζαχαλόν· ὁ περίφημος φιλόσοφος Σπινόζας δὲ Βάρριος· ὁ βιβλιογράφος Σχαπθαΐ-βὲν-Ἰωσήφ· οἱ λεξικογράφοι Βενιαμὶν Μουσσαφίας καὶ δὲ Λάρα· ὁ μεταφραστὴς Ἰάκωβος Κανσίνο· ὁ ἀπολογητὴς Ἰσαὰκ Καρδόζο· Θωμᾶς δὲ Πινέλο, ὁ ἐκδότης Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου· Ἰωσὴφ Βίτσεν Χάουζεν, ὁ μεταφράσας τὴν Π. Γραφὴν εἰς τὸ Γερμανικὸν (κυρίως ἑβραιο-γερμανικόν)· ὁ φιλόσοφος Μωϋσῆς Χεφέζ· ὁ συγγραφεὺς λεξικοῦ τῶν ὁμοιοκαταλήκτων Γερσὼν Χεφὲζ καὶ ὁ Καραΐτος φιλολόγος Μορδεχαΐ-βὲν-Νισάν· ε') ἀπὸ τοῦ 1700—1755· οἱ νομομαθεῖς Ἰουδὰ Ῥοζάνης, Ἠλίας Κοχὲν, Δαβὶδ Φρέγκελ καὶ Ἰωνάθαν Κυβεσχιούτς· ὁ φιλόσοφος καὶ ἀπολογητὴς Δαβὶδ Νιέτος· ὁ βιβλιοθηκάριος Δαβὶδ Ὀππενχάϊμερ· οἱ ἰατροὶ Ἀβραὰμ Κοχὲν, Σχαπθαΐ Μαρίνη καὶ Τοβίας Κοχέν· ὁ γραμματικὸς Σαλομὼν Χάναου· Ἰακὼβ Ἔμδεν· ὁ γραμματικὸς Ἰεχουδὰ Βριέλ· ὁ Μωϋσῆς Χαΐμ Λουζάτος ὁ ἐπανορθωτὴς τῆς ποιήσεως· ὁ Ἰεζεκιὴλ-Χαΐλ-πρὶν-βὲν-Σαλομών· ὁ Ἰσαὰκ Λαμπρόντε, ὁ συντάκτης τοῦ Ταλμουδικοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ· ὁ Περεύρα καὶ ὁ Καραΐτος Σιμχὰ Ἰσαάκ.

Ἡ τελευταία τέλος ἐποχὴ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 1755 φθάνει μέχρι τῆς σήμερον. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰσῆλθεν ἡ Ἰουδαϊκὴ φιλολογία διὰ τοῦ Μωϋσέως Μενδελσῶνος εἰς ἄλλην ὁλως νέαν ὁδόν. Ἤδη μετεβλήθη ὁ χαρακτὴρ, τὸ ὕφος, καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα. Οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος ἤρχισαν νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν ποίησιν, γλωσσομάθειαν, κριτικὴν, παιδαγωγικὴν, ἱστορίαν καὶ Φιλολογίαν, μετέφρασαν τὴν γραφὴν εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ εὐρωπαϊκὰ συγγράμματα εἰς τὴν ἑβραϊκήν· πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν διεκρίθησαν μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων ἐπιστημόνων. Τρανώταται ἀποδείξεις τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου τοῦ εὐφυεστάτου λαοῦ τούτου εἶναι τὰ πολυπληθῆ πάσης ὕλης συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται καθημερινῶς ὑπὸ Ἰουδαίων εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων Ἰουδαίων σοφῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς: τοὺς νομομαθεῖς Ἰεζεκιὴλ Λάνδαου, Ἠλίαν Βίλνα, Μαλεαχὶ Κοχὲν, Ἡσαΐαν Βερλὶν, Ι. Δ. Μάϊερ· τοὺς φιλοσόφους· Μενδελσῶνα, Μαίμωνα, Βενδαβίδ· τοὺς ποιητὰς, Φράγκον Μενδὲζ, Ἐφραΐμ Λουζάτον, Χὲρζ Βέσσελυ, Σαλομὼν Κοχὲν καὶ Σίμσαν Καλιμάνην· τοὺς γερμανιστὶ ποιήσαντας Ἐφρ. Μωϋσ. Κούχ, Βύσχενταλ, καὶ Μιχαὴλ Βέερ· τοὺς πεζογράφους, γραμματικοὺς καὶ μεταφραστὰς Ἰωὴλ Λοέβε, Ἰσκὰκ Ὄϊχελ, Βένσεβ, Δαυὶδ Λεβὺ, Δουΐδ Φριδλαίνδερ, Σαλομὼν Πάππενχαΐμερ, Ἰσαὰκ Σατανὸβ, Σίμωνα Βόνδε, Γιόλσον καὶ Λοέβισον· τὸν ἰχθυολόγον Βλόχ· τοὺς ἰατρούς· Βὰν Λάαρ, Μάρκον Χὲρτς, καὶ Μιχαὴλ Φριδλαίνδερ· τοὺς μαθηματικοὺς Ῥαφαὴλ Λευΐ, Βαρούχ Σκλόβ, Ἀβραὰμ Κάσσελ, Μάϊερ Χίρσχ, Σολομὼν Δοῦβνον, Σαοὺλ Λεβὶν, Σ. Π. Γὰνς, Α. Λ. Δαβιδς, Ἀζουλαΐ, Φούβινσταϊν, Χαΐδεν χαΐμ, Ν. Κρόχμαλ, Σ. Βλὸχ, Πέτρον Βέερ, Ἰάϊτελες καὶ Κράϊζεναχ. Ἐκ τῶν ἔτι ζώντων σοφῶν ἐπισημότεροι ἐν Γερμανίᾳ εἶναι ὁ Χάϊνδορφ, Ἰὸσ, Κάϊγερ, Πλέσσνερ, Λεβρὲχτ, Ῥαποπὸρτ, Σαλομὼν, Σάαλσχυὺτς, Ἐφραΐμ Οὔγγερ, Στάϊνχαϊμ, Ἰωάννης Ἰακόβη, Γαβριὴλ Ῥίσσελ, Τοὺγκ, Φορμστέχερ, Χίρσχ, Φὺρστ, Στὲρν, Μ. Στὲρν, Κ. Δύκες, Βέρτχολδ Ἀουερβὰχ, Ζ. Φράγκελ, Α. Γρὰνκλ, Μ. Σάης, Ἀρνχαΐμ, Π. Ῥὶτς, Χὸλδ-χαΐμ, Κλέϋ, Α. Γιέλινεκ, καὶ Μ. Στάϊνσχνάϊδερ· ἀλλαχοῦ δὲ Λέων Χαλεβὺ, Λουζάτο, Λεγγίο, Σαλβαδὸρ, Μοὺνκ, Σλονίμσης καὶ Βαλεντίν.

Πλειότερα εύρίσκει ὁ βουλόμενος ἐν τῷ ἄρθρῳ Ἰουδαϊκὴ Φιλολογία τῆς Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ersch καὶ Gruber (τμῆμ. 2. τόμ. 27).

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Α. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ.)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΝ ΤΗ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΕΙ ΚΑΙ ΤΩ ΔΡΑΜΑΤΙ

ΑΔΕΛΦΙΚΗΣ ΣΤΟΡΓΗΣ.

Α'.

Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, παρὰ Πινδάρῳ.— Ὀρέστης καὶ Ἠλέκτρα, παρ' Αἰσχύλῳ καὶ Σοφοκλεῖ.— Κολόμβα, παρὰ Μεριμαίῳ.

Ὅστις ἐγκύψῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν πρωτίστων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας αἰσθημάτων, ἐξετάζων ἰδίως τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν, εὐκόλως θέλει παρατηρήσει, ὅτι ἡ ἔκφρασις αὕτη ἠκολούθησεν ἣν καὶ ἡ κοινωνία πορείαν. Κατὰ πρῶτον ἐκυβέρνησαν τὰ τοῦ κόσμου οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες, τουτέστι κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους καὶ τοὺς ἡρωϊκούς, μόλις δὲ βραδύτερον ὁ λαός, καὶ ἰδίως ὁ ἄνθρωπος, ἀνεγνώρισε τὰ ἑαυτοῦ δικαιώματα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ τῶν αἰσθημάτων ἔκφρασις ἦν λυρικὴ καὶ ἐπικὴ, τουτέστι περιεκαλύπτετο καὶ σχεδὸν ἐκρύπτετο ἐν τῷ ὕμνῳ ἢ ἐν θαυμασῇ τινι διηγήσει· μετὰ ταῦτα δὲ, βραδύτερον, περιῆλθεν εἰς τὸν δραματικὸν τύπον, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἐπιφαίνεται μεθ' ἁπάντων αὐτοῦ τῶν παθῶν καὶ τῶν φρονημάτων. Οἱ θεοὶ πληροῦσι τοὺς ὕμνους καὶ τοὺς ψαλμοὺς, καὶ συμμερίζονται τὴν ἐποποιΐαν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλ' ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ἡ θέσις αὐτῶν ὀσημέραι καθίσταται ἰσχνοτέρα, καθ' ὅσον βαίνομεν ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου εἰς τὸν Σοφοκλῆ, καὶ ἀπὸ τοῦ Σοφοκλέους εἰς τὸν Εὐριπίδην.

Τὰς διαφόρους ταύτας φάσεις τῆς ἐκφράσεως τῶν αἰσθημάτων δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν διὰ τῆς μελέτης τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς, ἥτις παρ' Ἕλλησιν ἀνάγει τὰς ἀρχὰς αὐτῆς εἰς παράδοσιν (τὴν τοῦ Κάστορος καὶ Πολυδεύκους), καὶ ἡ ὁποία

βραδύτερον, μεταβᾶσα εἰς τὸ δρᾶμα, εὗρεν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ἠλέκτρας καὶ τῆς Ἀντιγόνης τὴν ζωηροτέραν καὶ συγκινητικωτέραν αὐτῆς ἔκφρασιν.

Ἴδωμεν δὲ πρῶτον πῶς διηγεῖται τὴν παράδοσιν ὁ Πίνδαρος, καὶ πῶς τὸ αἴσθημα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, τὸ σέμνωμα τῶν δύω ἡρώων, καλύπτεται τρόπον τινὰ ὑπὸ τὸ θαυμαστὸν τῆς διηγήσεως·

Τὸν γὰρ (Κάστορα) Ἴδας ἀμφὶ βουσίν πως χολωθεὶς ἔτρωσεν
χαλκέας λόγχας ἀκμᾷ.
Ἀπὸ Ταϋγέτου πεδαυγάζων ἴδεν Λυγκεὺς ὀρυὸς ἐν στελέχει
ἠμένους. Κείνου γὰρ ἐπιχθονίων πάντων γένετ' ὀξύτατον
ὄμμα. Λαιψηροῖς δὲ πόδεσσιν ἄφαρ
ἐξικέσθαν, καὶ μέγα ἔργον ἐμήσαντ' ὠκέως.
Καὶ πάθον δεινὸν παλάμαις Ἀφαρητίδαι Διός· αὐτίκα γὰρ
ἦλθε Λήδας παῖς διώκων· τοὶ δ' ἔναντα στάθεν τύμβῳ σχεδὸν πατρωίῳ·
ἔνθεν ἁρπάξαντες ἄγαλμ' Ἰΐδα, ξεστὸν πέτραν,
ἔμβαλον στέρνῳ Πολυδεύκεος· ἀλλ' οὔ νιν φλάσαν,
οὐδ' ἀνέχασσαν· ἐφορμαθεὶς δ' ἄρ' ἄκοντι θοῷ
ἤλασε Λυγκέος ἐν πλευραῖσι χαλκὸν,
Ζεὺς δ' ἐπ' Ἴδᾳ πυρφόρον πλᾶξε ψολόεντα κεραυνόν·
ἅμα δ' ἐκαίοντ' ἔρημοι. Χαλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποις
ὁμιλεῖν κρεσσόνων
Ταχέως δ' ἐπ' ἀδελφεοῦ βίαν πάλιν χώρησεν ὁ Τυνδαρίδας,
καί μιν οὔπω τεθναότ', ἄσθματι δὲ φρίσσοντα πνοὰς ἔκιχεν.
Θερμὰ δὴ τέγγων δάκρυα στοναχαῖς
ὄρθιον φώνασε· «Πάτερ Κρονίων, τίς δὴ λύσις
ἔσσεται πενθέων; καὶ ἐμοὶ θάνατον σὺν τῷδ' ἐπίτειλον, ἄναξ.
Οἴχεται τιμὰ φίλων τατωμένῳ φωτί· παῦροι δ' ἐν
πόνῳ πιστοὶ βροτῶν
καμάτου μεταλαμβάνειν.» Ὣς ἔννεπε· Ζεὺς δ' ἀντίος ἦλυθέ οἱ
καὶ τόδ' ἐξαύδασ' ἔπος· «Ἐσσί μοι υἱός· τόνδε δ' ἔπειτα πόσις
σπέρμα θνατὸν ματρὶ τεᾷ πελάσαις
στάξεν ἥρως. Ἀλλ' ἄγε τῶνδέ τοι ἔμπαν αἵρεσιν
παρδίδωμ'· εἰ μὲν θάνατόν τε φυγὼν καὶ γῆρας ἀπέχθομένων,
αὐτὸς Οὔλυμπον ἐθέλεις σύν τ' Ἀθαναίᾳ κελαινεγχεῖ τ' Ἄρει·
ἔστι σοὶ μὲν τῶν λάχος· εἰ δὲ κασιγνήτου πέρι
μάρναασαι, πάντων δὲ νοεῖς ἀποδάσσασθαι ἶσον,
ἥμισυ μέν κε πνέοις γαίας ὑπένερθεν ἐών,
ἥμισυ δὲ οὐρανοῦ ἐν χρυσέοις δόμοισιν.»
Ὣς ἄρ' αὐδάσαντος, οὐ γνώμᾳ διπλόαν θέτο βουλὰν
Ἀνὰ δ' ἔλυσεν μὲν ὀφθαλμὸν, ἔπειτα δὲ φωνὰν χαλκομίτρα Κάστορος.

Ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ εὑρίσκομεν τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἡρωϊκοῦ μύθου· ἡ αἰτία μάλιστα τῆς μάχης ἀναμιμνήσκει ἡμῖν τὰ ἤθη τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων. Τῷ ὄντι, ὁ Κάστωρ παρὰ Πινδά-

ρῳ ζητεῖ μόνον ν' ἁρπάσῃ τοὺς βοῦς τῶν υἱῶν τοῦ Ἀφαρέως· παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὅμως ἐποχῆς λεπτοτέρας, πρόκειται περὶ τοῦ πῶς ν' ἁρπαγῶσιν αἱ ἐρωμέναι τῶν υἱῶν τοῦ Ἀφαρέως, αἱ θυγατέρες τοῦ Λευκίππου, καὶ οὐχὶ πλέον οἱ βόες αὐτῶν.

Abstulerant raptas Phœben Phœbesque sororem
Tyndaridæ fratres. (*Ovidius, Fasta, l. V, 699.*)

ἤτοι ἡ ἁρπαγὴ ἀντικαθίστησι τὴν κλοπὴν, καὶ τὸ ἔγκλημα γίνεται τότε εὐγενέστερον. Οὕτω καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ Ὁμήρου κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἔριδα λέγει, ὅτι ποτὲ οἱ Τρῶες δὲν ἥρπασαν τὰς βοῦς αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν κατὰ τῆς Τροίας ἔχει παράπονον· ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ Ῥακίνα, κάλλιον ἀνατεθραμμένος, ἀνακράζει·

Et jamais dans Larisse un lâche ravisseur
me vint-il enlever ou ma femme ou ma sœur?
(*Iphigénie, acte IV, sc. 6.*)

Ἐδείξαμεν ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ τὴν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων λεπτότητα· ἰδίως ὅμως ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τῆς διηγήσεως ταύτης, ἐν ᾗ τὸ θαυμαστὸν ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ αἰσθήματος. Καὶ τῷ ὄντι, ὁ ποιητὴς δὲν ζητεῖ ἁπλῶς νὰ κινήσῃ τὴν συμπάθειαν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἀδελφικῇ στοργῇ τοῦ Πολυδεύκους, ἀλλὰ, πιστὸς εἰς τὴν μυθολογικὴν καὶ ἡρωϊκὴν παράδοσιν, θέλει νὰ ψάλῃ αὐτὴν μεθ' ἁπάντων τῶν μυθικῶν θαυμασίων της, μετὰ τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Διὸς, μαχομένου ὑπὲρ τοῦ Πολυδεύκους, μετὰ τῆς ἀνισότητος τῶν δύω ἀδελφῶν ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν τῷ ὠῷ τῆς Λήδης θείων καὶ ἀνθρωπίνων σπερμάτων, καὶ τέλος μετὰ τῆς παραδόξου ἐκείνης ἀνταλλαγῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ᾅδου, ἥτις καθ' ἑκάστην γίνεται μεταξὺ τῶν δύω ἡρώων. Ἐν τούτοις ἡ ἀδελφικὴ στοργὴ διαφαίνεται ἀναμέσον τῶν θαυμάτων τῆς παραδόσεως καὶ φέρει τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν δύω ἀδελφῶν· ἐπιτυχὲς καὶ συγκινητικὸν ἀποτέλεσμα τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων εἰς τὰ μυθικὰ γεγονότα! Ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, διατελοῦντες πάντοτε ἥρωες καὶ ἡμίθεοι, τουτέστιν ὄντα ὑπέρτερα τῶν ἀνθρώπων, ἀναμιγνύμενοι εἰς πράγματα οὐδὲν ἔχοντα τὸ ἀνθρώπινον, ἄρχονται λαμβάνειν ἀνθρώπινόν τινα χαρακτῆρα, καὶ συγκινοῦσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀδελφικῆς αὐτῶν στοργῆς. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν ἰδίως ἐγένοντο ἀγαπητοὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἄξιοι

βωμῶν ἀνεγερθέντων εἰς τιμὴν αὐτῶν. Ἐκ τῆς μυθώδους ἱστορίας τῶν δύω ἡρώων ἐκράτησεν ὁ ἄνθρωπος ὅ,τι ἀνεφέρετο μᾶλλον εἰς τὴν ἰδίαν του φύσιν, καὶ μὴ ἀποστερήσας τοῦ ὑπερφυσικοῦ χαρακτῆρος ἀφῆκεν αὐτοὺς τέκνα τῶν θεῶν καὶ θεοὺς ἔτι· ἀλλ' ἔγνω αὐτοῖς χάριτας διότι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι καὶ ἠγαπήθησαν, ὡς ἀδελφοί, μετὰ στοργῆς ἣν ἔλαβεν ὡς πρότυπον. Ὁ ἄνθρωπος πιστεύει εἰς τὸ θαυμαστόν· ἀλλ' ὅταν εὕρῃ ἐν τούτῳ χαρακτῆρά τινα ἀνθρώπινον καὶ καλόν, προσκολλᾶται εἰς αὐτὸν μετά τινος προτιμήσεως, καὶ τότε ὁ θεὸς καθίσταται προσφιλέστερος καὶ ἱερώτερος καθ' ὅσον ὁμοιάζει τοῖς ἀνθρώποις, ὧν συνάμα ἀνώτερος τούτων. Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ τῆς λατρείας τῶν Διοσκούρων ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἱστορία· ἡ ἀδελφική των στοργὴ εὑρίσκεται εἰς πάντας τοὺς χαρακτῆρας τῆς θειότητος αὐτῶν. Ἀείποτε ἀδελφοί, ἀείποτε συνηνωμένοι ἐπὶ γῆς, ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ ἐν τῷ ᾅδῃ, τὴν αὐτὴν κατεῖχον τὸ πάλαι θέσιν ἔν τε τῇ λατρείᾳ καὶ τῇ κοινῇ δεισιδαιμονίᾳ. Ὁμοῦ λάμπουσιν εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν· ὁμοῦ ἐπιφαίνονται εἰς τοὺς ναύτας καὶ κατευνάζουσι τὰς θυέλλας (α)· ἀναβαίνοντες τοὺς λευκοὺς αὐτῶν κέλητας, καὶ τὰς χρυσᾶς αὐτῶν πάλλοντες λόγχας, ὁμοῦ ἔρχονται πρὸς βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῶν παραλιῶν τῆς λίμνης Ῥηγίλλης (β)· ὁμοῦ πάλιν προεδρεύουσιν εἰς τὰς ἱπποδρομίας, εἰς τὴν πάλην καὶ εἰς τοὺς ὕμνους τοὺς γινομένους πρὸς τιμὴν τῶν νικητῶν. Πολιοῦχον καὶ ὡραῖον ζεῦγος, ὅπερ ἐξεπροσώπει ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὴν ἰσχὺν τὴν ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς ἀφοσιώσεως.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οἱ Διόσκουροι ἐφάνησαν ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς τῷ 1737· ἀλλ' οἱ Διόσκουροι τοῦ θεάτρου ὀλίγον ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς δύω ἀδελφοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Παρὰ Πινδάρῳ ἁπλοῖ ἅρπαγες βοῶν, παρὰ Θεοκρίτῳ καὶ Ὀβιδίῳ ἅρπαγες τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου, μετεμορφώθησαν ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς ἀντιζήλους· ἐρῶνται ἀμφότεροι τὴν Ἱλάειραν· ἀλλ' ὁ Πολυδεύκης, μὴ εὐχαριστούμενος ἐκ τοῦ ὅτι ἐθυσίασεν εἰς τὸν ἀδελφόν του τὴν ἀθανασίαν ἣν προσφέρει αὐτῷ ὁ Ζεύς, τῷ θυσιάζει καὶ τὸν πρὸς τὴν Ἱλάειραν ἔρωτά του.

(α) Ὅρα καὶ Θεοκρίτου Εἰδύλλιον κϐ', στίχ. 1 . . . .
(β) *Cicer. De natura deorum, 2—3*

Je reverrai mon frère, il verra Jélaïre:
Il est aimé, c'est à lui d'être heureux.
Chaque instant qu'ici je respire
Est un bien que j'enlève à son cœur amoureux.
(*Bernard, Castor et Pollux, acte III.*)

Τί εἶναι πραγματικῶς διὰ τὸν ἥρωα τοῦ μελοδράματος ἡ ἁπλῆ καὶ μόνη θυσία τῆς ἀθανασίας; Ἡ ἀφοσίωσις ἄρχεται ἅμα τῇ θυσίᾳ τοῦ ἔρωτος.

Ἡ ἀδελφικὴ στοργὴ εἶναι, παρὰ Πινδάρῳ, χαρακτὴρ ζωηρὸς καὶ δραστήριος, μεμιγμένος μετὰ ὑπερφυσικῶν συμβάντων· δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ κινοῦσα τὸ κύριον ἐνδιαφέρον ἐν τῇ διηγήσει· στερεῖται εἰσέτι τῆς δραματικῆς αὐτῆς ἐκφράσεως. Ὅπως εὕρωμεν τὴν ἔκφρασιν ταύτην, πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν, ὅπου ἡ ἀδελφικὴ στοργὴ παρίσταται ἐν ἁπάσῃ τῇ ἰσχύϊ καὶ τῇ ἀφοσιώσει αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀρέστου, καὶ ἰδίως τῆς Ἠλέκτρας· διότι ἡ ἀδελφικὴ στοργὴ παρὰ τῷ ἀδελφῷ ἔχει τι τὸ τρυφερὸν καὶ τὸ ἡδύ, ἐμπνέον ἡμῖν καλλιτέραν αἴσθησιν, ἡ δὲ τρυφερότης τῆς Ἠλέκτρας πρὸς τὸν Ὀρέστην, ἢ τῆς Ἀντιγόνης πρὸς τὸν Πολυνείκη, συγκινεῖ ἡμᾶς πολὺ περισσότερον ἢ ἡ μεταξὺ Κάστορος καὶ Πολυδεύκους στοργή.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, συνέμιξαν ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ τὸ αἴσθημα τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς μεθ' ἑτέρου σφοδροτέρου καὶ ἰσχυροτέρου, ἤτοι τῆς ἐκδικήσεως. Διὰ τὴν Ἠλέκτραν ὁ Ὀρέστης δὲν εἶναι μόνον ἀδελφός, εἰς μακρὰν διατελέσας ἐξορίαν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον περιπόθητος· ὁ Ὀρέστης εἶναι ἐκδικητής· αὐτὸς ὀφείλει νὰ θανατώσῃ τοῦ Ἀγαμέμνονος τοὺς κακούργους φονεῖς. Μὴ νομίσητε ὅμως, ὅτι κατεπνίγη ἡ ἀδελφικὴ στοργὴ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως· οὐχί! ὅσον καὶ ἂν ᾖ φλογερὸν τὸ πάθος τοῦτο, συγχέεται οὐχ ἧσσον καὶ ἀναμιγνύεται μετὰ τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς. Ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς φιλοστοργίᾳ ἡ Ἠλέκτρα συνενοῖ ἁπάσας αὐτῆς τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἐλπίδας· δὲν διακρίνει τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν ἐκδικητήν· ἀδελφὸς δὲ καὶ ἐκδικητὴς εἶναι ὁ Ὀρέστης, ἐκεῖνος δηλαδὴ ὃν μόνον ἀγαπᾷ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου τὴν ἔλευσιν καθ' ἑκάστην εὔχεται καὶ παρακαλεῖ τοὺς θεούς. Τὸν ἀγαπᾷ, ὡς τὸ λέγει παρ' Αἰσχύλῳ, εἰς αὐτὸν συνε-

κεντρώθησαν ἅπαντα τὰ αἰσθήματα ἅτινα ἄλλοτε διέτρεφε πρὸς ἑτέρους, καθότι δι' αὐτὴν εἶναι ὁ πατήρ, τὸν ὁποῖον εἶδε σφαγέντα, ἡ μήτηρ, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν ἄλλοτε, καὶ ἣν βδελύσσεται σήμερον, καὶ ἡ ἀδελφή, ἥτις ἐθυσιάσθη εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Ὅταν δὲ ἐκπληρωθῇ ὁ χρησμὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅταν ἡ Κλυταιμνήστρα πέσῃ ὑπὸ τοὺς κτύπους τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, τότε ἰδίως θέλει ἀναφανῇ ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν της στοργὴ τῆς Ἠλέκτρας· θέλει συμμετάσχει τῶν βασάνων του, διὰ νὰ κατευνάσῃ αὐτὰς, καὶ τῆς ἐξορίας του, διὰ νὰ μετριάσῃ τοὺς ἐξ αὐτῆς πόνους του· καὶ τότε διαδραματίζεται λαμπρὰ καὶ κατανυκτικὴ σκηνὴ, πεποιημένη ἀληθῶς πρὸς συγκίνησιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἤτοι: υἱὸς ἐκδικούμενος τὸν πατέρα, φονεύων τὴν μητέρα, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἐλέγχων, οὓς γεννᾷ ἔγκλημα ἐκληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ ὡς καθῆκον, καὶ ἑδραιούμενος ὑπὸ τῆς φιλοστοργίας ἀδελφῆς καὶ τῆς τρυφερότητος φίλου.

Ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων ἑλλήνων ποιητῶν ὁ Αἰσχύλος μόνος ἠδυνήθη ἐπιτυχέστερον νὰ ἐκφράσῃ τὰς περὶ ἐκδικήσεως εὐχὰς τῆς Ἠλέκτρας καὶ τοῦ Ὀρέστου ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγαμέμνονος. Μεθ' οἵου τρομεροῦ τόνου καὶ πάθους ὁ υἱὸς ἐπικαλεῖται τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνάνδρως σφαγέντος πατρός του!

Ὦ πάτερ, αἰνόπατερ, τί σοι φάμενος ἢ τί ῥέξας
τύχοιμ' ἄγκαθεν οὐρίσας, ἔνθα σ' ἔχουσιν εὐναί,
σκότῳ φάος ἀντίμοιρον;

(Χοηφόροι, 315.)

Καὶ, ἐνῷ ὁ υἱὸς συμβουλεύεται τὴν πατρικὴν σκιὰν, ὁ χορὸς προσπίπτων καὶ αὐτὸς εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀποκρίνεται διὰ φωνῆς περιλύπου καὶ σοβαρᾶς·

ἀντὶ δὲ πληγῆς φονίας φονίαν
πληγὴν τινέτω.

(Αὐτ. 312.)

Καὶ αὕτη εἶναι ἡ τελεσίδικος ἀπόφασις τῶν παλαιῶν χρόνων. Ὀλίγον πρότερον ὁ Ὀρέστης, ἐν τῇ ἐξάψει ἐν ᾗ ῥίπτουσιν αὐτὸν αἱ βάσανοι καὶ οἱ καταδιωγμοὶ τῶν Ἐρινύων, ἀνακράζει·

Οὗτοι προδώσει Λοξίου μεγασθενὴς
χρησμὸς κελεύων τόνδε κίνδυνον περᾶν,
κἀξορθιάζων πολλὰ καὶ δυσχειμέρους
ἄτας ὑφ' ἧπαρ θερμὸν ἐξαυδώμενος,
εἰ μὴ μέτειμι τοῦ πατρὸς τοὺς αἰτίους,
«τρόπον τὸν αὐτὸν ἀνταποκτεῖναι λέγων,

ἀποχρημάτοισι ζημίαις ταὐρούμενον·
αὐτὸν δ' ἔφασκε τῇ φίλῃ ψυχῇ τάδε
τίσειν μ' ἔχοντα πολλὰ δυστερπῆ κακά.
Τὰ μὲν γὰρ ἐκ γῆς δυσφρόνων μειλίγματα
βροτοῖς πιφαύσκων εἶπε, τὰς δὲ νῷν νόσους,
σαρκῶν ἐπαμβατῆρας ἀγρίαις γνάθοις
λειχῆνας ἐξέσθοντας ἀρχαίαν φύσιν·
ἄλλας τ' ἐφώνει προσβολὰς Ἐρινύων
ἐκ τῶν πατρῴων αἱμάτων τελουμένας,
ὁρῶντα λαμπρὸν ἐν σκότῳ νωμῶντ' ὄφρύν. . .»

(Αὐτ. 269 καὶ ἑφ.)

Ἰδοὺ λοιπὸν ποία τις ἔσται τοῦ Ὀρέστου ἡ μοῖρα ἐὰν δὲν ἐκδικήσῃ τὸν πατέρα του, καὶ ἡ ἄφεσίς του, ἄφεσις ὀλεθρία, ἥτις ἐμπνέει τὴν περὶ τῆς τιμωρίας του ἰδέαν· διότι αἱ φρικταὶ ἐκεῖναι ὀπτασίαι, αἵτινες περιστοιχοῦσι τὸν υἱὸν ἀδιαφοροῦντα εἰς τὸν φόνον τοῦ πατρός του, περιστοιχοῦσιν αὐτὸν, φεῦ! καὶ ὅταν φονεύσῃ τὴν μητέρα του.

Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Ὀρέστου καὶ τοῦ χοροῦ ἑνοῦται μετ' οὐ πολὺ ἡ τῆς Ἠλέκτρας. Παρὰ τὸν πατρικὸν τάφον καθήμενα τὰ δύω τέκνα τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἅτινα μόλις πρὸ μικροῦ ἀνεγνωρίσθησαν, συμβουλεύονται καὶ θαρσύνονται ἀμοιβαίως πρὸς τὴν ἐκδίκησιν· τρομερὰ διῳδία μίσους καὶ ὀργῆς, κατισχύουσα ἐκ διαλειμμάτων τῆς πανδήμου φωνῆς τοῦ χοροῦ, ὅστις ὡσαύτως ἀπαγγέλλει κατὰ τῶν φονέων τοῦ Ἀγαμέμνονος τὴν ἀμετάκλητον ἀπόφασιν τῆς θείας δίκης! Ἐπικλήσεις γίνονται εἰς τὰς καταχθονίους θεότητας, εἰς τὴν δίκην, εἰς τὰς Ἐρινύας· καὶ ἀναμιμνήσκεται ὁ θεατὴς τὴν φρικώδη ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Ἀγαμέμνων ἔπεσεν ὑπὸ τὴν μιαιφόνον χεῖρα μοιχαλίδος συζύγου. Ἡ Ἠλέκτρα εἶδε τὴν μητέρα της πλήττουσαν τὸν Ἀγαμέμνονα· ἤκουσε τὸν ἐκ τοῦ φόνου προελθόντα θόρυβον.

ΟΡΕΣΤΗΣ. Μέμνησο λουτρῶν οἷς ἐνοσφίσθης, πάτερ,
ΗΛΕΚΤΡΑ. Μέμνησο δ' ἀμφιβληστρον ᾧ σ' ἐκαίνυσαν,
ΟΡ. πέδαις ἀχαλκεύτοις δ' ἠρέθης, πάτερ,
ΗΛ. αἰσχρῶς τε βουλευτοῖσιν ἐν καλύμμασιν.
ΟΡ. ἆρ' ἐξεγείρει τοῖσδ' ὀνείδεσιν, πάτερ;
ΗΛ. ἆρ' ὀρθὸν αἴρεις φίλτατον τὸ σὸν κάρα;
ΟΡ. ἤτοι δίκην ἤαλλε σύμμαχον φίλοις,
ἢ τὰς ὁμοίας ἀντίδος λαβὰς λαβεῖν,
εἴπερ κρατηθεὶς γ' ἀντινικῆσαι θέλεις.

Ποῦ εἰσιν ἄρα τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς, ἅτινα ὀφείλουσι νὰ ἐνσπείρωσι τὸν οἶκτον καὶ νὰ μετριάσωσι τὴν

φρίκην; Πᾶς ὁ ἀναγινώσκων τοὺς ἀνωτέρω στίχους δύναται ἀναμέσον τῶν τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικήσεως κραυγῶν ἐκείνων νὰ διϊδῃ τὸ κύριον αἴσθημα· μ' ὅλον ὅτι δὲ ταχεῖαι καὶ διακοπτόμεναι ὑπὸ τῆς ὀργῆς, αἱ ἐκφράσεις αὗται τῆς ἀδελφικῆς φιλοστοργίας εἰσὶν οὐχ ἧσσον γλυκεῖαι καὶ συγκινητικαί· ἔχουσί τι μάλιστα τὸ ἀκούσιον, ὅπερ τὰ μάλα συγκινεῖ· ἕκαστος δ' αἰσθάνεται, ὅτι τὰ δύω ταῦτα τέκνα τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἅτινα συνηντήθησαν ἔμπροσθεν τοῦ τάφου του, πρόκειται νὰ πράξωσι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὑπέρτερόν τι τῆς ἀγάπης. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῶν, ὅσῳ καὶ ἂν κοχλάζῃ ἐν αὐτῇ τὸ κατὰ τῶν φονέων τοῦ πατρὸς μῖσος, πάλλει ἐν τούτοις ὑπὸ χαρᾶς διότι ἀνεῦρεν ὁ μὲν ἀδελφὴν, ἡ δὲ ἀδελφὸν, χαρᾶς δακρυσιμιγοῦς, διότι βλέπουσιν ἑαυτοὺς ἀπορφανισθέντας καὶ προγεγραμμένους, μόνα καὶ τελευταῖα λείψανα τοῦ τῶν Ἀτρειδῶν οἴκου. Πόσον ζωηραὶ καὶ ποιητικαὶ αἱ εἰκόνες τῶν δυσυχιῶν των! πόσον ἡ κοινὴ αὐτῶν κακοδαιμονία αὐξάνει τὴν τρυφερότητα ἣν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους!

Ζεῦ, Ζεῦ! θεωρὸς τῶνδε πραγμάτων γενοῦ·
ἰδοῦ δὲ γένναν εὖνιν ἀετοῦ πατρὸς,
θανόντος ἐν πλεκταῖσι καὶ σπειράμασι
δεινῆς ἐχίδνης. Τοὺς δ' ἀπορφανισμένους
νῆστις πιέζει λιμός· οὐ γὰρ ἐντελὴς
θήραν πατρῴαν προσφέρει σκηνήμασιν.
Οὕτω δὲ κἀμὲ τήνδε τ', Ἠλέκτραν λέγω,
ἰδεῖν πάρεστί σοι, πατροστερῆ γόνον,
ἄμφω φυγὴν ἔχοντε τὴν αὐτὴν δόμων.
(Αὐτ. 246—254.)

Ἡ δὲ Ἠλέκτρα ἀναλαμβάνει·

δίπαις τοί σ' ἐπιτύμβιος θρῆνος ἀναστενάζει·
τάφος δ' ἱκέτας δέδεκται
φυγάδας θ' ὁμοίως.
(Αὐτ. 335—337.)

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον μίγμα τῆς φρίκης καὶ τοῦ οἴκτου ὅπερ ἐδημιούργησεν ὁ Αἰσχύλος, καὶ τὸ ὁποῖον μετέπειτα ἐξέφρασε καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ αὐτοῦ, ἐξισούμενος πρὸς τὸν Αἰσχύλον, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁμοιάζων πρὸς αὐτὸν, ἐνδύσας ἰδίως τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ σκηνῇ τοῦ ἀναγνωρισμοῦ, διὰ θαυμαστῆς ζωηρότητος. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς δὲν παρέστησε τὴν Ἠλέκτραν ἀδελφὴν, ἥτις ἄλλον νὰ μὴ ἀγαπᾷ ἢ μόνον τὸν ἀδελφόν

της, καὶ ἥτις νὰ μὴ γνωρίζῃ νὰ μισήσῃ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τοὺς φονεῖς· ἀκούων τις τὴν Ἠλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους, κινεῖται νὰ πιστεύσῃ ὅτι αὕτη ἀγαπᾷ ἰδίως ἐν τῷ Ὀρέστῃ τὸ ὄργανον τῆς ἐκδικήσεώς της. Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ κατηγορεῖ τὴν βραδύτητα καὶ τοὺς δισταγμούς του, πρὶν ἡ μαθῃ εἰσέτι τὴν εἰς τὸ Ἄργος ἐπάνοδόν του·

ἀεὶ μὲν γὰρ ποθεῖ,
ποθῶν δ' οὐκ ἀξιοῖ φανῆναι.
(Ἠλέκτρα, 171—172.)

Καὶ κατωτέρω·

ἀλλ' ἐμὲ μὲν ὁ πολὺς ἀπολέλοιπεν ἤδη
βίοτος ἀνέλπιστος, οὐδ' ἔτ' ἀρκῶ·
ἅτις ἄνευ τοκέων κατατάκομαι,
ἃς φίλος οὔτις ἀνὴρ ὑπερίσταται,
ἀλλ' ἀπερεί τις ἔποικος ἀναξία
οἰκονομῶ θαλάμους πατρὸς, ὧδε μὲν
ἀεικεῖ σὺν στολᾷ,
κεναῖς δ' ἀμφίσταμαι τραπέζαις.
(Αὐτ. 185—193.)

Ταῦτά εἰσι τὰ κατὰ τοῦ ἀπόντος ἀδελφοῦ της παράπονα τῆς Ἠλέκτρας. Ὅταν ὅμως κρατῇ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τὸ ἄγγος ὅπερ νομίζει ὡς περιέχον τὴν σποδὸν τοῦ Ὀρέστου, θρηνεῖ καὶ κλαίει τὸν φίλτατον τοῦτον ἀδελφὸν, τὸν ταφέντα ἤδη μεθ' ἁπασῶν τῶν ἐλπίδων της! ὀδύρεται, οὐχὶ πλέον διὰ τὴν ἰδικήν της τύχην, ἀλλὰ διὰ τὴν δυσμοιρίαν τοῦ Ὀρέστου. Μετὰ πόσου πάθους ἀναφωνεῖ·

νῦν δ' ἐκτὸς οἴκων κἀπὶ γῆς ἄλλης φυγὰς
κακῶς ἀπώλου, σῆς κασιγνήτης δίχα.
Κοὔτ' ἐν φίλαισι χερσὶν ἡ τάλαιν' ἐγὼ
λουτροῖς σ' ἐκόσμησ' οὔτε παμφλέκτου πυρὸς
ἀνειλόμην, ὡς εἰκὸς, ἄθλιον βάρος.
. . . . . .
. . . . . Οἴχεται πατήρ.
τέθνηκ' ἐγώ σοι· φροῦδος αὐτὸς εἰ θανών·
γελῶσι δ' ἐχθροί· μαίνεται δ' ὑφ' ἡδονῆς
μήτηρ ἀμήτωρ, ἧς ἐμοὶ σὺ πολλάκις
φήμας λάθρᾳ προὔπεμπες ὡς φανούμενος
τιμωρὸς αὐτός. Ἀλλὰ ταῦθ' ὁ δυστυχὴς
δαίμων ὁ σός τε κἀμὸς ἐξαφείλατο.
(Αὐτ. 1136—1157.)

Ἡ θλῖψις αὕτη εἶναι συγκινητική, ἀξία ἀδελφῆς. Οὐδόλως τότε ἄπορον εἶναι πῶς ὁ Ὀρέστης, ὅστις τὴν ἀκούει, καὶ ὁ ὁ

ποῖος ἐπίτηδες διέδωκε τὴν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ φήμην καὶ ἔφερε τὸ ἄγγος ἐκεῖνο, ὅπως μὴ δώσῃ ὑπονοίας εἰς τὸν Αἴγισθον καὶ τὴν Κλυταιμνήστραν, δὲν εἶναι λέγομεν ἄπορον πῶς ὁ Ὀρέστης δὲν δύναται νὰ κρατηθῇ περισσότερον, καὶ ἀναφωνεῖ·

ὦ δύσποτμ', ὡς ὁρῶν σ' ἐπικτείρω πάλαι.
ΗΛΕΚΤΡΑ. μόνος βροτῶν νυν ἴσθ' ἐποικτείρας ποτέ
ΟΡΕΣΤΗΣ. μόνος γὰρ ἦκω τοῖσι σοῖς ἀλγῶν κακοῖς.
ΗΛ. οὐ δή ποθ' ἡμῖν ξυγγενὴς ἥκεις ποθέν;
ΟΡ. ἐγὼ φράσαιμ' ἄν, εἰ τὸ τῶνδ' εὔνουν πάρα.
ΗΛ. ἀλλ' ἐστὶν εὔνουν, ὥστε πρὸς πιστὰς ἐρεῖς
ΟΡ. μέθες τόδ' ἄγγος νῦν, ὅπως τὸ πᾶν μάθῃς.
ΗΛ. μὴ δῆτα πρὸς θεῶν τοῦτό μ' ἐργάσῃ, ξένε.
ΟΡ. πιθοῦ λέγοντι κοὐχ ἁμαρτήσει ποτέ.
ΗΛ. μὴ, πρὸς γενείου, μὴ 'ξέλῃ τὰ φίλτατα.
ΟΡ. οὔ φημ' ἐάσειν. ΗΛ. ὦ τάλαιν' ἐγὼ σέθεν,
Ὀρέστα, τῆς σῆς εἰ στερήσομαι ταφῆς.
ΟΡ. εὔφημα φώνει· πρὸς δίκης γὰρ οὐ στένεις.
ΗΛ. πῶς τὸν θανόντ' ἀδελφὸν οὐ δίκῃ στένω;
ΟΡ. οὔ σοι προσήκει τήνδε προσφωνεῖν φάτιν.
ΗΛ. οὕτως ἄτιμός εἰμι τοῦ τεθνηκότος;
ΟΡ. ἄτιμος οὐδενὸς σύ· τοῦτο δ' οὐχὶ σόν.
ΗΛ. εἴπερ γ' Ὀρέστου σῶμα βαστάζω τόδε.
ΟΡ. ἀλλ' οὐκ Ὀρέστου, πλὴν λόγῳ γ' ἠσκημένον.
ΗΛ. ποῦ δ' ἔστ' ἐκείνου τοῦ ταλαιπώρου τάφος;
ΟΡ. οὐκ ἔστι· τοῦ γὰρ ζῶντος οὐκ ἔστιν τάφος.
ΗΛ. πῶς εἶπας, ὦ παῖ; ΟΡ. ψεῦδος οὐδὲν ὧν λέγω.
ΗΛ. ἦ ζῇ γὰρ ἀνήρ; ΟΡ. εἴπερ ἔμψυχός γ' ἐγώ.
ΗΛ. ἦ γὰρ σὺ κεῖνος; ΟΡ. τήνδε προσδέξασά μου
σφραγῖδα πατρὸς ἔκμαθ' εἰ σαφῆ λέγω.
ΗΛ. ὦ φίλτατον φῶς. ΟΡ. φίλτατον, ξυμμαρτυρῶ.
ΗΛ. ὦ φθέγμ', ἀφίκου; ΟΡ. μηκέτ' ἄλλοθεν πύθῃ.
ΗΛ. ἔχω σε χερσίν; ΟΡ. ὡς τὰ λοίπ' ἔχοις ἀεί.
ΗΛ. ὦ φίλταται γυναῖκες, ὦ πολῖτιδες.
ὁρᾶτ' Ὀρέστην τόνδε, μηχαναῖσι μὲν
θανόντα, νῦν δὲ μηχαναῖς σεσωσμένον
ΧΟΡΟΣ. ὁρῶμεν, ὦ παῖ, κἀπὶ συμφοραῖσί μοι
γεγηθὸς ἕρπει δάκρυον ὀμμάτων ἄπο.
(Αὐτ. 1196—1231.)

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ὀρέστης, πτοηθεὶς ἐκ τῶν χαρμοσύνων τούτων κραυγῶν, αἵτινες δύνανται νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν Αἴγισθον, προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ τὴν ἀδελφήν του καὶ βιάζει αὐτὴν νὰ σιγήσῃ, ἡ Ἠλέκτρα λέγει·

ὁ πᾶς ἐμοὶ
ὁ πᾶς ἂν πρέποι παρὼν ἐννέπειν

τάδε δίκᾳ χρόνος.
μόλις γὰρ ἔσχον νῦν ἐλεύθερον στόμα.
ΟΡ. ξύμφημι κἀγώ· τοιγαροῦν σώζου τόδε.
ΗΛ. τί δρῶσα;
ΟΡ. οὗ μή 'στι καιρὸς μὴ μακρὰν βούλου λέγειν.
ΗΛ. τίς οὖν ἂν ἀξίαν
γε σοῦ πεφηνότος
μεταβάλοιτ' ἂν ὧδε σιγὰν λόγων;
ἐπεί σε νῦν ἀφράστως
ἀέλπτως τ' ἐσεῖδον.
ΟΡ. τότ' εἶδες, ὅτε θεοί μ' ἐπώτρυναν μολεῖν.
ΗΛ. ἔφρασας ὑπερτέραν
τᾶς πάρος ἔτι χάριτος, εἰ σε θεὸς ἐπόρισεν
ἀμέτερα πρὸς μέλαθρα, δαιμόνιον
αὐτὸ τίθημ' ἐγώ.
ΟΡ. τὰ μέν σ' ὀκνῶ χαίρουσαν εἰργαθεῖν, τὰ δὲ
δέδοικα λίαν ἡδονῇ νικωμένην.
ΗΛ. ἰὼ χρόνῳ μακρῷ φιλτάταν
ὁδὸν ἐπαξιώσας ὧδέ μοι φανῆναι.
μή τί με, πολύπονον ὧδ' ἰδὼν
ΟΡ. τί μὴ ποιήσω; ΗΛ. μή μ' ἀποστερήσῃς
τῶν σῶν προσώπων ἁδονὰν μεθέσθαι.
ΟΡ. ἥ κάρτα κἂν ἄλλοισι θυμοίμην ἰδών.
(Αὐτ. 1253—1279.)

Ἡ παραφορὰ αὕτη τῆς ἀγαλλιάσεως, ἣν ζητεῖ νὰ κατευνάσῃ ὁ Ὀρέστης, παρίςησι τὴν ἱκανοποίησιν μεγάλης ἀνυπομονησίας. Ἐν τῇ ἱκανοποιήσει δὲ καὶ ἀγαλλιάσει ταύτῃ τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ ἀδελφικὴ στοργή· ἔχει ὅμως τὸ μέρος αὐτῆς καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐκδίκησιν ἐπιθυμία· διότι οὗτος εἶναι ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἠλέκτρας, ἤτοι νὰ ἀναμιγνύῃ τὰς ἐκδικητικὰς αὐτῆς ἰδέας μετὰ τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς, ἐν ὅσῳ δὲν ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της, καὶ νὰ ἀφοσιοῦται ἔπειτα εἰς τὰς δυςυχίας τοῦ Ὀρέστου, ἀφ' οὗ ἅπαξ ἐτέλεσε τὸν φοβερὸν ἐξιλασμὸν ὃν ἐπέβαλον αὐτῷ οἱ θεοί· τρέφουσα πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς στοργὴν τρυφερωτάτην, ἀλλ' ἀγαπῶσα αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ φόνος τοῦ πατρός της ἤθελε μείνει ἀνεκδίκητος, καὶ ὅτι ἕτερός τις ἢ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς ἤθελε χρησιμεύσει ὡς τὸ ὄργανον τῆς ἐκδικήσεως ταύτης.

Ὁ χαρακτὴρ οὗτος τῆς Ἠλέκτρας, δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἀναπτυχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους, οὐδόλως ὑπερπηδᾷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὰ ἤθη ταῦτα ἀνταναklῶνται οὐ μόνον εἰς τὴν ἡρωϊκὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς

τόπους ἔνθα οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ὀνόματος ἐξασκοῦσι πλείονα ἐπιρροὴν παρ' ὅσην αἱ περὶ δικαιοσύνης — οἵαν ἐννοεῖ ὁ πολιτισμὸς — ἰδέαι. Οὕτω δὲ καὶ εἰς τῶν εὐφυεστέρων γάλλων μυθιστοριογράφων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς ὑπετύπωσε τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἠλέκτρας ἐν τῷ προσώπῳ νεάνιδος Κορσικανῆς. Ἐννοοῦμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Μεριμαίου ἱστορίαν τῆς «Κολόμβας».

Ἡ Κολόμβα εἶδε τὸν πατέρα αὐτῆς δολοφονούμενον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ του, τοῦ δικηγόρου Βαρρικίνη. Ὁ δολοφόνος κατώρθωσε νὰ κρύψῃ τὸ ἔγκλημά του ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην· ἀλλ' ἡ Κολόμβα δὲν ἀπηλπίσθη ἐκ τῆς ἀβληχρότητος ταύτης τοῦ νόμου. Ἔχει ἀδελφὸν, λοχαγὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὅστις μέλλει νὰ ἐπανέλθῃ μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν Κορσικήν. Αὐτὸς εἶναι ἤδη ὁ τῆς οἰκογενείας πατὴρ, καὶ αὐτὸς πρέπει, κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς Κορσικανῆς, νὰ ἐκδικήσῃ τὸν πατέρα της. Ἐπανέρχεται τέλος πάντων ὁ τοσούτῳ περιπόθητος Ὀρέστης· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῆς ἠπείρου διαμονῆς του ἔχει σχηματίσει περὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης πολὺ διαφορετικὰς ἰδέας· βδελύσσεται τὴν **vendetta** (ἐκδίκησιν). Τότε δὴ πρέπει νὰ ἴδητε μεθ' ὁποίας ἀδελφικῆς στοργῆς καὶ φιλεκδίκου ὁρμῆς ὠθεῖ ἡ Κολόμβα τὸν ἀδελφόν της εἰς τὸν ἱλαστήριον ἐκεῖνον φόνον, ὃν εὐχαρίστως ἤθελεν αὐτὴ διαπράξει, ἂν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι «ἡ ἐκδίκησις ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀδελφόν της, ὡς ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας.»

Ἐν τῇ Κολόμβᾳ, ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν στοργὴ καὶ τὸ πρὸς τὸν Βαρρικίνην μῖσος ἑνοῦνται καὶ συγχέονται· τὰ δύω αἰσθήματα ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ ταὐτὸ, ὡς ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ. Αἱ ἐμπνεύσεις τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς της εἰσὶν ἐμπνεύσεις καὶ τῆς μνησικακίας της, αἱ δὲ ἐμπνεύσεις τῆς μνησικακίας της εἰσὶν ἐμπνεύσεις καὶ τῆς στοργῆς της. Ὅταν ὁ ἀδελφός της διέρχηται ἔμπροσθεν τοῦ οἴκου τῶν Βαρρικίνη, ἡ Κολόμβα φροντίζει νὰ καλύψῃ αὐτὸν διὰ τοῦ σώματός της, καὶ συγχρόνως διερεθίζει τὸν θυμὸν καὶ τὸ μῖσός του κατὰ τῶν ἐχθρῶν της δι' ὅσων δύναται νὰ ἐξεύρῃ μέσων, καλῶν ἢ κακῶν. Ἄγει αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἐθανατώθη ὁ πατήρ της· εἶτα δὲ, ὁπόταν ἐπιστρέφωσιν εἰς τὰ ἴδια, τῷ δεικνύει ὑποκάμισσον καθημαγμένον.

« Ἰδοὺ, λέγει, τὸ ὑποκάμισον τοῦ πατρός μας, Ὄρσο, — καὶ τὸ ῥίπτει ἐπὶ τῶν γονάτων του· — ἰδοὺ καὶ ὁ μόλυβδος δι' οὗ

ἐκτυπήθη, — καὶ θέτει ἐπὶ τοῦ ὑποκαμίσου δύω σφαίρας. Ὄρσο, ἀδελφέ μου, κραυγάζει ῥιπτομένη εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ περισφίγγουσα αὐτὸν δυνατὰ, Ὄρσο, θὰ τὸν ἐκδικήσεις!»

Ὁ δὲ Ὄρσος, ἂν καὶ βδελυσσόμενος τὴν ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἐρεθισθεὶς ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του καὶ ὑπὸ τῶν φιλεκδίκων ἰδεῶν τῶν συμπατριωτῶν του, περιπλέον δὲ προσβληθεὶς ἐν τῷ ὄρει ὑπὸ τῶν δύω υἱῶν τοῦ δικηγόρου Βαρρικίνη, φονεύει αὐτοὺς καὶ ἐκτελεῖ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Κολόμβας. Ἀλλ' ἀναγκάζεται κατὰ πρῶτον νὰ κρυβῇ εἰς τὰς ἀδιαβάτους θάμνους, αἵτινες χρησιμεύουσιν ἐν Κορσικῇ ὡς κρησφύγετα τῶν λῃστῶν. Τότε ἀναφαίνεται εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ζωηροτέρα ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν της ἀγάπη τῆς Κολόμβας. Πόσας ἀγωνίας δοκιμάζει ὅταν μανθάνῃ ὅτι ὁ ἀδελφός της συνήντησε τοὺς ἐχθρούς του ἐπὶ τοῦ ὄρους! Πόσην συγκίνησιν ὑφίσταται, ὅταν Χελίνα ἡ ἀνεψιὰ ἑνὸς τῶν λῃστῶν, παρ' οἷς κατέφυγεν ὁ Ὄρσος, φθάνῃ ἀναβαίνουσα τὸν ἵππον τοῦ Ὄρσου! «Ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός μου!» ἀναφωνεῖ ἡ Κολόμβα διὰ φωνῆς σπαρακτικῆς... Πάντες ἔδραμον εἰς τὴν θύραν τοῦ οἴκου, καὶ πρὶν ἢ δυνηθῇ ἡ Χελίνα ν' ἀφιππεύσῃ τὴν ἥρπασεν ἡ Κολόμβα ὡς πτερὸν καὶ ἔσφιγγεν αὐτὴν εἰς τρόπον ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ τὴν πνίξῃ. Ἡ κόρη ἐνόησε τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο βλέμμα, καὶ πρώτη αὐτῆς λέξις ὑπῆρξε τὸ «Ζῇ!» Καὶ ἡ Κολόμβα ἐχαλάρωσε τότε τὴν περίπτυξίν της, καὶ οὕτως ἠδυνήθη ἡ μικρὰ Χελίνα νὰ πηδήσῃ κατὰ γῆς μὲ τὴν εὐκινησίαν γαλῆς.

« Καὶ οἱ ἄλλοι;» ἠρώτησεν ἡ Κολόμβα διὰ βραγχώδους φωνῆς.

Ἡ Χελίνα ἐσφραγίσθη διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, μεταχειρισθεῖσα πρὸς τοῦτο τὸν λιχανὸν καὶ τὸν μεσαῖον δάκτυλον.

Ζωηρὸν τότε ἐρύθημα διεδέχθη τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου τῆς Κολόμβας· ἔῤῥιψε δὲ βλέμμα φλογερὸν ἐπὶ τῆς οἰκίας τῶν Βαῤῥικίνη καὶ εἶπε μειδιῶσα πρὸς τοὺς ξένους της· «Εἰσέλθωμεν νὰ πίωμεν ἀφέψημα καφέ.»

Ὡς ἡ Ἠλέκτρα ἀφοσιοῦται εἰς τὴν τύχην τοῦ μανιώδους Ὀρέστου, καὶ ἡ Κολόμβα ἀφοσιοῦται εἰς τὸν κεκρυμμένον καὶ τραυματίαν ἀδελφόν της. Ἐπισκέπτεται αὐτὴν εἰς τὸ ἄσυλόν του καὶ φέρει εἰς τὸν τραυματίαν τὴν μὶς Νοβὶλ, ἣν ἀγαπᾷ ὁ Ὄρσος, καὶ παρ' ἧς οὗτος ἀνταγαπᾶται. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη

συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ Ὄρσου, ὅστις ἀποφασίζει νὰ νυμφευθῇ τὴν νεαρὰν Ἀγγλίδα.

Συγκρίναντες ἐκ τοῦ πλησίον τὸ πρόσωπον τῆς Κολόμβας πρὸς τὸ τῆς Ἠλέκτρας, ἠθελήσαμεν νὰ δώσωμεν καλλιτέραν ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἡρωίνης τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ Κολόμβα, πρὸς τὴν Ἠλέκτραν παραβαλλομένη, εἶναι μικρογραφία ἀπέναντι ἀρχαίου ἀνδριάντος· ἀλλ' ἥ τε μικρογραφία καὶ ὁ ἀνδριὰς ἐκ τῆς αὐτῆς προέρχονται σχολῆς.

SAINT-MARC GIRARDIN.

Ο ΨΙΑΘΟΠΩΛΗΣ ΕΡΝΕΣΤΗΣ

Ἢ

Η ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ ΑΝΤΑΜΕΙΒΟΜΕΝΗ.

(Ἱστορικὸν διήγημα).

Α'.

«Λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.» (Ἰησοῦς.)

Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1847 παιδίον πενιχρῶς ἐνδεδυμένον ἵστατο ἐνώπιον μεγαλοπρεποῦς καταστήματος καὶ ἐθεώρει μετὰ θαυμασμοῦ τὰ ἐκτεθειμένα ἀθύρματα. Ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του ἔφερε δέσμην ψιάθων μικρῶν, ἐκ τοῦ εἴδους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον κατασκευάζουσιν οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ τῆς Δρέσδης χωρίων.

Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐθαύμαζεν ὁ ῥακενδύτης παῖς μὲ ζηλότυπον ὄμμα τὰ παιγνίδια καὶ θὰ ἐσκέπτετο ὁ δυστυχὴς ὅτι δὲν εἶχε πατέρα, ὁ ὁποῖος νὰ τῷ ἀγοράσῃ τι ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων. Αἴφνης τὸ ὡρολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Σταυροῦ σημῆναν τὴν 2αν μ. μ. ἀνέμνησεν αὐτῷ ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ σπεύσῃ τὴν πώλησιν τῶν ψιάθων του, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ φθάσῃ ἀργὰ εἰς τὸ τρεῖς ὥρας ἐκεῖθεν ἀπέχον χωρίον του.

Ἔχων τὸν νοῦν ἀκόμη εἰς τὰς ἁμαξίδας, τὰ τύμπανα, τὰ πλοιάρια, τὰ ἱππάρια καὶ λοιπὰ ἀθύρματα τοῦ καταστήματος, εἰσῆλθεν εἰς μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν, ἀνέβη τὴν κλίμακα καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ πρώτου πατώματος. Ὑπηρέτης λαμπρῶς ἐνδεδυμένος ἤνοιξε καὶ ἰδὼν τὸν πτωχὸν παῖδα ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ:

— Τί θέλεις ἐδῶ, βρωμόπαιδο; Ἐσὰν κι' ἐσένα ζητιανάκια δὲν ἐμβαίνουν εἰς οἰκίας, ὡς τὴν ἰδικήν μας.

— Ἀγόρασε, Κύριε, μία ψάθα, εἶπε μὲ τρέμουσαν φωνὴν τὸ

παιδίον, ἐκπλαγὲν ἀπὸ τὴν βάρβαρον τοῦ ἀχρείου ὑπηρέτου συμπεριφοράν.

— Βρὲ σκουλῆκι! ἡμεῖς ἔχομε ἀγγλικοὺς τάπητας· τέτοια κουρέλια 'σὰν τὰ δικά σου δὲν τὰ χρειαζόμεθα. Ξεκουμπίσου ἀλλοῦ νὰ πωλήσῃς τὴν πραμάτιά σου, παλῃοατσίγγανε!

— Ἀγόρασε, εὐγενέστατε Κύριε! λυπήσου με, κρυόνω... τὸ χωρίον μας εἶναι μακράν· λυπήσου τὴν μητέρα μου, Κύριε... μὲ περιμένει νὰ τῆς πάγω ψωμί.

— Ξεκουμπίσου σὲ εἶπα, ζητιάνε! νὰ μὴ σοῦ δώσω καμμιὰ καὶ σοῦ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφονδύλι, ἐκραύγασεν ὁ ἄσπλαγχνος ὑπηρέτης, καὶ ἐσήκωσε τὸν πόδα του διὰ νὰ λακτίσῃ, ὡς ἀνθρωπόμορφος ὄνος, τὸν πτωχὸν ψιαθοπώλην. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως ταύτην ἐφάνη εἰς τὴν θύραν Κυρία, κομψότατα ἐνδεδυμένη, ἡ οἰκοδέσποινα, ἥτις πλησιάσασα τὸν παῖδα — Τί θέλεις, παιδί μου, τὸν ἠρώτησεν· εἶτα ἀποτεινομένη πρὸς τὸν προφανῶς κατῃσχυμένον ὑπηρέτην εἶπε·

— Τί θόρυβος εἶν' αὐτὸς, Πέτρε;

— Αὐτὸ τὸ βρωμόπαιδο, Κυρία, ἐπιμένει νὰ ἀγοράσω ταῖς ψάθαις του, ἀπήντησεν ὁ ὑπηρέτης.

— Πρῶτον, Πέτρε, τὸ παιδὶ δὲν σοῦ ἔκαμε τίποτε διὰ νὰ τὸ ἀποκαλῇς βρωμόπαιδο, ἔπειτα τί ἄδικον εὑρίσκει ἡ ὑψηλότης σου εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ παιδιοῦ; διότι θέλει νὰ πωλήσῃ τὰς ψάθας του, διέπραξε κἀνὲν σφάλμα; ἐπανέλαβε ζωηρῶς ἡ Κυρία. Ἔλα, μικρέ μου, πάρε αὐτὰ τὰ πέντε γροσάκια καὶ δόσε μέσα εἰς τὴν μαγείρισσαν μίαν ψάθαν.... Θεέ μου! πόσον μελανὰ εἶναι τὰ χεράκια σου· πήγαινε, παιδάκι μου, νὰ θερμανθῇς εἰς τὸ μαγειρεῖον· ἀλλ' ὄχι· καλλίτερα ἔλα μαζύ μου.

Τὸ παιδίον ἠκολούθησε τὴν εὐγενῆ Κυρίαν, καὶ διελθὸν μακρὸν ἐστρωμένον διάδρομον, ἔφθασε μετ' αὐτῆς εἰς θερμὸν δωμάτιον, ὅπου ἡ μαγείρισσα καὶ ἄλλη τις ὑπηρέτρια, καθήμεναι παρὰ τράπεζαν, ἐκαθάριζον λαχανικά.

Ἀμφότεραι αἱ ὑπηρέτριαι ἐφάνησαν κατ' ἀρχὰς ὅτι δὲν ἦσαν πολὺ εὐχαριστημέναι ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ παιδίου, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὸ ἐκφράσωσιν ἐνώπιον τῆς Κυρίας, ἥτις διέταξε νὰ τῷ δοθῇ ῥόφημα, κρέας καὶ λαχανικά.

Ἅμα ἐξῆλθεν ἡ Κυρία, ἤρχισεν ἀμέσως ἡ φλύαρος μαγείρισσα Ἑλενιὼ νὰ λέγῃ·

— Τί ἰδέαις ποῦ καταβαίνουν καμμιὰ φορὰ αὐταῖς τῆς κοκκώναις· κύτταξε τώρα μᾶς κουβάλησε αὐτὸ τὸ κουρελιάρικο νὰ τὸ δώσω νὰ φάῃ, 'σὰν νὰ μὴ τοῦ ἔφθανε ἕνα κομμάτι ψωμὶ 'ς τὸ χέρι· ναί, ἂς περιμείνῃ, ποῦ θὰ τὸ βάλω 'ς τὸ τραπέζι μας καὶ μὲ τὰ σερβίτσια μας νὰ φάῃ· νά, ἂς κάτσῃ ἐκειδανὰ 'ς τὴ πλύστρα κοντὰ κι' ἂς πλευριτώσῃ.

— Ξέρεις τί λέγω μέσα μου, καϋμένη Λενιὼ, εἶπεν ἔπειτα Κατήγκω ἡ μεσιὰ, ἂμ' ἂν ἦνε καὶ τίποτε κλέφτικο; ἂμ' ἂν ἔχῃ καὶ τίποτε ψείραις· ποῦ μᾶς ηὗρε! Δυστυχία, νὰ σοῦ πῶ δὰ τέτοια κοκκώνα! Ναὶ, δὲ σοῦ λέγω, ν'ἀγαπᾷς τὸ φτωχὸ καὶ νὰ τὸν ἐλεᾷς, ἀλλ' ὄχι δὰ πάλι καὶ τόσο.

Ἔπειτα δὲ στραφεῖσα πρὸς τὸν παῖδα, ὅστις ἱστάμενος ἐνώπιον ἑστίας ἐθερμαίνετο ἀτάραχος, ὡς ἂν μὴ ἤκουε τοὺς λόγους τῶν γυναίων, εἶπε·

— Μωρὲ σύ! δὲν ἀκοῦς, ἐσένα λέγω, τί κουφάθηκες; ἀκόμη δὲν ἤβγαν τὰ κολοκύθια· ἀπὸ ποῦ εἶσαι;

— Ἀπὸ τὸ Ποτσνάπελ, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον.

— Πόσων χρονῶν εἶσαι, μωρὲ τσαχπινάκι; ἠρώτησεν ἔπειτα ἡ μαγείρισσα, μασσῶσα συγχρόνως τὴν μαστίχην της.

— Σ τὰ κεράσια θὰ ἦμαι ἑπτὰ χρονῶ.

— Χᾶ, χᾶ, ἐκάγχασεν ἡ Κατήγκω· τί ζωντόβολα ποῦ εἶν' αὐτοὶ οἱ χωριάτες! — μὴ παραξενεύεσαι, ἀναγνῶστα, διότι ἐκείνη ἦτον, φαίνεται, ἀπὸ τοὺς Παρισίους.— Ἔπειτα ἠρώτησε·

— Πῶς λένε μωρὲ σὺ τὴ 'μορφονιὰ ποῦ σ' ἔκανε; πῶς σὲ λὲν ἐσένανε;

— Ἐμένα μὲ λέγουν Ἐρνέστη, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ μας μὲ παρανομιάζουν ψαθοερνέστη, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον.

Μετ' ὀλίγον ἡ μαγείρισσα, τελειώσασα τὸ ἔργον της, ἠγέρθη καὶ ἀφ' οὗ διώρθωσε τὸ φακιόλι της, ἐνώπιον μικροῦ καθρέπτου, εἶπε·

— Λέμε, λέμε, καϋμένη Κατήγκω! ἀλλὰ συλλογίσου καὶ λιγάκι μὲ τέτοια ψύχρα νὰ γυρίζῃ τὸ δυστυχισμένο ἀπὸ θύρα σὲ θύρα, μ' αὐτὰ τὰ κουρέλια, καὶ νὰ ἦνε καὶ πεινασμένο. Ἂς τῷ δώσω τῷ δυστυχισμένῳ νὰ φάῃ, τάχατες δὲν τὸ 'γέννησε κι' αὐτὸ μάνα;

Τοὺς λόγους τούτους εἰποῦσα ἡ Ἑλενιὼ, μεταμελουμένη τρόπον τινὰ διὰ τοὺς πρώτους λόγους, παρέθηκε πινάκιον ζωμοῦ

ἐσταύρωσε τοὺς ἀνταξίους τῆς Ἥρας, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πάχος, βραχίονάς της, καὶ ἐθεώρει, μειδιῶσα, τὸν παῖδα, ὅστις θερμανθεὶς ἤδη ἐκάθητο παρὰ τὴν τράπεζαν καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ, κρατῶν τὸ κοχλιάριον, ὡς ἂν ἦτο καλῶς ἀνατεθραμμένον παιδίον. Ὅτε εἶδε τὸ κρέας καὶ τὰ χορταρικά, τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἔπειτα ἡ Ἑλενιὼ, ἐστέναξε βαθέως.

— Κἄτι βαρυναστενάζεις, μικρό μου, σὰν νὰ ἦναι ἐρωτοχτυπημένος; πὰς κι' ἔχεις κἀμμιὰ λερωμένη καὶ σὺ μωρέ; ἠρώτησε μειδιῶσα καὶ προσπαθοῦσα νὰ ἀλλάξῃ τρόπον, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἡ Κατήγκω.

— Ἀναστενάζω, κοκκώνα, διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ φάγω περισσότερον, εἶπε τὸ παιδίον· ἡ κοκκώνα, προσέθηκε δεικνύον τὴν μαγείρισσαν, μοῦ ἔδωκε πάρα πολλὴ σοῦπα· ἡ καϋμένη ἡ μητέρα μου νὰ εἶχε αὐτὸ τὸ κρέας!! .... Καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

Ἡ Ἑλενιὼ τότε συγκινηθεῖσα ἀπὸ τὴν φιλοστοργίαν τοῦ παιδὸς τῷ εἶπεν·

— Ἔγνοια σου, Ἐρνέστη μου, μὴν κλαῖς· θαρρῶ πῶς εἶσαι καλὸ παιδὶ καὶ θὰ σοῦ τυλίξω τὸ κρέας αὐτὸ σ' ἕνα κομμάτι χαρτὶ, νὰ τὸ πᾷς τῆς μάνας σου ... νὰ, στάσου, πάρε καὶ δυὸ αὐγὰ καὶ λέγω τῆς κοκκώνας πῶς ἔβαλα δύω παραπάνω 'ς τὴν κρέμα· τάχατες μὲ δύω αὐγὰ θὰ φτωχάνῃ ὁ τσελεμπής;

Δάκρυα χαρᾶς ἐπλημμύρησαν τὸ ὠχρὸν καὶ ἰσχνὸν τοῦ ψιαθοπώλου πρόσωπον ... Εὐχαριστήσας τὴν Ἑλενιὼ καὶ τὴν Κατήγκω, ἐφορτώθη τὰς ὑπολειφθείσας δύο ψιάθους καὶ ἀνεχώρησε.

Τῇ ἐπαύριον μεγάλη κίνησις ἐπεκράτει ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μυζικοσυμβούλου καὶ προέδρου τοῦ ἐφετείου, Χάλιγγ, ὅστις ἦτο πλούσιος καὶ φιλόξενος. Ἡ σύζυγός του, ἐξ ἐπιφανοῦς τῆς Δρέσδης οἰκογενείας καταγομένη, ἦτον, ὡς ἡμεῖς ἤδη γνωρίζομεν, εὐγενὴς καὶ φιλάνθρωπος εἰς ἄκρον. Τὰ Χριςούγεννα ἑορτάζοντο πάντοτε μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος παρ' αὐτοῖς· καὶ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο συνηθροίσθησαν πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι, διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ εὐρυχώρῳ τοῦ Χάλιγγ αἰθούσῃ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Ἕκαστος ἐκ τῶν παρευρισκομένων ἔλαβε τὸ δῶρον τῶν Χριστουγέννων (wurde bescheert, ὡς λέγουσιν οἱ Γερμανοί)· ἡ τετραετὴς Κλάρα, ἡ μονογενὴς τοῦ συμβούλου θυγάτηρ, ἔλαβε τὰ πολυτιμότερα δῶρα. ....

Ἐνῷ οἱ ξένοι συνδιελέγοντο καθήμενοι πέριξ τοῦ δένδρου τοῦ

Χριστοῦ, ἡ κυρία Χάλιγγ, αἰσθανθεῖσα ζέστην, ἦλθε καὶ ἐκάθησεν ἐνώπιον τοῦ παραθύρου, ἐστήριξε τὴν κεφαλήν της ἐπὶ τῆς ψυχρᾶς ὑέλου διὰ τὰ ὀροσισθῇ καὶ ἔβλεπε πρὸς τὴν κάτωθι λεωφόρον. Ἡ λαμπρὰ λάμψις τῆς πανσελήνου καὶ τοῦ ἀεριόφωτος καὶ ἡ καταπεσοῦσα χιὼν ἐπέτρεπον εἰς τὴν κυρίαν νὰ διακρίνῃ τοὺς διαβάτας. Τυχαίως ῥίψασα τὰ βλέμματα ἐπὶ παιδὸς φορτωμένου ψιάθους, ἀνεγνώρισε τὸν παρ' αὐτῇ φιλοξενηθέντα χθὲς Ἐρνέστην. Ἀμέσως, ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης αἰσθήματος παρακινηθεῖσα, ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης, καὶ διέταξε τὸν ὑπηρέτην νὰ κράξῃ τὸ παιδίον. Ὁ ὑπηρέτης ἐξῆλθε καὶ μετὰ πέντε λεπτὰ ἐπέστρεψε καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Ἐρνέστης μας φορτωμένος τὰ ἐμπορεύματά του.

— Τί ἔκαμνες τόσον ἀργὰ εἰς τὸν δρόμο, παιδάκι μου; τὸν ἠρώτησεν ἅμα εἰσελθόντα ἡ Κυρία.

— Ἔβλεπα τὰ παράθυρά σας, κυρία, τὰ ὁποῖα λάμπουν τόσο.

— Καὶ δὲν κρυόνεις;

— Κρυόνω, ἀλλὰ μ' ἀρέσκει πολὺ νὰ βλέπω τὰ φῶτα.

— Εἶδες ποτέ σου ἀναμμένον δένδρον τοῦ Χριστοῦ;

Ὁ παῖς ἔνευσεν ἀποφατικῶς.

— Δυστυχισμένον πλάσμα!!! καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγῃς ἀπόψε εἰς τὴν μητέρα σου; Πόσας ὥρας ἀπέχει τὸ χωρίον σας;

— Τρεῖς, Κυρία.

Ἐξαγαγοῦσα δὲ τὸ ἀδαμαντοκόλλητον ὡρολόγιόν της καὶ παρατηρήσασα τὴν ὥραν ἀνεβόησε·

— Παναγία μου!! εἶναι ὀκτώ!! Εὑρίσκεις εἰς τὰ σκοτεινὰ τὸν δρόμον, παιδάκι μου; Δὲν σοὶ συνέβη ποτὲ τίποτε ἀπευκταῖον; Δὲν φοβεῖσαι νὰ περιπατῇς τὴν νύκτα μόνος σου;

— Τί θὰ φοβηθῶ, Κυρία; ὅταν τύχῃ καὶ εἶναι πολὺ ἀργὰ καὶ ἐγὼ εἶμαι κουρασμένος καὶ νυστάξω, ξαπλόνομαι εἰς τὴν ἄκραν τοῦ δρόμου καὶ κοιμῶμαι ὡς τὸ πρωΐ.

— Θεέ μου, ἐψιθύρισεν ἡ σύζυγος τοῦ συμβούλου· εἶτα λαβοῦσα τὸν παῖδα ἀπὸ τῆς χειρὸς, τὸν ἔφερεν εἰς τὸ μαγειρεῖον, καὶ διέταξε τὴν γνωστήν μας Ἑλενιὼ, ἡ ὁποία ἐφόρει σήμερον τὰ καλά της, νὰ τῷ δώσῃ νὰ φάγῃ καὶ ὅταν νυστάξῃ νὰ τὸ βάλῃ νὰ κοιμηθῇ.

Οἱ ὑπηρέται τοῦ Χάλιγγ ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εὔθυμοι διὰ τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἀπὸ τοὺς Κυρίους των, τὰ δὲ

ὡραιότατα καὶ γλυκύτατα πλακούντια καὶ τὸ τέϊον ἐπηύξησαν ἔτι μᾶλλον τὴν εὐθυμίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐφαίνοντο πολὺ ἐπιῤῥεπεῖς εἰς τὸ εὐεργετεῖν. Ἀπεφάσισαν ἀμέσως διὰ συνεισφορᾶς ν' ἀγοράσωσιν ὑποδήματα νέα διὰ τὸν Ἐρνέστην. Ἡ θαλαμηπόλος τῆς Κυρίας καὶ ἡ νταντὰ τῆς μικρᾶς Κλάρας ὑπεσχέθησαν νὰ παραγγείλωσιν εἰς τὸν ῥάπτην περισκελίδα καὶ ἐσωκάρδιον, καὶ τελευταῖον καὶ αὐτὸς ὁ ὀλίγον φυλάργυρος ἁμαξηλάτης, θέλων νὰ μιμηθῇ τοὺς συναδέλφους του, ἀπεφάσισε νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ ἔτρεξε νὰ φέρῃ ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον ὁ υἱός του δὲν ἠδύνατο νὰ φορῇ πλέον, διότι ἐμεγάλωσεν.

Ὁ δὲ Ἐρνέστης, ἀφοῦ ἐθερμάνθη καὶ ἔφαγε καλῶς, καὶ ἡ μαγείρισσα τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐκτένισεν, ἐφαίνετο πολὺ ὡραιότερος παρ' ὅ,τι πραγματικῶς ἦτο.

Ὅταν οἱ Κύριοι μετέβησαν εἰς τὸ ἑστιατόριον διὰ νὰ δειπνήσουν, ἡ Κατήγκω τὸν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἦτο τὸ δένδρον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀφοῦ ἤναψε τὰ κηρία

— Ἔλα τώρα, ψαθᾶ μου, κύτταξε, τῷ εἶπεν.

Ὁ δὲ δυστυχὴς Ἐρνέστης ἔγεινεν ὅλος ὀφθαλμὸς καὶ ἔβλεπε καὶ ἐθαύμαζε· θὰ ἔμενε δὲ ἕως τὸ πρωῒ ἐκεῖ χάσκων, ἂν ἡ Κατήγκω, ἀκούσασα ὅτι ἐτελείωσε τὸ δεῖπνον, δὲν τὸν ἔκραζεν.

Τὸ πρωῒ ἐξυπνήσας ἔπιε καφὲν μὲ γάλα καὶ μὲ ὡραῖα παξιμαδάκια, πράγματα τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν οὔτε καθ' ὕπνους εἶδεν, ἐφορτώθη πάλιν τὰς ψιάθους του καὶ τὰ δῶρα τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἀνεχώρησεν.

Ἔκτοτε ἤρχετο τακτικώτατα καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μυστικοσυμβούλου. Ἡ Κυρία εἶχε διατάξει νὰ τῷ δίδωσι νὰ τρώγῃ, ἀλλ' ὁ διακριτικὸς Ἐρνέστης δὲν κατεχρᾶτο τῆς καλοκαγαθίας της, καὶ ἤρχετο μόνον τὸ σάββατον.

Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ἄνοιξις ἐνεδύθη τὰ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα τῷ ἐδώρησαν οἱ ὑπηρέται, καὶ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὡραίους στεφάνους διὰ τὰς ὑπηρετρίας καὶ λαμπρὰν ἀνθοδέσμην ἐξ ἰῶν διὰ τὴν κυρίαν, τὴν ὁποίαν τῇ ἐνεχείρισεν ὁ ἴδιος. Ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον διὰ νὰ τῇ τὴν προσφέρῃ, ἡ κυρία ἦτο βεβυθισμένη εἰς ἀνάγνωσιν, καὶ ὅτε ἀπὸ τὸν κρότον τῆς θύρας καὶ τὴν ὀσμὴν τῶν ἰῶν διέκοψε τὴν ἀνάγνωσίν της, εἶδεν ἐνώπιόν της τὸν Ἐρνέστην, ὅστις τῇ εἶπε·

— Σᾶς φέρω ἴα, Κυρία... εἶναι τὰ πρῶτα ὅπου ἤνθησαν.

— Εὐχαριστῶ, παιδί μου. Καὶ ἐξαγαγοῦσα χαρτονόμισμα πέντε ταλλήρων, τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν Ἐρνέστην, ὅστις παρετήρει μετὰ προσοχῆς τοπογραφίαν ἄνωθεν τῆς κυρίας ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀνηρτημένην.

— Σᾶς ἀρέσκει αὐτὴ ἡ εἰκών; τὸν ἠρώτησε.

— Μάλιστα, Κυρία, ἔτσι ἀπαράλλακτα εἶναι ὡς τὸ χωριὸ τῆς μάμμης μου.

— Ποῦ εἶναι τὸ χωριὸ τῆς μάμμης σου;

— Εἰς τὸ Ῥάβεναου.

Ἡ Κυρία Χάλιγγ μειδιάσασα προσέθηκε·

— Τὸ εὗρες, παιδί μου· καὶ ἡ εἰκὼν αὐτὴ εἰκονίζει μέρος τῆς πεδιάδος τοῦ Ῥάβεναου. Γνωρίζεις γράμματα;

— Ὄχι, ἀλλὰ τώρα ἤρχισα νὰ πηγαίνω εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ δι' αὐτὸ ἔρχομαι μόνον τὸ σάββατον διὰ νὰ πουλῶ ταὶς ψάθαις μου.

— Τίς τὰς κατασκευάζει;

— Ἡ μητέρα μου, Κυρία· εἶναι χωλὴ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς ἀγροὺς μὲ τὸ ἡμερομίσθι.

— Καλά! εἶπε πάλιν ἡ Κυρία· φρόντισε νὰ μάθῃς γράμματα, καὶ ὁσάκις ἔρχεσαι εἰς τὴν πόλιν, ἀπαιτῶ νὰ μᾶς ἐπισκέπτησαι καὶ νὰ σοῦ δίδῃ ἡ Ἑλενὴ φαγητόν. Τώρα πήγαινε εἰς τὸ μαγειρεῖον νὰ φάγῃς, καὶ εἰπὲ τῆς Κατήγκως νὰ φέρῃ νερὸν διὰ τὴν ἀνθοδέσμην.

Αἱ τελευταῖαι τῆς Κυρίας λέξεις ἐχαροποίησαν πολὺ τὸν Ἐρνέστην· ἔκαμεν εἴδός τι ὑποκλίσεως καὶ εἶπε·

— Δὲν εἶναι ἀλήθεια, Κυρία, ὅτι ἠμπορῶ νὰ σᾶς φέρω ἄνθη πάλιν; ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ μοῦ δώσητε χρήματα· ἐγὼ δὲν τὸ κάμνω διὰ τοὺς παράδες.

— Μάλιστα, παιδί μου, θὰ τὰ δέχωμαι πάντοτε εὐχαρίστως, ἀπεκρίθη ἡ σύζυγος τοῦ μυστικοσυμβούλου.

— Ὡραῖα! εἶπεν ὁ Ἐρνέστης καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τῆς Κυρίας.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἔφθασε πάλιν. Ἡ σύζυγος τοῦ συμβούλου προσεκάλεσε τὴν φορὰν ταύτην ῥητῶς τὸν Ἐρνέστην νὰ ἔλθῃ διὰ νὰ ἑορτάσῃ εἰς τὴν οἰκίαν της. Ἐγνώριζεν ὅτι ὁ σύζυγός της οὐδέποτε ἀπεπειρᾶτο νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰς ἀ-

γαθοεργίας της, καὶ ἠγόρασε διὰ τὸν προσατευόμενόν της ὁλόκληρον ἐξ ἐριούχου ἐνδυμασίαν καὶ τινα διδακτικὰ βιβλία. Οἱ ὑπηρέται διετάχθησαν νὰ ἐνδύσωσι τὸν Ἐρνέστην τὴν νέαν ἐνδυμασίαν του πρὶν τὸν εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ὤφειλε νὰ εἰσέλθῃ διὰ νὰ ἴδῃ τὸ φεγγοβόλον δένδρον τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ παραλάβῃ τὰ βιβλία του.

Εἷς ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ συμβούλου, ὁ συνταγματάρχης Σ. . . ἰδὼν τὸ παιδίον ἠρώτησε (διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν φράσιν του) «ποίου μέρους λόγου ἐστί,» καὶ ἤκουσε παρὰ τῆς κυρίας ὅσα ἡμεῖς μέχρι τοῦδε διηγήθημεν· κατενθουσιασθεὶς δὲ ἐκ τῆς διηγήσεως (καὶ τῶν πολλῶν κυπέλλων πουντσίου) ἔδωκεν εἰς τὸν Ἐρνέστην 2 τάληρα καὶ εἶπε· «Πήγαινε, παιδί μου, ἀγόρασε ὅ,τι σοῦ γουστάρῃ καὶ φέρε μού το νὰ τὸ ἰδῶ κ' ἐγώ.» τὸ παιδίον ἐξῆλθεν· ἡ δὲ κυρία Χάλιγγ προσέθηκε μειδιῶσα·

— Ὁ θεῖος κάμνει πάλιν ἀπόψε τὰ πειράματά του, θέλει νὰ ἰδῇ τί σκοπεύει νὰ πράξῃ τὸ παιδίον· εἶμαι καὶ ἐγὼ περίεργος νὰ ἰδῶ τί θὰ ἀγοράσῃ.

— Στοιχηματίζω, ἀγαπητὴ ἀνεψιά, ὅτι θ' ἀγοράσῃ κάτι τι καλόν· τὸ παιδὶ ἔχει ὡραίους ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ ἰδῇς ὅτι δὲν θὰ πετάξῃ τὰ χρήματα, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν ὁ Ἐρνέστης φέρων ὑπερμεγέθη φάκελλον περιέχοντα χάρτην ἰχνογραφικὸν, μολυβδοκόνδυλα καὶ πυξίδα χρωμάτων.

— Τί θὰ τὰ κάμῃς αὐτὰ, Ἐρνέστη; ἠρώτησεν ἡ οἰκοδέσποινα.

Ὁ Ἐρνέστης ἠρυθρίασε καὶ δὲν ἀπεκρίθη.

— Ἂς μὴ τὸν ἐρωτῶμεν· ἐκεῖνος γνωρίζει εἰς τί θὰ τὰ μεταχειρισθῇ, εἶπεν ὁ θεῖος.

Παρῆλθον ἔκτοτε πολλοὶ μῆνες. Ὁ Ἐρνέστης ἤρχετο τακτικώτατα τὸ σάββατον μὲ τὰς ψιάθους του, τὰς ὁποίας ἅμα ἐπώλει, ἔσπευδεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μυστικοσυμβούλου. Ἡ Κυρία, τὸ θυγάτριόν της καὶ οἱ ὑπηρέται ἐλάμβανον κάθε σάββατον εὐώδεις ἀνθοδέσμας καὶ στεφάνους.

Τὸ φθινόπωρον, ὁ Ἐρνέστης δὲν ἐφάνη πλέον, καὶ ὅταν παρῆλθον τρία σάββατα χωρὶς νὰ ἐπανέλθῃ, ὅλοι οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μηδ' αὐτοῦ τοῦ συμβούλου ἐξαιρουμένου, ἦσαν ἀνήσυχοι. Ἡ Ἑλενιὼ διϊσχυρίζετο ὅτι τὸ παιδίον ἔπαθε τίποτε καθ' ὁδὸν καὶ ἐλυπεῖτο πολύ· ἡ Κατήγκω δὲν παρεδέχετο τοιοῦτόν τι καὶ ἔ-

κραζε πολλοὺς ψιαθοπώλας διὰ νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ τί ἀπέγειναν ὁ συνάδελφός των, ἀλλ' ἅπαντες ἔλεγον ὅτι δὲν ἐγνώριζον τί ἔπαθεν. Ἀφ' ὅτου ἤρχισε νὰ συχνάζῃ εἰς τοῦ συμβούλου ὁ Ἐρνέστης, οἱ συνάδελφοί του τὸν ἐφθόνουν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ τοὺς πλησιάζῃ πλέον. Ἡ Ἑλενιὼ κατώρθωσε νὰ μάθῃ ἀπὸ μίαν ἄλλην ὑπηρέτριαν, ὅτι ἦτο υἱὸς χήρας, ἥτις ἔχασε τὸν σύζυγόν της, τίμιον τέκτονα, κατὰ τὸ πρῶτον τοῦ γάμου της ἔτος. Δὲν ἐγνώριζε τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα διὰ νὰ πληροφορηθῇ περισσότερον· οὐδέποτε ἐφρόντισαν νὰ τὸν ἐρωτήσωσιν ὅταν ἤρχετο· ἐν τῇ αἰθούσῃ οἱ Κύριοι τὸν ἀπεκάλουν «ὁ ψιαθοπώλης Ἐρνέστης», ἐν δὲ τῷ μαγειρείῳ οἱ ὑπηρέται «τὸ μωρὸ μὲ ταῖς ψάθαις», ἔπειτα «τὸ μωρὸ» ἁπλῶς, καὶ τελευταῖον, τῆς Ἑλενιῶς προεξαρχούσης, «τὸ μωρό μας».

Ἀφοῦ παρῆλθον δύο μῆνες χωρὶς διόλου νὰ φανῇ ὁ Ἐρνέστης, ἡ Ἑλενιὼ καὶ ἡ Κατήγκω ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγωσι τὴν προσεχῆ ἑορτὴν εἰς Ποτσνάπελ διὰ νὰ πληροφορηθῶσι τί ἔγεινεν ὁ προστατευόμενός των, ἀλλὰ συμβὰν ὅλως ἀπροσδόκητον ἐμπόδισε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εὐγενοῦς σκοποῦ των. Ὁ σύμβουλος δηλ. ἠσθένησε βαρέως ἀπὸ τύφον καὶ μετ' αὐτοῦ προσεβλήθη ἡ μικρὰ Κλάρα ἀπὸ εὐφλογίαν· ὁτὲ δὲ ἀνέῤῥωσαν ἀμφότεροι, ἐπῆλθε πλέον ὁ χειμὼν, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἦτο δριμύτατος. Ἡ Κατήγκω ὑπανδρεύθη καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς Μάϊσσεν, καὶ ἡ Ἑλενιὼ ἤρχισε νὰ σκέπτηται σπουδαίως περὶ τοῦ μέλλοντός της, τὸ ὁποῖον δὲν προοιωνίζετο ῥόδινον, καθ' ὅσον τὸ καθρεπτάκι, τὸ ὁποῖον ἐσυμβουλεύετο ἑκατοντάκις τῆς ἡμέρας, τῇ ἔλεγεν ὅτι αἱ λευκαὶ τρίχες τῆς κεφαλῆς της ἐπολλαπλασιάζοντο μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα· κατ' ἀρχὰς προσεπάθει τῇ βοηθείᾳ ἐργαλείου τινὸς, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλας τὰς ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη κυρίας καὶ εἴς τινας καλογήρους, νὰ ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τοῦ κακοῦ, ὑποβάλλουσα εἰς τὴν ποινὴν τῆς ἐκριζώσεως τὰς λευκαινομένας τρίχας, τελευταῖον ὅμως ἐνόησεν ὅτι ἂν ἐξηκολούθει τὴν μέθοδον αὐτὴν θὰ κατήντα ἡ κεφαλή της ὡς ὠὸν τοῦ Πάσχα, καὶ παρῃτήθη. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἐρνέστης ἐλησμονεῖτο βαθμηδὸν εἰς τὸ μαγειρεῖον.

Τὸ ἑπόμενον θέρος ἡ Κυρία μετὰ τῆς Κλάρας ἦλθον εἰς Πότσνάπελ καὶ ἠρώτησαν περὶ τοῦ Ἐρνέστου· ἔμαθον δὲ ὅτι ἡ μὲν μήτηρ του ἀπέθανεν, αὐτὸν δὲ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἀνεχώ-

ρησε Κύριός τις, πιθανῶς μεμακρυσμένος συγγενής του.

Τὸ ἑσπέρας ὅταν ἐπέστρεψαν διηγήθησαν εἰς τὴν Ἑλενῖὼ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν των· αὕτη δὲ κινήσασα μετὰ πικρίας τὴν κεφαλὴν εἶπεν·

— Εἶδες, κοκκώνα, ἀχαριστία; καλὰ λέγ' ὁ λόγος, Θεέ μου μὴ δώσῃς τοῦ φτωχοῦ πόρτα καὶ παραθύρι κ' ἐπάπλωμα νὰ σκεπασθῇ καὶ πάρῃ το καὶ φύγῃ· δὲν μποροῦσε τὸ τσαχπηνάκι ν' ἄρθῃ νὰ μᾶς πῇ ἔχετε ὑγειά; χρίμας ποῦ τῷ εἶχα τόση ἀγάπη, καὶ 'σὰ δὲν ἐπρόφθανε δὲν ἔγραφθε μαθὲς δυὸ λόγια;

— Εἶμαι βεβαία ὅτι ἔγραψεν, Ἑλενῖὼ, ἀλλὰ θὰ παρέπεσεν ἡ ἐπιστολή του, ἀπήντησεν ἡ σύζυγος τοῦ συμβούλου.

Β'.

«Νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον· οὕτω γὰρ οὔτ' εὐτυχῶν ἔσει περιχαρὴς, οὔτε δυστυχῶν περίλυπος· χαῖρε μὲν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν ἀγαθῶν· λυποῦ δὲ μετρίως ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις τῶν κακῶν.» (Ἰσοκρ.)

Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 1867 ὡραία νεᾶνις ἵστατο ἐνώπιον παραθύρου τοῦ τετάρτου πατώματος οἰκίας τινὸς ἐν Δρέσδῃ, καὶ ἔβλεπε κάτω πρὸς τὴν ὁδὸν, ἥτις ὡς συνήθως κατὰ τὰς τοιαύτας ἡμέρας ἦτο πλήρης ἀπὸ διαβάτας πλησίον· ἑτέρου παραθύρου ἐκάθητο ἡ μήτηρ της, ὠχρὰ γυνὴ, μὲ εὐγενῆ φυσιογνωμίαν, καταγινομένη εἰς τὸ νὰ διπλώσῃ τὸ τελειωθὲν ῥάψιμόν της. Ἀφοῦ τὸ ἐδίπλωσεν, ἐστράφη πρὸς τὴν θυγατέρα της, τὴν ἐθεώρησε περιπαθῶς καὶ εἶπεν·

— Ἰδοὺ, Κλάρα, ἐτελείωσα καὶ τὸ τελευταῖον περιλαίμιον. Ὅταν θὰ ὑπάγῃς διὰ νὰ παραδώσῃς τὸ προσκεφάλαιον πάρε σὲ παρακαλῶ καὶ τὰ ὑποκάμισα αὐτά. Πιστεύω ὅτι ἀπόψε θὰ μᾶς πληρώσουν τέλος πάντων, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀγοράσωμεν κάτι τι διὰ τὰς ἑορτὰς καὶ νὰ κόψωμεν καὶ τῆς Ἑλενῖὼς ἔνδυμα.... ἡ δυστυχισμένη τόσα ἔτη τώρα μᾶς ὑπηρετεῖ χωρὶς ἀντιμισθίαν....

— Μάλιστα, μητερίτσα, εἶπε μειδιῶσα ἡ νεᾶνις, τώρα ἀμέσως πηγαίνω.

Ἡ δὲ μήτηρ προσέθηκεν·

— Ἐνδύσου καλὰ, κόρη μου· ἔξω εἶναι τρομερὰ ψύχρα, καὶ ἂν σοὶ δώσουν χρήματα ἀγόρασε διὰ τὸν ἑαυτόν σου ἓν σάλι καὶ ζεῦγος θερμῶν χειροκτίων..... Ἡ Κυρία Βίντερ μᾶς χρεωστεῖ δώδεκα τάλληρα..... νὰ τὴν ἐφώτιζεν ὁ Θεὸς νὰ μᾶς τὰ δώσῃ σήμερον!... Μὴ λησμονήσῃς τὰ χειρόκτια, κόρη μου..... δὲν θέλω νὰ κρυόνουν τὰ χεράκια σου.... Ἄχ!

— Παρακαλῶ, μητερίτσα, νὰ μὴ φροντίζητε δι' ἐμέ· ἐγὼ εἶμαι νέα καὶ δὲν κρυόνω· διὰ τὸν ἑαυτόν σας φροντίσατε.... Μὴ δυσανασχετῆτε, μῆτερ!... πόσοι ἄθλιοι εἶναι μυριάκις δυστυχέστεροι ἀπὸ ἡμᾶς!... ἡμεῖς, δόξα τῷ Θεῷ, τί ἔχομεν; δὲν οἰκονομοῦμεν τὰ ἔξοδά μας διὰ τὴν ἐργασίαν μας; δὲν ἔχομεν θερμὸν δωμάτιον; μᾶς ἔλλειψέ ποτε ἕως τὴν σήμερον ἡ τροφή; αἰ, μῆτερ, νὰ δοξάζωμεν τὸν Ὕψιστον, διότι ἔχομεν τὸ κάλλιστον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀγαθῶν, τὴν ὑγείαν!..... ἐνῷ ἄλλοι εἶναι ἀσθενεῖς.... κρυόνουν καὶ δὲν ἔχουν κάρβουνα... πεινοῦν καὶ δὲν ἔχουν οὔτε αὐτὸν τὸν ἄρτον.... Πρὸς τοὺς τοιούτους —καὶ τοιοῦτοι εἶναι πολλοί!— παραβαλλόμενοι ἡμεῖς, μῆτερ, εἴμεθα πρίγκηπες. Ἴσως, καλὴ μῆτερ, δυσανασχετεῖς κατὰ τῶν πρώην φίλων μας, οἵτινες ἐν ὅσῳ εὐτυχοῦμεν μᾶς ἐπλησίαζον, μᾶς ἐκολάκευον, καὶ τώρα προσποιοῦνται ὅτι δὲν μᾶς γνωρίζουν.... τοιοῦτοι ὅμως δυστυχῶς εἶναι οἱ ἄνθρωποι.... Ἐνθυμήθητι ὅτι τὸν Χριστὸν τὸν ἠρνήθη τρὶς καὶ αὐτὸς ὁ ἐπιστήθιός του Πέτρος, ὅταν εἶδε τὸν κίνδυνον..... Ἐνθυμήθητι τὸ τοῦ Ἕλληνος σοφοῦ, μῆτερ: «Τῶν μὴ εὐτυχούντων πάντες φίλοι εἰσὶ, τῶν δὲ δυστυχούντων οὐδ' αὐτὸς ὁ γεννήτωρ.» Τοιοῦτοι εἶναι πάντοτε οἱ ἄνθρωποι, πρὸ πάντων δὲ τοιοῦτοι εἶναι κατὰ τὸν πήλινον τοῦτον αἰῶνα!

Ταῦτα εἰποῦσα ἡ Κλάρα, ἔλαβε τὸν πῖλον καὶ τὸ ἐπανωφόριόν της, ἐτύλιξε τὰ τελειωμένα ἐργόχειρα εἰς φύλλον ἐφημερίδος, τὰ ἔθεσεν ὑπὸ τὸν μανδύαν καὶ ἐξῆλθε λέγουσα·

— Ὑγίαινε, μῆτερ! ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου θὰ ἦμ' ἐδῶ.... Τί νόστιμα θὰ ἦναι τὸ ῥόφημα καὶ τὰ γεώμηλα ὅταν ἐπιστρέψω!

Αἰ, μικρέ μου ἀναγνῶστα! πῶς σοι φαίνονται οἱ λόγοι τῆς Κλάρας; εἶχε δίκαιον ἢ ὄχι; Εἶσαι ἀρκούντως εὐφυὴς, ὥστε θὰ

ἐνόησες βεβαίως ὅτι ἡ Κλάρα αὐτὴ, ἡ ῥάπτρια, εἶναι ἡ μονογενὴς τοῦ ἄλλοτε πλουσίου μυστικοσυμβούλου θυγάτηρ, ἡ δὲ ὠχρὰ γυνὴ, ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ της. Ἡ Κλάρα δὲν παραπονεῖται διότι ἔχασε τὴν πολυτέλειάν της, διότι δὲν ἐξέρχεται πλέον ἐφ' ἁμάξης, διότι δὲν φορεῖ πλέον μεταξωτὰ ἢ ἀδάμαντας· ἐξ ἐναντίας εἶναι εὔθυμος· παρηγορεῖ τὴν μητέρα της, ἥτις ἤρχισε νὰ δεικνύῃ σημεῖα ἀποθαρρύνσεως· τῇ ὑπομιμνήσκει ὅτι ὑπάρχουσιν ἄλλοι πολλῷ δυστυχέστεροι, οἵτινες κρυόνουν καὶ δὲν ἔχουν ἐνδύματα, δὲν ἔχουν σκεπάσματα, δὲν ἔχουν κάρβουνα· ὁ οἶκος ἐντὸς τοῦ ὁποίου κάθηνται εἶναι ἑτοιμόῤῥοπος καὶ ἀπειλεῖ καθημερινῶς νὰ τοὺς καταπλακώσῃ, καὶ δὲν ἔχουν χρήματα νὰ ἐνοικιάσωσιν ἄλλον· πεινοῦν καὶ δὲν ἔχουν ὄχι τεσσάρων ἢ πέντε εἰδῶν φαγητὸν, ἀλλ' οὔτε ἄρτον... Εἶναι ἀσθενεῖς καὶ δὲν ἔχουν χρήματα διὰ νὰ προσκαλέσωσιν ἰατρὸν καὶ νὰ ἀγοράσωσι τὰ ἀναγκαιοῦντα φάρμακα.... Ἀποθνήσκει τὸ τέκνον των, καὶ δὲν δύνανται νὰ τὸ ἐνταφιάσουν, διότι καὶ οἱ ἱερεῖς θέλουν χρήματα διὰ νὰ ἀπαγγείλουν τὰς ἐπικηδείους εὐχάς! Ἡ Κλάρα δὲν λυπεῖται διότι ἔχασε τὰ πολυποίκιλα γεύματα, τὰ ὁποῖα ἐδίδεν ὁ μακαρίτης πατήρ της εἰς τοὺς φίλους του... Ἀναχωροῦσα διὰ νὰ παραδώσῃ τὴν ἐργασίαν τῆς ἑβδομάδος λέγει «τί νόστιμα θὰ ἦναι τὸ ῥόφημα καὶ τὰ γεώμηλα ὅταν ἐπιστρέψω.» Ἂν, ὃ μὴ γένοιτο, συνέβαινε τοιοῦτόν τι εἰς τὴν Κυρίαν...., ἡ ὁποία πρὸ ὀλίγου ὠμίλει τόσον πολὺ περὶ τῶν χειροκτίων της, τῶν **gris perle**, περὶ τοῦ καπέλλου καὶ λοιπῶν, καὶ ἐπρόφερεν ἑκατοντάκις τὸ ὄνομα τῆς **Ogier**, τῆς **Papillon**, τῆς **Milleville**, τοῦ **Cromback**, κλπ., ἂν, λέγω, τῇ συνέβαινε τοιοῦτόν τι, τί θὰ ἔκαμνε; θὰ ἦτο εὔθυμος; θὰ ὑπέφερε μετὰ καρτερίας τὴν καταδρομὴν τῆς τύχης, ὡς ἡ φρόνιμος, ἡ ἀληθὴς μαθήτρια τοῦ ἐσταυρωμένου Κλάρα; Ἐπίτρεψον εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον να μὴ τὸ πιστεύσω, καὶ μάλιστα ἀμφιβάλλω ἂν θὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ διὰ τῆς ἐργασίας της, ὡς ἐκείνη. Καὶ τίνα ἐργασίαν γνωρίζει; οὐδεμίαν. Μήπως τοὐλάχιστον γνωρίζει καλῶς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὰ Γαλλικὰ, διὰ τὰ ὁποῖα ἐξώδευσε τόσα ὁ πατήρ της, ὥστε νὰ δυνηθῇ, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, νὰ ἐξοικονομῇ τὰ ἔξοδά της, δίδουσα μαθήματα Γαλλικῆς ἢ κλειδοκυμβάλου; Ἴσως οἱ λόγοι οὗτοι, μικρέμου, εἶναι πικροὶ, δὲν ἠχοῦσι καλῶς εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, τῶν πολὺ καθὼς πρέπει, ὡς συνήθως τοὺς ὀνο-

μάζουν. Εἰς τοὺς τοιούτους ὑπενθύμησον σὺ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγέ ποτε ὁ πρόγονός μας Δημοσθένης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: « Εἰ μέν ὅσ' ἄν τις ὑπερβῇ τῷ λόγῳ, ἵνα μὴ λυπήσῃ, καὶ τὰ » πράγματ' ὑπερβήσεται, δεῖ πρὸς ἡδονὴν δημηγορεῖν· εἰ δ' ἡ » τῶν λόγων χάρις, ἂν ᾖ μὴ προσήκουσα, ἔργῳ ζημία γίνεται, » αἰσχρόν ἐστι φενακίζειν ἑαυτοὺς κ.τ.λ. » Ἀλλ' εἶναι καιρὸς ν' ἀναλάβωμεν τὸ νῆμα τῆς διηγήσεως, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν βλέπω ὅτι ὁ ἐξάδελφος ἤρχισε νὰ νυστάζῃ, ἡ δὲ Κυρία... διανοεῖται νὰ ὁρμήσῃ νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν σου τὴν Ἐπτάλοφον καὶ νὰ τὴν κάμῃ χίλια κομμάτια, ὥστε θὰ ὑπάγουν εἰς μάτην τὰ δεκαπέντε γρόσια, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ὁ πατήρ σου διὰ νὰ τὴν ἀγοράσῃ.

Ἡ μήτηρ μείνασα μόνη ἐστήριξεν, ὡς καὶ πρὸ εἴκοσι ἐτῶν, τὴν κεφαλήν της ἐπὶ τῆς ψυχρᾶς ὑέλου καὶ παρηκολούθει διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἤδη εὑρισκομένην θυγατέρα της. Συγχρόνως δὲ ἀνεπόλησε τὸ παρελθόν... Μετὰ πόσης ἐπισημότητος ἑώρταζεν ἄλλοτε τὴν αὐριανὴν ἑορτὴν, καὶ πῶς ἔμελλε νὰ τὴν ἑορτάσῃ ἐφέτος... καὶ μόνον ἐφέτος; ὀκτὼ ἤδη ἔτη ἐπάλαιεν ἡ γυνὴ αὕτη κατὰ παντοειδῶν στερήσεων. Πολλάκις ἀναμιμνησκομένη τὴν παρελθοῦσαν εὐτυχίαν της ἀνύψου πρὸς τὸν οὐρανὸν τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ἂν εἶ ἔλεγε «Θεέ μου! εἰς τί σοὶ ἔπταισα; Καὶ δὲν εἶχεν οὐδένα, παρὰ τοῦ ὁποίου νὰ ζητήσῃ βοήθειαν, οὐδένα!... Ὁ πατήρ της, εὐκατάστατος τραπεζίτης περιεπλέχθη εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἀπέτυχον, καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν θλῖψιν του. Εἰς ποίαν οἰκτρὰν κατάστασιν ἦσαν τὰ οἰκονομικά του τὸ ἔμαθον οἱ συγγενεῖς του πρὸς βλάβην ἑαυτῶν ἀμέσως μετὰ τὴν κηδείαν. Ὁ μυστικοσύμβουλος, ἄνθρωπος χρυσοῦς, ὀλίγον ὅμως ἀπερίσκεπτος, ἐγγυήθη μὲ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς περιουσίας του διά τινα φίλον· ὁ τίμιος οὗτος φίλος ἐδραπέτευσεν εἰς Ἀμερικὴν, καὶ ὁ Χάλιγγ ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ. «Τὸ κακὸν δὲν ἔρχεταί ποτε μόνον του» λέγει ἡ κοινὴ παροιμία. Ὁ σύμβουλος, ἀφοῦ προσήνεγκεν εἰς τὸν βωμὸν τῆς φιλίας ὁλοκαύτωμα τὴν περιουσίαν του, ἠναγκάσθη νὰ ζῇ μόνον πόρον ἔχων τὸν δικαστικὸν μισθόν του. Μετὰ ὀκτὼ μῆνας ἐνῷ ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπου προσεκλήθη, ἐπιβαίνων λεωφορείου, ἐβιάσθη νὰ καταβῇ πρὶν ἢ σταθῇ τὸ ὄχημα, κατέπεσε καὶ συνέτριψεν ὁλό-

κληρον τὸ δεξιὸν σκέλος. Εἴτε δι' ἀμέλειαν τοῦ ἰατροῦ, εἴτε διότι ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς ἔσχεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κατάγματος, ἐπῆλθεν ἡ γάγγραινα, καὶ ὁ δυστυχὴς σύμβουλος ἀπέθανε, συνιστῶν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ τρέφοντος τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ τὴν σύζυγον καὶ τὴν δεκαεπταετῆ θυγατέρα του Κλάραν.

Ἡ εἰς τὴν χήραν διδομένη σύνταξις δὲν ἐξήρκει εἰς τὰ ἔξοδά των, καὶ διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη αὕτη, μὴ θέλουσα νὰ ἀποχωρισθῇ ἐντελῶς τῆς οἰκίας ἐν ᾗ τόσα ἔτη ἔζησεν εὐτυχὴς μετὰ τοῦ μακαρίτου, νὰ ἀφήσῃ τὸ πρῶτον πάτωμα καὶ νὰ μετακομισθῇ εἰς τὸ τέταρτον, ὅπου ὑπῆρχον δύο δωμάτια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκοιμῶντο πρὶν ἡ Ἑλενιὼ καὶ ἡ ντανὰ τῆς Κλάρας, καὶ τὰ ὁποῖα τῇ παρεχώρησεν ὁ ἰδιοκτήτης ἀντὶ εὐτελοῦς ἐνοικίου. Τὰ δωμάτια ταῦτα ἦσαν μικρὰ μὲν, ὡραία ὅμως, καθ' ὅσον εἶχον παράθυρα πρὸς τὴν ὁδὸν, ἡ δὲ κυρία Χάλλιγγ, τοποθετήσασα προσφόρως τὰ ἐναπολειφθέντα ἔπιπλά της, τὰ κατέστησεν ὡραιότερα. Ἐκεῖ δὲ κατῴκει ἀπὸ ὀκτὼ ἐτῶν μετὰ τῆς θυγατρός της καὶ τῆς πιστῆς Ἑλενιῶς.

Ἡ χήρα, ὅτε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἴδῃ τὴν θυγατέρα της, ἥτις ἔκαμψε τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ, ἠγέρθη, ἐκάθησε παρὰ τὴν ἑστίαν καὶ ἐβυθίσθη πάλιν εἰς σκέψεις· ἐσκέφθη ὅτι ἡ Κλάρα, μ' ὅλον ὅτι ὡραία καὶ ἐνάρετος, ἦτον ἤδη σχεδὸν εἰκοσιπενταετὴς, καὶ οὐδεὶς γαμβρὸς ἐφάνη διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ. Εὐκόλως εὑρίσκονται οἱ γαμβροί;.. καὶ μάλιστα ὅταν κόρη τις, ὡς ἡ Κλάρα, ἦνε πτωχή... δὲν φορῇ ἀδάμαντας... costume ἢ benoiton ἢ τὴν τοῦ συρμοῦ οὐράν... δὲν ἐπισκέπτεται τοὺς χορούς... δὲν φοιτᾷ εἰς τὰς συναναστροφάς;

Ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἐσκέπτετο τὰ τοιαῦτα ἡ χήρα, ὅτε ἡ Ἑλενιὼ, ἥτις εἶχεν ὑπάγει εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰσῆλθε φέρουσα ἐντὸς γάστρας μικρὰν δάφνην, τὴν ἀπέθεσεν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ εἶπεν· «Αὐτὸ, κοκκώνα, θὰ τὸ δώσω ἐγὼ Χριστουγεννιάτικο τῆς Κλαρίνας... ἐγὼ προφητεύω, κοκκώνα... κοντεύει ὁ καιρὸς ποῦ θὰ τὴν ὑπαντρέψουμε, νὰ ἰδῇς, κοκκώνα, ἡ γάτα μας νίβγεται... βίζιτα θὰ μᾶς ἔλθῃ.

Βήματα ἠκούσθησαν εἰς τὴν κλίμακα. Ἡ Ἑλενιὼ ἔσπευσε νὰ κρύψῃ τὴν γάστραν, διότι τῇ ἐφάνη ὅτι ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς Κλάρας.

Μετὰ δύο λεπτὰ εἰσῆλθε πραγματικῶς ἡ Κλάρα μὲ δροσερὰς ἐρυθρὰς παρειὰς, καὶ γελῶσα ἔκραξε·

— Φέρω χρήματα, καλὴ μητέρα... καὶ ἔξω εἶναι ἕνας Κύριος καλοενδεδυμένος· μὲ παρεκάλεσε — τί ἀστεῖον! — νὰ τῷ ἐπιτρέψωμεν νὰ εἰσέλθῃ ἐπὶ δύο λεπτὰ εἰς τὸ δωμάτιόν μας· λέγει ὅτι τὸ γνωρίζει πρὸ καιροῦ... μοὶ εἶπεν ὅτι τὰ τοιχόχαρτα εἶναι πράσινα καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς θύρας εἶναι ἡ θερμάστρα.

— Παράδοξον τῷ ὄντι, εἶπεν ἡ χήρα, ἀλλὰ μὴ ἀφίνῃς τὸν Κύριον νὰ περιμένῃ, Κλάρα, παρακάλεσέ τον νὰ εἰσέλθῃ.

Μετὰ μίαν στιγμὴν ἐπανῆλθεν ἡ Κλάρα καὶ μετ' αὐτῆς Κύριός τις ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ὡραῖος καὶ φέρων βαρύτιμον μηλωτήν. Μετὰ σεβασμοῦ ὑπεκλίνατο καὶ εἶπε·

— Ζητῶ συγγνώμην, Κυρία, διὰ τὴν ἀνησυχίαν τὴν ὁποίαν σᾶς δίδω· ἐστὲ βεβαία ὅτι δὲν θέλω καταχρασθῇ τῆς καλοκἀγαθίας σας· ἐπεθύμουν νὰ μείνω ἐπὶ δύο λεπτὰ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο τὸ ἱερὸν δι' ἐμὲ, διότι ἐνταῦθα διὰ πρώτην φορὰν κατενόησα ὅτι προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι τὸ νὰ τρώγῃ, νὰ πίνῃ καὶ νὰ κοιμᾶται καλῶς. Τὸ δωμάτιον τοῦτο τὸ ἀγαπῶ, Κυρία, διότι συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν εὐτυχίαν μου... Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην οἰκογένειαν!...

— Εἶσθε ἐλεύθερος νὰ διαμείνετε ὅσον θέλετε, κύριε, ἀπεκρίθη ἡ χήρα, καὶ νεύσασα τὴν Κλάραν εἰσῆλθε μετ' αὐτῆς εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον.

Ὅτε ὁ ξένος ἔμεινε μόνος, ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ δωματίου, ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον καὶ παρετήρει κάτω τὴν ὁδόν· ἐστέναξε πολλάκις καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα πρὸς τὸ μέτωπον. Τί συνέβαινε τάχα ἐντὸς τῆς καρδίας τοῦ νέου ἐκείνου; Παρεδόθη εἰς ῥεμβασμοὺς καὶ δὲν ἐσκέφθη διόλου ὅτι παρῆλθεν ἀρκετὴ ὥρα. Τέλος ἡ χήρα, ἥτις, ὁμολογοῦμεν, εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀνησυχῇ, εἰσῆλθε καὶ εἶδε τὸν ξένον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντα προσηλωμένους ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Ῥάβεναου.

— Σᾶς ἀρέσκει αὐτὴ ἡ τοπογραφία, Κύριε; τὸν ἠρώτησε.

— Πάρα πολὺ, Κυρία, καθ' ὅσον ἡ εἰκὼν αὕτη ἔσχε μεγάλην ἐπ' ἐμοῦ ἐπιρροήν· μὲ βλέπετε ὡς νὰ ἠθέλατε νὰ μὲ ἐρωτήσητε κἄτι· ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀπευθύνω ἐγὼ μίαν ἐρώτησιν. Μήπως εἶσθε ἡ Κυρία Χάλιγγ;

— Μάλιστα, ἀλλὰ ... δὲν ἐνθυμοῦμαι (ἤθελε νὰ εἴπῃ δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅτι σᾶς εἶδον ποτὲ, πῶς σεῖς μὲ γνωρίζετε;)

— Ἐπιτρέψατέ μοι, Κυρία, νὰ σᾶς διηγηθῶ μικράν τινα ἱστορίαν. Σήμερον ἀκριβῶς πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν, πτωχὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον εἶχε πωλήσει τὴν παρελθοῦσαν μίαν ψίαθον ἐνταῦθα, προσεκλήθη ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς κυρίας εἰς τὴν αἴθουσάν της· ἐκεῖ εἶδε κατὰ πρῶτον τὴν ὡραίαν ταύτην τοπογραφίαν· ἐκεῖ εἶδε πρῶτον ὁ πτωχὸς παῖς ἐπὶ ζωῆς του λάμπον τὸ δένδρον τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖ ἐφωτίσθη τὸ πρῶτον ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγροίκου ὀρφανοῦ. Ἐνταῦθα ἐντὸς τοῦ δωματίου τούτου ἐκοιμήθη πρώτην φορὰν ἐπὶ στρώματος τὸ εἰς τὸ ἄχυρον καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον συνειθισμένον ὀρφανόν· κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα εἶδεν ὄνειρον ὁ παῖς· φωνή τις γλυκεῖα τῷ ἔλεγε· «προσπάθησον, ἐργάσθητι διὰ νὰ ἀποκτήσῃς καὶ σὺ μαλακὸν στρῶμα·» ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ τῷ ἐδωρήθησαν χρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἠγόρασε κατὰ πρῶτον χάρτην, μολυβδοκόνδυλα καὶ χρώματα· ἐνταῦθα ἔλαβε δῶρον παρὰ γυναικείας χειρὸς βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὰς βάσεις τῶν γνώσεών του· ἡ χεὶρ ἐκείνη, ἦτον ἡ πρώτη ἐλεήμων χεὶρ, τὴν ὁποίαν ὁ ἀγροῖκος παῖς εἶδε. Τὸ ὀρφανὸν ἀφ' οὗ ἀπέκτησε χάρτην καὶ μολυβδοκόνδυλα ἤρχισε νὰ ἰχνογραφῇ τὰ δένδρα τοῦ χωρίου του· τίς τὸν ἐδίδαξεν; ὁσάκις ἤρχετο εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ πωλήσῃ τὰς ψιαθους του, ἔβλεπε καθ' ὁδὸν πολλοὺς ζωγράφους καταγινομένους εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ὡραίων τοποθεσιῶν· ὁλοκλήρους ὥρας ἵστατο ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς των καὶ παρετήρει. Περίφημός τις ζωγράφος ἦλθε τυχαίως εἰς τὸ χωρίον του· καταλαβὼν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν παῖδα ἰχνογραφοῦντα ἐλάτην ἐν τῇ ἀποκεντρωτέρᾳ γωνίᾳ τοῦ δάσους ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὰ σχεδιάσματά του· ἂν καὶ ἀτελείωτα τῷ ἤρεσαν· ἀνεκάλυψεν ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ὀρφανοῦ ἰδιοφυΐας σημεῖα· ἐπειδὴ ἦτον ἄπαις καὶ πλούσιος, ἀπεφάσισε νὰ υἱοθετήσῃ τὸν παῖδα· ὡμίλησε περὶ τούτου πρὸς τὴν μητέρα του, τὴν ὁποίαν εὗρε πνέουσαν τὰ λοίσθια· ἡ πτωχὴ μήτηρ ἐπρόφθασε νὰ εἰπῇ μόνον, «Σᾶς εὐχαριστῶ, Κύριε,» καὶ θεῖσα τὴν ψυχρὰν χεῖρά της ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδὸς ἐξέψυξεν.

Ἐνταῦθα ὁ ξένος ἔστη ὀλίγον, ἀπέμαξεν ἓν δάκρυ, καὶ ἐξηκολούθησεν·

— Ἐφ' οὗ ἐνταφιάσθη ἡ μήτηρ καὶ δι' ἐξόδων τοῦ ζωγράφου

ἐτέθη σταυρὸς ἐπὶ τοῦ τάφου της, ὁ παῖς ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ θετοῦ πατρός του εἰς Μόναχον· ἐκεῖθεν ἔγραψε πρὸς τὴν φιλάνθρωπον ἐκείνην Κυρίαν εἰς Δρέσδην.

— Ἦτις ὅμως δὲν ἔλαβε τὴν ἐπιστολήν, προσέθηκεν ἡ χήρα.

— Παράδοξον, ἐξηκολούθησεν ὁ ξένος. Ἴσως ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ἦτον εὐανάγνωστος. Τὸ ὀρφανὸν ἐπεσκέφθη μετὰ τοῦ ζωγράφου τὴν Ἰταλίαν· ἀνεπτύχθη, καὶ τελευταῖον ἐγένετο ζωγράφος, τοῦ ὁποίου αἱ εἰκόνες εἶναι περιζήτητοι καὶ ἀγοράζονται ἀντὶ χιλιάδων ταλήρων ἑκάστη. Πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ ὁ θετὸς πατήρ του, καταλιπὼν σημαντικὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ὁ πρώην ψιαθοπώλης. Ἐπεθύμει πολὺ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα, μ' ὅλον ὅτι οὐδένα συγγενῆ εἶχεν. Ἐπανελθὼν ἐπεσκέφθη πρῶτον τὸν τάφον της μητρός· ἔπειτα ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην· εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα ὅπου ἐζήτει τὴν φιλάνθρωπον Κυρίαν, ὑπηρέτης ἀνοίξας τὸν ὑπεδέχθη, οὐχὶ ὡς πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν μὲ βαναύσους ὕβρεις, ἀλλὰ εὐγενῶς καὶ τῷ εἶπεν ὅτι «ὁ Κύριος καὶ ἡ Κυρία εἶναι εἰς τὴν ἔπαυλιν καὶ θὰ ἐπιστρέψουν μετὰ τὰ Θεοφάνεια.» Ἔδωκε τὸ ἐπισκεπτήριόν του, τὸ ὁποῖον θὰ λάβωσιν ὅλως ἄγνωστοι εἰς αὐτὸν ἄνθρωποι. Τὸ δωμάτιον ὅμως, ὅπου πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἐκοιμήθη, εἶχε μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ τὸ ἴδῃ· ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ· ἡ ἄδεια τῷ ἐδόθη καὶ εἰσῆλθεν, εἰσῆλθον ἐγὼ ὁ προστατευόμενός σας, ὁ Ἐρνέστης Κάρστεν, ὁ ψιαθοπώλης Ἐρνέστης, Κυρία.

Πολλοὶ εὐτυχεῖς ἐκάθηντο τὴν ἑσπέραν ἐκείνην παρὰ τὸ δένδρον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ὡραίᾳ Φλωρεντίᾳ τοῦ Ἔλβα (Δρέσδης), ἀλλ' ἐκ τῶν εὐτυχεστάτων ἦσαν ὁμολογουμένως οἱ ἐντὸς τοῦ δωματίου τοῦ τετάρτου πατώματος.

Ἡ γραῖα Ἑλενιὼ (ἥτις εἶχε μισήσει τὸ καθρεπτάκι καὶ δὲν τὸ μετεχειρίζετο πλέον) ἔκλαιε δάκρυα χαρᾶς, κατεφίλει τὸν Ἐρνέστην, τὸ πρώην κουρελιάρικο, καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ προμηθευθῇ δένδρον καὶ ἀγοράσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὸ δεῖπνον, διότι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικήν της χαρὰν ἐλησμόνησεν ἐπὶ τῆς παρεστίας τὰ γεώμηλα καὶ ἐκάησαν εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ τὰ βγάλῃ εἰς τὸ τραπέζι ...

Ὁ Ἐρνέστης ἐπεσκέπτετο καθ' ἡμέραν τακτικώτατα τὰς Κυρίας· ὁσάκις δὲ εἰσήρχετο, μειδίαμα εὐτυχίας ἐξηπλοῦτο ἐπὶ τοῦ

ὡραίου τῆς Κλάρας προσώπου. Ἡ Κυρία Χάλιγγ ἠγείρετο καὶ τοῦ ἔσφιγγε μειδιῶσα τὴν χεῖρα· ἡ δὲ Ἑλενιὼ ἐν τῇ ἀγροίκῳ αὐτῆς χαρᾷ ἀνεφώνει πάντοτε τὸ τυπικὸν καταστὰν — Εἶδες ἐκεῖ τὸ στλιγγιάρικο; εἶδες, εἶδες; ποιὸς νὰ τὸ πίστευε τότε πῶς θὲ νὰ γένῃ τέτοιος ὠμορφονειός· κύτταξε, κύτταξε μουστάκες! ἀκόμα δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς μου πῶς εἶν' ἐκεῖνο.

Ἐσπέραν τινὰ, ὅτε κατὰ τὴν συνήθειάν της ἡ χήρα ἠγέρθη διὰ νὰ τὸν προϋπαντήσῃ, καὶ τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα, ὁ Ἐρνέστης τὴν ἐκράτησεν ἐντὸς τῶν ἰδικῶν του καὶ εἶπεν·

— Ἡ λεπτοφυὴς αὕτη χεὶρ μοὶ ἔδωκε πολλά· ἓν ἔτι λείπει, καὶ τοῦτο τολμῶ σήμερον νὰ τῆς ζητήσω. Ἂν, Κυρία, ἐτόλμων νὰ ζητήσω τὴν χεῖρα τῆς Κλάρας, ἠθέλατε εἰπεῖ ὄχι;

— Αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται πλέον ἀπ' ἐμοῦ, εἶπεν ἡ χήρα Χάλλιγγ· ἐρώτησον τὴν ἰδίαν. Καὶ ἀφῆκε μόνους τοὺς δύο εὐτυχεῖς.

Ὅτε ὁ ὑπὸ τῶν ἀθανάτων τῆς Γερμανίας ποιητῶν ἐξυμνηθεὶς ἐρωτικὸς μὴν Μάϊος ἐκόσμησε τὰς δενδροστοιχίας τῆς Δρέσδης μὲ ἄνθη, καὶ αἱ ἡδυμελεῖς ἀηδόνες ἔψαλλον καθήμεναι ἐπὶ τῶν ἀκακιῶν τῆς Brühlesche Terrasse τὰ ἐρωτικὰ ᾄσματά των, ἐτελέσθησαν σιωπηλῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας οἱ γάμοι τῆς Κλάρας μετὰ τοῦ Ἐρνέστου. Μετὰ τὴν τελετὴν ἦλθον εἰς τὴν ὡραίαν παρὰ τὸν Ἔλβαν ἔπαυλιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀγοράσει νεωστὶ ὁ Ἐρνέστης. Ὑπὸ τὰς κερασέας τοῦ κήπου ἡτοιμάσθη μακρὰ τράπεζα, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν παρεκάθησαν λαίμαργοι κόλακες, οὔτε ἐψιμυθιωμέναι κυρίαι, ἀλλὰ τόσοι ψιαθοπῶλαι, ὅσους ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐρευνῶντες οἱ ὑπηρέται τοῦ Ἐρνέστου. Ἕκαστος ἐκ τούτων λαβὼν τὸ χειρόμακτρόν του εὗρεν ἐντὸς αὐτοῦ χαρτονόμισμα 10 ταλλήρων καὶ χρυσοδεδεμένον προσευχητάριον.

Δύο παρῆλθον ἔτη ἔκτοτε. Μετὰ τοῦ εὐτυχοῦς ζεύγους συγκατοικεῖ ἡ κυρία Χάλλιγγ, παρὰ δὲ τὴν ἑστίαν κάθηται ἡ γηραιὰ Ἑλενιὼ βαυκαλίζουσα τὸν δευτερότοκον τῆς Κλάρας Ἀλβέρτον.

(Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ.) Α. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ.

Ο ΡΩΜΑΙΟΣ ΚΑΙ Η ΙΟΥΛΙΑ.

In truth fair Montague, I am too fond;
And therefore thou may'st think my behaviour light.
But trust me, gentleman, I'll prove more true,
Than those that have more cunning to be strange.
SHAKSPEARE.

Ἀληθῶς, ὡραῖε Μοντέγκιε, εἰμὶ λίαν ἐρωτόληπτος. Καὶ βεβαίως σὺ δύνασαι νὰ θεωρήσῃς τὴν διαγωγήν μου ἐπιλήψιμον· ἀλλὰ πίστευσόν με, ὅτι ἔσομαί σοι πιστότερα ἐκείνων, αἵτινες γινώσκουν τόσον καλὰ νὰ ὑποκρίνωνται.

Α'.

Ὁ διερχόμενος τὴν πόλιν τῆς Βερώνης περιηγητὴς ἰδίως προτίθεται νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν τάφον τῶν δύο δυστυχῶν ἐραστῶν, τοῦ Ῥωμαίου καὶ τῆς Ἰουλίας. Ἀλλ' ἆρά γε τὸν ἑλκύει ἡ τοῦ τάφου τούτου λαμπρότης; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἡ πρὸς πᾶν ἔνδοξον καὶ δυστυχὲς ὠθοῦσα τὸν ἄνθρωπον συμπάθεια. Καὶ ὁ τάφος οὗτος ἀπέκτησε τοσαύτην φήμην ἀφ' ὅτου μάλιστα ὁ φλογερὸς κάλαμος τοῦ Ἄγγλου Σοφοκλέους, τοῦ Σεκσπείρου, ἐξύμνησε τὸν δυστυχῆ ἔρωτα τῶν δύο τούτων νεανίσκων, ὧν τὴν ἱστορίαν θέλομεν ἐν συντόμῳ διηγηθῆ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἔζων ἐν Βενετίᾳ δύο πολυμελεῖς οἰκογένειαι, διάσημοι ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ, τοῦ Μοντεγκίου καὶ Καπελλέτου, αἵτινες πρὸ πολλῶν ἐτῶν διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας καὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν τὰ μέλη αὐτῶν συγκρουόμενα ἐτάραττον τὴν ἡσυχίαν τῆς πόλεως καὶ διήρουν τοὺς πολίτας εἰς δύο φατρίας.

Διῴκει τότε τὴν Βερώνην ὁ Βαρθολομαῖος Σκάλας, ἀνὴρ φιλήσυχος καὶ ἀγαθὸς, καταγινόμενος παντοίοις τρόποις νὰ κατευνάσῃ τὴν ἔχθραν τῶν δύο τούτων οἰκογενειῶν· ἀλλ' ἂν τοῦτο δὲν κατώρθου, ἠδυνήθη τουλάχιστον διὰ τῶν ἐπιβαλλομένων τοῖς ταραχοποιοῖς αὐστηρῶν ποινῶν νὰ περιστείλῃ τὰς ἐχθροπραξίας.

Δοθέντος τότε κατὰ τὸ 1304 ἔτος μεγάλου χοροῦ μετημφιεσμένων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καπελέτου, μεταξὺ τῶν συρρευσάντων νεανιῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ τοῦ Μοντεγκίου υἱός, ὀνόματι Ῥωμαῖος, χαριέστατος τὴν μορφὴν καὶ εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἔτους τὴν ἡλικίαν.

Ὁ Ῥωμαῖος ἠγάπα περιπαθέστατα· ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός του ἦτο σκληρὸν, δυσαπόκτητον, καὶ μάτην ὁ δυστυχὴς ἐραστὴς ἐθυσιάζετο ὑπὲρ αὐτοῦ. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην μεταμφιεσθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν χορὸν τοῦ Καπελέτου ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἀνακούφισιν εἰς τὴν καταβιβρώσκουσαν τὴν καρδίαν του λύπην. Ἀλλὰ μετὰ μιᾶς ὥρας παρέλευσιν, ἀφαιρέσας τὸ προσωπεῖον, ἐκάθισεν ἐπὶ δίφρου καὶ περιέφερε τὰ βλέμματά του ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ μυριάνδρου χορείας.

Μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων ὡραίων γυναικῶν, τῶν μὲν ἐλεφάντινα πάλλοντα ἐχουσῶν στήθη, ῥοδόχροα δὲ πρόσωπα καὶ φλογεροὺς μέλανας ὀφθαλμοὺς, χρυσοπλοκάμους δὲ βοστρύχους, εὐμήκη, εὔμορφα καὶ εὔκαμπτα σώματα, αἵτινες ὡς χρυσαλλίδες διήρχοντο ἐν τῷ μέσῳ ἀνθέων, ἀρωμάτων, ἀπείρων πολυελαίων, κεκοσμημέναι μὲ πολυτίμους ἀδάμαντας καὶ πολυτελῆ ἱμάτια, μία πρὸ πάντων διεκρίνετο διὰ τὴν σπανίαν της ὡραιότητα, καί τοι ἁπλούστατα ἐνδεδυμένη, καὶ ἐπεσκίαζε τὰς ἄλλας ὡς ἡ σελήνη τοὺς ἀστέρας.

Καὶ καθὼς ὁ φεύγων τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀνθρώπων ἀποσύρεται εἰς δάση ἢ εἰς κορυφὴν ὄρους, ὀδυρόμενος τὴν τύχην του, καὶ ἄκων, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ἐγείρει πρὸς αὐτὸν τὴν κεφαλήν του, οὕτω καὶ ὁ Ῥωμαῖος βεβυθισμένος εἰς μελαγχολίαν ἤγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ὅρασίν του προσήλωσεν ἐπὶ τοῦ ὡραίου ἐκείνου πλάσματος τῆς φύσεως. Ἠσθάνετο ἀκατάληπτον ἡδονὴν εἰς τὴν θέαν ταύτην καὶ βαθμηδὸν ἡ μὲν καταθλίβουσα αὐτὸν μελαγχολία διεσκεδάζετο, ἄλλη δὲ γλυκεῖα διεδέχετο ταύτην, ὁμοιάζουσα ἐκείνην, ἣν μεγάλη συνεπιφέρει εὐτυχία. Εἴπομεν ὅτι καὶ ὁ Ῥωμαῖος ἦτο ὡραιότατος νέος, ὃν καὶ μακρὰν ὄντα παρετήρησεν ἡ νεᾶνις καὶ πολλάκις ἄκουσα ἔςρεφε πρὸς αὐτὸν τοὺς ὀφθαλμούς.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ χοροῦ, ὅτε κυρία τις ἔλαβε τὸν Ῥωμαῖον ἐκ τῆς χειρὸς, οὗτος ἠναγκάσθη κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ χοροῦ ἐκείνου νὰ λάβῃ μέρος· προσεκάλεσε λοιπὸν τὴν ὡραίαν νεάνιδα, ἥτις τοιουτοτρόπως εὑρέθη μεταξὺ τοῦ Ῥωμαίου καὶ ἑνὸς ἄλλου νεανίου, ὅστις εἶχε τὸ περίεργον ἰδίωμα νὰ ἔχῃ κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν τὰς χεῖρας ψυχρὰς ὡς τὸ μάρμαρον.

— Δόξα τῷ Θεῷ! λέγει πρὸς τὸν Ῥωμαῖον ἡ νεᾶνις, θλίβουσα ἐρωτικῶς τὴν χεῖρά του, ὅτι ἤλθετε πλησίον μου.

— Καὶ κατὰ τί σᾶς εἶναι εὐάρεστος ἡ προσέγγισίς μου; ἐρωτᾷ ὑπομειδιῶν ὁ Ῥωμαῖος.

— Μὴν ἐκπλήττεσαι, ὡραῖε νεανία, ἐὰν μακαρίζω τὴν ἔλευσίν σου· διότι πρὸ ἡμισείας ὥρας ὁ Κύριος Μαρκούκιος μὲ τὴν ψυχροτάτην του χεῖρα μ' ἐρρίγωσεν, ἐνῷ ὑμεῖς μὲ τὴν ἰδικήν σας μὲ ἀναζωπυρεῖτε.

— Ὦ κυρία! ἐὰν ἡ χείρ μου σᾶς ζωπυρῇ, οἱ ὀφθαλμοί σας μὲ φλέγουσι· καὶ ἐὰν δὲν μὲ βοηθήσητε νὰ κατευνάσω τὴν πυρκαϊὰν ταύτην, θέλω γείνει ὁλοκαύτωμα τοῦ θείου τούτου πυρός.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ μὲν χορὸς ἐπεραιώθη, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος φλεγομένη νεᾶνις οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Ῥωμαῖον ἢ τὰς ἀκολούθους λέξεις: Οἴμοι! τί ἄλλο δύναμαι νὰ σοὶ εἴπω ἢ ὅτι εἶσαι σὺ μᾶλλον κύριος ἐμαυτοῦ ἢ ἐγώ! Καὶ ταῦτα εἰποῦσα καὶ ἀναστενάζουσα ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀνεμίχθη μετὰ τοῦ πλήθους τῶν ἀπερχομένων.

Ὁ Ῥωμαῖος διέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐντὸς τῆς οἰκίας τοῦ Καπελέτου ὅπως πληροφορηθῇ τίς ἦτο ἡ νεᾶνις, ἣν παραφόρως ἤδη ἠγάπα ... ἀλλ' ὁ δύστηνος! ἡ γοητευτικὴ ἐκείνη γυνὴ ἦτο θυγάτηρ τοῦ Καππελέ του, τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῆς οἰκογενείας του.

Β'.

Ἡ Ἰουλία Καπελέτου ἐπίσης ἠγνόει τὸ ὄνομα τοῦ χαριεστάτου νεανίου· καὶ ἀνελθοῦσα ἐν σπουδῇ εἰς τὸ δωμάτιόν της παρεκάλεσε γραϊάν τινα θεράπαιναν, γνωρίζουσαν ἅπαντας σχεδὸν τοὺς κατοίκους τῆς Βερώνης, νὰ τῇ εἴπῃ τίς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν ἐξερχομένων μέχρις οὗ ἐπληροφορήθη περὶ τοῦ Ῥωμαίου· ἀλλ' ὅτε ἔμαθε τίς οὗτος, ἔμεινεν ἡ δυστυχὴς ὡς κεραυνόπληκτος· καὶ ὅμως ἡ περίστασις αὕτη ἀντὶ νὰ ἐλαττώσῃ ἔτι μᾶλλον ἐπηύξησε τὸν ἔρωτά της· διότι οὗτος, ὡς ἡ πυρὰ, τότε μᾶλλον ἀναφλέγεται μὲ περισσοτέραν ὁρμὴν, ὅταν εὑρίσκῃ προσ-

κόμματα· καὶ τούτου ἕνεκα ὅτε ὁ Ῥωμαῖος διήρχετο ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας της, ἐφαίνετο πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς εὐφροσύνης.

Τὰ παράθυρα τοῦ δωματίου τῆς Ἰουλίας ἔκειντο ἐπὶ στενοῦ καὶ ἐρήμου δρομίσκου, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἦτον ὁ πρόδομος πεπαλαιωμένης οἰκίας· ἐκεῖ συχνάκις ἐκρύπτετο ὁ Ῥωμαῖος ὅπως ἴδῃ ἢ ἀκροασθῇ τὴν φωνὴν τῆς ἐρωμένης του. Ἡ Ἰουλία φοβουμένη μήπως προσβληθῇ ὁ Ῥωμαῖος ἐκ τῶν ἀνθρώπων της ἐκτιθέμενος τοσοῦτον προφανῶς εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἔχθραν κατεπείσθη νὰ τὸν δέχηται ἐνίοτε εἰς τὸ δωμάτιόν της· ὅθεν ὁ Ῥωμαῖος διὰ μεταξίνης κλίμακος ἀνήρχετο ἐνίοτε εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Ἰουλίας βοηθείᾳ αὐτῆς καὶ τῆς γραίας θεραπαίνης. Ἀλλ' ἡ Ἰουλία ἐπρόβαλεν εἰς τὸν Ῥωμαῖον νὰ τὴν νυμφευθῇ καὶ ἐπειδὴ ὁ γάμος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ συναινέσει τῶν γονέων των ἀπεφάσισαν νὰ τελέσωσι λαθραίως τὸ μυστήριον. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Ῥωμαῖος κατέπεισε τὸν ἡγούμενον μοναστηρίου τινός, τὸν πατέρα Λαυρέντιον, ὅστις ἦν καὶ πνευματικὸς τῆς Ἰουλίας καὶ ἔχαιρε μεγάλην ὑπόληψιν ἐν Βερώνῃ· οὗτος συνήνεσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ νέου ἐλπίζων διὰ τοῦ γάμου τούτου νὰ ἴδῃ κατευναζομένην τὴν μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν ἔχθραν, καὶ οὕτω νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν διοικητὴν Βαρθολομαῖον Σκάλαν, ὅστις τοσοῦτον ἐπόθει τὴν συμφιλίωσιν ταύτην, ὅπως συγχρόνως ἀρθῇ καὶ πᾶσα ἀφορμὴ ἔριδος καὶ ἀνησυχίας ἐκ τῆς ἄλλως φιλησύχου πόλεώς του.

Ἐπομένως ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν ἡ Ἰουλία ἐπορεύθη μετὰ τῆς μητρός της πρὸς τὸν πατέρα Λαυρέντιον ὅπως ἐξομολογηθῶσιν, ὁ Ῥωμαῖος προειδοποιηθεὶς ἐγκαίρως παρευρίσκετο ἐκεῖ καὶ ὅτε ἡ νεᾶνις εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐξαγορευτήριον ἐνεφανίσθη ὁ Ῥωμαῖος καὶ ἐτελέσθη ὁ γάμος.

Καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰσήρχετο ὁ Ῥωμαῖος βοηθούμενος ὑπὸ πιστοῦ ὑπηρέτου ὀνομαζομένου Πέτρου ἐν τῷ κήπῳ τῆς οἰκίας τῆς συζύγου του καὶ εἰς προσδιωρισμένον μέρος συνήντα αὐτὴν μετὰ τῆς θεραπαίνης της. Ἐν τοσούτῳ ὁ Λαυρέντιος διεπραγματεύετο τὴν μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν συμφιλίωσιν, καὶ ἐπλησίαζε πρὸς αἴσιον πέρας, ὅτε ἡμέραν τινὰ μερίς τις τῶν Καπελέτων, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν Θεοβάλδον, πρῶτον ἐξάδελφον τῆς Ἰουλίας, συναπαντηθεῖσα μετ' ἄλλης τῆς τῶν Μοντεγκίων, προσέκρουσεν αὐτῇ ἄνευ λόγου· αὕτη λοιπὸν ἠμύνατο

ἑαυτὴν γενναίως καὶ οὕτως ἡ συμπλοκὴ ἐγίνετο αἱματηρά, ὅτε κατὰ κακὴν τύχην διήρχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ ὁ Ῥωμαῖος. καὶ πληροφορηθεὶς περὶ τῶν διατρεξάντων ρίπτεται εἰς τὸ μέσον τῶν ἀλληλομαχούντων καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συγγενεῖς του τοὺς παρήνει ν' ἀποσυρθῶσιν· ἀλλ' ἐνῷ ὡμίλει πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεοβάλδος λαθραίως τὸν ἔπληξε διὰ τοῦ ξίφους του, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη καὶ νὰ τὸν πληγώσῃ, διότι ὁ Ῥωμαῖος ἦτο καλῶς τεθωρακισμένος. Ὁ Ῥωμαῖος δὲν ἔδειξε τὴν ἐλαχίστην ὀργὴν καὶ ἀποτείνας πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον εἶπε·

— Θεοβάλδε! διατί ν' ἀλληλομαχῶμεν ἐπὶ ματαίῳ, διατί;..

Ἀλλ' ὁ Θεοβάλδος καὶ ἐκ δευτέρου τὸν προσέβαλεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν εἰς μάτην· τότε ὅμως ὁ Ῥωμαῖος ἔξω φρενῶν γενόμενος ἀνασπᾷ τὸ ξίφος του καὶ ῥιφθεὶς ἐπὶ τοῦ Θεοβάλδου τὸν τραυματίζει θανατηφόρως... κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διήρχοντο καὶ οἱ περίπολοι, οἵτινες ἐκδιώξαντες τὸ πλῆθος συνέλαβον τὸν Ῥωμαῖον καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸ Διοικητήριον πρὸς τὸν Βαρθολομαῖον· πληροφορηθεὶς ὅμως οὗτος ἀμερολήπτως περὶ τῶν διατρεξάντων, περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ τὸν ἐξορίσῃ ἐκ τῆς Βερώνης.

Ἅπασα ἡ οἰκογένεια τοῦ Καπελέτου ἐπένθει, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ Ἰουλία, οὐχὶ ὅμως τόσον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἐξαδέλφου της, ὅσον διότι ἐθεώρει ἀδύνατον πᾶσαν συμφιλίωσιν τῶν δύο οἰκογενειῶν· καὶ γράψασα πρὸς τὸν Ῥωμαῖον τὸν παρεκάλει νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὴν ὅπως τὴν παραλάβῃ καὶ ἀναχωρήσῃ κρυφίως μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος ἐλθὼν καὶ ἐντυχὼν αὐτὴν εἰς τὸν κῆπον, τῇ εἶπεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπελπισθῇ, διότι ἐντὸς ὀλίγου θέλει ἀνακληθῇ ἐκ τῆς ἐξορίας, καὶ ὅτι τότε, ἐὰν δὲν ἐπιτύχῃ τὴν τῶν δύο οἰκογενειῶν συμφιλίωσιν, θέλει λάβει τὰ ἀνήκοντα μέτρα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐδαιμονίας των.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Ῥωμαῖος, μετημφιεσμένος ὡς ἀλλοδαπὸς ἔμπορος, ἀποδημήσας ἐκ Βερώνης διευθύνετο εἰς Μάντουαν.

Γ'.

Ὀλεθρία ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἰουλίαν ἡ ἀναχώρησις τοῦ συζύγου της· ὠδύρετο ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, τὴν δὲ νύκτα μόλις τὰ βλέφαρά της ἐκάλυπτον τὰς ἀνεξαντλήτους ἐκείνας κρήνας, ἐξ ὧν ἀπέρρεον πολύτιμοι ἀδάμαντες.

Εἰς μάτην ὁ Ῥωμαῖος γράφων πρὸς τὴν Ἰουλίαν καθ' ἑκάστην τὴν ἐνεθάρρυνεν· αὕτη ἐτήκετο, ἐμαραίνετο ὡς τὸ φυτὸν τὸ ἔχον ἐντὸς τῆς ῥίζης του τὸν φθοροποιὸν σκώληκα. Οἱ γονεῖς της ἠθημόνουν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς θυγατρός των, καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ μάθωσι τὸ αἴτιον τῆς θλίψεώς των ὑπέθεσαν, ὅτι ἐπεθύμει νὰ ὑπανδρευθῇ, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ πατὴρ φροντίσας εὗρε δι' αὐτὴν κατάλληλον σύζυγον τὸν Κόμητα Λοδρόνον. Ἀκούσασα τοῦτο ἡ Ἰουλία ἐφοβήθη καὶ ἀπεποιήθη πᾶσαν μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν· ἀλλ' ὁ πατήρ της ἐφάνη ἐπιμένων καὶ τὴν ἠπείλησεν ὅτι θέλει τὴν ἀναγκάσει διὰ τῆς βίας νὰ τὸν ὑπανδρευθῇ.

Φαντάσθητι τὴν θέσιν τῆς συζύγου τοῦ Ῥωμαίου! Γράφει πρὸς τὸν Ῥωμαῖον, ἀλλ' οὗτος πάντοτε τῇ ἀπεκρίνετο ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει ἔλθει· ἀλλὰ δὲν ἤρχετο.

Ἡμέραν τινὰ εἰσέρχεται ὁ πατήρ της εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ τῇ ἀναγγέλλει ὅτι τὴν προσεχῆ Κυριακὴν θέλει τελεσθῇ ὁ γάμος αὐτῆς μετὰ τοῦ κόμητος Λοδρόνου. Καιρὸς δὲν ἔμενε νὰ προειδοποιηθῇ ὁ Ῥωμαῖος. Ἡ Ἰουλία περιελθοῦσα εἰς δύσκολον θέσιν, ἀποφασίζει νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας καὶ νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν Ῥωμαῖον. Ὅθεν μεταβαίνει μετὰ τῆς μητρός της παρὰ τῷ πατρὶ Λαυρεντίῳ, λόγῳ μὲν ἐξομολογήσεως, ἔργῳ δὲ ἵνα γνωστοποιήσῃ τὸν σκοπόν της. Ὁ ἱερεὺς ἀκούσας τοὺς λόγους τῆς ὀδυρομένης νεάνιδος καὶ ἀπαραμυθήτου τῇ ἀπήντησε·

— Θύγατερ! δραπετεύουσα ἐκ τοῦ πατρικοῦ οἴκου ἐμβάλλεις ἑαυτὴν εἰς προφανῆ κίνδυνον· διότι μόλις θὰ ἦσαι ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ οἱ γονεῖς σου προειδοποιηθέντες περὶ τῆς δραπετεύσεώς σου θέλουσιν ἐν τῷ ἅμα ἐνεργήσει τὰ δέοντα πρὸς σύλληψίν σου· καὶ τότε οὐδὲν μέσον σωτηρίας ἀπολείπεται· ὅθεν ἄκουσον τὰς συμβουλὰς ἐμοῦ τοῦ πολυπείρου καὶ πολιοῦ ἁμαρτωλοῦ· ἰδοὺ τί ποιητέον. Θέλω σοὶ δώσει ναρκωτικὴν κόνιν, τὴν ὁποίαν ἅμα πίῃς, θέλεις παραχρῆμα ἐμπέσει εἰς ληθαργίαν· ἅπαντες δὲ, καὶ αὐτοὶ οἱ πολύπειροι ἰατροὶ, θέλουσι σὲ ἐκλάβει ὡς νεκράν, καὶ τότε, ἀφοῦ σὲ ἐγκλείσωσιν ἐν τῷ οἰκογενειακῷ κενοταφίῳ, ἐγὼ μετὰ τοῦ Ῥωμαίου, ὃν ἐν δέοντι θέλω εἰδοποιήσει, ἐρχόμεθα πρὸς σὲ, καὶ ἀφοῦ ἐξυπνήσῃς σώα καὶ ἀβλαβὴς ὡς πρότερον, ἀποδημεῖς πάραυτα μετὰ τοῦ Ῥωμαίου εἰς

ἄλλην τινὰ πόλιν τῆς Ἰταλίας, ἕως οὗ νομίσωμεν ὅτι δύνασθε νὰ ἐπιστρέψητε ἀβλαβῶς εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος.

Συνήνεσεν ἡ Ἰουλία εἰς τὴν πρότασιν τοῦ ἱερέως καὶ λαβοῦσα τὴν φιάλην τὴν ἐμπεριέχουσαν τὴν ναρκωτικὴν κόνιν ἀπῆλθε.

Δ'.

Τὴν Κυριακὴν, ἡμέραν προσδιωρισμένην διὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου τῆς Ἰουλίας μετὰ τοῦ κόμητος Λοδρόνου, πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καπελέτου ἠγέρθησαν φαιδροὶ καὶ ἱλαροί· ἡ μήτηρ τῆς Ἰουλίας πορεύεται πρὸς τὸ δωμάτιον τῆς θυγατρός της, ἀλλὰ φαντάσθητι ὁποία ἡ ἔκπληξις καὶ ἀπελπισία της ὅτε ἀντὶ τῆς Ἰουλίας εὗρε τὸ ἄπνουν πτῶμά της.

Ἅμα ἡ θλιβερὰ αὕτη εἴδησις διεδόθη εἰς τὴν πόλιν ὁ πατὴρ Λαυρέντιος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ῥωμαῖον ἐπιστολὴν, παραγγείλας τὸν κομιστὴν αὐτῆς νὰ μὴ τὴν ἐγχειρίσῃ εἰς οὐδένα ἄλλον ἢ εἰς τὸν ἴδιον Ῥωμαῖον. Ὁ κομιστὴς, ὅστις ἦτο μοναχὸς, φθάσας ἐγκαίρως εἰς Μάντουαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Ῥωμαίου, ὅτε ἐπῆλθον οἱ ὑγειονομοφύλακες τῆς πόλεως καὶ περιώρισαν τὸ μοναστήριον ὡς ὕποπτον πανώλους, ἀποθανόντος τὴν προτεραίαν ἑνὸς μοναχοῦ μὲ τὰ συμπτώματα τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἀσθενείας. Εἰς μάτην ὁ ἀπόστολος τοῦ πατρὸς Λαυρεντίου διεμαρτύρετο ὅτι αὐτὸς δὲν ἐκοινώνησε μὲ τοὺς ἄλλους μοναχοὺς, ὅτι μόλις παρῆλθον ὀλίγαι στιγμαὶ ἀφ' ὅτου ἔφθασεν ἐκ Βερώνης· ἠναγκάσθη καὶ οὗτος νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὸ μοναστήριον καὶ οὕτω μὴ δυνηθεὶς νὰ συναντήσῃ τὸν Ῥωμαῖον, οὐδὲ φροντίσας νὰ τὸν καλέσῃ παρ' ἑαυτῷ, δὲν ἐπέδωκε τὴν τόσον οὐσιώδη ἐπιστολὴν τοῦ Λαυρεντίου.

Ἐν τούτοις εἰς τὴν Βερώνην ἐγένετο ἡ ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ τῆς Ἰουλίας ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Λαυρεντίου. Ὁ οἰκογενειακὸς τάφος τῶν Καπελέτων ἦτον μέγας μαρμάρινος σαρκοφάγος ἔχων εἰς ἑκατέραν τῶν ἄκρων ὀπὴν (α) καὶ παρὰ τὸν τάφον τοῦτον ὑπῆρχε μέγας θολωτὸς λάκκος, εἰς ὃν ἐρρίπτοντο τὰ ὀστᾶ

(α) Ἔτι καὶ σήμερον διακρίνονται αἱ δύο ὀπαὶ, ὧν ἡ κατασκευὴ ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ λαοῦ εἰς τὸν πατέρα Λαυρέντιον.

τῶν διαλυθέντων πτωμάτων. Ὁ σαρκοφάγος οὗτος περιεῖχεν εἰσέτι τὸ πτῶμα τοῦ πρὸ τριῶν ἐτῶν φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Θεοβάλδου· ἐκεῖ λοιπὸν παρὰ τῷ πτώματι ἐτέθη καὶ ἡ νομιζομένη παρὰ πάντων ὡς νεκρὰ Ἰουλία. Ἀφοῦ ἐνεταφιάσθη ὁ πιστὸς ἐκεῖνος ὑπηρέτης τοῦ Ῥωμαίου, ὁ Πέτρος ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Βερώνης πρὸς τὸν κύριόν του.

Ὁ Ῥωμαῖος εὑρίσκετο οἴκαδε διανοούμενος περὶ τῶν μέσων τῆς δραπετεύσεως τῆς συζύγου του, καὶ ἐξ ἑνὸς συλλογισμοῦ μετέβαινεν εἰς ἄλλον, οὕτως ὥστε, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Πέτρος εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἐμακάριζεν ἑαυτὸν ὡς σύζυγον τῆς Ἰουλίας καὶ ηὐχαρίστει τὸν Κύριον, διότι τὸν κατέστησεν εὐτυχῆ· ἰδὼν δὲ κατηφῆ τὸν Πέτρον ἐγερθεὶς ἀνήσυχος τὸν ἠρώτᾳ·

— Τί συμβαίνει; ὁ πατήρ μου, ἡ μήτηρ μου εἶναι καλά;

Οὐδέποτε ὅμως ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου τῆς Ἰουλίας ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ.

Φαντάσθητι λοιπὸν ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον αὐτῆς ποία ὑπῆρξεν ἡ ἀπελπισία του....

Ἀδυνατῶ νὰ περιγράψω τὰς στιγμὰς ἐκείνας, στιγμὰς ἀπεριγράπτου ἀπελπισίας, ὀδυνῶν καὶ βασάνων.

Λαβὼν ξίφος τὸ διηύθυνε ἐπὶ τοῦ στήθους του, ἀλλὰ προφθάσας ὁ Πέτρος τὸν ἀπέτρεψε τοῦ ὀλεθρίου τούτου σκοποῦ.

Τέλος ἡ γαλήνη διεδέχθη τὴν ἀπελπισίαν ἐκείνην· καὶ προστάξας τὸν ὑπηρέτην νὰ φέρῃ τὸν ἵππον του, λέγει πρὸς αὐτόν·

— Ἄκουσον, Πέτρε, θέλομεν εἰσέλθει λαθραίως ταύτην τὴν νύκτα εἰς Βερώνην καὶ ἀφοῦ ἀσπασθῶ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ νεκρὸν σῶμα τῆς προσφιλεστάτης συζύγου μου θέλομεν ἀπέλθει πρὸς ἄλλο μέρος τῆς ὡραίας Ἰταλίας μας ὅπως διασκεδάσω τὴν λύπην μου.

Ε'.

Περὶ τὴν μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ Ῥωμαῖος μετημφιεσμένος Αὐστριακὴν στολὴν εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Πέτρου εἰς Βερώνην καὶ διηυθύνθησαν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ νεκροταφεῖον· ἐκεῖ ὁ Πέτρος, ὅστις εἶχεν ἐφοδιασθῆ διὰ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου ἀνύψωσε τὸ πῶμα τοῦ σαρκοφάγου, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ Ἰουλία.

Ὁ Ῥωμαῖος εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ περιέλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ ἄπνουν σῶμα τῆς ἐρωμένης του· ἐπί τινας στιγμὰς ἔμεινε σιωπηλῶς παρατηρῶν αὐτὴν ἀσκαρδαμυκτί, τέλος ἐψέλλισε τὰς λέξεις ταύτας. . . . Ἰουλία μου, Ἰουλία, ζωὴ τῆς ζωῆς μου, σὲ, διὰ τὴν ὁποίαν ἠγάπησα τὸν βίον, σὲ, Ἰουλία, ἐπρόδωκα. . . . ὁ ἄνανδρος! ἐν ᾧ μ' ἔγραφες, ἔλθε νὰ μὲ σώσῃς, ἐγὼ ὁ ἄτιμος ἀδυνατῶν ἀνέβαλλον πάντοτε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν αἰτήσεών σου. . . . . Ὢ! ναί, εἶμαι ἄτιμος, κακοῦργος, αἰσχρὸν θηρίον, ὁ καταπτυστότερος τῶν ἀνθρώπων, ἐγὼ, ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία τοῦ θανάτου σου. . . . . καὶ ζῶ ἀκόμη; . . . . ναί, Ἰουλία, ὁ δήμιός σου πρέπει νὰ τιμωρηθῇ· ὁ ἥλιος ἤθελε σκοτισθῇ αὔριον ἐὰν αἱ ἀκτῖνές του ἔμελλον νὰ φωταγωγήσωσι τὰ βήματα ἑνὸς κακούργου, τοῦ φονέως τοῦ λαμπροτέρου τῆς γῆς πλάσματος...

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔσυρεν ἐκ τῆς ζώνης του φιάλην τινὰ ἐμπεριέχουσαν δραστήριον δηλητήριον, κατέπιεν αὐτὸ, καὶ ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν Πέτρον, λέγει·

— Πέτρε, ἐντὸς ὀλίγου θέλω ἀποθάνει πλησίον τῆς Ἰουλίας μου· περίμενε ἐδῶ ἕως ὅτου ἐκπνεύσω, καὶ τότε καταβίβασον τὴν πλάκα τοῦ τάφου καὶ ἄπελθε· εἰς τὴν διαθήκην μου δὲν σ' ἐλησμόνησα, πορεύθητι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ εἰπέ τῳ. . .

Διεκόπη, σκιρτήσαντος τοῦ σώματός του. . .

Ἡ Ἰουλία ἐξυπνήσασα εἶχε προφέρει τὸ ὄνομά του. . .

Ἕκαστος δύναται νὰ συμπεράνῃ τὴν κατάσασιν τοῦ Ῥωμαίου, τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυστυχῶν νεανιῶν συνομιλίαν, ἥτις διήρκεσεν ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, ἐνῷ ὁ Ῥωμαῖος ἐψυχορράγει. τέλος οὗτος ἐξέπνευσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἐρωμένης του, τὸ ὄνομά της ψελλίζων μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς... τότε ὀξεῖα φωνὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ τάφου καὶ ἄλλη ἀγγελικὴ ψυχὴ συναπέπτη μετὰ τῆς τοῦ Ῥωμαίου.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν προσέρχεται ὁ πατὴρ Λαυρέντιος μετ' ἄλλου τινὸς μοναχοῦ, ἐφωδιασμένοι μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἀνώρυξιν τοῦ τάφου ἐργαλεῖα... ἀλλ' ἐξεπλάγησαν καὶ ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τρόμου, ὅτε πλησιάσαντες πρὸς τὸν τάφον εἶδον αὐτὸν ἠνεῳγμένον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δύο πτώματα, τὸν Ῥωμαῖον καὶ τὴν Ἰουλίαν, τὸν δὲ Πέτρον ὀδυρόμενον ἐπὶ τῶν πτωμάτων τούτων. . .

(Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.)

ΟΙ ΙΗΣΟΥΪΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥ 1830.

Ὡς γνωστὸν, οἱ Ἰησουῖται ἔσπευσαν τὴν πτῶσιν τοῦ πρωτοτόκου κλάδου τοῦ θρόνου τῶν Βουρβώνων. Τριήμερος πολιτικὴ θύελλα ἔρριψε τὸν βασιλέα των εἰς τὴν γῆν τῆς ἐξορίας, καὶ εὑρίσκοντο ἄνευ ἀρωγοῦ, ἄνευ προστασίας, σχεδὸν ἄνευ φίλων, ἐνώπιον νέας δυναστείας, νέων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως ἀπέναντι σφριγώσης νεολαίας, φίλης τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δαφνῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Τοῦτο ἦν συμβὰν ἀπρόοπτον καὶ ἀπροσδόκητον. Τὴν προτεραίαν εἶχον εἰσέτι τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας, κατεῖχον τὴν βασιλείαν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ ἔφερον τὸ στέμμα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των, καὶ τὴν ἐπαύριον ἡ βασιλεία ἐξηφανίσθη καὶ ὁ λαὸς συνέτριψε τὸ στέμμα ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν! Δὲν πρέπει νὰ τὸ ὑποκρύψωμεν· τὸ κίνημα τοῦ 1830 εἶχεν ὅλως διαφόρους αἰτίας· ἀλλ' ἡ πρώτη, ἡ τοσαύτην σχοῦσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῆς δυναστείας, ἀνέρχεται εἰς τὴν πηγὴν τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἂν νικητὴς ὁ λαὸς οὐδαμῶς ἐφοβεῖτο, ἂν, ὄπισθεν τοῦ νομίμου κληρονόμου τοῦ θρόνου, χηρεύσαντος ἕνεκα τῆς ἐξορίας τοῦ Καρόλου Ι', δὲν ἔβλεπον κινούμενον τὸν μέλανα μανδύαν τῶν μαθητῶν τοῦ Λοϋόλα, δὶς ἴσως ἤθελε διαρρήξει ἰσχυρῶς καὶ αἰφνιδίως τὴν νόμιμον διαδοχὴν τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' οἱ Ἰησουῖται ὑπῆρχον ἐκεῖ· ἀπό τινων μάλιστα ἐτῶν προσεπάθουν ἵνα καταστήσωσι γνωστὴν τὴν παρουσίαν αὐτῶν διὰ καταχρήσεων καὶ παντὸς εἴδους παρανομιῶν. Ἡ ὑγιὴς τοῦ ἔθνους μερὶς ᾐσθάνθη μυστικήν τινα εὐχαρίστησιν φρονοῦσα ἐν πεποιθήσει ὅτι ἡ αὐτὴ τρικυμία, ἥτις ἀνέτρεψε τὸν θρόνον τοῦ Καρόλου Ι' παρέσυρε ταὐτοχρόνως τοὺς ἀνθρώπους, οἷς ἀπεδόθησαν πᾶσαι αἱ συμφοραὶ τῆς Μεταπολιτεύσεως. Παρὰ τῷ λαῷ οὐδὲν ἕτερον διέκρινέ τις, ἢ μῖσος τυφλὸν καὶ ἀδιάλλακτον· ἐμίσει τοὺς Ἰησουΐτας, ὡς ἐμίσει κακούργους. Ἡ μνήμη τοῦ λαοῦ εἶναι στεγανωτάτη· ἀνεπόλει τοὺς διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὑπέστησαν τὰ γενναῖα μέλη τῶν ἀρχαίων βουλευτηρίων· ἠρίθμει

τὰ ἐγκλήματα τοῦ ἱερατείου ὑπὸ τὰ ὑπουργεῖα τοῦ Βιλλὲλ καὶ τοῦ Πολιγνιὰκ, καὶ, συναισθανόμενος ὅτι ἡ νέα βασιλεία δὲν ἠδύνατο ἄνευ τῆς συνδρομῆς του νὰ διατηρηθῇ, ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον ἐξασφαλίσει αὐτὸν ὅτι οὐδέποτε πλέον θὰ ἐνέμοντο τὴν Γαλλίαν οἱ Ἰησουῖται..

Ἀπέναντι τῆς φοβερᾶς ταύτης ἀντιπολιτεύσεως, οἱ μαθηταὶ τοῦ Λοϋόλα διέμειναν ἀπαθεῖς, ἀναμένοντες ἀγαθὴν εὐκαιρίαν. Τὸ παρελθὸν ἦν πλῆρες μαθημάτων, ἐξ ὧν ἠδύναντο νὰ ἐπωφεληθῶσι. Καταδιωχθέντες ἐξ ἁπάντων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, προσεπάθουν νὰ προλεάνωσι τὴν ὁδὸν, δι' ἧς θὰ ἠδύναντο καὶ πάλιν ἵνα εἰσέλθωσιν ἐν αὐτοῖς. Ἐν Γαλλίᾳ, ἰδίως, εἰς μάτην ἐξῆπτον τὴν ἠθικὴν ἀγανάκτησιν, εἰς μάτην πολλάκις προσέβαλλον τὴν ζωὴν ἢ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν βασιλέων· ἐγνώριζον ἵνα ἐπανευρίσκωσι πάντοτε τὴν πρώτην αὐτῶν θέσιν καὶ ν' ἀπολαμβάνωσι τῶν πρώτων αὐτῶν προνομίων. Ἡ ἱστορία τῶν Ἰησουϊτῶν εἶναι παράδοξος! διὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης κατώρθωσαν ὅ,τι ἄλλοι δὲν ἠδύναντο νὰ διαπράξωσι διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ θάρρους αὐτῶν. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830 ἐτάραξε λίαν τὰ σχέδιά των· ἦσαν τόσον συνωχειωμένοι πρὸς τὴν ὕπαρξιν τὴν ὁποίαν διῆγον ὑπὸ τὸν Κάρολον Ι', τὸ μέλλον τοσαύτας τιμὰς καὶ τοσαῦτα πλούτη εἰς αὐτοὺς ὑπισχνεῖτο, ὥστε θανασίμως ἤλγουν βλέποντες τόσον αἰφνιδίως διαφεύγοντας ἐκ τῶν χειρῶν των οὕτωσὶ πολυτίμους θησαυρούς. Ἀλλὰ πολλάκις ἀνένηψαν ἐκ φρικωδεστέρας ἀπελπισίας, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι τὸ μέλλον δὲν ἀπωλέσθη παντάπασι δι' αὐτούς.

Ἡ ἐπαύριον μιᾶς ἐπαναστάσεως εἶναι πλήρης ταραχῶν καὶ ἀβεβαιοτήτων. Ὁ βασιλεὺς ἐξέλιπε, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας του τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν αὐλικῶν, οἵτινες περιεστοίχουν αὐτὸν ἐν ταῖς στιγμαῖς τῆς πτώσεώς του, καὶ πάντες ἐνόμισαν ὅτι μετ' αὐτοῦ ἐξέλιπε καὶ τὸ σύστημα τοῦ Λοϋόλα. Τοῦτο ἦν δεινὴ ἀπάτη· ἀλλ' οὐδ' ὑπῆρχε σκέψεως χρόνος, καθ' ὅσον ἀνιδρυομένης νέας βασιλείας τόσον πολλαὶ ἐπασχολήσεις συσσωρεύονται, τόσον ὀλίγον εἰσὶν ἀσφαλεῖς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν βαδίζουσι καὶ ὁ θόρυβος εἶναι τόσον ζωηρὸς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων, ὥστε εἶναι συγγνωστέοι οἱ Ἰουλιανοὶ ἐὰν δὲν ἐσκέφθησαν ἵνα προφυλάξωσι τὴν νέαν βασιλείαν ἀπὸ τῶν κινδύνων ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀνετράπη ἡ προηγουμένη

κυβέρνησις. Οἱ Ἰησουῖται ἠδυνήθησαν λοιπὸν ν' ἀναπνεύσωσιν ἐπ' ὀλίγον χρόνον· δὲν τοὺς κατέθλιψαν λοιπόν, ἀλλὰ τοὺς ἐγκατέλιπον ἡσύχους ἵνα θρηνήσωσι τὰς φρικώδεις συνεπείας τῆς ὀλεθρίας ἐπιρροῆς των. Ἐν τούτοις, καίτοι δὲν ἐβυθίσθησαν εἰς ἐντελῆ ἀπελπισίαν, καίτοι προσεδόκων προσεχῆ βελτίωσιν τῆς θέσεως αὐτῶν, ἐν τούτοις κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς ἦσαν λίαν ἐπιφυλακτικοὶ καὶ οὐδὲν σημεῖον ζωῆς ἐδείκνυον. Παρῆλθον οὕτως ἐνιαυτοί τινες ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ γαλήνῃ καὶ τῇ βαθυτέρᾳ σιωπῇ· εἷς ἐξ αὐτῶν μετέπειτα ἐτόλμησε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀκινησίας ἐν ᾗ ἦν βεβυθισμένος καὶ ἰδὼν ὅτι οὐδαμόθεν ἐσκέπτοντο περὶ αὐτῶν ἔδωκε πρῶτος τὸ σύνθημα καὶ οἱ συνάδελφοί του τὸν ἠκολούθησαν. Πάντα ταῦτα, ἐν τοσούτῳ, συνέβαινον μυστικῶς· ἐφοβοῦντο τὰς συνεπείας βιαίων πράξεων, καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύσωσι τὸ μέλλον διὰ παρεκτροπῶν. Ὑπεσχέθησαν πάντες νὰ τηρῶσιν ἐχεμύθειαν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐκλέξαντες σύνθημά τι ἔβαλλον τὸ ἔργον αὐτῶν εἰς ἐνέργειαν. Ἦν λίαν τερπνὸν τὸ παρατηρεῖν τοὺς ταπεινοὺς τούτους ῥασοφόρους· ἔτρεχον ὧδε κἀκεῖσε, ἐπεριπάτουν ταπεινοί, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὴν κεφαλὴν κεκυφυῖαν, ἐρωτῶντες, μεθ' ὑποκεχριμένης ταπεινοφροσύνης, περὶ τῶν παρατεινομένων ταραχῶν κατόπιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτικοῦ κινήματος. Πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας ἐξῆλθον τῶν θυρῶν των εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ἐπαναστάσεως. Ἕκαστος ἐζήτει νὰ καταλάβῃ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ θέσιν. Γενικὴ ἐβασίλευε καχεξία· πάντες ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν ὀραστικοῦ τινος φαρμάκου, καὶ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ τοιοῦτόν τι.

Οἱ Ἰησουῖται ἤρξαντο τότε σπουδάζοντες ὑπογείως ὅλους τοὺς κεκμηκότας νοήμονας· τὸ πρόσωπον αὐτὸ τοῖς ἀνῆκεν. Ηὐχαριστοῦντο ν' ἀναπτύξωσι τὸ πνεῦμα τοῦτο τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης, καὶ τὴν ἱκανότητα ἐκείνην τῆς ὁποίας αἱ συνέπειαι ἦσαν ἤδη γνωσταὶ εἰς αὐτούς. Ἀκολούθως, ἀφοῦ ἐξησφαλίσθησαν ἐκ τῆς συνδρομῆς ἢ τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἀσθενῶν τούτων φύσεων τῶν εἰς οὐδεμίαν προσκεκολλημένων μερίδα, προσέβαλλον τραχέως τὸν πλέον ἀδυσώπητον ἐχθρόν των, αὐτὸν τοῦτον τὸν λαόν. Ἀναμφιβόλως, ἐὰν διέπραττον τὴν ἀφροσύνην ἵνα εἴπωσιν εἰς τὸν λαόν: Ἐσμὲν ἄνθρωποι τοῦ παρελθόντος· ἐκεῖνοι οὓς ἐνομίσατε καταβληθέντας, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα

φρίκην μόνον ἐμπνέει ὑμῖν. . . ὁ λαός, τὸ ἠθικὸν τοῦτο ὄν, τὸ ὁποῖον πάθη μόνον καὶ ἐχθροπαθείας διατρέφει, ἀναντιῤῥήτως ἤθελε τὰς καταβάλλει ὑπὸ τὴν στιβαρὰν καὶ δραστήριον χεῖρά του. Ἀλλ' ἐπροφυλάχθησαν καλῶς· ἔλαβον ἄλλην ἀτραπὸν, μᾶλλον διὰ τῶν ἐπιτηδειοτήτων αὐτῶν, καὶ προέβησαν ἄνευ κωλυμάτων εἰς τὸν προαιώνιον σκοπόν των.

Ἡμέραν τινὰ, κατὰ τὸ 1836, παράδοξός τις φήμη διεδίδετο ἔν τινι ἐπαρχίᾳ τῶν Παρισίων. Διηγοῦντο ὅτι ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Ἄνω Βιέννης, μέγα ἐτελεῖτο θαῦμα. Αὐτόγραφός τις ἐπιστολὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὑρέθη ἐπὶ τοῦ βωμοῦ πτωχῆς ἐξοχικῆς οἰκίας. Τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀρκούντως περίεργον. Ἐτύπωσαν πλῆθος ἀντιτύπων τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον εἶναι τὸ ἑξῆς:

« Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εὑρέθη ἐν Ἱερουσαλὴμ, θαυμασίως γεγραμμένη διὰ τῆς ἰδίας χειρός του ἐν χρυσοῖς γράμμασιν, ἐπὶ ὀθόνης, μετὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ὑπὸ ὀρφανοῦ τινος ἑπταετοῦς παιδίου, μὴ εἰδότος λαλεῖν, καὶ ἥτις ἐξηγεῖται ἐν ταῖς ἑξῆς λέξεσιν:

» Ἀναγγέλλω ὑμῖν ὅτι ἓξ μὲν ἡμέρας ἔδωκα ὑμῖν πρὸς ἐργασίαν, τὴν δὲ ἑβδόμην ἵνα ἀναπαύησθε. Συχνάζετε εἰς τὰς λειτουργείας, ἀνακουφίζετε τοὺς τεθλιμμένους. Ἐκπληρουμένου τοῦ κανόνος τούτου, οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ οἱ οἶκοι ὑμῶν εὐτυχήσουσιν. Ἐὰν ὅμως, ἀπ' ἐναντίας, ἀπιστήσητε εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἀρὰ ἐφ' ὑμῶν καὶ ἐπὶ τῶν τέκνων ὑμῶν καὶ ἐπὶ τῶν κτηνῶν ὑμῶν. Ἐφ' ὑμῶν ἐπισκήψει ἡ πανώλη, ὁ λιμὸς καὶ ἕτεραι μεγάλαι ἀσθένειαι, φρικώδης δὲ ὀργὴ θέλει σᾶς ἀπειλεῖ. Θέλετε νηστεύει πέντε παρασκευὰς καὶ θέλετε λέγει πέντε Πάτερ ὑμῶν πρὸς ἀνάμνησιν τῶν Παθῶν μου, τὰ ὁποῖα ὑπέστην ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ χάριν τῆς σωτηρίας ὑμῶν. Θέλετε φέρει τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐφ' ὑμῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν μεγάλῃ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφοσιώσει, δωροῦντες αὐτὴν πᾶσι τοῖς ἐπιθυμοῦσι ταύτην, γεγραμμένην διὰ τῆς ἰδίας χειρός μου καὶ ἀπαγγελθεῖσαν διὰ τοῦ ἰδίου στόματός μου. Πάντες λοιπὸν καὶ πᾶσαι αἱ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν τῇ οἰκίᾳ των κρατήσουσαι χωρὶς τοῦ δημοσιεῦσαι αὐτὴν, καταδικασθήσονται ἐν τῇ τελευταίᾳ κρίσει. Ἔσονται δ' εὐλογημένοι παρ' ἐμοῦ ἐὰν δημοσιεύσω-

σιν αὐτὴν καὶ ἀντίγραφον αὐτῆς παράσχωσιν εἰς πάντας καὶ πάσας αἵτινες ἤθελον αἰτήσει αὐτήν. Ὁπόταν διαπράξωσι τοσαύτας ἁμαρτίας, ὅσοι ἀστέρες εἰσὶν ἐν τῷ στερεώματι, συγχωρηθήσονται, μετανοοῦντες διότι ὕβρισαν τὸν Θεόν. Εἰς πάντας τοὺς τηρήσοντας αὐτὴν ἐν τῷ οἴκῳ των, τὸ κακοποιὸν πνεῦμα οὐδέποτε θέλει καταπλήξει αὐτοὺς, οὐδὲ τὸ πῦρ, οὐδ' ἡ καταιγίς· καὶ ὅταν γυνή τις ἐγκυμονῇ, θέσατε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μετ' εὐχῆς ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀμέσως ἡ γυνὴ ἀπελευθερωθήσεται τῶν ὠδίνων αὐτῆς, πρᾶγμα ἀληθὲς καὶ δοκιμασθὲν διὰ τῆς ῥηθείσης ἐπιστολῆς.—Ἰησοῦ, Μαρία, Ἰωσήφ! Λάβετε οἶκτον ἐμοῦ. Οὐδεὶς μὴ ἀμφιβαλέτω περὶ τῆς εἰλικρινείας τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, διότι ἔσονται κατηραμένοι καὶ ἀνάξιοι τῆς ἐμῆς χάριτος, οἱ δὲ πιστεύσοντες αὐτὴν ἔσονται εὐλογημένοι παρ' ἐμοῦ. Οὕτω γενέσθω! (α) »

Οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ ἠγόραζον ἁπλήστως τὴν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· δὲν ἐπωλεῖτο ἀκριβά· καὶ ἂν δὲν προὐξένει καλόν τι, ἀναμφιβόλως οὐδόλως προὐξένει κακόν. Ἤλθομεν λοιπὸν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν θαυμάτων, καὶ Κύριος οἶδεν ἂν ὁ δημοσιεύσας τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἦν ὁ μόνος θαυματοποιὸς τῆς ἐποχῆς ταύτης. Περὶ τοῦ νομίσματος τῆς Παναγίας Παρθένου οὐδαμῶς θεωροῦμεν ἄσχημον ἵνα διηγηθῶμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν.

Τὸ 1835, ἡ Μαρία Λαβουσσιέρη βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ ἐρωμένου αὐτῆς δολοφονεῖ τὸν σύζυγον καὶ ἀναγκάζει τὸν υἱόν της, μόλις δεκατετραετῆ, ἵνα βάψῃ τὰς χεῖράς του ἐν τῷ πατρικῷ αἵματι. Ἡ αὐλὴ τῆς Λιμουβικίας καταδικάζει τὴν Μαρίαν Λαβουσσιέρην καὶ τὸν Πέτρον Γ. . . εἰς θανατικὴν ποινήν. Ἀλλ' ἔμπορός της ἀναρτᾷ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς Μαρίας τὸ νόμισμα τῆς Παναγίας . . . Μετ' οὐ πολὺ ἡ Μαρία ἠθωώθη, ἐνῷ οἱ ἕτεροι ὑπέστησαν τὴν ποινὴν τοῦ κακουργήματος αὐτῶν.

Καθ' ἣν ἐποχὴν τοιαῦτα ἐτελοῦντο θαύματα, οἱ Ἰησουῖται διεδίδουν πανταχόθεν μικρὰ βιβλιάρια, δι' ὧν ἐδίδασκον ἁπάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ 1830 ἐπανάστασις ὠφείλετο ἐν μέρει καὶ εἰς τὸν τύπον, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύ-

(1) Περὶ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν Πανεπιστημείων, ὑπὸ M. *F. Genin.*

σεως τῆς νέας βασιλείας ἔπαιζε σπουδαῖον εἰς τὴν κυβέρνησιν πρόσωπον, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἵτινες ἐπεθύμουν ἵνα ἐπαναφέρωσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς Μεταπολιτεύσεως, κατενόησαν ὅτι, ἂν ἀγωνισθῶσι μετ' ἴσων ὅπλων, ἦν ἀπαραίτητον ὅπως ἔχωσι καὶ οὗτοι ἓν ὄργανον δημοσιογραφικόν.

Οἱ Σεβασμιώτατοι Πατέρες ἐξέδωκαν λοιπὸν τὸ Σύμπαν καὶ τὸν Φίλον τῆς θρησκείας. Ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσι κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ προσηλυτισμοῦ· ἐσχημάτισαν διαφόρους ἑταιρίας, ἡ πρώτη ἐκ τῶν ὁποίων ἠρίθμει ἐπέκεινα τῶν πεντήκοντα χιλιάδων μελῶν.

Ἀλλὰ μέχρι τοῦ μαρτίου 1840 οὐδεμία ἀδιάκριτος φήμη ἠκούσθη, καὶ οὐδὲν ἀνήγγειλε τὴν ὕπαρξιν τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἀλλ' ἰδοὺ ἐκ τοῦ βυθοῦ γαληνιαίας εἰρήνης χραυγή τις ῥήγνυται καὶ τὸ πολεμιστήριον (branle-bas) ἠχεῖ ἐπὶ τέλους.

Λιβελλός τις ἐξακοντίζεται κατὰ τῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἱ Ἰησουῖται ἐν συνόλῳ ὑποστηρίζουσι τὴν πρώτην ταύτην προσβολήν.

Καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἦν φωνὴ πολέμου, ἐπίσημος ἐχθροπραξιῶν διακήρυξις καὶ οἱ καθηγηταὶ θαῤῥαλέως προσβάλλουσι τοὺς Ἰησουΐτας. Πλημμύρα φυλλαδίων ἐπικρατεῖ, τὸ δὲ Σύμπαν ἤδη ῥίπτει τὸ χειρόκτιον.

« Ἐδόθη, ἔλεγε τὸ Σύμπαν, τὸ σύνθημα καὶ οὐδέποτε πρόσκλησις τοιαύτη ἐξεπληρώθη μετὰ τοσαύτης ἐνεργητικότητος καὶ τοιού του ἐνθουσιασμοῦ· ἀπεφάσισαν ν' ἀναστήσωσι φάσμα ἐκλεῖψαν ἀπὸ τρισκαίδεκα ἐτῶν, ἵνα ῥίψωσιν αὐτὸ μετὰ τρόμου ἐν μέσῳ τοῦ εὐπίστου λαοῦ. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ φάντασμα; Τίς τὸ πιστεύει; εἶναι μικρός τις ἀριθμὸς ἀνθρώπων ἀποσυρθέντων ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ διὰ τοὺς ὁποίους νομίζουσιν ὅτι κινοῦσι τὸ πᾶν διὰ τῶν παντοδυνάμων χειρῶν των καὶ δι' ἀοράτων μέσων. Ἀλλ' ἴδετε κατὰ πόσον πιστῶς καὶ ταχέως ὑπείκουσιν εἰς τὸ δοθὲν σύνθημα. Οἱ πάντες ἤδη περὶ Ἰησουϊτῶν ὁμιλοῦσιν· ἔστε βέβαιοι, ἐπί τινα χρόνον περὶ οὐδενὸς ἄλλου θέλουσιν ὁμιλήσει. Πᾶσα ὠφέλιμος καὶ σπουδαία διδασκαλία ἀνεστάλη, αἱ δὲ πανεπιστημιακαὶ αἴθουσαι ἀντηχοῦσιν ἐκ τοῦ τρομεροῦ αὐτοῦ ὀνόματος· ἀπαγγέλλουσιν αὐτὸ μετὰ φρίκης καὶ σπασμῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων διασκεδάζουσι, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διδασκαλίας καὶ ὁπόταν συνομιλῶσιν ἐν ἰδιωτικοῖς κύκλοις. Ἐν

γένει, ὁποῖοι μυκτηρισμοί, ὁποῖοι ὑπολογισμοί, ὁποία παραφορὰ καὶ ἐν μιᾷ λέξει, ὁποία ἀλγεινὴ κωμῳδία! Τί εἶναι σήμερον οἱ Ἰησουῖται, ποῦ εἶναι τὰ κτήματα, ποῦ ἡ κατάστασις αὐτῶν. Ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν διεύθυνσιν μέσον τι δι' οὗ νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπὶ τῶν γενικῶν διαθέσεων τῶν πνευμάτων καὶ τῆς πορείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων; »

Οὕτως ἔλεγε τὸ Σύμπαν ἡ δὲ κατὰ τῶν Πανεπιστημείων ἀντιπολίτευσις ἐπετείνετο ὁσημέραι! ὁ δὲ φανατικὸς Ἀρχιεπίσκοπος Chartres ἐδημηγόρει τὰ ἑξῆς:

« Ἐὰν ἐρωτήσω:

» Δύναμαι ἐν συνειδήσει ν' ἁρπάσω τὰ κτήματα τοῦ ἄλλου, νὰ λαφυραγωγήσω τὴν κληρονομίαν, δι' ἧς ἐν εὐφροσύνῃ θὰ ἔζων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ φοβηθῶ οὐδεμίαν κοσμικὴν ἐξουσίαν,— ἐρωτήσατε τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ θέλει εἴπει πρὸς ὑμᾶς:

» Δὲν θέλω ποσῶς νὰ καταφύγω εἰς ματαίους ἐνδοιασμοὺς— διότι τοῦτο εἶναι ζήτημα πρόωρον.

» Δύναμαι νὰ ἐγκύψω εἰς τὰς ἀτιμοτέρας ἡδυπαθείας, τὰς ὁποίας ν' ἀπολαύσω ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ;

» Ἡ αὐτὴ ἀπάντησις.

» Δύναμαι ν' ἀνατρέψω τὴν κοινωνίαν, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της ἀνυψωθῶ ἐγώ; θὰ ῥεύσῃ μὲν ἄπειρον αἷμα· ἐν τούτοις τὸ πᾶν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐπιτυχίαν μου.

» Ζήτημα πρόωρον.

» Ἐπὶ τέλους, θραύων πάντα οἰκογενειακὸν δεσμὸν, πνίγων τὴν φωνὴν τῆς φύσεως, δύναμαι νὰ σφάξω τὸν γηραιὸν πατέρα μου, τοῦ ὁποίου αἱ ἡμέραι παρατεινόμεναι βραδύνουσι τὴν εὐτυχίαν μου; Δύναμαι νὰ τὸν θεωρήσω ὡς ἁπλουστάτην καὶ ἀνωφελῆ μηχανὴν, τὴν ὁποίαν ἐν πάσῃ ἀθωότητι δύναμαι νὰ καταθραύσω;

» Δὲν ἀκούετε λοιπόν: Τὸ ζήτημα εἶναι πρόωρον! »

Καὶ μετὰ ταῦτα προσετίθη τὰ ἑξῆς:

« Τὸ πανεπιστήμιον διδάσκει συστήματα ἱερόσυλα, τὸ πανεπιστήμιον εἶναι προωρισμένον νὰ γράψῃ τὸ μοιραῖον ὄνειρόν του ἐπὶ τῶν καπνιζόντων ἐρειπίων τῆς Γαλλίας, τὸ πανεπιστήμιον ὠθεῖ εἰς μίμησιν τῶν σφαγέων τοῦ 93! . . . »

Μολονότι ὁ Chartres ὑπὸ τὸ κράτος παραφορᾶς ἐπρόφερε

τὰς λέξεις ταύτας, ἐν τούτοις οἱ συντάκται τοῦ Σύμπαντος ἐπευφήμουν μετὰ μανίας, οἱ δὲ Ἰησουῖται ἔτρεχον εἰς τὰς ὁδοὺς, ἀκούοντες τοὺς λόγους τοῦ Παράφρονος. Ἀλλ' αἱ μηχανορραφίαι τῶν Ἰησουϊτῶν ἐματαιώθησαν, οἱ δόλοι των ἐξηκριβώθησαν, ῥάγδην, τὰ βέλη τῶν φιλελευθέρων κατεφέροντο κατ' αὐτῶν, αἱ πληγαὶ τῶν ἱερατικῶν ταγμάτων χαίνουσαι αἱμορρόουν, δεινοὶ μηχανικοὶ, οἷοι ὁ Dupin, Cousin, Montalembert, Villemain, ἔστρεφον κατ' αὐτῶν τὰ τηλεβόλα τῶν νεωτέρων ἰδεῶν. Ἡ εὐγλωττία τῶν φιλελευθέρων κατεδαπανᾶτο ἀπὸ τοῦ βήματος τῶν Βουλῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ καταδιωκομένου Πανεπιστημίου, ὁ θρίαμβος τῶν ἐλευθεροφρόνων ἐξησφαλίσθη καὶ κατὰ τὸ 1845 αἱ γαλλικαὶ βουλαὶ κατεδίκαζον ἐν μέσῃ Γαλλίᾳ τοὺς Ἰησουΐτας. Τοιαῦται ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἐν Παρισίοις περιπέτειαι τῶν λοϋολιστῶν.

Pierre Zaccone

(Μετάφρασις καὶ διασκευὴ ΦΑΙΔΩΝΟΣ).

Ο ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΩ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΤΩΧΑ ΠΑΙΔΙΑ.

Ὁ περίφημος τῆς Γαλλίας ποιητὴς, ἡ δόξα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὁ πολιτικὸς ἐξόριστος τῆς Ἱερσέης, ἐμφορούμενος ὑπὸ τῶν τρυφερωτέρων πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα αἰσθημάτων, συναθροίζει ἀνὰ πᾶν ἔτος κατα τὴν ἑορτὴν τῶν Χριςουγέννων ἐν τῷ εἰς Hauteville ἐρημητηρίῳ του ἱκανὸν ἀριθμὸν πτωχῶν παιδίων. Τὸ αὐτὸ πράξας καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀπηύθυνεν αὐτοῖς, εἰς τεσσαράκοντα συμποσουμένοις, καὶ ἐν μέσῳ πολυαρίθμου ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, τοὺς ἀκολούθους ὡραίους λόγους, πλήρεις ἰδεῶν πρωτοτύπων καὶ αἰσθημάτων ἐξαιρέτων, ἰδίων τοῦ συγγραφέως τῶν Ἀθλίων.

« Εὑρίσκομαι ἐν ἀμηχανίᾳ βλέπων τοσοῦτον πλῆθος περὶ ἐμὲ διὰ πρᾶγμα τοσοῦτον ἁπλοῦν καὶ τοσοῦτον μικρᾶς σημασίας. Ἐγὼ ὁ ἐρημίτης ἀνοίγω ἅπαξ τοῦ ἔτους τὴν οἰκίαν μου. Διατί; Διὰ νὰ δείξω εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἴδῃ, ταπεινήν τινα ἑορτὴν, ὥραν τέρψεως, χορηγουμένης οὐχὶ παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς τεσσαράκοντα πτωχὰ παιδία. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἡ ἀθλιότης· ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἡ χαρά. Εἶναι τοῦτο πολύ;

Κυρίαι, πρὸς σᾶς ἀποτείνομαι, ἐπειδὴ εἰς τίνα ἄλλον ν' ἀποδώσω τὴν χαρὰν τῶν παιδίων ἢ εἰς τὴν καρδίαν τῆς μητρός; Βλέπουσαι τὰ παιδία ταῦτα, βεβαίως συλλογίζεσθε τὰ ὑμέτερα, καὶ ἀναλόγως τῶν δυνάμεών σας, ὅπως ἀρχήσω ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀδελφότητα, πράξατε ὑμεῖς, ὡς εὐτυχεῖς καὶ ὑπὸ τῆς τύχης εὐνοούμεναι μητέρες, πράξατε ὥστε οἱ μικροὶ πλούσιοι νὰ μὴ φθονῶνται ὑπὸ τῶν μικρῶν πτωχῶν. Σπείρωμεν τὴν ἀγάπην. Τοιουτοτρόπως θέλομεν εἰρηνοποιήσει τὸ μέλλον!

Ὡς κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει ἔλεγον,

νὰ εὐεργετῇ τις τεσσαράκοντα παιδία εἶναί τι ἀσήμαντον, ἀλλ' ἐὰν ὁ ἀριθμὸς οὗτος, τῇ συμπράξει ἁπασῶν τῶν ἀγαθῶν καρδιῶν, ἠδύνατο ν' αὐξήσῃ ἀτελευτήτως, τότε ἤθελε χρησιμεύσει ὡς ὠφέλιμον παράδειγμα. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ τοῦ προσηλυτισμοῦ συγκατατίθεμαι νὰ τελῆται ὁπωσοῦν δημοσίως τὸ εἰς τὰ πτωχὰ ταῦτα παιδία ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῆς Hauteville προσφερόμενον συμπόσιον.

Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην ἵδρυσιν ὁρμῶμαι ὑπὸ δύο κυρίως σκοπῶν· τοῦ τῆς ὑγιεινῆς καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὑγιεινῆς εὐδοκιμεῖ ἡ ὕδρυσις αὕτη; Ναί· καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις. Ἐν ἓξ ἔτεσι, ἀφότου τὸ δεῖπνον τοῦτο δίδεται ἐνταῦθα, ἐκ τῶν κατὰ πᾶν ἔτος συμμετεχόντων αὐτοῦ τεσσαράκοντα παιδίων ἀπέθανον δύο μόνα. Δύο εἰς ἓξ ἔτη. Τὸ συμβὰν τοῦτο διακοινῶ τοῖς εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἀσχολουμένοις καὶ τοῖς ἰατροῖς. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ προσηλυτισμοῦ ἐπιτυγχάνει ἡ ἵδρυσις αὕτη; Ναί. Γεύματα ἑβδομαδιαῖα διὰ τὰ μικρὰ πτωχὰ παιδία, ἐπὶ τοῦ τύπου τούτου τελούμενα, ἤρξαντο ἁπανταχοῦ καθιδρυόμενα, ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἀμερικήν. Χθὲς ἔλαβον Ἀγγλικὴν ἐφημερίδα, τὸ Leith Pilot, συνιστῶσαν θερμῶς τὴν σύστασιν ταύτην.

Τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνέγνωσα εἰδοποίησίν τινα ἐν τῷ Χρόνῳ τοῦ Λονδίνου, ἀναγγέλλουσαν τὴν καθίδρυσιν συμποσίου ἐκ 300 παιδίων. Ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν σήμερον ἔλαβον παρὰ τῆς Λέδυ Θόμψων, μανθάνω ὅτι ἐν τῷ προαστείῳ Marylebone συνεγευμάτισαν 6,000 παιδίων. Ἀπὸ 300 μέχρι 6,000 εἶναι τεραστία πρόοδος ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλο ἔτος. Συγχαίρω τὴν εὐγενῆ ἀνταποκρίτριάν μου καὶ τὴν εὐγνωμονῶ. Χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας της, καὶ εἰς τὰς διαθέσεις τῶν ἐντίμων φίλων της, ἡ ἰδέα τοῦ ἐρημίτου ἐκαρποφόρησε. Τὸ μικρὸν ῥυάκιον τῆς Iersey κατέστη ἐν Λονδίνῳ μέγας ποταμός.

Μίαν τελευταίαν λέξιν. Ἅπαντες ἡμεῖς ἔχομεν ἐπὶ τῆς γῆς διάφορα καθήκοντα νὰ ἐκπληρώσωμεν. Ὁ Θεὸς δὲ πρὸ πάντων ἐπιβάλλει ἡμῖν τὰ αὐστηρὰ καθήκοντα. Πρὸς τὸ συμφέρον λοιπὸν ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων ὀφείλομεν νὰ πολεμῶμεν τοὺς ῥωμαλέους καὶ δυνατούς· τοὺς ῥωμαλέους, ὁπόταν καταχρῶνται τῆς ἰσχύος αὐτῶν, τοὺς δυνατοὺς, ὁπόταν ἐπὶ κακῷ χρῶνται τῇ δυνάμει αὐτῶν. Ὀφείλομεν νὰ λαμβάνωμεν ἐκ τοῦ

τραχήλου τὸν δυνάστην, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ οὗτος, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἁμαξηλάτου μέχρι τοῦ καταθλίβοντος τὸν λαὸν βασιλέως. Ἀνθίστασθαι καὶ παλαίειν εἶναι σκληραὶ ἀνάγκαι. Ἀλλ' ἡ ζωὴ θὰ ἦτο πολὺ σκληρὰ ἐὰν μόνον ἐκ τῶν ἀναγκῶν τούτων συνέκειτο. Ἐνίοτε, ἐξαντληθέντες, ζητοῦμεν κατά τινα τρόπον χάριν παρὰ τοῦ καθήκοντος. Στρεφόμεθα πρὸς τὴν συνείδησιν. Τί ἐπιθυμεῖς νὰ πράξω, ἀποκρίνεται ἡ συνείδησις· τὸ καθῆκον ἐπιτάσσει νὰ ἐξακολουθήσω. Διακοπτομένης δὲ πρὸς στιγμὴν τῆς πάλης, θεωροῦμεν τὰ παιδία, τὰ μικρὰ ταῦτα ἀνθύλλια, τὰς δροσερᾶς αὐτῶν pareiὰς, εἰς ἃς ἡ σεβαστὴ αὐγὴ τῆς ζωῆς ἐμβάλλει τὰ ῥόδα καὶ τὸ φῶς της καὶ συγκινούμεθα. Μεταβαίνομεν ἀπὸ τῆς ἀγανακτήσεως εἰς τὴν συγκίνησιν καὶ τότε κατανοοῦμεν ὁλόκληρον τὴν ζωὴν καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ἐπειδὴ ἐὰν πρὸς πάλην δίδει ἡμῖν τοὺς ἰσχυροὺς καὶ μοχθηροὺς, πρὸς ἀνακούφισιν μᾶς δίδει προσέτι τοὺς ἀθώους καὶ ἀσθενεῖς καὶ παρὰ τὰ αὐστηρᾶ καθήκοντα τίθησι τὰ εὐχάριστα. Διὰ τῶν τελευταίων λησμονοῦμεν τοὺς πρώτους».

Τὴν εὐεργετικὴν καὶ φιλάνθρωπον ταύτην πρᾶξιν, δὲν θὰ θελήσωσιν ἆρά γε νὰ μιμηθῶσι καὶ οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν, προσφέροντες τοὐλάχιστον διὰ μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους εἰς τὰ πτωχὰ καὶ πεινῶντα παιδία ὀλίγην τροφὴν, ἐξ ἧς οὗτοι κορέννυνται; Διὰ τοιούτων ἔργων ὀφείλει νὰ διακρίνηται ὁ ἀληθὴς ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ, οὗ πᾶσα ἡ διδασκαλία στηρίζεται ἐπὶ τῆς μεγάλης Μωσαϊκῆς ἐντολῆς «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν».

ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ ΚΛΑΙΟΥΣΑΝ.

Ὡραία κόρη, διατί σιωπηλὴ καὶ σύννους
ἀδιαφόρως περὶ σὲ τὰ πάντα θεωρεῖς,
καὶ λύεσαι εἰς θρήνους,
ἐνῷ ἡ ἡλικία σου σὲ κράζει νὰ χαρῇς;

—

Διὰ τὴν λύπην ἄγγελον δὲν σ' ἔπλασεν ἡ φύσις·
δὲν σ' ἔδωκε τὰ θέλγητρα (φεῦ! δι' ἡμᾶς ἀλύσσεις)
νὰ τήκεσαι, νὰ κλαίῃς.
Ἄφες ἡμᾶς νὰ κλαίωμεν, ὧν τὴν καρδίαν καίεις.

—

Ἀπόῤῥιψε, ἀπόῤῥιψε τῶν ὀφθαλμῶν τὰ νέφη.
Ἄφες τὸ κάλλος καθαρὸν, τὴν ὄψιν σου νὰ στέφῃ·
Ἄφες φαιδρὸν ν' ἀστράπτῃ
τὸ βλέμμα σου κ' εἰς τὰς ψυχὰς πῦρ ἔρωτος ν' ἀνάπτῃ.

—

Ἀλλὰ σὺ κλίνεις σκυθρωπὴ· ὁ τορνευτὸς λαιμός σου,
ὡς κάλαμος καμπτόμενος, ὑπὸ ἀνέμου κύπτει·
θολὸς ὁ ὀφθαλμός σου
ἀκτῖνας μελαγχολικὰς ὡς δύον ἄστρον ῥίπτει.

—

Ποία ὀδύνη ἆρά γε τὸ ἄνθος τοῦ Μαΐου
θλίβει, καὶ φεῦ! μαραίνεται εἰς τὴν αὐγὴν τοῦ βίου;
Εἰπὲ, παρθένος, ποία;
Φεῦ! εἶναι σκότους ἄβυσσος ἡ δυστυχὴς καρδία.

—

Σκώληξ τὸ τρώγει, πλὴν φωνὴν τὸ ῥόδον δὲν ἐκβάλλει·
μόν' ἡ ἐκλείπουσα χροιὰ, τ' ἀλλοιωμένα κάλλη
τὸ δάκρυ ἀποσπῶσι·
Φεῦ! ἔλειψαν τ' ἀρώματα, δὲν στίλβουσιν αἱ δρόσοι.

—

Ὦ κόρη, πλὴν καὶ ῥίπτουσα ἀκτῖνας θολωμένας
ἐνθουσιάζεις, ἀφαιρεῖς τοῦ θεατοῦ τὰς φρένας.
Ὁ Φοῖβος κ' ἐν τῇ δύσει
μὲ ἡδυτέρας ἀστραπὰς τὸν ὀφθαλμὸν δὲν πλήσσει.

—

Ἀλλ' ἄστρον τόσον θελκτικόν, πρωΐας Ἀπριλίου,
νὰ ἔχῃ κάλλος πένθιμον ἑσπερινοῦ ἡλίου;
Ἀντὶ νὰ ἱλαρύνῃ
βέλη βαθείας θλίψεως εἰς τὴν ψυχὴν νὰ χύνῃ;

—

Ὦ ἂς ἠμπόρουν τὰς θολὰς ὁμίχλας ν' ἀποσπάσω
τῶν θελκτικῶν βλεφάρων σου, καὶ νὰ διασκεδάσω
τὸν σάλον τῆς καρδίας·
νὰ ἴδω πάλιν ἱλαρὰ τὰ ῥόδα τῆς πρωΐας.

—

Ἀλλ' οἴμοι! συμπυκνούμενα τὰ νέφη, προμηνύουν
βαρὺν χειμῶνα. Ἄφθονα τὰ δάκρυ' ἀναβρύουν·
ἡ ὡραιότης κλαίει.
Θεέ! δὲν εἶναι ἄδικον τὸ δάκρυ της νὰ ῥέῃ;

ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ.

Ζωή! Τί εἶναι ἡ ζωὴ καὶ τόσον μεριμνῶμεν
περὶ αὐτῆς καὶ θέλομεν αἰώνια νὰ ζῶμεν;
Καὶ ὅταν ἐπανέρχηται μετὰ φρικώδη πάλην
τὸ χῶμα εἰς τοῦ χώματος τὴν παγερὰν ἀγκάλην,
θρηνοῦμεν, σπαραττόμεθα καὶ μελανοφοροῦμεν;
Τὴν ὀπτασίαν κλαίομεν; τὸ ὅραμα θρηνοῦμεν;
Φεῦ! ὅλα ὡς ὁράματα νυκτὸς δὲν διαβαίνουν,
καὶ ἔρωτες, καὶ θέλγητρα, καὶ κάλλος, κ' εὐφυΐα;
Ἐπὶ στιγμὴν τοῦ δυστυχοῦς θνητοῦτὸν νοῦν εὐφραίνουν,
ἐνθουσιάζουν τὴν ψυχὴν καὶ φεύγουσιν ἐν βίᾳ.

—

Πρὸς τί αὐτὴ ἡ κίνησις, ἡ ταραχὴ ἡ τόση;
τὸ δρᾶμα τὸ μονότονον ἄν τις τηρῇ ἐν γνώσει,

ἐνῷ νὰ ῥίψῃ δύναται τὴν εὐτυχῆ αὐλαίαν
καὶ νὰ καλύψῃ τὴν οἰκτρὰν σκηνὴν καὶ φρικαλέαν,
εἶναι σκληρὸς, ἀπάνθρωπος. Τόσων αἰώνων θρῆνοι,
τόσων μαρτύρων αἵματα, τόσων δημίων γέλως,
τοῦ ὀρφανοῦ τὰ δάκρυα, τῆς χήρας ἡ ὀδύνη
τὴν λύσσαν του δὲν ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ τέλος;

—

Τὸ πλάσμα του ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἄργιλος, ὁ λίθος,
μίαν στιγμὴν ἂν ἔβλεπεν, ὄχι τὸ τόσον πλῆθος
τῶν φοβερῶν δυστυχιῶν, ἐξ ὧν ἀπὸ αἰώνων
ἡ ἀνθρωπότης θλίβεται, ἀλλὰ μικρόν τι μόνον
μέρος αὐτῶν, θὰ ἤνοιγε μὲ μάχαιραν θανάτου
τὸ στῆθός του, ὅπως σωθῇ ἐκ θέας ἐπαράτου.

—

Τίς εἶσαι σὺ, καὶ διατί ἀφοῦ εὑρεστήθης
ἀπὸ τὸ ὄλβιον μηδὲν νὰ μᾶς δημιουργήσῃς
τὸ τεθλιμμένον πλάσμα σου ὀκνεῖς νὰ ἐλεήσῃς;
Σὺ, ἆρά γε καθὼς ἡμᾶς ἢ ἄλλως ἐγεννήθης;
Καθὼς ἡμᾶς; θὰ ἔκλειε ψυχὴν τρυφερωτέραν,
ἂν τὴν αὐγὴν ὠργίζετο, οἰκτίρμων τὴν ἑσπέραν,
πλήρης στοργῆς παρ' ἑαυτῷ τὸ τέκνον θὰ ἐκάλει,
κ' ἐν τρυφερᾷ θὰ ἔσφιγγε καὶ πατρικῇ ἀγκάλῃ.

—

Ἄλλη καρδία, ἄλλος νοῦς καὶ αἴσθημα ἀλλοῖον.
Ἀρέσκεται, εἰς τὸν οἰκτρὸν τὸ πλάσμα ῥίπτων βίον,
νὰ βλέπῃ κατὰ φοβερῶν μαχόμενον Κερβέρων,
μακρόθεν ἐκ τῶν φαεινῶν τοῦ οὐρανοῦ ἀστέρων.
Μακρόθεν, ἴσως φοβηθεὶς μικρὸν νὰ πλησιάσῃ,
μὴ τῆς ὀδύνης ἡ φωνὴ νὰ κλαύσῃ τὸν βιάσῃ,
καὶ τοῦ δεσμώτου τὰ δεσμὰ ἐξ οἴκτου χαλαρώσῃ.
Καρδία ἰδιότροπος! τὰ ἔργα του νὰ ζῶσι
θέλει ζωὴν κολάσεως, ἐνῷ διὰ μυρίων
φανῶν στολίζει τὴν σκηνὴν τῶν τόσων μαρτυρίων.

—

Ἐν μέσῳ τόσης καλλονῆς καὶ τόσης ἁρμονίας
ἁρμόζει ἡ παράστασις φρικώδους τραγῳδίας;
Μετέτρεψε φιλόστοργος τὸ ταρταρῶδες Χάος

εἰς πλᾶσιν ἐξαστράπτουσαν ἐξ ἄστρων καὶ ἡλίων
διὰ νὰ τέρψῃ τὴν σκληρὰν ψυχὴν τῶν Ἐριννύων
καὶ τὴν φωνὴν τῆς θλίψεως ν᾽ ἀκούῃ ἀενάως;
Ὦ! ἂς εἰμπόρουν ν᾽ ἀναβῶ εἰς τὸν αἰθέρα ἄνω
καὶ σβύνων τὰ ἐμπαικτικὰ τῆς εἰρωνείας φῶτα,
νὰ μεταφέρω εἰς τὴν γῆν τὰ σκότη της τὰ πρῶτα,
καὶ μετ᾽ ἀστέρων καὶ χρυσῶν ἡλίων ν᾽ ἀποθάνω.

Ἂν ἀποτίωμεν ποινὰς ἁμαρτωλῶν πατέρων,
ἀθῶα τέκνα, διατί ἡ λάμψις τῶν ἀστέρων;
Ἀφοῦ ὁ Ἅδης, τί ζητεῖ ἡ σφαῖρα ἡ γηΐνη;
ἢ εἰς τὰ μαῦρα βάθη του δὲν ἔχει ἴσως τόπον
δυνάμενον ὁλόκληρον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων
νὰ περιλάβῃ; ἀλλὰ μὴ τὸν κύκλον νὰ εὐρύνῃ
ὀλίγον δὲν ἠδύνατο ὁ πλάσας ἄνευ ὕλης
τὸν οὐρανὸν πανόραμα λαμπρότητος ποικίλης;
Οἱ ὀδυρμοί, τὰ δάκρυα καὶ τῶν δεσμῶν ὁ κρότος
ἔπρεπε μᾶλλον ν᾽ ἀντηχῇ εἰς τῆς Στυγὸς τὸ σκότος.

Π. ΜΑΤΑΡΑΓΚΑΣ.